

Utlåtande 2017:123 RI+III (Dnr 159-1936/2016)

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Lägesrapport av hållbarhetskommisionens arbete

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Kommunstyrelsen ska beakta hållbarhetskommisionens rapporter i upprättande av förslag till budget för 2018.
2. Lägesrapporten av hållbarhetskommisionens arbete godkänns.

Föredragande borgarråden Karin Wanngård och Emilia Bjuggren anför följande.

Ärendet

Stockholms stad har inrättat en kommission för ett socialt hållbart Stockholm i enlighet med beslut i stadens budget för 2015. I juni 2016 beslutade kommunfullmäktige om en strategi för genomförande av åtgärder framlagda av kommissionen. Genomförandestrategin bygger på integrering av åtgärder i ordinarie budgetprocess och på förstärkt finansiering via stadens sociala investeringsfond. Samordningen med andra processer betonas i strategin. Detta ärende utgör en lägesrapport från kommissionens arbete och redogör för de fyra delrapporter som kommissionen utarbetat under våren 2016. De behandlar hållbar skolutveckling, ungas etablering på arbetsmarknaden, medborgarnas inflytande i stadens beslutsprocesser och det offentliga rummets betydelse för en socialt hållbar samhällsutveckling.

Beredning

Ärendet har remitterats till samtliga facknämnder, samtliga stadsdelsnämnder, Stockholms Stadshus AB:s samtliga bolag och kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor. AB Svenska Bostäder, Stockholms Hamn AB, S:t Erik Markutveckling AB, Bostadsförmedlingen i Stockholm AB, S:t Erik Livförsäkring AB och S:t Erik Försäkrings AB har valt att inte svara på remissen. Stockholm Globe Arena Fastigheter AB har ingenting att anföra. Exploateringskontoret har inkommit med ett kontorsyttrande. Därutöver har Handikappföreningarnas samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad, inkommit med svar.

Arbetsmarknadsnämnden anser generellt att rapporten på ett träffsäkert sätt beskriver utmaningarna för unga stockholmare på arbetsmarknaden. Bland utmaningarna som är särskilt angelägna ser nämnden förslaget om att skapa ett sammanhållet utbildningsalternativ för unga nyanlända i gränslandet mellan gymnasie- och vuxenutbildningen eftersom många kommer att ha behov av att komplettera sin utbildning framöver.

Exploateringskontoret anser generellt att de föreslagna åtgärderna måste beskrivas på ett mer utförligt sätt innan det går att kommentera det eventuella genomförandet samt att ansvarsfrågan behöver utredas och utvecklas.

Fastighetsnämnden konstaterar att de idag utför en rad projekt som främjar de i delrapporten upptagna intresseområdena såsom nya mötesplatser, inte minst i ytterstaden samt att de sedan några år arbetar efter en process kring kompetensbaserad rekrytering och kontorets upphandlingsenhet har påbörjat ett arbete med att kartlägga hur kontoret ska bli bättre på att rikta sociala krav i upphandlingar.

Idrottsnämndens synpunkter på de olika åtgärdsförslagen som finns i rapporterna är överlag positiva.

Kulturnämnden delar överlag rapporternas beskrivningar, analyser och förslag till åtgärder.

Kyrkogårdsnämnden anser att hållbarhetskommisionens arbete är ambitiöst och angeläget samt att det är viktigt att arbetet nu integreras i nämndernas och bolagens verksamheter.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden konstaterar att de åtgärder som föreslås i Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden är något nämnden kan genomföra, med undantag för sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper, då nämndens upphandlingar inte är av en sådan karaktär.

Servicenämnden framhåller att det är viktigt att stadens verksamheter kan användas för att underlätta för unga personer att etablera sig i samhället och på arbetsmarknaden samt stödjer åtgärdsförslagen och avser, så långt det är möjligt, att genomföra dem i enlighet med vad som anges i rapporten.

Socialnämnden ställer sig i stort positivt till kommissionens rapport och de åtgärder som föreslås.

Stadsarkivet instämmer i kommissionens slutsatser rörande UVAS (unga som varken arbetar eller studerar) och unga med funktionsnedsättning och anser att staden som helhet och samhället i stort skulle tjäna på om den höga andelen UVAS (9,2 % av alla Stockholmare mellan 16 och 29 år) och unga med funktionsnedsättning som inte etablerat sig på arbetsmarknaden blev lägre.

Stadsbyggnadsnämnden välkomnar det arbete som Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm utför. Arbetet är angeläget och kan bidra till att Stockholm når de högt ställda ambitionerna i Vision 2040 om ett hållbart Stockholm.

Trafiknämnden är i allt väsentligt positiv till de förslag som redovisas i de olika rapporterna. Beträffande dialogbaserade arbetssätt framhålls vikten av att mer systematiskt använda all den information som redan kommer staden till del i olika sammanhang samt förmågan att återkoppla och leverera på ett förtroendeskapande sätt. Vidare ser nämnden positivt på att stadens strategiska arbete med lokal platsutveckling för stadens offentliga rum, i likhet med den samordnade roll trafikkontoret har avseende stadens gröna kvaliteter, skulle kunna åvila trafiknämnden.

Utbildningsnämnden anser att rapporterna utgör ett bra underlag för att beskriva skolverksamheten och att de tar upp angelägna aspekter för skolutveckling, samt konstaterar att mycket av det som framkommer är områden som nämnden redan arbetar med.

Äldrenämnden konstaterar att rapporten Dold potential i stor utsträckning fokuserar på gruppen yngre människor som varken arbetar eller genomgår någon utbildning, där unga utrikes födda och personer med funktionsnedsättning är överrepresenterade och anser att det är av yttersta vikt att denna grupps möjligheter att vara en del av samhället ökar, samt att det bör finnas möjligheter för äldreomsorgen att kunna spela en viktig roll i att minska arbetslösheten inom denna grupp.

Överförmyndarnämnden anser att flera av förslagen i Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden är bra.

Bromma stadsdelsnämnd anser att delrapporterna sammantaget ger en god beskrivning av de olika utvecklingsområdena samt att det är bra att delrapporterna innehåller rekommendationer och konkreta åtgärdsförslag samtidigt som vikten av samverkan mellan bolag och nämnder tydliggörs för att möjliggöra resultat och effekter.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd har i huvudsak positiva synpunkter till de föreslagna åtgärderna i rapporterna.

Farsta stadsdelsnämnd ställer sig positiv till ett flertal förslag i rapporterna, bland annat att stärka kunskaperna om medborgardialoger i stadens förvaltningar samt att det offentliga rummets betydelse och invånarnas tillgång till kultur uppmärksammas.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd ställer sig positiv till ett flertal förslag i rapporterna, bland annat att stärka kunskaperna om medborgardialoger i stadens förvaltningar samt en översyn av kulturella mötesplatser i Stockholm. Vidare uppskattar nämnden förslagen om att staden ser över möjligheten att stärka personer med funktionsnedsättning ställning på arbetsmarknaden.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd delar den analys och beskrivning som redogörs för och ställer sig i stort positiv till genomförbarheten för fortsatt arbete med angivna åtgärdsförslag.

Kungsholmens stadsdelsnämnd vill framhålla vikten av den typ av faktaunderlag som lyfts fram i kommissionens rapporter och kommenterar särskilt de åtgärdsförslag som presenteras avseende rapporterna om det offentliga rummets betydelse för en socialt hållbar samhällsutveckling och medborgarnas inflytande i stadens beslutsprocesser.

Norrmalms stadsdelsnämnd ställer sig positiv till flera av de föreslagna åtgärderna och anser att det sätt som kommissionen arbetat på, att ha fristående forskare anknutna till arbetet, är ett bra sätt att forskningsförankra kunskapen i rapporten, vilket visar att resultatet är välunderbyggt.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd är i huvudsak positiv till förslagen i delrapporterna och konstaterar att de i vissa fall redan påbörjat aktiviteter som föreslås.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd ser positivt på kommissionens arbete, som ger ett viktigt underlag till det fortsatta arbetet för en sammanhållen stad.

Skärholmens stadsdelsnämnd välkomnar de åtgärdsförslag som hållbarhetskommissionen har tagit fram och menar att Skärholmen är ett område som har stora utmaningar men också betydande möjligheter att bidra till att jämna ut skillnader i livsvillkor i staden.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att delrapporterna ger en korrekt bild över nuläge och utveckling i stadsdelsområdet och ser i huvudsak positivt på de föreslagna åtgärderna och understryker att staden behöver arbeta tillsammans med långsiktiga mål, integrerat med budgetprocessen, för att utjämna skillnader inom staden. Detta är särskilt viktigt för ytterstadsdelar som Spånga- Tensta stadsdelsområde.

Södermalms stadsdelsnämnd är positiv till rapporterna och lämnar synpunkter på kommissionens delrapporter om ungas etablering på arbetsmarknaden, medborgarnas inflytande i stadens beslutsprocesser och det offentliga rummets betydelse för en socialt hållbar samhällsutveckling.

Älvsjö stadsdelsnämnd vill framhålla vikten av den typ av faktaunderlag som lyfts fram i kommissionens rapporter och kommenterar de åtgärdsförslag som kommissionen lyfter fram.

Östermalms stadsdelsnämnd anser att rapporterna är intressanta och tar upp viktiga frågor, men påpekar att det vore intressant med exempel även från andra städer och länder, hur de arbetar med dessa frågor och vilka resultat som arbetet har lett till.

Stockholms Stadshus AB anser att flera av förslagen är bra och redogör i sitt remissvar för de olika bolagens arbete för en sammanhållen stad.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor delar i väsentliga avseenden de synpunkter som socialnämnden, äldrenämnden och överförmyndarnämnden framför som yttranden över hållbarhetskommisionens till respektive nämnd remitterade delrapporter och önskar att de hade fått vara mer delaktiga i hela processen kring Hållbarhetskommisionens arbete.

Handikappföreningarnas samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad konstaterar att rapporterna ”Staden där vi möts”, ”Medborgare med mandat” och ”Den lärande skolan” saknar ett funktionshinders- och tillgänglighetsperspektiv.

Våra synpunkter

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har presenterat fyra delrapporter som behandlar hållbar skolutveckling, ungas etablering på arbetsmarknaden, medborgarnas inflytande i stadens beslutsprocesser och det offentliga rummets betydelse för en socialt hållbar samhällsutveckling. Gemensam nämnare för rapporterna är att de presenterar såväl analyser av ett Stockholm där förutsättningar skiljer sig tydligt åt mellan olika stockholmare som förslag för att kunna minska dessa skillnader.

I rapporten som handlar om hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden konstateras att ungdomar generellt inte har svårigheter att komma in på arbetsmarknaden. Tvärtom har ungdomsarbetslösheten sjunkit kraftigt de senaste åren. Det innebär inte att det inte finns grupper som har det svårt. Unga utan fullständiga gymnasiebetyg, unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättning har alla som grupper betraktat högre arbetslöshetstal. Det konstateras också att faktorerna samverkar exempelvis genom att för unga utrikes födda har ålder vid skolstart stor betydelse för att slutföra en gymnasieutbildning. Ju senare skolstart desto svårare att klara gymnasieutbildningen och etableringen på arbetsmarknaden.

Kommissionen har därför en rad förslag för att stärka kopplingen mellan skola och arbetsliv samt åtgärder för att underlätta för unga vuxna att ta steget in i jobb eller utbildning.

Målet om att vara en demokratiskt hållbar stad förutsätter att fler känner att de kan påverka samhället. De tydliga skillnader vi ser exempelvis i valdeltagande visar att det finns mycket kvar att göra. Rapporten visar på att skillnaderna i påverkansarbete och i det civila samhällets arbete tydligt skiljer sig åt med resultatet att socioekonomiskt svagare grupper är mindre aktiva. Rapporten visar att rätt utformade deltagarprocesser kan bidra till att stärka just dessa grupper. Kommissionen redovisar att staden redan idag genomför flera dialogprocesser men konstaterar också att det finns tydliga förbättringsbehov inte minst avseende målgruppsanalys.

Kommissionen föreslår därför en rad åtgärder som syftar till att stärka ett jämlikt deltagande där samhällsvägläddande och uppsökande insatser är viktiga beståndsdelar.

I rapporten Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet beskrivs hur det offentliga rummet binder samman Stockholms olika delar och utgör spelplats för stadslivet. Väl gestaltade och kulturellt innehållsrika miljöer kan bidra till sammanhållning och trygghet. Kommissionen konstaterar att det finns delar av staden där områden med olika förutsättningar ofta separeras av vägar, spår, vatten eller grönområden och att det behövs insatser för att underlätta möten mellan människor. I rapporten konstateras att budgeten för investeringar i det offentliga rummet ofta är kopplat till exploatering vilket kommer gynna redan starka områden. Därför behövs det en omfördelning och riktade investeringar i utsatta områden. Biblioteken är väl spridda över staden och utgör en viktig samlingspunkt och stödet till lokalförvaltande organisationer har stärkts under de senaste åren. Ändå finns det mer att göra för att stärka kulturlivet i hela staden.

Kommissionen föreslår därför en rad insatser som skulle bidra såväl till ökade investeringar som ett ökat kulturutbud i alla delar av staden.

I en andra rapport om skolan belyser hållbarhetskommisionen skolans inre liv och dess betydelse för ökad måloppfyllelse. Mot bakgrund av ökande klyftor och ökad segregation pekar kommissionen på fyra särskilt viktiga utvecklingsområden: skolkultur, ledarskap, lärande organisationer och stödbaserad inkludering. Viktiga delar handlar om att implementera höga mål, att stärka erfarenhetsutbyte mellan skolor, att säkerställa att stödinsatser når till de elever som behöver det och insatser för att utveckla mottagandet av nyanlända elever.

Tillsammans utgör dessa rapporter en viktig del i arbetet att skapa ett Stockholm för alla och en mer socialt hållbar stad. Kommissionens slutsatser föreslås nu ges till kommunstyrelsen att beakta i arbetet med upprättande av förslag till budget för 2018.

I de remisser som inkommit med anledning av rapporterna har flera värdefulla synpunkter inkommit och dessa kommer också tjäna som underlag inför budgetarbetet. Som flera av remisserna redovisar är redan flera av de förslag som kommissionen föreslår på väg att genomföras och flera av de förslag som funnits med i tidigare rapporter beaktades i samband med budgeten för 2017. Så är också avsikten med kommissionen. Förslag som kommer från kommissionen ska i samma eller aningen omarbetad form kunna implementeras snabbt av verksamheterna.

Vi vill tacka de som skrivit och bidragit till kommissionernas rapporter för ett bra beslutsunderlag och viktiga steg mot ett Stockholm för alla.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad (2016)
3. Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden (2016)
4. Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet (2016)
5. Den lärande skolan (2016)

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden Anna König Jerlmyr och Cecilia Brinck (båda M) och borgarrådet Lotta Edholm (L) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden, exempelvis flyttar av stadens förvaltningar, skjuts upp eller ställs in.

Den sociala hållbarhetskommisionen publicerade vintern 2016/2017 fyra nya delrapporter som berör demokrati, utbildning, arbetsmarknad och stadsplanering. De forskarrapporter som hållbarhetskommisionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommisionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar.

Majoriteten talar mycket om sociala investeringar som ett sätt att öka den sociala hållbarheten. Det faktiska arbetet med sociala investeringar har dock ännu inte lett till några resultat, och risken är stor att byråkrati och omständliga processer gör att de medel som har anslagits för sociala investeringar inte kommer till nytta. Med det sagt finns det åtgärder som vi är djupt kritiska till och ställer oss frågande till dess genomförbarhet. Nedan redovisas synpunkter på respektive rapport.

Medborgare med mandat

Delrapporten ”Medborgare med mandat” lyfter angelägna delar om demokrati och vikten av delaktighet. Demokrati är kärnan i den svenska offentligheten och ska värnas och främjas. Genom delaktighet och inflytande skapar vi stadsdelar som håller ihop och som människor vill fortsätta bo i.

För oss är det också viktigt att stockholmarnas skattemedel används på ett effektivt sätt. Att ta del av invånarnas syn på hur deras miljöer kan förbättras är viktigt för både politiker och tjänstemän. Vi politiker är valda för att representera våra väljare och göra kloka prioriteringar å deras vägnar genom en förmåga att se till helheten när vi fattar beslut. Idag finns möjlighet för medborgare att engagera sig i och påverka politiska beslut som rör deras närmiljö genom att exempelvis insända medborgarförslag, delta i samråd eller ha en dialog med lokala företrädare under stadsdelsnämndens frågestund. I slutändan är det dock i en representativ demokrati de folkvalda politikerna som har ansvaret att väga samman intressen och göra prioriteringar. Vi ställer oss därför kritiska till förslaget om medborgarbudgetar. Det riskerar att bli ett sätt att frånsäga sig det ansvaret och risken är påtaglig att engagerade sårintressen, snarare än ett för stadsdelens invånare representativt allmänintresse, blir styrande i processerna. Vi ser även en stor risk i att man utlovar ett inflytande som inte egentligen finns, och därmed gör människor besvikna.

Rapporten för vidare en diskussion om social representativitet, såväl när det gäller deltagare i medborgardialoger som när det gäller den kommunala förvaltningen. Risken med ett överdrivet stort fokus på social representativitet är att individen reduceras till egenskaper som andra har valt ut och lagt vikt vid. Social representativitet i en urvalsprocess när det gäller politiskt beslutsfattande kan aldrig ges större tyngd än åsiktsrepresentativitet. Vad gäller representativitet inom förvaltningen är det självklart att staden ska sträva efter att vara en attraktiv

arbetsgivare för alla oavsett bakgrund. Tillsättningar och befordringar ska ske strikt efter skicklighet och förtjänst.

Stockholms stadsdelar ska vara levande och trygga för alla invånare som vistas här. Vi ställer oss frågande till den till överdrivet kritiska inställningen till galleriornas inverkan på stadsbilden och anser att skrivningarna kring detta är minst sagt otydliga. Mer folkliv och naturliga mötesplatser kan snarare utgöra förutsättningar för att öka det demokratiska deltagandet genom att ge möjlighet till aktiviteter och dialoger i anslutning till mötesplatser, butiker och caféer.

För att kunna frigöra mer resurser till kärnverksamheterna anser vi att staden regelbundet måste ompröva arbetsätt och strukturer för att kunna hålla kostnader för byråkrati, administration och onödigt krångel nere. Inom upphandlingsområdet finns möjligheter att hålla nere kostnader och samtidigt utveckla kvaliteten vid inköp av varor och tjänster så att stockholmarna får ut så mycket som möjligt av sina skattekrönor. Alltför många och detaljerade krav i upphandlingar driver dock upp kostnader och försvårar för många företag att kunna lägga anbud i en upphandling, vilket riskerar att ge sämre kvalitet för dyrare kostnad.

Vi välkomnar satsningar för att skapa fler mötesplatser för föreningslivet och civilsamhället, något som är mycket efterfrågat. Vi välkomnar också projektet med en digital dialogportal som vi tror kan vara ett intressant sätt att stimulera medborgarna att dela med sig av sina idéer.

Dold potential – hinder och möjligheter för ungas stockholmares etablering på arbetsmarknaden

I delrapporten ”Dold potential” föreslås åtgärder som att rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper, att utveckla ett arbete med arbetsdifferentiering samt att främja kompetensbaserad och icke-diskriminerande rekrytering.

Sociala krav kan utformas på flera sätt. Men att införa så kallade sociala krav i upphandling, på det vis som föreslås i rapporten, innebär att det offentliga ställer krav på att en viss andel av de anställda ska tillhöra en utsatt målgrupp för att företag ska få delta i en upphandling. Det är självklart att Stockholms stad ska säkerställa anständiga arbetsvillkor för medarbetare hos leverantörer som staden anlitar. Seriösa aktörer, rättssäkra arbetsförhållanden, transparenta upphandlingsmodeller och konkurrens på lika villkor ska prägla upphandlingar i Stockholms stad. Men samtidigt som vi måste värna goda villkor för jobben måste vi också värna de drivkrafter som får jobben att växa.

Sociala krav i upphandlingsförfaranden enligt vad som föreslås i rapporten innebär alltför stora begränsningar i företagets möjligheter att förädla sina produkter och tjänster på bästa sätt. Förslaget stänger därmed ute företag som måste anpassa sig till den verkliga marknadens krav för att överleva. I vissa fall skulle det kunna innebära att företag tvingas säga upp befintlig personal för att möta upphandlingskraven från staden. Ett annat tänkbart scenario är att en utrikesfödd person blir uppsagd för att ge plats åt en annan person från en av stadens definierade svaga grupper. Sociala krav vid upphandling blir då snarare integrationshämmande än -främjande.

När det gäller förslaget om arbetsdifferentiering är det viktigt att understryka att många arbetsuppgifter som förekommer inom såväl förvaltningar som de flesta företag är specialiserade, systemberoende och kräver rätt kompetens. Därför kan differentiering av arbetet bli problematiskt. Både offentliga och privata aktörer är ofta

intäktsfinansierade vilket också försvårar möjligheter att avsätta nödvändiga resurser för introduktion, handledning, m.m. Med det sagt innebär det inte att förslaget om arbetsdifferentiering ska avfärdas helt, men det behövs en noggrann analys för vilka yrkesområde och målgrupper där detta skulle kunna tillämpas. En arbetsdifferentiering får inte äventyra kvaliteten på produkten eller tjänsten. Möjligheterna är dock begränsade då flera tjänster inom exempelvis myndighetsutövning och förskola kräver specifik utbildningsbakgrund eller legitimation.

Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet

De två delrapporterna ”Staden där vi möts” och ”Från delad till enad stad” tar fasta på några synnerligen viktiga utgångspunkter. Det handlar om att bygga tätare och mer hållbart, ta bort fysiska barriärer och sätta in åtgärder för att öka rörligheten i det befintliga bostadsbeståndet. Tyvärr gör den socialdemokratiskt ledda majoriteten precis tvärtom – deras ord möts inte upp i handling – de cementerar den fysiska segregationen i Stockholm.

Bland annat tar kommissionen upp att det går att överbrygga fysiska barriärer mellan stadsdelar och på så vis motverka negativa följder av rumslig segregation. Detta faktum påtalar vi gång efter annan i reservationer i såväl kommunfullmäktige som berörda nämnder.

Genomförandet av miljonprogrammets glesa struktur har medfört en av de allra största samhällsutmaningarna vi har i Stockholm idag – segregerade stadsdelar. Detta faktum bekräftas också i delrapporten ”Från delad till enad stad” – resurssvaga hushåll koncentreras till mindre attraktiva stadsdelar där välfärdsutvecklingen är sämre. Därtill riskerar majoritetens undermåliga hantering av besluten om nya nivåer för tomträttsavgälder att leda till att denna situation cementeras i än större utsträckning.

Kommissionen påpekar att enbart nybyggnation av bostäder inte kommer att räcka för att komma till rätta med bostadsbristen. Detta har vi också påpekat vid otaliga tillfällen. Vi instämmer helt med kommissionens slutsatser om att andra åtgärder behöver sättas in. Det handlar bland annat om att reformera flyttskatten för att främja rörligheten på marknaden och få ett bättre nyttjande av det befintliga beståndet.

Delrapporten ”Staden där vi möts” tar fasta på värdet av rummet mellan husen, det vill säga gestaltningen av den offentliga miljön med parker och torg där vi alla kan vistas fritt och mötas. Vi instämmer i att otryggheten i stadsdelarna aktivt måste motarbetas. Detta är inte minst viktigt i våra utanförskapsområden där den grova brottsligheten har eskalerat kraftigt de två senaste åren.

När Stockholm växer med nya årsringar är det viktigt att bejaka mer än enbart kvantitet i bostadsbyggandet, vi måste även se gaturummet mellan husen som en del i arkitekturen. Det är därför bra att delrapporten även tar upp arkitektens roll i det offentliga rummet. I det sammanhanget är det dock anmärkningsvärt att Stockholm ännu inte har något arkitekturprogram, trots att ett godkännande av Arkitektur Stockholm klubbades i stadsbyggnadsnämnden i november 2013.

Den lärande skolan

I delrapporten den lärande skolan lyfts insatser som infördes under Alliansens tid i majoritet och regeringsställning. I rapporten föreslås att flera av dessa borde utvecklas ytterligare. Däribland karriärtjänster för lärare där kollegialt lärande ingår, matematiklyftet och även vikten av en skolkultur som präglas av höga förväntningar på alla elever. Det är bra och välkommet.

Högt ställda förväntningar och tydliga krav är grundläggande för att alla elever ska kunna lyckas i skolan. Precis som det konstateras i delrapporten är det viktigt att skapa och upprätthålla en kultur med höga förväntningar, vilket har större betydelse för elever som saknar stöd hemifrån och förebilder som motiverar dem till att uppnå goda studieresultat.

För att försäkra sig om att krav och förväntningar efterlevs måste skolan utvärdera elevernas kunskaper. Tidiga utvärderingar gör att lärarna lättare kan upptäcka vilka elever som inte hänger med i undervisningen – och var man behöver sätta in stöd och hjälp.

Vi delar därför uppfattningen att det krävs tydligare uppföljning av stödinsatser till elever med behov för att säkerställa att insatserna når alla elever. Resultatspridningen mellan skolor utifrån elevernas socioekonomiska förutsättningar har ökat de senaste åren, trots att det socioekonomiska tillägget idag står för en betydande del av utbildningsnämndens budget, och kunskapsresultaten har också försämrats under det rödgrönrosa styret. Idag klarar tyvärr inte Stockholms skolor att ge alla barn och elever tillräckliga kunskaper. Det vill vi förändra.

Lärare och rektorer spelar en avgörande roll för skolans pedagogiska utveckling. Satsningen på förstelärare måste återupptas. Den avbrutna satsningen försvårar rekrytering och möjlighet att behålla skickliga lärare. Möjligheten att göra karriär inom läraryrket måste stärkas. Rektorer och skolledare måste kunna fokusera på att vara pedagogiska ledare.

Vi har tidigare påpekat att systemet med tilläggsbelopp inte fungerar tillfredsställande samt föreslagit screening i övergång mellan förskola och grundskola för att hitta eleverna i tid, men vi har också tillskjutit medel för elever i behov av särskilt stöd. För att åtgärder och resurser ska vara effektiva krävs ordentlig uppföljning, utvärdering och styrning. Det är därför positivt att detta nu lyfts i rapporten.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Kommunstyrelsen ska beakta hållbarhetskommisionens rapporter i upprättande av förslag till budget för 2018.
2. Lägesrapporten av hållbarhetskommisionens arbete godkänns.

Stockholm den 17 maj 2017

På kommunstyrelsens vägnar:
KARIN WANNGÅRD

Ulrika Gunnarsson

Särskilt uttalande gjordes av Anna König Jerlmyr, Joakim Larsson, Cecilia Brinck, Dennis Wedin och Jonas Nilsson (alla M) och Lotta Edholm (L) med hänvisning till Moderaternas och Liberalernas gemensamma särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Karin Ernlund (C) och Erik Slottner (KD) med hänvisning till Moderaternas och Liberalernas gemensamma särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Under våren 2016 har Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm tagit fram fyra ytterligare delrapporter. De behandlar hållbar skolutveckling, ungas etablering på arbetsmarknaden, medborgarnas inflytande i stadens beslutsprocesser och det offentliga rummets betydelse för en socialt hållbar samhällsutveckling. Respektive rapport samt kommissionens åtgärdsförslag återges i sammandrag i detta utlåtande.

Fokus på unga som varken arbetar eller studerar

Rapporten *Dold potential - hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden* konstaterar att unga stockholmare generellt inte har några större svårigheter att komma ut i arbete. Vissa specifika grupper av unga har dock väsentligt sämre arbetsmarknadsutfall än andra. Dessa grupper är i första hand unga utan fullständiga gymnasiebetyg, unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättningar.

Rapporten sätter fokus primärt på gruppen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS). Eftersom en hög andel unga har studier som huvudsaklig sysselsättning riskerar ungdomsarbetslöshet att bli ett missvisande mått när ungas inaktivitet och utanförskap ska beskrivas. Vidare beräknas arbetslöshet normalt sett som andel av arbetskraften, vilket exkluderar personer som står utanför arbetskraften; d.v.s. personer som av olika anledningar inte står till arbetsmarknadens förfogande. Andelen UVAS beräknas istället baserat på befolkningen i det relevanta åldersspannet.

Knappt var tionde (9,2 %) ung stockholmare 16-29 år tillhör gruppen UVAS – totalt 16 256 personer år 2013. Andelen har minskat något sedan 2009 då den var som störst till följd av den globala finanskrisen. Över staden varierar andelen UVAS mycket stort: i Rinkeby är andelen 22,9 procent och i Äppelviken så låg som 3,3 procent.

I Stockholm är nära hälften av UVAS utrikes födda, de flesta i ett utomeuropeiskt land. Var femte utrikes född stockholmare 16-29 år tillhör gruppen UVAS. Över tid har antalet stockholmare med kort vistelsetid i Sverige ökat påtagligt i Stockholms stad. Mellan år 2014 och år 2015 ökade exempelvis antalet ankomstbarn i staden från 224 till 5 377 och antalet anvisade ensamkommande barn från 316 till 2 143. Den framtida risken att flera av dessa kommer att tillhöra UVAS är stor utan särskilda insatser.

Även unga med funktionsnedsättning är överrepresenterade bland UVAS. Av samtliga stockholmare 16-29 år hade 5 procent aktivitetsersättning år 2013, av UVAS 13 procent. Trenden visar att unga med funktionsnedsättning har allt svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Vid 30 års ålder har 4 av 10 trätt in på arbetsmarknaden, att jämföra med 9 av 10 för samtliga i åldersgruppen.

Svårigheter att slutföra gymnasieutbildning är ett viktigt skäl till att unga inte förmår etablera sig på Stockholms arbetsmarknad. Nära hälften i gruppen UVAS har enbart förgymnasial utbildning. För unga utrikes födda har ålder vid skolstart stor betydelse för sannolikheten att slutföra gymnasieutbildning. Ju senare skolstart, desto svårare för individen att slutföra studier och etablera sig på arbetsmarknaden.

Även för unga med funktionsnedsättning utgör icke slutförd gymnasieutbildning en viktig orsak. Oroande är att gruppens studieresultat också har försämrats över tid: av årskullen födda 1975 hade 39 procent tagit en gymnasieexamen vid 20 års ålder. Att jämföra med enbart 8 procent av årskullen födda 1990. Reformen inom gymnasieskolan tycks ha fått negativa konsekvenser för skolprestationerna hos unga med funktionsnedsättning. Dessutom visar undersökningar att elever med funktionsnedsättning i större utsträckning än andra upplever skolarbetet som stressande, att de i högre grad är utsatta för mobbning och kränkande behandling, och att förväntningarna på elever i särskolan generellt är låga.

Utöver utmaningarna i skolan innebär arbetsmarknadens allt högre krav, ohälsa och diskriminering försvårande förutsättningar för unga med funktionsnedsättning att etablera sig på arbetsmarknaden.

För unga utrikes födda liknar hindren för etablering på arbetsmarknaden de för unga med funktionsnedsättning. Större förekomst av ohälsa till följd av traumatiska erfarenheter och utdragen asylprocess är ett problem, liksom diskriminering. En avsaknad av produktiva sociala nätverk är ett hinder på en arbetsmarknad där flertalet arbeten förmedlas via informella rekryteringskanaler. Bristande färdigheter i svenska försvårar också inträdet på arbetsmarknaden för gruppen.

För att generellt främja slutförda studier och korta vägen till arbete menar kommissionen att kopplingen mellan skola och arbetsliv behöver stärkas genom utökade kontakter med arbetsmarknaden för eleverna i Stockholms skolor. Samhällsinformationen till unga nyanlända bör också förstärkas i skolan och på stadens boenden.

Forskningen framhåller arbetsmarknadsutbildningar som en möjligt effektiv insats för personer med en svag ställning på arbetsmarknaden. Insatserna ska vara riktade snarare än generella, för att nå personer som står

långt från arbetsmarknaden. Kommissionen rekommenderar därför att staden utökar anpassade och riktade arbetsmarknads- och yrkesutbildningar.

Svårigheterna att slutföra gymnasieutbildning för sent anlända ungdomar bör enligt rapporten mötas genom att ett sammanhållet utbildningsalternativ skapas där gymnasie- och vuxenutbildning kombineras. En särskilt anpassad handlingsplan inom sf1 för unga nyanlända bör också tas fram. För gruppen som avbrutit eller inte fullföljt gymnasiestudier anser kommissionen att förutsättningarna för att etablera nya utbildningsalternativ, exempelvis s.k. Second Chance-skolor, bör prövas.

Stadens egna nämnder och bolagsstyrelser är stora arbetsgivare som upphandlar varor och tjänster till ett värde av 20 miljarder kronor årligen. Kommissionen framhåller att det ger staden stora möjligheter att främja sysselsättning hos grupper som står långt från arbetsmarknaden. Riktade sysselsättningskrav i upphandling föreslås, liksom att staden utvecklar arbetet med arbetsdifferentiering, bland annat genom permanenta lösningar för personer med långsiktigt nedsatt arbetsförmåga. Vidare förordar kommissionen att kompetensbaserad rekrytering främjas för att motverka diskriminering.

Kommissionen konstaterar att det pågår ett flertal insatser i stadens verksamheter för att stötta unga utrikes födda och unga med funktionsnedsättning. Eftersom arbetet involverar många aktörer försvåras samordningen och glapp mellan insatser uppstår. Exempelvis visar uppföljningar att många som slutfört gymnasiesärskolan går vidare till daglig verksamhet utan att prövas mot, eller stötts till, ett arbete. Kommissionen ser därför ett behov av att utveckla samarbetet mellan arbetsmarknadsnämnden, socialnämnden och stadsdelsnämnderna i syfte att skapa bättre vägar till arbete för unga med funktionsnedsättning. För unga ensamkommande kan samverkansformerna utvecklas genom att tillgängliggöra arbetsmarknadsinsatser på stadens boenden. Det kan också finnas ett behov av att pröva möjligheten att inkludera asylsökande ungdomar i stadens kommunala aktivitetsansvar.

I rapporten rekommenderas Stockholms stad också att ta initiativ till att, tillsammans med näringslivet, utreda behovet av stöd till arbetsgivare för rekrytering av särskilda målgrupper. Information, utbildning och handledning är exempel på stöd som bidrar till minskad förekomst av fördomar och diskriminering.

Jämlika dialogprocesser

Stockholms stad har som mål att vara demokratiskt hållbart. I *Skillnadernas Stockholm* (2015) konstaterade hållbarhetskommisionen att valdeltagandet i staden varierar påtagligt mellan områden med gynnsamma socioekonomiska förutsättningar och områden med mindre gynnsamma förutsättningar. I kommunalvalet år 2014 skiljde det 54 procentenheter i valdeltagandet mellan det valdistrikt i staden som har det högsta valdeltagandet, och det som har det lägsta. Vid sidan av allmänna val erbjuds medborgare även andra former av delaktighet i, och inflytande över, beslutsfattande i Stockholms stad. I hållbarhetskommisionens rapport *Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad* står stadens processer för delaktighet och inflytande i fokus.

I rapporten konstateras tydliga skillnader i politiskt deltagande utifrån individers socioekonomiska bakgrund. Socioekonomiskt svagare grupper är i lägre grad politiskt aktiva och deltar i mindre utsträckning i val. Detta är ett problem om vissa grupper av individer genom sitt politiska deltagande påverkar politiska beslut i en riktning som inte avspeglar folkviljan i stort. Därtill visar forskning att socioekonomiskt svagare grupper är mindre aktiva i civilsamhällets organisationer.

Det saknas idag belägg inom forskningen för att deltagandeprocesser såsom medborgardialoger per automatik leder till högre valdeltagande och ökad jämlikhet. Den kunskap som finns tillgänglig från forskningsvärlden bygger i huvudsak på fallstudier av enstaka processer. Hållbarhetskommisionens rapport visar dock att deltagandeprocesser mellan val kan bidra till att stärka de vars röster sällan kommer till tals och som i lägre grad påverkar politiska beslut idag.

En förutsättning för att så ska ske är att deltagandeprocesser såsom medborgardialoger försäkras om att identifiera och nå individer och grupper som står längre från deltagande. I denna mening ska dialogprocesser sträva efter att komplettera det inflytande som mer resursstarka grupper redan besitter. Om så inte sker är risken överhängande att en medborgardialog enbart blir ytterligare en plattform för inflytande för redan resursstarka grupper. För att uppnå ett mer jämlikt deltagande under själva dialogprocessen bör institutionella arrangemang som former för rekrytering av deltagande, val av plats, utformning av lokal och samtalsmetod noga övervägas, konstaterar hållbarhetskommisionen.

För att medborgardialoger ska kännas meningsfulla att delta i är det också av vikt att de rör icke-triviala frågor med tydlig koppling till politiska beslut och att de ger möjlighet till faktiskt inflytande.

Enligt den översyn av Stockholms stads dialogarbete under senare år som stadsledningskontoret genomförde våren 2016, och som redovisas i rapporten, genomför en lång rad av stadens nämnder och bolagsstyrelser olika former av deltagandeprocesser. Från lokala och målgruppspecifika råd till stadsbyggnadsnämndens dialogutveckling i den fysiska planeringen och boendedialogerna som genomfördes åren 2009-2014 av de allmännyttiga bostadsbolagen och berörda stadsdelsnämnder i samverkan med andra nämnder och aktörer.

I översynen konstateras flera förbättringsbehov avseende stadens deltagandeprocesser. Många dialoger behöver tydligare målgruppsanalys, uppföljning och utvärdering utifrån målsättningar. Omsorgen om att nå individer som står längre från deltagande kan förbättras. Dialogernas syfte och ämnesmässiga ramar kan förtydligas och hanteras genom förstärkt samordning av nämnder och bolagsstyrelser. Stadens förutsättningar att omhänderta civilsamhällets och enskilda medborgares egna initiativ kan utvecklas.

Triviala deltagandeprocesser utan tydlig koppling till politiska beslut löper risken att ha en skadlig inverkan på medborgarnas förtroende för Stockholms stad och eroderar långsiktigt möjligheterna att uppnå målet om en demokratiskt hållbar stad. Därför rekommenderar kommissionen att staden utvecklar förutsättningarna för meningsfullt medskapande i stadens beslutsprocesser. Medborgarbudget och medskapande dialoger är två former av deltagandeprocesser som i större utsträckning bör prövas för att möjliggöra reellt inflytande.

Kommissionen anser vidare att åtgärder bör vidtas för att minska risken att stadens deltagandeprocesser bidrar till ökad politisk ojämlikhet. Jämlika deltagandeprocesser kan säkerställas genom att rekryteringsmetoder tillämpas som särskilt fokuserar på att nå medborgare som vanligtvis inte kommer till tals. Jämlika deltagandeprocesser ställer också stora krav på själva genomförandet. Enligt rapporten bör därför lokala processledare utbildas för att säkerställa dialoger av hög kvalitet.

Enligt rapporten bör närvaron av samhällsvägledande och uppsökande funktioner förstärkas i socioekonomiskt svaga stadsdelar för att stimulera och tillvarata mindre resursstarka medborgares egna initiativ. Ett exempel är medborgarvärdarna i Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd som, vid sidan av ett trygghetskapande uppdrag, även har en samhällsvägledande funktion. Denna funktion bör utvärderas för att eventuellt utvecklas och spridas till andra stadsdelsnämnder.

Slutligen förordar kommissionen att en digital dialogportal utvecklas som systematiserar och tillgängliggör information om genomförda och kommande

dialoger och den kunskap som dessa har ackumulerat. Det skulle ge stadens verksamheter större lokal kunskap, främja bättre samordning av dialoger och minska risken för dialogtrötthet bland medborgare.

Omsorg om ytterstadens offentliga rum

Rapporten *Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet* (2016) utreder det offentliga rummets betydelse för en socialt hållbar samhällsutveckling.

Det offentliga rummet binder samman Stockholms olika delar och utgör spelplats för stadslivet. Omhändertagandet och utvecklingen av stadens gemensamma rum är därför avgörande för att skapa en sammanhållen stad. Arkitektoniskt väl gestaltade och kulturellt innehållsrika offentliga stadsrum kan främja såväl social sammanhållning och trygghet, som en mer levande och attraktiv närmiljö för medborgare i hela staden.

I Stockholm ligger i många fall villaområden, industriområden och områden som domineras av flerbostadshus lokaliserade för sig, avskilda av vägar, spår, vatten och grönområden. På flera platser innebär det avståndsskapande mellanrum mellan och inom områden. Genom bättre gestaltning och programmering av stadsmiljön, tillägg av bostäder, tillskapandet av parker och stråk, strategisk lokalisering av skolor, kulturverksamheter samt annan service kan dessa mellanrum utvecklas till platser som främjar möten mellan människor och bidrar till tryggare stadsmiljöer.

Kommissionen framhåller att det finns ett särskilt behov av fysiska insatser i det offentliga rummet där den byggda miljön antingen erbjuder sämre livsvillkor för en resurssvag befolkning eller bidrar till att särskilja resursstarka och resurssvaga grupper och områden. En försvårande förutsättning är att investeringar i det offentliga rummet ofta är kopplade till exploatering. Det resulterar i en ojämlig fördelning av investeringar i stadsmiljön, där områden med höga markvärden ofta gynnas.

Kulturens betydelse i stadsutvecklingen beskrivs särskilt i rapporten. Kulturhändelser, -verksamheter och materiella kulturuttryck såsom arkitektur, kulturmiljö och offentlig konst har betydelse för människors gemensamma och individuella identitetsskapande och för deras känsla av samhörighet med en plats. En ökad kulturnärvaro främjar också trygga och levande stadsdelar med olika lokal karaktär. Både människors egen tillgång till kultur, och till andra människor som är aktiva och deltar i skapandet av kultur, har betydelse för att främja jämlika livsvillkor.

I det sammanhanget visar rapporten bland annat att ateljéstöd till yrkesverksamma konstnärer i hög grad koncentreras till personer som bor och verkar på Södermalm, i övriga innerstaden och i stadsdelar strax söder om Södermalm. Mycket få stadsstödda ateljéer återfinns i stadsdelarna vid Järvafältet eller i Skärholmens och Hässelby-Vällingbys stadsdelsområden.

Biblioteken konstateras vara en god kulturell infrastruktur som kan ge förutsättningar för möten mellan människor lokalt eller mellan olika delar av staden, och fyller en särskilt viktig funktion i socioekonomiskt svaga områden där trångboddhet är ett problem. Kartläggningen visar att biblioteken är väl fördelade över staden. Avseende mötesplatser redogör också rapporten för att det ekonomiska stödet till lokalförvaltande organisationer som driver samlingslokaler i ytterstaden ökat påtagligt sedan år 2014, även relativt innerstaden.

För att främja jämlika livsvillkor rekommenderar kommissionen att resurser och investeringar i högre grad styrs till platser där stadsrummen behöver utvecklas, men där de ekonomiska förutsättningarna för exploatering är mindre i närtid. Riktade investeringar i dessa områdens offentliga miljöer förväntas bidra både till ökad trygghet och trivsel, samt till ökade exploateringsmöjligheter och bättre markutnyttjande på sikt. Därför menar kommissionen i rapporten att även enprocentsregeln för investeringar i offentlig konst borde utvecklas för att bidra till en mer jämlik fördelning av konstnärlig gestaltning i staden.

Socialt värdeskapande ska vara en viktig utgångspunkt i stadsbyggandet. Av det skälet är det angeläget att markanvisningar och detaljplaner inbegriper tydliga ställningstaganden avseende enskilda projekts bidrag till det sociala livet på en plats.

Kommissionen konstaterar också att en mer systematisk lokal samordning för platsutveckling behöver etableras. Det är av särskild betydelse på platser som inte är under exploatering, men där förbättringsbehoven är stora. Rapporten pekar på att arbetsmodeller och ansvar bör förtydligas för att dels få till stånd en bättre samordning mellan stadens nämnder och bolagsstyrelser, och dels förbättra samverkan med lokala intressenter.

Kulturnärvaro bör enligt kommissionens bedömning i högre grad användas aktivt som drivkraft för ett vitalt stadsliv och kulturlivsaspekterna behöver därför beaktas tidigt i stadsplaneringen. Ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur kan bidra till att säkerställa ett rikt lokalt kulturutbud i de socioekonomiskt svagare stadsdelarna. Enligt rapporten kan kulturnärvaron i stadsmiljön göras mer jämlik, bland annat genom att fler konstnärsateljéer etableras i ytterstaden. Tillfällig arkitektur och kulturhändelser kan användas

för att ge liv åt offentliga rum som är dåligt använda och otrygga eller har en potential att utvecklas till mötesplatser för stockholmare med olika bakgrunder.

En hållbar skola

Rapporten *Den lärande skolan* (2016) behandlar skolans inre liv och centrala beståndsdelar för att uppnå en hållbar skolutveckling. En tidigare rapport från hållbarhetskommissionen, *En skola där alla ska lyckas* (2015), sätter fokus på de strukturella förutsättningarna för goda studieresultat och en likvärdig skola. Den rapporten behandlar vilka grupper som statistiskt sett har sämre förutsättningar att uppnå goda skolresultat, såsom elever med lågutbildade föräldrar, sent immigrerade barn och ungdomar samt elever boende i socioekonomiskt svaga områden. I Stockholm samlas idag elever med sämre förutsättningar för skolgång i allt större utsträckning på samma skolor, vilket förklarar ökande skillnader mellan skolor.

Avseende skolans inre liv pekar rapporten på att fyra särskilt viktiga utvecklingsområden: skolkultur, ledarskap och lärande organisationer samt stödbaserad inkludering. Skolkultur är de normer och värderingar som råder på en skola om vad som är viktiga värden för att målen ska uppfyllas, t.ex. hög närvaro och studiefokus. Skolkulturen bör vara fokuserad på både elevernas prestationer och på deras studiemotivation. Ledarskapet är en viktig förmedlare av skolkulturen och utövas effektivt om det är distribuerat, dvs. fördelat på olika roller inom organisationen. Ledarskap som förmedlas av lärarna i klassrummet har större genomslag då det sker närmare eleverna. För att utveckla ledarskapet bör skolorna fungera som lärande organisationer där personalen gemensamt analyserar och förbättrar utbildningen. En grundläggande förutsättning för en hållbar skolutveckling är samtidigt att varje elev får det stöd den behöver. Det möjliggör heterogena skolmiljöer som leder till bättre studieresultat för elever med särskilda behov.

Kommissionen konstaterar att det på ett övergripande plan pågår arbete vid stadens skolor för att utveckla de fyra beståndsdelarna för en hållbar skolutveckling och att stadens styrdokument tydligt pekar på de utvecklingsområden som kommissionen lyfter fram som särskilt viktiga. Samtidigt kvarstår skillnaderna i skolresultat. Även om styrdokumentet uttrycker ambitioner och staden har skapat vissa gemensamma strukturella förutsättningar, behöver det inte betyda att ambitionerna har omsatts i praktisk handling i behövlig omfattning eller att de förutsättningar som finns är fullt ut tillräckliga. Problematiken kring ofullständig implementering lyfts fram i rapporten. Kommissionens åtgärder är därför inriktade primärt på

huvudmannarollen: att styra och följa upp samt att facilitera, eller möjliggöra, genom resurser, organisering och kompetensutveckling.

Enligt rapporten bör ledarskapet vid stadens skolor vidareutvecklas genom att det kollegiala lärandet mellan rektorer och andra skolledare förstärks. För att främja en skolkultur vid stadens skolor som betonar höga förväntningar på alla elever bör staden särskilt främja erfarenhetsutbytet mellan olika skolor kring hur arbetet med normer och värderingar kan skapa beteenden som är gynnsamma för elevers skolresultat. Kommissionen konstaterar att kunskap om goda exempel på hur personal kan attraheras och behållas behöver spridas mellan skolor i större omfattning.

I skolorna behöver också arenor för förbättring säkerställas. Därför menar kommissionen att styrningen av att det ska finnas former för kollegialt lärande på varje skola bör förtydligas, och att framgångsrika exempel på former för kollegialt lärande behöver spridas mellan skolor.

En heterogen skolmiljö kan leda till bättre skolresultat för elever med särskilda behov och vara skyddande för dem. Heterogena miljöer kan vara berikande för alla som tar del av dem och är på så sätt ett värde i sig. För att stadens skolor ska vara bra skolor för alla krävs dock att elever i behov av extra anpassning och särskilt stöd får det stöd varje individ behöver. Stadens revisorer har bedömt att utbildningsnämndens styrning och uppföljning av stödet till skolor med elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen behöver utvecklas. Kommissionen rekommenderar därför att staden följer upp huruvida stödinsatser når fram till de elever som behöver det.

I den tidigare delrapporten *En skola där alla ska lyckas* (2015) lägger kommissionen fram ytterligare kompensatoriska åtgärder för att främja skolresultaten för elever som riskerar att inte uppnå kunskapsmålen. Bland annat föreslås insatser för att utveckla mottagandet av nyanlända elever. I förevarande rapport kompletteras dessa åtgärder med ett förslag om att särskilt följa upp om mottagande och placering av nyanlända elever sker enligt uppsatta mål.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 5 december 2016 har i huvudsak följande lydelse.

I direktivet för Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm framgår att kommissionen ska arbeta på ett sätt som underlättar implementeringen av de åtgärder som kommissionen tar fram. Fullmäktige beslutade i juni 2016 om en strategi för

genomförande av kommissionens åtgärder. Strategin lägger fast att genomförandet av åtgärderna i huvudsak ska ske genom att kommissionens analyser och åtgärder integreras i stadens budgetprocess. Det innebär att de fördjupningsrapporter med förslag till åtgärder som kommissionen tar fram ska remitteras till berörda nämnder och bolagsstyrelser, och att kommunstyrelsen i upprättandet av budget beaktar såväl kommissionens förslag till åtgärder som synpunkter på dessa från berörda nämnder och bolagsstyrelser. Som en konsekvens av strategin konstaterar stadsledningskontoret att uppföljningen av kommissionens åtgärder ska ske i ordinarie uppföljning av budget.

Stadsledningskontoret föreslår mot denna bakgrund att kommunstyrelsen i upprättandet av förslag till budget för 2018 prövar rapporternas åtgärder utifrån remissinstansernas synpunkter.

Stadsledningskontoret vill betona vikten av att remissinstanserna i sina svar beskriver hur de ser på sina verksamhetsområden i förhållande till den analys och beskrivning som redovisas i fördjupningsrapporterna och att de nämnder och bolagsstyrelser som utpekats som ansvariga för enskilda åtgärder i kommissionens rapporter ska redovisa sina förutsättningar för fortsatt arbete med respektive åtgärd. Remissinstanserna behöver redovisa grunderna för sina prioriteringar och följa rapporternas åtgärdsnumrering i redovisningen för att möjliggöra uppföljning.

Eftersom rapporterna i varierande grad berör olika nämnder och bolagsstyrelser anser stadsledningskontoret att synpunkter på rapporterna behöver lämnas enligt nedanstående:

- Samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska redovisa sina förutsättningar för genomförande av åtgärderna A2.3.1, A.2.3.2 och A.2.3.3 i rapporten *Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden*.
- Synpunkter på hela rapporten *Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden* ges i första hand av arbetsmarknadsnämnden, socialnämnden, utbildningsnämnden och samtliga stadsdelsnämnder.
- Stockholm Business Region ska även redovisa sina förutsättningar för genomförande av åtgärderna A2.1.1 och A2.4.4 i rapporten *Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden*.
- Synpunkter på hela rapporten *Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad* ska i första hand ges av trafiknämnden, exploateringsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, kulturnämnden, idrottsnämnden, samtliga stadsdelsnämnder och AB Stockholmshem, AB Svenska bostäder och AB Familjebostäder, och därutöver de nämnder och bolagsstyrelser som fram till 2018 avser att genomföra medborgardialoger.
- Synpunkter på rapporten *Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet* ska i första hand ges av exploateringsnämnden,

stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, kulturnämnden, idrottsnämnden, fastighetsnämnden, samtliga stadsdelsnämnder och Skolfastigheter i Stockholm AB, AB Stockholms hem, AB Svenska bostäder, AB Familjebostäder och Micasa fastigheter i Stockholm AB.

- Synpunkter på rapporten *Den lärande skolan* ska ges av utbildningsnämnden.

Beredning

Ärendet har remitterats till samtliga facknämnder, samtliga stadsdelsnämnder, Stockholms Stadshus AB:s samtliga bolag och kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor.

AB Svenska Bostäder, Stockholms Hamn AB, S:t Erik Markutveckling AB, Bostadsförmedlingen i Stockholm AB, S:t Erik Livförsäkring AB och S:t Erik Försäkrings AB har valt att inte svara på remissen. Stockholm Globe Arena Fastigheter AB har ingenting att anföra.

Exploateringskontoret har inkommit med ett kontorsyttrande. Därutöver har Handikappföreningarnas samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad, inkommit med svar.

Innehållsförteckning	Sid
Stadsledningskontoret	21
Arbetsmarknadsnämnden	25
Exploateringskontoret	35
Fastighetsnämnden	36
Idrottsnämnden	38
Kulturnämnden	41
Kyrkogårdsnämnden	48
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	50
Servicenämnden	52
Socialnämnden	53
Stadsbyggnadsnämnden	57
Trafiknämnden	62
Utbildningsnämnden	65
Äldrenämnden	68
Överförmyndarnämnden	71
Bromma stadsdelsnämnd	72

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd	75
Farsta stadsdelsnämnd	80
Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd	85
Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd	88
Kungsholmens stadsdelsnämnd	91
Norrmalms stadsdelsnämnd	95
Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd	107
Skarpnäcks stadsdelsnämnd	112
Skärholmens stadsdelsnämnd	113
Spånga-Tensta stadsdelsnämnd	117
Södermalms stadsdelsnämnd	119
Älvsjö stadsdelsnämnd	123
Östermalms stadsdelsnämnd	129
Stockholms Stadshus AB	133
Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor	145
HSO Stockholms stad	147

Arbetsmarknadsnämnden

Arbetsmarknadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 4 april 2017 att hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt yttrande över remissen.

Reservation anfördes av Johanna Sjö m.fl. (alla M) och Johan Fälldin (C), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Emilia Bjuggren m.fl. (alla S), Magnus Runsten m.fl. (alla MP) och ledamoten Tina Kratz (V) *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Rojan Karakaya (Fi) som hänvisade till särskilt uttalande gjort av Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet.

Arbetsmarknadsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 23 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Arbetsmarknadsförvaltningen vill inledningsvis framhålla att det i flera sammanhang finns anledning att se kontaktytorna mellan de olika rapporterna. Eftersom rapporterna täcker olika relevanta teman för social hållbarhet finns en risk för att tappa perspektiv där de olika områdena kan gripa in och förstärka varandra. För arbetsmarknadsnämndens ansvarsområde finns såväl när det gäller rapporten om uppväxt och utbildning som demokrati och trygghet tydliga beröringsytor till nämndens uppdrag. Exempelvis finns när det gäller arbetsmarknadsnämndens uppdrag att stödja personer till utbildning och egen försörjning anledning att tro att såväl tilltron som förmågan till demokratiskt deltagande ökar bland nämndens brukare.¹ Insatser inom både vuxenutbildningen och Jobbtorgen kan ses i ett perspektiv av att stärka personers motivation och förmåga till deltagande för grupper som har små resurser idag. Ett annat exempel rör vuxenutbildningen och kopplingen till rapporten *Den lärande skolan* där det låter sig konstateras att de framgångsfaktorer som beskrivs för ungdomsskolan i många fall också är relevanta för vuxenutbildningen.

Föreslagna åtgärder i rapporten ”Dold potential”

Generella synpunkter

Arbetsmarknadsförvaltningen vill inledningsvis instämma i rapportens allmänna bild att man inte bör tala om unga generellt som en grupp som har det svårt på Stockholms arbetsmarknad idag. Arbetsmarknaden är god i Stockholms län och inom många

---

¹ Demokratiutredningen (SOU 2016:5) konstaterar exempelvis att de som inte deltar i demokratins processer har lägre utbildning, lägre inkomst och svagare förankring på arbetsmarknaden.

branscher råder stor brist på arbetskraft vilket gör att möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden allmänt sett är goda. Flera aktörer har också gjort analyser som pekar i samma riktning som rapporten; Konjunkturrådet har pekat på att det är unga med svaga studieresultat, personer med funktionsnedsättning, äldre arbetslösa samt flykting- och anhöriginvandrare som har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden.² Arbetsförmedlingen har påtalat att arbetsgivarna på Stockholms läns arbetsmarknad ofta kräver gymnasial eller eftergymnasial utbildningsbakgrund³ samt att utrikes födda med gymnasial eller eftergymnasial utbildning har haft en positiv sysselsättningsutveckling medan personer med förgymnasial utbildning har en bestående låg sysselsättningsgrad och en högre arbetslöshet⁴.

Stärk kopplingen mellan skola och arbets- och samhällsliv

A2.1.1 Åtgärd: Stärk elevernas kontakter med arbetsmarknad och arbetsliv

Beskrivning: Utvecklade kontakter mellan skola och arbetsliv kan bidra till minskade skolavhopp bland studieomotiverade elever, stärka nätverk och ge kunskap om olika yrken/branscher som ökarelevernas förmåga att bedöma valmöjligheter och konsekvenser för en framtida arbetsmarknadsetablering. Vid sidan av gruppen studieomotiverade elever fyller stärkta kontakter med arbetsmarknaden och studie- och yrkesvägledande insatser en särskilt viktig funktion för unga nyanlända och unga med funktionsnedsättning, vars utsikter för arbetsmarknadsetablering är mindre goda. I rapporten *En skola där alla ska lyckas* föreslogs en gemensam bank med praktikplatser i denna anda, liksom utvecklad studie- och yrkesvägledning. Ett förslag i samma rapport om extern mentorsverksamhet för nyanlända elever utreds av utbildningsnämnden. För att utveckla kontakterna mellan skola och arbetsliv bör dylika förslag integreras i en modell för samverkan under ledning av utbildningsnämnden, där arbetsmarknadsnämnden bidrar med kunskap och kontakter i form av bland annat studiebesök, mentorer och praktik samt till att utveckla studie- och yrkesvägledande insatser såväl i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, inte minst inom ramen för nyanländas språkintröskning.

Näringslivets aktörer bör involveras redan vid utformningen av insatserna i syfte att ta tillvara förmågan och viljan att bidra.

Pågående arbete: Samtliga F-9 skolor har planer för studie- och yrkesvägledning. Studie- och yrkesvägledningen ska vid grundskolorna ingå i elevhälsoteamen. Det sker också en samverkan mellan grundskolan och gymnasiet samt externa aktörer för att öka attraktiviteten för yrkesprogrammen. Arbetssätten för studie- och yrkesvägledning inom grundskola, gymnasium och yrkesutbildning ska enligt stadens budget utvecklas till en mer integrerad metod för att säkra vägen från utbildning till arbete. Under 2016 ska eleverna även ges utbildning om arbetsmarknaden i samarbete med fackliga organisationer och näringslivet, bland annat genom praktik.

Ansvarig: Utbildningsnämnden i samverkan med arbetsmarknadsnämnden och

---

² Konjunkturrådets rapport 2017 – åtgärder för en inkluderande arbetsmarknad, s. 7.

³ Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2016, Stockholms län, s. 52.

⁴ Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2016, s. 79f.

Stockholm Business Region

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsnämnden bedriver, som konstateras i förslaget, ett aktivt arbete för att kunna tillhandahålla praktikplatser och ser positivt på ett samarbete med utbildningsnämnden för att hitta former för kombinationer av praktik och studier som syftar till att både minska skolavhopp och att locka fler unga tillbaka till studier.

A2.1.2 Åtgärd: Ge utökad samhällsinformation till unga nyanlända på stadens boenden och i skolan

Beskrivning: Information om hur det svenska samhället fungerar är en grund för att unga nyanlända ska kunna förstå sammanhanget de lever i och utifrån det kunna fatta välgrundade beslut om studier och arbetsliv. Många nyanlända unga kommer från länder där styrningssystem och samhällsuppbyggnad skiljer sig från det svenska. För att gynna unga nyanländas delaktighet i samhället bör samarbetet mellan utbildningsnämnden, socialnämnden och arbetsmarknadsnämnden utvecklas i syfte att tillhandahålla strukturerad och systematisk samhällsinformation till unga nyanlända liknande den som finns för nyanlända vuxna.

Pågående arbete: Samhällsorientering finns för vuxna nyanlända. I ärendet Nyanlända och asylsökande i Stockholms stad, Dnr 156- 607/2016, lämnas förslag om arbetsmarknadsnämnden ska i samverkan med utbildningsnämnden och socialnämnden utreda möjligheten för Jobbtorg Stockholm att erbjuda arbetsmarknadsrelaterade och samhällsorienterande aktiviteter för ensamkommande ungdomar.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden i samverkan med socialnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Kommunfullmäktige beslutade i oktober 2016 i enlighet med ovan beskrivet förslag att uppdra till arbetsmarknadsnämnden att utreda möjligheterna att erbjuda såväl arbetsmarknadsrelaterade som samhällsorienterande insatser för ensamkommande ungdomar. Dessutom innehåller budget 2017 ett uppdrag för nämnden om att utreda möjligheterna till förbättrad samhällsinformation och -vägledning till nyanlända i eget boende. Arbete med de olika uppdragen pågår och nämnden bedömer att uppdragen kommer att ge underlag som är användbart även för frågan om information till unga nyanlända generellt.

Arbetsmarknadsförvaltningen anser att det för den del av gruppen som är i skolålder finns en fördel i att använda skolan som arena för information eftersom man då, till skillnad från på stadens boenden, når hela målgruppen – det vill säga även unga i eget boende.

Underlätta inträdet till arbetslivet genom anpassade och riktade utbildningsalternativ

A2.2.1 Åtgärd: Utred förutsättningarna för en alternativ utbildning för ungdomar som har avbrutit eller inte fullföljt gymnasiet

Beskrivning: Det finns flera exempel på skolor i andra länder som syftar till att

fånga upp målgruppen unga utan gymnasieutbildning och som bedöms ha sämre förutsättningar att klara av gymnasiet, till exempel produktionsskolor eller Second Chance skolor. Produktionsskolornas koncept innebär att eleverna deltar i reell produktion av tjänster eller varor, vilket ger ett utrymme för dem att växa, utvecklas och lära. Denna typ av skolor har gett goda resultat. Eftersom andelen unga som inte klarar av skolan är hög i Stockholm bör staden utreda möjligheten att starta en alternativ skola som bättre fångar dessa ungdomars behov och som ger utrymme för ett mer flexibelt innehåll. I dessa skolor bör rena utbildningsinsatser kunna varvas med praktiskt arbete, arbetsmarknadsinsatser och självstärkande insatser utifrån individuella behov. Betoning bör ligga på att erbjuda ett positivt sammanhang som skapar motivation och självkänsla och ger eleverna stöd i att bygga en stabil grund för vidare studier och/eller arbete. Målgruppen är unga skolavhoppare som inte är redo för studier inom ordinarie gymnasieskola och syftet är både att motivera tillbaka till skolan, men också att motverka passivitet och minska risken för att utveckla ett utanförskap.

Pågående arbete: Inom det kommunala aktivitetsansvaret för unga 16-19 år bedriver nämnden ett uppsökande arbete med målsättningen att få in ungdomen i utbildning och/eller arbete och praktik. I samarbete med Arbetsförmedlingen kan utbildning via folkhögskola erbjudas.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden och utbildningsnämnden

Uppföljning: Kommunstyrelsen.

Kommentar: Arbetsmarknadsförvaltningen anser att det är viktigt att det finns alternativ för ungdomar som behöver annan typ av skolgång än ordinarie skola. Insatsen bör inte nödvändigtvis ses som ett alternativ till ordinarie skolgång utan kan ha inriktningen att motivera slutförande av ordinarie skolgång. Frågan bedöms vara angelägen eftersom fullföljda gymnasiestudier är en av de starkaste förutsägande faktorerna för framgång på arbetsmarknaden.

A2.2.2 Åtgärd: Utöka anpassade och riktade arbetsmarknads- och yrkesutbildningar

Beskrivning: I planeringen av nya och befintliga yrkesutbildningar är det viktigt att insatsen riktas och anpassas till unga med funktionsnedsättning och till unga utrikes födda utifrån deras förutsättningar och behov. Arbetsmarknadsnämnden och Arbetsförmedlingen behöver samarbeta i utformandet av utbildningarna utifrån de befintliga behoven. Utbildningarna behöver arbetas fram tillsammans med branscher på liknade sätt som inom yrkeshögskoleutbildningarna.

Pågående arbete: Det finns flera yrkesutbildningar som ges av Arbetsförmedlingen och av staden idag. Inom arbetsmarknadsnämnden pågår även ett projekt där yrkeskunskap kombineras med svenskundervisning för personer som har lägre kunskaper i svenska (YFI). Arbetsmarknadsnämnden har utarbetat en partnerskapsmodell som innebär att nämnden ingår partnerskap med branschorganisationer som representerar branscher och näringslivsområden i regionen där det finns kompetensförsörjningsbehov. Ett gemensamt avtal (avsiktsförklaring) tecknas om att långsiktigt och hållbart samverka för att möta behoven av kompetens

samt bidra till att nämndens målgrupper är anställningsbara och blir anställda. Hittills har arbetet bestått i att etablera samarbete med bristyrkesbranscher. Samarbete med besöksnäringen, transportbranschen och byggnäringen har inletts.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsnämnden har i budget 2017 uppdraget att arbeta för att utveckla riktade arbetsmarknads- och yrkesutbildningar i olika former där exempelvis kombinerade sfi- och yrkesvuxenutbildningar bedrivs. Samtidigt kan det för vissa grupper – till exempel personer med funktionsnedsättning – vara svårt att få en större volym i arbetet eftersom målgruppen kräver ett förhållningssätt som anpassas till respektive individs förutsättningar och behov. Arbetet fortsätter med att skapa fler och förbättrade utbildningar riktade till målgrupperna.

A2.2.3 Åtgärd: Skapa ett sammanhållet utbildningsalternativ för nyanlända där gymnasie- och vuxenutbildningen kombineras

Beskrivning: Behovet av en utbildning för ungdomar som kommer till Sverige i äldre åldrar är stort. Det befintliga skolsystemet är inte anpassat till målgruppens förutsättningar, eftersom den utgår från att man har haft en skolgång och helst i Sverige. Många av ungdomarna som har kommit till Sverige i äldre åldrar har en skolbakgrund från länder med ett skolsystem som skiljer sig en hel del från det svenska. Dessutom har många av dessa ungdomar på grund av de långdragna konflikterna i sina hemländer flera år av förlorad skolgång. Detta gör det svårt för ungdomarna att komma in mitt i utbildningen och klara av den i samma takt som en ungdom som är uppvuxen i Sverige. I denna utbildning är det också viktigt med ett tydligt inkluderingsperspektiv i form av samhällsinformation och kunskap om den svenska arbetsmarknaden.

Pågående arbete: I ärendet Nyanlända och asylsökande i Stockholms stad Dnr 156-607/2016 lämnas förslag om att utbildningsnämnden och arbetsmarknadsnämnden ska utreda en skolform med kombinerad gymnasie- och vuxenutbildning.

Ansvarig: Utbildningsnämnden och arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsförvaltningen anser att frågan är angelägen att adressera – inte minst mot bakgrund av nu aktuell rapportens konstaterande om att mycket få ungdomar som kommer till Sverige i åldrarna 17-23 år fullföljer gymnasiet vilket ökar risken för ett långvarigt utanförskap. Kommunfullmäktige har i september 2016 uppdragit till utbildningsnämnden att tillsammans med arbetsmarknadsnämnden utreda frågan om hur en utbildningsform kan se ut. Utbildningsnämnden har konstaterat att frågan om att utreda en ny skolform är en fråga som bör utredas på nationell nivå och arbetet utifrån uppdraget bör därför bedrivas med inriktningen att hitta ett arbetssätt som bygger broar och underlättar övergången mellan ungdomsskolan och vuxenutbildningen snarare än att skapa en ny skolform. Sveriges kommuner och landsting bereder för närvarande frågan om en ny skolform i syfte att uppmärksamma den på nationell nivå.

A2.2.4 Åtgärd: Ta fram en handlingsplan inom sfi för unga nyanlända

Beskrivning: Ett av hindren för etableringen på arbetsmarknaden är svårigheter med språket. Forskningen lyfter språkundervisningen som en viktig insats för unga utrikes födda som har svaga kunskaper i svenska. Undervisningsgrupperna inom sfi tar idag inte hänsyn till elevers ålder. En handlingsplan eller ett anpassat arbetsätt för unga inom sfi skulle innebära att staden utvecklar pedagogiken i syfte att möta ungdomarna utifrån deras behov och förutsättningar. Det kan också handla om att koppla språkundervisningen till andra arbetsmarknads- och utbildningsinsatser.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsförvaltningen anser att det finns särskiljande aspekter av ungas sfi-studier som gör att det kan vara en god idé att ta fram en handlingsplan som fokuserar på de särskilda omständigheter som gäller för unga. Ungdomar kan ibland klara ett högre tempo eller, som rapporten beskriver, vara i behov av kombinationer av sfi och andra insatser. Det kan också finnas aspekter i övergången från gymnasieskolan till vuxenutbildningen som upplevs som en stor omställning för den enskilde. Det finns skäl att tro att antalet ungdomar som kommer att bli aktuella för sfi-studier kommer att öka under en tid framöver vilket gör frågan än mer aktuell. I stort sett hälften av de som under våren 2017 är aktuella inom arbetsförmedlingens etablering är unga under 29 år.

Använd Stockholms stads verksamheter för att främja ett inkluderande arbetsliv

A2.3.1 Åtgärd: Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Beskrivning: Genom att i högre grad rikta sysselsättningskrav i upphandlingar kan staden arbeta aktivt för att få in prioriterade grupper på arbetsmarknaden. Därigenom kan berörda personer få erfarenhet och kontaktnät som kan leda till en långsiktig etablering på arbetsmarknaden. Detta kräver bra matchningsinsatser och medarbetare med erfarenhet av att arbeta med olika målgruppers specifika förutsättningar och ett tydligt individperspektiv. Hög personaltäthet medger en tät kontakt med den enskilda personen vilket underlättar matchning, coaching och språkstödande insatser. Inom arbetsmarknadsnämnden finns särskild målgruppskompetens och verksamheter som bör kopplas till arbetet med sociala klausuler.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsnämnden har i uppdrag att bistå i stadens arbete med att ställa krav på sysselsättningsfrämjande åtgärder i upphandling. Under våren 2016 har arbetsmarknadsnämnden tecknat ett avtal med Trafikverket vilket innebär att förvaltningen kommer delta i Trafikverkets upphandlingar i Mälardalsregionen. Syftet är att Trafikverkets upphandlade leverantörer ska kunna uppfylla skallkravet om sysselsättningsfrämjande åtgärder i form av anställningar och praktikplatser. Detta arbete kan innebära goda förutsättningar för staden att specifikt rikta platser till unga med funktionsnedsättning och nyanlända.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden i samverkan med samtliga upphandlande nämnder och bolagsstyrelser.

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsförvaltningen anser, i likhet med kommissionen, att

sociala klausuler kan vara ett bra verktyg för att arbeta mot prioriterade grupper. Nämnden antog i december 2016 en näringslivsstrategi som syftar till att hålla samman arbetet gentemot näringslivet där insatser för att bidra till att skapa en inkluderande arbetsmarknad är ett prioriterat område. Ett identifierat utvecklingsområde är stöd till näringslivet i samband med uppfyllandet av klausulerna, i synnerhet för målgrupper som har större behov. Det kan också vara en utmaning att hitta personer som matchar de behov som leverantörerna anger.

A2.3.2 Åtgärd: Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Beskrivning: För att möjliggöra en mer inkluderande arbetsmarknad kan staden skapa nya arbetstillfällen av specifika arbetsmoment som riktas mot särskilda grupper. Förutom fler arbetstillfällen kan detta frigöra resurser hos övrig personal, samt ge utökad utrymme för kompetenshöjande insatser och vidareutbildning både för ordinarie personal och för personer som erbjuds dessa nya tjänster.

Samhällskostnaderna på längre sikt kan också minska om människor ges tillträde till arbetsmarknaden och blir självförsörjande. Åtgärden vilar således tydligt på ett socialt investeringsperspektiv. Stadens satsning för personer med lindrig utvecklingsstörning, serviceassistenter, är ett exempel på arbetsdifferentiering inom barn- och äldreomsorgen. Satsningen erbjuds endast som visstidsanställning idag, men skulle kunna utvecklas till att omfatta flera andra yrkesområden och målgrupper samt erbjuda tillsvidareanställning för personer med en långvarigt nedsatt arbetsförmåga.

Pågående arbete: Stadens satsning på serviceassistenter som innebär att en person med lindrig utvecklingsstörning eller generella inlärningssvårigheter kan anställas under två år som serviceassistent. Anställningen kombineras med en utbildningsdel.

Arbetsmarknadsnämnden och utbildningsnämnden har tecknat en avsiktsförklaring om att utöka antalet yrkesområden och omfatta flera olika typer av funktionsnedsättning.

Ansvarig: Kommunstyrelsen i samarbete med arbetsmarknadsnämnden.

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen.

Kommentar: Arbetsmarknadsförvaltningen anser att arbetet med arbetsdifferentiering är ett viktigt redskap för att skapa ett inkluderande arbetsliv. Kraven på arbetsmarknaden höjs successivt vilket gör att personer som i och för sig har en arbetsförmåga har svårt att hitta en reguljär anställning. En anställning inom stadens egna verksamheter med hjälp av arbetsdifferentiering kan då vara ett sätt för den enskilde att bli ianspråktagen samtidigt som alternativet kan vara att personen hamnar i en långvarig kedja av arbetsmarknadsinsatser som inte leder till en varaktig anställning. Det samarbete som finns med utbildningsförvaltningen kring serviceassistenter har utifrån förvaltningens perspektiv fungerat väl.

A2.3.3 Åtgärd: Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Beskrivning: Unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden bland annat till följd av diskriminering och okunskap hos arbetsgivare om exempelvis utländska utbildningar och funktionsnedsättningar.

Okunskapen kan få till följd att kravprofilen vid rekrytering blir mer omfattande än

vad arbetet kräver. Kunskapshöjande insatser om kompetensbaserad rekrytering, mångfald, neuropsykiska diagnoser samt kognitiva och tekniska hjälpmedel i arbetslivet bör därför genomföras för att motverka onödiga krav som utesluter målgrupperna.

Pågående arbete: Staden arbetar med processer och verktyg för kompetensbaserad rekrytering, men arbetet behöver förstärkas och utvecklas.

Ansvarig: Kommunstyrelsen i samverkan med samtliga nämnder och bolagsstyrelser

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsförvaltningen instämmer i att kunskapshöjande insatser, i förekommande fall tillsammans med ovannämnda arbetsdifferentiering, är bra verktyg för att möjliggöra rekrytering enligt förslagets beskrivning. Det kan finnas ett värde i att Stockholms stad ser till att driva arbetet för att vara en inkluderande arbetsgivare, både i perspektivet att ta tillvara den kompetens som finns och att genom goda exempel visa för andra arbetsgivare vilka möjligheter som finns kopplade till kompetensbaserad rekrytering.

Effektivisera samverkan om unga utrikes födda och unga med funktionsnedsättning.

A2.4.1 Åtgärd: Utveckla samarbetskulturen mellan arbetsmarknadsnämnden, socialnämnden och stadsdelsnämnderna om unga med funktionsnedsättning

Beskrivning: Uppföljningar inom gymnasiesärskolan visar att många unga som slutfört gymnasiesärskolan går till daglig verksamhet utan att ens få möjlighet att prövas mot eller stötts till ett arbete. Detta gäller även ungdomar med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Utvärderingar av daglig verksamhet visar också på inlåsningseffekter och att det är ett mycket litet antal personer som går från daglig verksamhet till arbete. Kommissionen ser därför ett behov av att stärka samverkan mellan socialnämnden och arbetsmarknadsnämnden i syfte att skapa en bättre övergång för unga med funktionsnedsättning som vill och har förmågan att klara av ett arbete på den ordinarie arbetsmarknaden. För de personer som står i begrepp att söka daglig verksamhet bör arbetsmarknadsförvaltningens insatser erbjudas som ett alternativ.

Utöver det finns behov av att se över riktlinjer och ersättningssystem för att motverka de inlåsningseffekter som uppmärksammats inom daglig verksamhet. Samverkan behöver även stärkas mellan utbildningsnämnden och arbetsmarknadsnämnden generellt vad gäller elever som är i färd med att avsluta gymnasiet och där skolan känner oro för övergången. Staden kan därmed i ett tidigt skede fånga upp de unga som har extra behov av coachning och handledning för att komma in på arbetsmarknaden. Detta bör göras innan ungdomarna har slutat eller avbrutit sina studier. Detta gäller alla ungdomar, men särskilt de elever som går i gymnasiesärskolan, i grupper med specialpedagogisk profil eller som har ett stort behov av utökat stöd i skolan.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsnämndens bedriver idag en verksamheten Iwork för att främjaövergången från daglig verksamhet till arbete.

Ansvarig: Socialnämnden, arbetsmarknadsnämnden och stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsförvaltningen ser positivt på möjligheterna att utveckla samverkan med såväl stadsdelsnämnderna som socialnämnden kring ovan beskriven målgrupp. Socialnämnden har, i samverkan med stadsdelsnämnderna och arbetsmarknadsförvaltningen, i budget för 2017 uppdraget att genomföra en översyn av daglig verksamhet som ska beskriva de aspekter som kommissionen tar upp. En arbetsgrupp har bildats för insatsen och samverkan har kommit igång. Utbildningsnämnden och arbetsmarknadsnämnden har också gemensamt ansökt om medel från sociala investeringsfonden för att fånga upp unga redan innan de lämnar gymnasieskolan för att på så sätt underlätta övergången till arbetslivet.

A2.4.2 Åtgärd: Tillgängliggör stadens arbetsmarknadsinsatser för ensamkommande unga på stadens boenden

Beskrivning: Ensamkommande unga är i behov av praktik, anställningar och andra arbetsmarknadsinsatser med täta uppföljningar. Arbetsmarknadsnämnden har förutsättning att erbjuda stöd till ungdomarna, till exempel genom de arbetslivskontakter förvaltningen har, språkstödjande insatser på modersmål och coaching på modersmål. Insatserna och stödet bör utvecklas i samverkan med socialnämnden.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsförvaltningen har samarbetet med två av stadens boenden gällande feriejobb för unga

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden och socialnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsnämnden har, tillsammans med utbildningsnämnden och socialnämnden, i budget 2017 fått uppdraget att utveckla metoder och insatser för att stötta ensamkommande unga nyanlända till praktik, utbildning eller jobb. Arbetet med uppdraget bedöms motsvara ovanstående åtgärd.

A2.4.3 Åtgärd: Inkludera asylsökande ungdomar 16-19 år i stadens kommunala aktivitetsansvar (KAA)

Beskrivning: Enligt 9§ 29 kap Skollag 2010:80 omfattar KAA ungdomar 16-19 år folkbokförda i Stockholms stad som inte påbörjat eller som har avbrutit gymnasiet. Staden ansvarar för att söka upp och erbjuda dessa unga stöd och aktiviteter som i första hand ska leda till studier eller i andra hand till arbete. Asylsökande ungdomar erbjuds utbildning, men ingår inte i KAA och staden erbjuder vare sig stöd eller insatser för de som inte tar del av studier. Redovisningen av den slutliga gymnasieantagningen höstterminen 2016 visar att 579 asylsökande ungdomar antagits jämfört med 84 föregående år. Rapporten pekar på att utrikes födda unga som grupp har begränsade förutsättningar att fullfölja gymnasiet, att en stor andel avbryter gymnasiet och att de löper större risk än inrikes födda att hamna i ett utanförskap. Det stora antalet asylsökande unga och avsaknad av stöd till dessa innebär en risk för att antalet unga i utanförskap i Stockholm ökar.

Kommissionen föreslår därför att asylsökande ungdomar 16-19 år omfattas av

stadens arbete utifrån KAA.

Pågående arbete:

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden, utbildningsnämnden och socialnämnden.

Uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsförvaltningen instämmer i analysen att asylsökande ungdomar löper en förhöjd risk att hamna i utanförskap. Sammantaget finns ungefär 1150 personer i åldersgrupperna 16-19 år i migrationsverkets system i Stockholm där ungefär 80 % bor på kommunalt boende/familjehem och en stor del av de övriga har ordnat eget boende.⁵ Vilka aktiviteter som erbjuds ungdomarna kan variera mellan olika boenden och boendeformer. För gruppen asylsökande finns hinder mot vissa typer av insatser som tillämpas inom KAA då dessa innebär en anställning och de asylsökande ofta inte har rätt att arbeta. Samtidigt vill nämnden betona att den huvudsakliga inriktningen för ungdomarna bör vara att försöka stödja dem till att fullfölja sin gymnasieutbildning eftersom det är en så viktig komponent i att vara konkurrenskraftig på arbetsmarknaden i Stockholmsregionen. Ett utökat ansvar när det gäller aktivitetsansvaret kommer att innebära ökade kostnader för KAA men det är i nuläget svårt att bedöma hur stor ökningen skulle komma att bli ifall målgruppen inkluderades.

A2.4.4 Åtgärd: Utred behovet av stöd till arbetsgivare för rekrytering av särskilda målgrupper tillsammans med näringslivet

Beskrivning: Bristande stöd till arbetsgivare kan utgöra ett hinder för unga med funktionsnedsättning och unga nyanlända för att få ett arbete. Tillsammans med näringslivets branschorganisationer bör arbetsmarknadsnämnden identifiera vilken typ av stöd och kunskap arbetsgivare behöver för att i högre grad anställa unga med funktionshinder och unga nyanlända. Det kan till exempel vara information, utbildning och handledning. Ett ökat stöd på arbetsgivarnas villkor kan minska förekomsten av den diskriminering, särskild den statistiska diskrimineringen, som forskningen visar målgrupperna möter på arbetsmarknaden.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsförvaltningen har återkommande nätverksträffar för arbetsgivare, främst handledare, som tar emot nyanlända och eller personer med funktionsnedsättning.

Arbetsmarknadsförvaltningen erbjuder även handledarutbildningar.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Uppföljning: Kommunstyrelsen

Kommentar: Arbetsmarknadsnämnden har identifierat stöd till arbetsgivare som en viktig aspekt att jobba vidare med. I den ovan beskrivna näringslivsstrategin som arbetsmarknadsnämnden antog i december 2016 ingår partnerskap med branschorganisationer som representerar områden där det finns kompetensförsörjningsbehov framöver. Partnerskapen ska kännetecknas av en tät

---

⁵ Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem, statistik från migrationsverkets hemsida hämtad 2017-02-10.

dialog som ger goda förutsättningar för att bättre förstå vilka behov som finns inom de olika branscherna i enlighet med kommissionens förslag.

Nämnden bedriver idag handledarutbildning och erbjuder stöd till arbetsplatser av språkkompetent personal i de fall arbetsgivare tar emot nyanlända.

Exploateringskontoret

Exploateringskontorets yttrande daterat den 19 april 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Den totala omfattningen på de fyra delrapporterna är så pass stor att exploateringskontoret väljer att fokusera på de delar som efterfrågas och som berör kontorets huvudverksamhet.

Exploateringskontoret anser att de föreslagna åtgärderna är av sådan karaktär att de behöver preciseras och beskrivas på ett mer utförligt sätt innan kommentarer om själva utförandet kan lämnas. På samma sätt behöver även ansvarsfrågan, vilka nämnder som ska ha huvudansvaret för de olika åtgärderna, utvecklas och förtydligas.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Exploateringskontoret instämmer i delrapportens övergripande uppfattning om att dialog och delaktighet är centrala delar i en demokratisk beslutsprocess. Att skapa förutsättningar för en välfungerande dialog kring komplexa samhällsfrågor kräver ständig utveckling, något som t.ex. en gemensam dialogportal kan bidra till.

Förvaltningen tillämpar en mängd olika former av dialog med medborgarna. Exploateringsnämnden har ansvar för att informera om de stadsutvecklingsprojekt som pågår och bedriver ett utvecklingsarbete gällande medborgardialoger. Arbetet avser skapa en starkare känsla av samhörighet och tillit i lokalsamhället samtidigt som det ska ge insikter till verksamheten. En viktig utgångspunkt är att det ska inkludera fler stockholmare och grupper som vanligtvis inte deltar. Nya dialogmetoder har valts utifrån behov, krav och resurser i respektive stadsutvecklingsprojekt. Under 2017 kommer de metoder för dialog som har provats under de senaste åren att vidareutvecklas med målgruppsanpassning.

Det är dock även viktigt att påpeka att det är minst lika viktigt att utveckla arbetet med att använda den information som kommer förvaltningen till del vid dessa medborgardialoger. Om efterarbetet med de dialoger som genomförs inte utförs på ett tillräckligt sätt riskerar dialogerna att bidra till ett allmänt minskat förtroende. Exploateringsnämnden kommer under 2017 att vidareutveckla arbetet med olika former för återkoppling, bland annat genom digitala verktyg.

Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden

Exploateringskontoret arbetar med att ställa sociala krav vid upphandlingar och ställer sig positiv till att främja arbetstillfällena för särskilt utsatta grupper arbetssökande. Kontoret vill dock framhålla att det är det viktigt att beakta olika förvaltningarnas

kompetens- och säkerhetsaspekter. Exploateringsnämndens uppdrag är sådant att kraven gällande de båda aspekterna är höga, vilket medför att ett förfarande enligt kommissionens förslag inte blir tillämpligt i alla upphandlingar.

Rekrytering och kompetensförsörjning är en central del i att exploateringsnämnden ska kunna fullgöra sina uppdrag på ett tillfredsställande sätt. Att utifrån en korrekt kravprofil hitta personer med rätt kompetens och förutsättningar utgör grunden för effektivitet, hållbarhet och långsiktighet i rollen som arbetsgivare. För att åstadkomma detta tillämpar exploateringskontoret kompetensbaserad rekrytering. Arbetet utvecklas ständigt genom, bland annat, riktade chefsutbildningar. Genom att utbilda alla chefer i kompetensbaserad rekrytering säkerställs en fortsatt professionell rekryteringsprocess samt att diskriminering inte förekommer vid rekrytering.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Exploateringskontoret håller med i rapportens övergripande slutsats om vikten att stärka stadens arbete med att utveckla stadsmiljöns offentliga rum utomhus, särskilt i socioekonomiskt svaga områden. Denna slutsats är nära sammanhängande med genomförandet av förbättringar i ytterstadens offentliga rum, något som görs i samband med exploateringsprojekt.

Bostadsförsörjningen är prioriterad för staden. Den rådande bostadsbristen begränsar stadens och stockholmarnas utveckling. Exploateringsnämnden deltar i stadsbyggnadsnämndens arbete med områdesplanering för att stärka sociala värden genom fokus på stadsmiljö i ytterstaden. Staden planerar för en hög bostadsproduktion i ett stabilt tempo över konjunkturcyklerna. Markanvisningarna ska för år 2017 uppgå till minst 8 500 bostäder. I takt med bostadsbyggandet ska det skapas förutsättningar för en utbyggd offentlig service genom markanvisningar för bland annat skola, idrott och sociala behov.

Kommunfullmäktige har beslutat om en ny långsiktig vision för staden: Vision 2040 – ett Stockholm för alla. Ärendet är nära sammankopplat med de lokala utvecklingsprogrammen i vilka det tydliggörs hur den övergripande visionen ska omsättas i praktiken, lokalt och i dialog med invånare och lokala intressenter. Under 2017 fortsätter bland annat arbetet med att utveckla Fokus Skärholmen, ett profilprojekt för socialt hållbar stadsutveckling.

Fastighetsnämnden

Fastighetsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 4 april 2017 att godkänna och överlämna fastighetskontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Richard Bengtsson m.fl. (alla L), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Henrik Sjölander m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 15 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

I lägesrapporten är det främst delrapporten *Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet* som berör fastighetskontorets verksamhet.

Fastighetskontoret utför en rad projekt som främjar de i delrapporten upptagna intresseområdena såsom nya mötesplatser, inte minst i ytterstaden. Detta genomför kontoret främst genom satsningar på nya idrottshallar och bad. Järva Friluftsbad vid Eggeby Gård är ett bra exempel på en satsning som just nu projekteras med målet att badet ska bli en naturlig mötesplats för de boende kring hela Järvafältet. Vidare kan nämnas de senaste årens upprustning av strandbaden som har potential att ytterligare utvecklas som mötesplatser.

Delrapporten ger även rekommendationer och föreslår åtgärder som handlar om att utveckla det offentliga rummet i Stockholm stad på ett sätt som bidrar till målet om en stad som håller samman. Här lyfts arkitekturens och kulturens potential särskilt fram som man menar kan bidra till mer attraktiva och trygga offentliga stadsrum samt ett vitalare stadsliv.

Ytterligare en av åtgärderna som också presenteras handlar om etableringen av fler ateljéer och produktionsplatser för konst i ytterstaden. Åtgärden påtalar vikten av att etablera nya platser för ateljéer och produktion av konst, framförallt i socioekonomiskt svaga områden med fokus på Järva och västerort. Fastighetskontoret och kulturförvaltningen har i detta ärende fått uppdraget att etablera 200 nya ateljéer fram till år 2020.

Vidare nämns som en åtgärd att utveckla 1 %-regeln för att bidra till en mer jämlik fördelning av konstnärlig gestaltning. Här medverkar redan fastighetskontoret och avsätter 1 % av de ekonomiska medlen vid byggprojekt till offentlig konst. För att få ut så mycket som möjligt av 1 %-regeln samlas de mindre projektens medel i en pott för att bekosta konstverk på platser som idag saknar offentlig konst. Förra året resulterade detta i en lekskulptur på Flatenbadet och i år planeras för ytterligare ett konstverk på ett strandbad i ytterstaden.

Forskningen som ligger till grund för rapporten påvisar att tillfälliga produktionsplatser för media, konst, teater, foto och även service/reparation inte sällan uppstår i stadsdelar med rester av gamla industrilokaler och som generellt har lägre hyresnivåer. Dessa verksamheter nödgas ofta flytta på sig när stadsutvecklingen gör att fastighetspriser och hyror ökar. Forskarna menar att frågan om dessa lågavkastande verksamheters villkor därför är väsentlig att undersöka och utarbeta strategier i syfte att säkerställa deras fortlevnad. Resultaten av satsningar på förebyggande socialt och kulturellt arbete behöver ställas i relation till ett samhällsekonomiskt perspektiv. Man

menar att genom nya former av beräkningsverktyg och kalkylmodeller kan det bli möjligt att räkna fram samhällsvinsten för enskilda projekt och på så vis påvisa vikten av att dessa verksamheter bibehålls.

Vision 2040 påtalar att Stockholm ska vara en stad med levande och trygga stadsdelar. Det innebär bland annat att stadens offentliga rum ska vara av hög kvalitet och erbjuda parker och torg som är inbjudande och levande. Fastighetskontoret har i sin verksamhetsplan för 2017 uppdraget att tillsammans med trafikförvaltningen se över torgstadgan och utreda hur regelverket kan underlätta för torghandel på fler torg, öka nyttjandegraden på torgen samt skapa fler arbetstillfällen.

Torgens betydelse som utvecklingsplats och lokal mötesplats berörs även i dokument som *Levande Stockholm*, *Levande lokala centrum* och andra lokala utvecklingsprogram. På senare år har den sociala betydelsen av dessa platser kommit att öka och det pekats ofta på behovet av mötesplatser i det offentliga rummet. Torgen är viktiga inslag i stadsbilden och bidrar till stadens mångfald. De bidrar även till att öka attraktiviteten i en stad eller stadsdel – en välbesökt plats uppfattas som trygg, vilket skapar goda förutsättningar för ett väl fungerande socialt stadsliv. Den urbana utvecklingen går mot mer gränsöverskridande aktiviteter och av den anledningen har även kulturförvaltningen bjudits in i dialogen kring utvecklingen av torgen.

Stockholms stads enkätundersökning från våren 2014 visade bland annat vad stockholmarna definierar som ett levande torg. De flesta svaren påvisade en önskan om mer grönska, fler uteserveringar och en torghandel med kvalitet.

Avslutningsvis arbetar kontoret sedan några år efter en process kring kompetensbaserad rekrytering och kontorets upphandlingsenhet har påbörjat ett arbete med att kartlägga hur kontoret ska bli bättre på att rikta sociala krav i upphandlingar.

Idrottsnämnden

Idrottsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 28 mars 2017 att förvaltningens tjänsteutlåtande överlämnas till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av Daniele Fava (L), Bo Sundin m.fl. (alla M) samt Mikael Valier (KD), *bilaga 1*.

Idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 27 februari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningens synpunkter redovisas nedan per rapport och numrerade i enlighet med begäran i remissmaterialet.

Medborgare med mandat

D2.1.1 Åtgärd: Genomför fler medborgarbudgetprocesser

Medborgarbudgetar syftar till att öka medskapandet lokalt och stärka deltagarnas

förmåga att lösa egna problem. I Sverige är det vanligast att invånare deltar i prioriteringar av investeringsbudgeten. Såväl rådgivande som beslutande exempel finns.

Idrottsförvaltningen har möjlighet att delta i ett medborgarbudgetprojekt. Inom nämndens ansvarsområde finns anläggningar och verksamheter som lämpar sig för lokalt inflytande. Eftersom det kommer att handla om direktinflytande över skattemedel måste rollerna vara tydligt definierade och avgränsade.

D2.2.1 Åtgärd: Tillämpa rekryteringsmetoder inför medborgardialoger som främjar ett jämlikt deltagande

De flesta medborgardialoger genomförs med öppna inbjudningar. Stadens kartläggning visar att utan målgruppsanalyser inför arbetet nås främst resursstarka grupper. Särskilt fokus bör läggas på att nå dem vars röster vanligtvis inte kommer fram på annat sätt.

Förvaltningen delar rapportens bild att medborgardialogerna oftast når de mest resursstarka grupperna och att det bör motverkas. Dialoginbjudan bör föregås av en analys av hur staden bäst når de grupper man särskilt vill nå i dialogen. Det är viktigt att ha ett tydligt ämne för en dialog och därefter ha en ordentlig uppföljning av hur arbetet fortgår så deltagandet i dialogerna känns meningsfullt för den enskilda invånaren.

Däremot anser förvaltningen att temat för en dialog inte får vara för snävt. Dialogen måste kunna sättas i ett sammanhang. De olika lokala aktörernas önskemål och behov samt effekterna för samhället måste beskrivas. Dialogen i Östberga upplever idrottsförvaltningen är ett bra exempel på hur olika förvaltningar och boende kan samarbeta.

Idrottsnämndens ansvarsområden lämpar sig väl som ämne för medborgardialog. I utvecklingsarbetet för både Vårbergs IP och Rågsveds BP deltog barn och ungdomar från området. Idrottsförvaltningen förfogar dessutom över underlag som kan ge dialogen en bra faktabaserad grund.

Förvaltningen vill utöver åtgärdsförslagen även kommentera enskilda delar av rapporten. Facilitatorer tas upp i rapporten som viktiga personer för att förbättra förutsättningarna för en bra medborgardialog. Förvaltningen instämmer i detta och även i att dessa bör vara placerade på stadsdelsförvaltningarna för att uppnå bäst effekt.

Förvaltningen noterar också att förslaget om stadsövergripande riktlinjer nämns i rapporten. Förvaltningen välkomnar ett sådant arbete och deltar gärna aktivt i framtagandet av sådana riktlinjer.

Dold potential

A2.3.1 Åtgärd: Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Genom att i högre grad rikta sysselsättningskrav i upphandlingar kan staden arbeta aktivt för att få in prioriterade grupper på arbetsmarknaden. Då kan de få erfarenhet och kontaktnät som kan leda till långsiktig etablering på arbetsmarknaden.

Idrottsförvaltningen har få egna upphandlingar där sociala klausuler är

genomförbara. Det gör att förvaltningens förutsättningar att bidra i frågan är relativt begränsade. Det är framför allt verksamhetsupphandlingar som kan vara aktuella för sociala klausuler. För närvarande är det två anläggningar som drivs av upphandlade utförare, Högdalens sim- och idrottshall och Liljeholmshallarna. Utöver dessa är inga nya verksamhetsupphandlingar planerade.

A2.3.2 Åtgärd: Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

För att möjliggöra en mer inkluderande arbetsmarknad kan staden skapa nya arbetstillfällen av specifika arbetsmoment som riktas mot särskilda grupper. Stadens satsning för personer med lindrig utvecklingsstörning, serviceassistenter, är ett exempel på arbetsdifferentiering inom barn- och äldreomsorgen.

Idrottsförvaltningen samarbetar med arbetsmarknadsförvaltningen för att hitta anställningar för olika grupper som står längre från arbetsmarknaden. För innevarande år är målet att tillhandahålla 30 platser för aspiranter via arbetsmarknadsförvaltningen, där åtta platser ska erbjudas så kallade ingångsansättningar, vilket är platser för personer med någon form av funktionsnedsättning.

Idrottsförvaltningen har noterat att många föreningar, inte minst inom idrottsrörelsen, har behov av personer som kan utföra arbeten som annars inte blir gjorda. Ofta finns inte de ekonomiska resurserna i föreningarna att anställa personer med fullt löneansvar. I många fall finns troligen goda kontakter redan uppbyggda mellan stadens Jobbtorg och enskilda föreningar. Idrottsförvaltningen vill ändå i detta remissvar peka på en potentiell möjlighet för arbetsmarknadsförvaltningen att skapa fler arbetstillfällen för särskilda grupper.

A2.3.3 Åtgärd: Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda diskrimineras på arbetsmarknaden. Arbetsgivares dåliga kunskaper om funktionsnedsättningar och utländska utbildningar leder också till att dessa unga har svårare att hitta ett jobb.

Alla rekryterande chefer och arbetsledare på idrottsförvaltningen har genomgått en grundläggande utbildning i kompetensbaserad rekrytering. Det behövs dock mer utbildning inom specifika områden och ytterligare utveckling av rutiner och digitala stöd för att ytterligare stärka den kompetensbaserade rekryteringen.

Staden där vi möts

Förvaltningen noterar att rapporten har ett stort fokus på kultur i det offentliga rummet, men däremot saknas perspektiven fysisk hälsa, vardagsmotion och rörelse. En viktig del av människors uppfattning om det offentliga rummet är möjligheten till liv och rörelse. Det kan på ett utmärkt sätt kombineras med uttryck för kultur och skapande. Flera av idrottsnämndens anläggningar skulle kunna vara kulturella mötesplatser eller kulturfrämjande platser.

B2.1.1. Åtgärd: Styr investeringar i syfte att främja en god arbetsmiljö i hela staden

Där staden exploateras kan stora förbättringar av det offentliga rummet göras. Men även områden som inte ska omvandlas kan vara slitna och behöva rustas upp. Eftersom mycket exploatering har skett i lägen som är attraktiva på bostadsmarknaden

har de områdena fått större satsningar på det offentliga rummet. Socioekonomiskt svagare områden har inte fått ta del av samma satsningar på det offentliga rummet. Det ökar den upplevda segregationen och otryggheten.

Hittills har stadsutvecklingsområdena styrts idrottsnämndens planering av nya anläggningar. När ett område planeras är det klokt att samtliga berörda kommunala verksamheter ges utrymme i planeringen. Eftersom många stadsutvecklingsområden legat i innerstaden eller i närförort har många idrottsanläggningar också placerats där. Idrottsförvaltningen ser positivt på att de lokala utvecklingsplanerna ges större vikt och att flera stadsutvecklingsområden ligger längre ut i staden. Det bidrar till att skapa en god stadsmiljö i hela staden.

B2.1.3 Åtgärd: Detaljplaner och markanvisningar ska innehålla ställningstaganden om socialt värdeskapande

Varje stadsbyggnadsprojekt ska beaktas utifrån sin betydelse för det sociala stadslivet på ett sätt som stämmer överens med översikts- och områdesplaneringen.

Idrottsförvaltningen ställer sig bakom uppfattningen att detaljplaner och markanvisningar som innehåller ställningstaganden om socialt värdeskapande är positivt för stadslivet. Stadens idrottsplatser har stora sociala värden som skulle kunna utvecklas ytterligare.

B2.2.1 Åtgärd: Utveckla den lokala samordningen för platsutveckling

Lokalt samordnad platsutveckling innebär att identifiera ansvar och roller, hitta samverkansformer och identifiera mål för att utveckla en offentlig plats. Det är särskilt viktigt för platser som inte är under exploatering, men där tryggheten, attraktiviteten och den sociala sammanhållningen behöver stärkas.

Idrottsförvaltningen delar rapportens uppfattning att det är ett angeläget utvecklingsområde med möjlighet att stärka staden i sin helhet. Förvaltningen är positiv till att delta i arbetet med den kompetens som blir aktuell.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 4 april 2017 följande.

1. Att som svar på remissen överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen.
2. Att förklara beslutet omedelbart justerat.

Reservation anfördes av Sophia Granswed m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Rasmus Jonlund m.fl. (alla L), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Ulf Lönnberg (KD) som hänvisade till särskilt uttalande gjort av Liberalerna.

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 4 april 2017 följande

1. Att godkänna Stadsarkivets förslag till remissvar
2. Att förklara beslutet omedelbart justerat

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 17 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturförvaltningen delar analyserna av de fyra utvecklingsområden som remissen behandlar och de rekommendationer som utfärdas utifrån ett socialt investeringsperspektiv. Redan i remissvaret på kommissionens första rapport, ”Skillnadernas Stockholm”, efterlyste förvaltningen en analys av kulturens betydelse och effekter när det gäller hållbarhet och livsvillkor. Det gäller områden som trygghetsskapande miljöer, språkutveckling, inkluderande mötesplatser, ekonomiska hinder och incitament för deltagande i kultur- och fritidsaktiviteter, samt det egna skapandets betydelse för självförverkligande. Det är glädjande att den nya rapporten tar upp och vidareutvecklar dessa aspekter i delrapporten ”Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet”.

Det är också positivt att delrapporterna beskriver läget i ett hållbarhets- och samarbetsperspektiv; skolutveckling, ungas etablering på arbetsmarknaden, medborgarnas inflytande och det offentliga rummets betydelse för en hållbar samhällsutveckling. Att kulturpoliska insatser kan bidra till lösningar inom andra politikområden visade förvaltningen i sitt remissvar på ”Skillnadernas Stockholm. Till dessa samband kan läggas arkitekturens och kulturens potential att bidra till mer attraktiva och trygga offentliga stadsrum och ett vitalt stadsliv. För att följa kommissionens rekommendationer och genomföra de föreslagna åtgärderna krävs insatser av och samverkan mellan många förvaltningar och bolag. Kulturförvaltningen ser positivt på den ambitionen. Kommissionen föreslår ett omfattande beting för kulturförvaltningen. Det är angeläget att kommande uppdrag och resurser motsvarar stadens ambitionsnivå när det gäller sociala investeringar.

Synpunkter på rapportens rekommendationer och förslag till åtgärder

Inledning

Enligt stadsledningskontorets tjänsteutlåtande ska kulturnämnden lämna synpunkter på delrapporterna ”Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden”, ”Medborgare med mandat”, samt ”Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet”. Förvaltningen väljer att lämna kortfattade synpunkter på de två första rapporterna medan ”Staden där vi möts” får en utförligare behandling.

Förvaltningen anser samtidigt att den även borde ha varit remissinstans för delrapporten inom utvecklingsområdet Uppväxt och utbildning. En stor del av

kulturförvaltningens verksamhet syftar till att stärka barn och ungas livsvillkor. Genom samverkan med stadsdelsförvaltningarna för förskolebarnen och utbildningsförvaltningen för skoleleverna finns inom kulturförvaltningen stor erfarenhet av arbetet med barn och unga.

Dold potential

Delrapporten ”Dold potential” tar upp de problem som unga stockholmare utan sysselsättning har. Slutsatsen är att insatserna i högre grad måste riktas och anpassas till unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda, främst nyanlända, för att den negativa utvecklingen ska kunna brytas.

De lösningar som diskuteras är bland annat ett närmare samarbete mellan skola och arbetsliv liksom fler jobb för unga inom staden. Kulturförvaltningen vill i det sammanhanget peka på de möjligheter som kulturlivet och civilsamhället kan erbjuda som introduktion till samhället och arbetslivet. Det kan handla om enklare arbetsuppgifter i bibliotek, allmänna samlingslokaler och andra mötesplatser. Möjlighet till eget entreprenörskap, nätverk och kulturskapande kan resultera i ett yrkesliv inom kulturlivet och den kreativa sektorn

Förvaltningen delar i övrigt delrapportens förslag till åtgärder som bland annat innebär:

- A2.3.1 Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper
- A2.3.2 Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering
- A2.3.3 Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Medborgare med mandat

Denna delrapport sätter fokus på hur ett mer jämlikt deltagande kan främjas i Stockholms stad. Medborgarbudget och medskapande dialoger är två former av dialoger som kan möjliggöra ett reellt inflytande. Bland rekommendationerna märks bättre förutsättningar till civilsamhället att ta initiativ till egna deltagandeprocesser och god tillgång på tillgängliga mötesplatser och samlingslokaler i socioekonomiskt utsatta områden.

Kulturförvaltningen delar rapportens analys att det är viktigt att utveckla förutsättningar för att delta i medborgardialoger men noterar samtidigt att stadens egna verksamheter bibliotek, kulturskola och museer knappt nämns bland beskrivna demokratiaktörer. Det samma gäller kommunalt stödda delar av civilsamhället som till exempel studieförbund.

Förvaltningen delar i övrigt delrapportens förslag till åtgärder som bland annat innebär:

- D2.1.1 Genomför fler medborgarbudgetprocesser
- D2.1.2 Stöd utvecklingen av medskapande dialoger
- D2.2.1 Tillämpa rekryteringsmetoder inför medborgardialoger som främjar ett jämlikt deltagande
- D2.2.2 Stärk närvaron av samhällsväglärande och uppsökande funktioner i socioekonomiskt svaga områden

D2.2.4 Utbilda lokala processledare för genomförande av
Medborgardialoger

D2.3.1 Utveckla en digital dialogportal

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

B2.1 Stärk det sociala investeringsperspektivet i stadsutvecklingen

B2.1.1 Åtgärd: Styr investeringar i syfte att främja en god stadsmiljö i hela staden

Delrapporten: Det finns en risk att det uppstår ojämlika fördelningar av investeringar i det offentliga rummet till nackdel för socioekonomiskt utsatta områden.

Ansvariga nämnder: Exploateringsnämnden och trafiknämnden.

Kulturförvaltningen delar rapportens bedömning och menar att den sociala investeringsprincipen har relevans även inom kulturområdet. Kulturverksamheter som bibliotek, kulturskola och museer gestaltar själva idén om det demokratiska samhället. Samtidigt så finns det skillnader i Stockholm som visar sig i att människor i allt högre utsträckning inte möts i vardagen och växande sociala klyftor. För att möta dessa utmaningar pågår eller planeras bland annat följande insatser:

- Inom ramen för de lokala utvecklingsprogrammen (LUP) pågår ett arbete med att identifiera platser av särskild vikt för stadsdelsutvecklingen och ökad trygghet. Förvaltningen har utsett LUP-koordinatorer i de sju berörda stadsdelarna.
- Kulturskolan ökar sin verksamhet i stadsdelar där deltagandet under många år varit lågt. Målet är att elevantalet ska öka till nio procent under året via någon av kulturskolans verksamheter.
- Stadsbiblioteket öppnar nya bibliotek i Rågsved och Östberga och bygger om i Rinkeby, Tensta och Årsta.
- Nya samlingslokaler får stöd och flera befintliga rustas upp, bland annat i Husby, Bagarmossen och Hjorthagen.
- Staden investerar även i lokaler för det fria kulturlivet. I enlighet med förslag i ateljéutredningen kommer mellan 200 och 300 konstnärsstudior att skapas de närmaste åren, varav många i ytterstaden.

B2.1.2 Åtgärd: Utveckla enprocentsregeln för att bidra till en mer jämlik fördelning av konstnärlig gestaltning

Delrapporten: Enprocentsregelns nuvarande regelverk gör att den offentliga konsten idag i första hand kommer till de områden som exploateras. Stockholm konst ska därför tydliggöra möjligheterna till och formerna för en utveckling av enprocentsregeln i syfte att bidra till en mer jämlik fördelning av konstinvesteringar i staden. Kulturförvaltningen har ett uppdrag att i samverkan med kommunstyrelsen och berörda nämnder utreda enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning. Exploateringsnämnden ska tillsammans med kulturnämnden pröva krav på offentlig konst i markanvisningar.

Ansvarig nämnd: Kulturnämnden i samverkan med andra berörda nämnder och styrelser.

Kulturförvaltningen för en dialog med exploateringskontoret om den gemensamma överenskommelsen och respektive förvaltnings ansvarsområde, samt hur en

omfördelning av medel kan göras som främjar en större spridning av offentlig konst över hela staden.

Förvaltningen ser positivt på det utvecklingsarbete som pågår med så kallad områdesplanering. Denna typ av planering kan underlätta en helhetssyn på geografiska platser och en tidig belysning av behovet av offentlig konst. Det pågår även ett arbete med tillfälliga konstprojekt för att utveckla befintliga stadsrum i bland annat socioekonomiskt svaga områden.

Förvaltningen vill också framhålla samarbetet med övriga förvaltningar och bolag som följer enprocentsregeln. Detta bidrar till spridning av offentlig konst till fler platser än den offentliga platsmarken såsom skolor, förskolor, stadens offentliga byggnader och äldreboenden.

B2.1.3 Åtgärd: Detaljplaner och markanvisningar ska innehålla ställningstaganden om socialt värdeskapande

Delrapporten: Varje stadsbyggnadsprojekt ska tidigt i planeringsprocessen beaktas utifrån sin betydelse för det sociala stadslivet på ett sätt som stämmer överens med översiktplaneringen och områdesplaneringen. Det lokala kulturlivet är i sammanhanget av betydelse.

Ansvariga nämnder: Exploateringsnämnden och stadsbyggnadsnämnden.

Kulturförvaltningen delar rapportens bedömning. För att få med kulturlivsaspekterna är det viktigt att kulturförvaltningen kommer in tidigt i planeringsprocesserna. I förslaget till ny översiktsplan för Stockholms stad anges att kulturunderlag ska vara en planeringsinriktning och att lokalt kulturliv ska ses som ett allmänt intresse.

B2.2 Prioritera socialt värdeskapande platsutveckling i socioekonomiskt svaga områden

B2.2.1 Åtgärd: Utveckla den lokala samordningen för platsutveckling

Delrapporten: Åtgärder kan inbegripa att stadsrummet tillförs nya kvaliteter genom exempelvis stärkt närvaro av kulturverksamheter och konst, möblering av stadsrummet, planteringar, odlingar och ny markbeläggning, men också förbättrad skötsel av befintliga kvaliteter på en plats. Det bör prövas om stadens strategiska arbete med lokal platsutveckling kräver en samordnande funktion under trafiknämnden som har ett övergripande ansvar för stadens offentliga rum.

Ansvariga: Trafiknämnden i samverkan med stadsdelsnämnder, bostadsbolagen, SISAB, fastighetsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, exploateringsnämnden, utbildningsnämnden, kulturnämnden och idrottsnämnden.

Kulturförvaltningen delar rapportens bedömning och ser sig som en viktig aktör i lokal platsutveckling. Delrapporten nämner att kulturförvaltningen har ansvar för den offentliga konsten, bibliotek som trygga och tillgängliga mötesplatser i hela staden samt stödjer samlingslokaler som drivs av civilsamhället. Stadsmuseet har bedrivit ett utvecklingsarbete i bland annat Farsta och i Östberga med utgångspunkt i den lokala kulturhistorien. Till detta kan läggas de strategiskt viktiga medel förvaltningen förfogar över i form av kultur- och utvecklingsstöd till det professionella kulturlivet, ateljéstöd samt en nyinrättad tjänst som kulturlots i syfte att främja kulturetableringar.

Kulturförvaltningens verksamheter fördjupar det lokala samarbetet med stadsdelsförvaltningar, förskolor, skolor och föreningsliv i ytterstadsområdena för att

synliggöra verksamheten och öka tillgängligheten.

B2.3 Använd kulturnärvaro som drivkraft för ett vitalt stadsliv

B2.3.1 Åtgärd: Etablera fler ateljéer och produktionsplatser för konst i ytterstaden

Delrapporten: En stor andel av företagen i Stockholm, 25 procent, har kopplingar till konstnärliga och kreativa näringar. Många är egenföretagare och hyr ateljéer av staden där flertalet är koncentrerade till Södermalm och närliggande stadsdelar. Nya platser för ateljéer och produktion av konst behöver därför etableras i socioekonomiskt svaga områden, med fokus på Järva och Västerort och med anpassning till behovet på olika platser.

Ansvariga nämnder: Fastighetsnämnden och kulturnämnden i samverkan med de kommunala bostadsbolagen.

Kulturförvaltningen delar rapportens bedömning och uppger att arbetet redan är i gång i och med att kulturförvaltningen och fastighetskontoret i april 2016 fick nämndernas uppdrag att etablera ett stort antal ateljéer i Stockholm fram till 2020. En ateljéstrategi beslutades av de båda nämnderna i december 2016 i vilken anges ett nytillskott om minst 200 nya ateljéer. En handlingsplan för ateljéerna beräknas vara klar under 2017.

B2.3.2 Åtgärd: Använd tillfällig arkitektur och kulturhändelser för att utveckla stadslivet utanför innerstaden

Delrapporten: Tillfällig arkitektur och kulturhändelser är verktyg som främjar gemenskap, möter olika gruppers behov samt bidrar till en mer demokratisk och rättvis tillgång till stadens rum. En sådan utveckling ska bygga på de lokala platsernas förutsättningar och ske i samverkan med kulturaktörer och andra med lokal förankring.

Ansvariga nämnder: Trafiknämnden i samverkan med stadsbyggnadsnämnden och kulturnämnden.

Kulturförvaltningen delar rapportens bedömning och vill ytterligare understryka att en levande ytterstad förutsätter ett vitalt kulturliv. Som rapporten nämner pågår det redan projekt som *Levande Stockholm* som ska bidra till ett ökat stadsliv och trivsammare vistelsemiljöer genom en ökning av antalet gågator, bättre användning av torgytor, pop-up parker, bättre gestaltning för möblering och skyltning med mera. Kulturförvaltningen har tagit fram en inspirationsskrift *Tillfällig arkitektur ger plats för kultur* i syfte att öka användningen av konstnärlig gestaltning av temporära stadsrum.

Kulturförvaltningen har, liksom andra förvaltningar och bolag, ett generellt uppdrag att öka närvaron och deltagande i ytterstaden och gör det genom verksamheter som bibliotek, Stockholm Konst, evenemangsavdelningen, ateljéstöd och kulturskolan. För att arbetet ska bli framgångsrikt är det viktigt och nödvändigt att det utförs i samverkan med andra kommunala aktörer i berörda områden.

B2.3.3 Åtgärd: Ta fram ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur i Stockholm

Delrapporten: Det finns platser och kulturinstitutioner centralt i staden som behöver bli angelägna för fler målgrupper. Kulturlivets möjligheter att ta plats i ytterstaden behöver också förbättras. I de socioekonomiskt svagare stadsdelarna finns särskild anledning att skapa goda förutsättningar för ett rikt lokalt kulturutbud eftersom stockholmarna här ofta har begränsade möjligheter att resa och att betala för

kulturaktiviteter och tillbringa därmed mer av sin fritid i det lokala området. Ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur bör tydliggöra vilken typ av mötesplatser som är aktuella för vilka platser, ha ett tydligt jämställdhetsperspektiv, samt beakta ungas behov.

Ansvarig nämnd: Kulturnämnden i samverkan med berörda stadsdelsförvaltningar.

Kulturförvaltningen delar rapportens bedömning och behovet av ett handlingsprogram för kulturmötesplatser. Programmet bör kartlägga och synkronisera stockholmarnas önskemål om kulturetableringar, kulturlivets behov och utvecklingsmöjligheter, samt de lokalbehov som dessa faktorer genererar. Förvaltningen vill också understryka behovet av mötesplatser utomhus under vinterhalvåret som gör den offentliga kulturscenen tillgänglig även när säsongen för festivaler och liknande arrangemang är över.

Stadsarkivets tjänsteutlåtande daterat den 20 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Allmänna synpunkter

I rapporten framhålls att gruppen UVAS (unga som varken arbetar eller studerar) i åldersspannet 16-29 år har stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Detsamma gäller för unga med funktionsnedsättning där situationen har blivit märkbart sämre under senare tid. Insatser för att stärka dessa gruppers möjligheter att komma in på arbetsmarknaden i Stockholm är därför viktiga enligt Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Åtgärderna skall kopplas till kommunens ordinarie budgetprocess.

Stadsarkivet instämmer i kommissionens slutsatser rörande UVAS och unga med funktionsnedsättning och anser att staden som helhet och samhället i stort skulle tjäna på om den höga andelen UVAS (9,2 % av alla stockholmare mellan 16 och 29 år) och unga med funktionsnedsättning som inte etablerat sig på arbetsmarknaden blev lägre.

Stadsarkivet har möjlighet att arbeta mot gruppen UVAS och unga med funktionsnedsättning inom huvudsakligen två områden, för det första i den pedagogiska verksamheten där försök med specialvisningar inom SFI (Svenska för invandrare) för närvarande genomförs, och för det andra genom olika typer av anställningar som skulle kunna komma i fråga för dessa grupper. Stadsarkivet har en lång tradition och hög kompetens inom området arbetsträning vilket inom ramen för enheten Stockholms Historiska Databas (SHD) och SHD Resurs var ordinarie verksamhet från 1977 till 2008. Personer med svårighet att etablera sig på arbetsmarknaden sysselsattes inom ramen för SHD Resurs med digitaliserings- och registreringsarbete i syfte att göra viktigt historiskt material tillgängligt för en bred publik. År 2009 lades verksamheten ut på entreprenad och arbetsträningen avvecklades.

Svar rörande åtgärd A2.3.1

Stadsarkivet – som är en liten verksamhet med totalt cirka 75 heltidsanställda – upphandlar idag mycket få tjänster från företag inom Stockholms stad. Upphandling

av digitaliserings- och registreringstjänster är Stadsarkivets enskilt största upphandlade tjänst.

De företag som här hittills upphandlats har haft sin verksamhet i andra delar av Sverige eller utomlands. Stadsarkivet bedömer därför att denna åtgärd bara kan förväntas få en marginell effekt på möjligheten för UVAS och unga med funktionsnedsättning att etablera sig på arbetsmarknaden i Stockholms stad. Situationen skulle kunna förändras om det fanns ett större utbud av digitaliserings- och registreringstjänster med möjlighet att anställa UVAS och unga med funktionsnedsättning inom kommunens område.

Städtjänster är en annan upphandlad tjänst, och där skulle sociala klausuler kunna få en större betydelse.

Svar rörande åtgärd A.2.3.2

Inom Stadsarkivets verksamhetsområden kan finnas vissa möjligheter att skapa nya eller lägga över existerande arbetsuppgifter på de grupper som pekas ut i kommissionens rapport. Dessa arbetsuppgifter är både av praktisk karaktär (till exempel arbeten med handlingar på papper i arkivmagasin vid omflyttningar, framtagning etc.) och av digital karaktär (skanning, registrering, databearbetning i olika former). Stadsarkivet har dock små möjligheter i dagsläget att erbjuda fasta arbetsplatser för en stor grupp nya anställda eller praktikanter. Möjligheterna till detta kan eventuellt öka i och med öppnandet av Stadsarkivet Liljeholmen tidigt 2019.

Större effekt skulle eventuellt kunna uppnås om de behov av insatser på det digitala kulturarvsområdet som finns inom till exempel Stadsarkivet (de kan även finnas vid Stadsmuseet) skulle kunna genomföras inom ramen för andra verksamheter runt om staden där själva arbetet skulle kunna äga rum, till exempel vid stadens lokala bibliotek eller inom ramen för lokaler som finns tillgängliga inom skolans, den sociala omvårdens eller äldreomsorgens verksamhetsområden. Detta skulle dock kräva en förstärkning av personal som antingen är anställd eller utbildad av Stadsarkivet och som kan arbeta ute på fältet i de lokaler där denna verksamhet skulle äga rum. Det kräver också en digital infrastruktur med datorer, uppkopplingar med mera, som kan vara svår att etablera i den här typen av lokaler. De arbetsuppgifter det i detta skulle kunna handla om – framförallt förädling genom registrering eller liknande av digitalt material – utförs idag till mindre del av Stadsarkivets egen personal – eller har lagts ut på entreprenad.

Svar rörande åtgärd A.2.3.3

Stadsarkivet arbetar vid alla rekryteringar med stadens verktyg för kompetensbaserad rekrytering, som är ett bra stöd i detta sammanhang. Även samarbete med arbetsmarknadsförvaltningen och Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning kring olika typer av Stockholmsjobb och stadens satsning på sommarjobb för ungdomar har gett Stadsarkivets medarbetare erfarenhet, kunskap och möjlighet till fortbildning när det gäller frågor om allas lika möjligheter och ökad mångfald i arbetslivet.

Kyrkogårdsnämnden

Kyrkogårdsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 5 april 2017 följande.

1. överlämna tjänsteutlåtandet som svar på remissen.
2. paragrafen förklaras omedelbart justerad.

Reservation anfördes av Annette Lundquist Larsson m. fl. (alla M), *bilaga 1*.

Kyrkogårdsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 30 januari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att hållbarhetskommisionens arbete är angeläget och att det nu är viktigt att arbetet integreras i nämndernas och bolagens verksamheter.

Kyrkogårdsförvaltningen utgör en liten organisation inom staden men representerar en viktig samhällsfunktion som fortsatt ska bidra till en socialt hållbar stad. Begravningsplatserna ska vara trygga miljöer för besökarna. De är också värdefulla kulturmiljöer.

De 11 begravningsplatser/kyrkogårdar som förvaltas av kyrkogårdsnämnden utgör idag platser där kulturell mångfald ges utrymme och det sker ett kontinuerligt arbete med att tillmötesgå efterfrågan av nya gravskick. Nämndens ceremonilokaler är neutralt utformade och kan användas för olika typer av ceremonier. Samverkan sker med olika trossamfund men även med begravningsentreprenörer för att utveckla verksamheten.

I och med byggandet av en ny begravningsplats på Järvafältet erbjuds ytterligare en plats för kulturell mångfald för Stockholmarna. Ambitionen är att den nya begravningsplatsen ska stödja prioriterade områden i de lokala utvecklingsprogram (LUP) som tagits fram av stadsdelarna Rinkeby-Kista och Spånga-Tensta.

Planeringen av den nya begravningsplatsen ansluter till de prioriterade områdena i Rinkeby- Kistas LUP *Barn och ungas och vuxnas livsförutsättningar* samt *Socialt kapital* och *Arbete och sysselsättning* i Spånga-Tenstas LUP. Förvaltningen emottar ett samarbete med stadsdelarna i dessa frågor och att det kommer att ske en samordning kring hur olika förvaltningar ska samverka lokalt i olika projekt. Under byggskedet kan det bli aktuellt att knyta lokala arbetsmarknadsprojekt till projektet.

Synpunkter på rapportens föreslagna åtgärder för att Stockholms stads verksamheter ska främja ett inkluderande arbetsliv

Nedan lämnas synpunkter på utpekade åtgärdsförslag i rapporten *Hinder och potential* som nämnderna särskilt uppmanas att lämna synpunkter på.

Åtgärd A2.3.1 Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Förvaltningen ser inga problem med att rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper så länge detta inte innebär större merkostnader.

Förvaltningen har i många år haft Samhall AB som utförare av skötselentreprenaden vid södra delen av Skogskyrkogården och Strandkyrkogården. Vid senaste upphandlingen förlorade dock Samhall upphandlingen då en annan anbudsgivare uppfyllde kvalitetskraven och erbjöd ett lägre pris.

I dagsläget saknas kunskap om hur kraven kan formuleras i förfrågningsunderlag så att de uppfattas som transparenta och konkurrensneutrala och heller inte kostnadsdrivande. Förvaltningen efterlyser utbildningsinsatser kring ett sådant upphandlingsförfarande.

Åtgärd A2.3.2: Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Förvaltningen ser positivt på att möjliggöra nya arbetstillfällen riktade till särskilda grupper. Förutsättningarna är att finansiering finns och att det finns en fungerande handledning.

Kommissionens exempel med serviceassistenter är dock inte tillämpligt för kyrkogårdsförvaltningen eftersom det saknas arbetsuppgifter för denna typ av tjänst. I tjänsten serviceassistent har vissa arbetsmoment och ansvarsområden anpassats och avgränsats så kallad arbetsdifferentiering. Inom förskolan hjälper serviceassistenterna exempelvis till vid servering och dukning, klädombyten och lek. Anställningen som serviceassistent riktar sig till arbetssökande personer som har en lindrig utvecklingsstörning eller generella inlärningssvårigheter.

Åtgärd 2.3.3 Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Förvaltningen är positiv till att det utvecklas nya verktyg och att kunskapen ökar kring hur rekryteringsprocessen utvecklas för att motverka diskriminering.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 4 april 2017 följande.

1. Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 20 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anmodas redovisa sina förutsättningar för genomförande av tre av åtgärderna i rapporten *Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden*.

A2.3.1 Åtgärd: Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Beskrivning: Genom att i högre grad rikta sysselsättningskrav i upphandlingar kan

staden arbeta aktivt för att få in prioriterade grupper på arbetsmarknaden. Därigenom kan berörda personer få erfarenhet och kontaktnät som kan leda till en långsiktig etablering på arbetsmarknaden. Detta kräver bra matchningsinsatser och medarbetare med erfarenhet av att arbeta med olika målgruppers specifika förutsättningar och ett tydligt individperspektiv. Hög personaltäthet medger en tät kontakt med den enskilda personen vilket underlättar matchning, coachning och språkstödande insatser. Inom arbetsmarknadsnämnden finns särskild målgruppskompetens och verksamheter som bör kopplas till arbetet med sociala klausuler.

Den stora merparten av alla inköp och beställningar som miljöförvaltningens verksamheter gör, görs inom ramen för stadens centralt upphandlade ramavtal. I de fall som förvaltningen genomför egna upphandlingar så är det till exempel för inköp av mätinstrument, eller anlåtande av konsulter för expertstöd för till exempel projektledning eller framtagande av rapporter och underlag av olika slag. I dessa typer av upphandlingar är det mycket svårt att ställa meningsfulla sociala klausuler. Förvaltningen har därför svårt att genomföra denna åtgärd.

A2.3.2 Åtgärd: Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Beskrivning: För att möjliggöra en mer inkluderande arbetsmarknad kan staden skapa nya arbetstillfällen av specifika arbetsmoment som riktas mot särskilda grupper.

Förutom fler arbetstillfällen kan detta frigöra resurser hos övrig personal, samt ge utökat utrymme för kompetenshöjande insatser och vidareutbildning både för ordinarie personal och för personer som erbjuds dessa nya tjänster.

Samhällskostnaderna på längre sikt kan också minska om människor ges tillträde till arbetsmarknaden och blir självförsörjande. Stadens satsning för personer med lindrig utvecklingsstörning, serviceassistenter, är ett exempel på arbetsdifferentiering inom barn- och äldreomsorgen.

Miljöförvaltningen ser positivt på denna typ av åtgärder, och har tidigare använt personal med funktionsvariation för arbete med digitalisering (scanning) av arkivakter. Idag är dock förvaltningens verksamheter i hög grad specialiserade och digitaliserade, och få arbetsuppgifter liknande de som beskrivs i rapporten för serviceassistenter finns kvar. Förvaltningen ser däremot potential för detta i nya Tekniska Nämndhuset, där det efter ombyggnationen kommer att finnas behov av personal som bland annat sköter om service av gemensamma utrymmen (konferensrum, matsalar, pentryn).

A2.3.3 Åtgärd: Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Beskrivning: Unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden bland annat till följd av diskriminering och okunskap hos arbetsgivare om exempelvis utländska utbildningar och funktionsnedsättningar. Okunskapen kan få till följd att kravprofilen vid rekrytering blir mer omfattande än vad arbetet kräver. Kunskapshöjande insatser om kompetensbaserad rekrytering, mångfald, neuropsykiska diagnoser samt kognitiva och tekniska hjälpmedel i arbetslivet bör därför genomföras för att motverka onödiga krav som utesluter målgrupperna.

Miljöförvaltningen kan inte nog understryka vikten och nyttan av en arbetsplats som präglas av mångfald, och som är fri från alla former av diskriminering. Som en del i arbetet med att motverka diskriminering har förvaltningen, tillsammans med övriga förvaltningar i TN-huset, genomfört utbildningar för chefer i kompetensbaserad

rekrytering. Förvaltningen planerar även att under 2017 fortsätta arbetet med kompetensutvecklingsinsatser för medarbetarna kring bland annat bemötande, diskriminering, normkritik och HBTQ-frågor.

Servicenämnden

Servicenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 21 mars 2017 att återropa förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Henrik Sjölander m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Gunilla Hansson (C) som hänvisade till reservation anförd av Moderaterna.

Serviceförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 6 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Serviceförvaltningen konstaterar att det i delrapporten ”Dold potential” framgår att vissa grupper, framför allt unga med funktionsnedsättningar och unga utrikes födda, genomsnittligt har det betydligt svårare att etablera sig på arbetsmarknaden jämfört med unga i allmänhet. Detta beror enligt aktuell forskning bland annat på okunskap från arbetsgivares sida, höga krav gällande utbildning och färdigheter i svenska samt diskriminering. Vidare är det relativt vanligt att dessa unga personer har ohälsoproblem samt att de saknar ett socialt nätverk och kontakter i arbetslivet. Det är givetvis mycket angeläget att stadens verksamheter kan användas kompensatoriskt för att kunna underlätta för dessa unga personer att etablera sig i samhället.

Förvaltningen stödjer förslaget till användning av sociala klausuler i upphandling. Förvaltningen har under 2016 varit delaktig i stadsledningskontorets arbete med att ta fram en vägledning för användning av sociala krav i upphandling, vilka i enlighet med åtgärdsförslaget i rapporten bland annat omfattar särskilda kontraktsvillkor gällande sysselsättningsfrämjande åtgärder. I enlighet med vägledningen ska de krav som ställs ha ett samband med kontraktsföremålet samt formuleras så tydligt och transparent att alla anbudsgivare förstår vad som avses och kan beakta kravet vid utformningen av sina anbud.

Arbetsmarknadsförvaltningen ska alltid kontaktas för rådgivning kring kravens utformning, inte minst för att säkerställa att kraven i den enskilda upphandlingen är anpassade till avtalets längd och föremålet för upphandlingen. För att säkra stadens kompetens gällande sysselsättningsfrämjande åtgärder i samband med upphandlingar har arbetsmarknadsförvaltningen inrättat en enhet för extern arbetsgivarsamverkan dit stadens verksamheter har möjlighet att vända sig för rådgivning inom området.

Det resonemang som förs i rapporten gällande utveckling av arbetsdifferentiering

är en bra utgångspunkt för att överväga om hur staden kan bidra till en mer inkluderande arbetsmarknad. Dock bedöms det att förvaltningens möjligheter till att skapa arbetstillfällen på detta sätt är relativt begränsad. Skälet till detta är främst att de flesta arbetsuppgifter inom förvaltningen är specialiserade och systemberoende vilket försvårar differentiering av arbetet. Det faktum att verksamheten är intäktsfinansierad medför också viss inskränkning av möjligheterna att avsätta resurser för introduktion, handledning med mera.

Förvaltningen anser, i enlighet med vad som föreslås i rapporten, att det är viktigt att främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom staden. Det kan i sammanhanget nämnas att det rekryteringsstöd som förvaltningen erbjuder övriga förvaltningar (och vissa bolag) självfallet inbegriper en kompetensbaserad rekryteringsprocess. Förvaltningens utgångspunkter vid rekrytering är att fokusera på kompetens och inkludering vilket innebär att ingen grupp får glömmas bort eller ska känna sig ovälkommen att söka. Det finns här en ambition att uppnå en ökad mångfald i rekryteringarna och att attrahera en bredare målgrupp. Detta handlar exempelvis om välkomnande ordval och förhållningssätt vid annonsering och kontakter med kandidater. Vidare kan det avse att utforma kravprofiler så att det inte ställs onödigt höga krav gällande svenskafärdigheter när rollen inte kräver det.

Slutligen vill förvaltningen framhålla att kommissionens rapporter, inte minst med avseende på den relativt omfattande forskningsanknytningen, utgör ett intressant och viktigt underlag för stadens arbete med att förverkliga ett socialt hållbart Stockholm. Det är också positivt att rapporterna och de tillhörande åtgärdsförslagen är föremål för remisshantering med sikte på hantering i stadens budgetprocess, eftersom detta ger förutsättningar för ett systematiskt arbete med prioriteringar, genomförande av åtgärder, uppföljning och utvärdering av resultat etc inom ramen för stadens ledningssystem.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 28 mars 2017 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Andréa Ström m.fl. (alla M) och Isabel Smedberg Palmqvist m.fl. (alla L), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Åsa Lindhagen m.fl. (alla MP), Rana Carlstedt m.fl. (alla S), Alexandra Mattsson Åkerström m.fl. (alla V) samt Anna Rantala Bonnier (Fi), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Stina Bengtsson (C) som hänvisade till Moderaternas och Liberalernas förslag till beslut.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 24 februari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Socialförvaltningen ställer sig i stort positiv till kommissionens rapport och de åtgärder som föreslås. Förvaltningen lämnar inledningsvis generella synpunkter på rapporten för att sedan gå in på de specifika åtgärderna.

Generella synpunkter på rapporten

Socialförvaltningen anser att stadsdelsnämnderna i stor utsträckning saknas i delrapporten, i analysen och framförallt i åtgärdsförslagen. Även om fackförvaltningarna kan ha ett övergripande ansvar för de olika åtgärderna är det viktigt att de utformas tillsammans med stadsdelsnämnderna. Detta är också relevant i förhållande till vad som lyfts fram i aktuell rapport kring att åtgärder inte bör vara generella utan specifika, samt lokal och individanpassade. En utgångspunkt bör vara att stadsdelsnämnderna har bäst kunskap om de lokala och individuella behoven.

Externa viktiga aktörer saknas också under de olika åtgärderna. Framförallt borde landstinget kunna vara en viktig part både i förhållande till nyanlända och till personer med funktionsnedsättning. Civilsamhället är också en viktig samverkanspartner som bör lyftas in. Även om externa aktörer inte kan utses som ansvariga för åtgärderna bör de nämnas som viktiga samverkanspartners.

Målgruppsbeskrivning

Socialförvaltningen saknar resonemang och förtydliganden kring definitionen av funktionsnedsättning. Då rapporten innefattar begreppen intellektuell, fysisk och psykisk funktionsnedsättning är det av stor vikt att skillnaderna tydliggörs. Behov, möjligheter och prognos gällande arbetsmarknad ser mycket olika ut beroende på typ av funktionsnedsättning. Insatserna är kopplade till olika lagområden, fördelning av ansvar och kostnader mellan huvudmän likaså. Forskning, resultat och metodik är ofta avgränsat till enstaka diagnoser och paralleller kan därför endast dras mellan målgrupperna med stor försiktighet.

Personer som har dold funktionsnedsättning och de personer som inte har kontakt med Försäkringskassan och försörjs på annat sätt saknas i rapporten. Just denna grupp är särskilt utsatt såsom inte känd av myndighet och bör på något sätt aktualiseras i kommissionens arbete. Det saknas också resonemang kring att dessa personer kan ha flera typer av parallella utmaningar så som pågående missbruk och dold funktionsnedsättning eller pågående missbruk, funktionsnedsättning samt nyanländ. Även här är landstinget en betydelsefull aktör. Samsjuklighet vid neuropsykiatriska funktionsnedsättningar fordrar också mer sammanhållna insatser från olika vårdinstanser och andra myndigheter.

Förvaltningen vill i sammanhanget även framhålla olika stödformer som ofta kan vara avgörande för personer med funktionsnedsättning för att de ska lyckas med att pröva samt fullfölja vägen mot arbete. Boendestöd, gode män, olika enheter inom vård och omsorg, familjepedagoger kan till exempel vara en förutsättning för att ge

personer möjlighet att börja arbeta. Olika sätt att utveckla det professionella eller privata nätverket bör utvecklas.

Insatser för unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda

Förvaltningen vill lyfta fram att det är positivt att samordningsförbundet FINSAM har startat i Stockholm och att det där kan finnas möjlighet att finna stöd till arbetet för de personer som hamnar mellan myndigheterna. Metoden IPS (Individual placement and support) som bland annat verksamheten ALFA ger till personer med psykisk funktionsnedsättning är något som skulle kunna utökas och prövas på en bredare målgrupp personer med funktionsnedsättning.

Förvaltningen vill även lyfta fram det mångåriga samarbetet med näringslivet ”Advisory board” för att ensamkommande unga ska få möjlighet till praktik och på sikt kunna få ett arbete. Samarbetet har varit framgångsrikt och förvaltningen kommer under 2017 att undersöka möjligheterna att bredda Advisory Boards verksamhet till att erbjudas alla ensamkommande unga, även de som bor på andra boenden än egenregi och i familjehem. Socialförvaltningen har ett pågående samarbete med arbetsmarknadsförvaltningen kring sommarjobb för ensamkommande ungdomar.

Synpunkter på åtgärder

A2.1.1 Stärka elevens kontakt med arbetsmarknad och arbetsliv

Socialförvaltningen föreslår att Arbetsförmedlingen framhålls som en tydligare samarbetspartner i arbetet med att lotsa unga vuxna mot arbetsmarknaden. Ett av Arbetsförmedlingens övergripande mål är att prioritera stöd till personer som står långt från arbetsmarknaden, så som unga vuxna utan gymnasiebetyg och nyanlända. Samverkan skulle delvis kunna fokusera på att ge information till gymnasieelever som snart tar studenten i syfte att förbereda dem på hur de ska ta sig an arbetslivet.

A2.1.2 Ge utökad samhällsinformation till unga nyanlända på stadens boenden och i skolan

Ansvar för samhällsinformation till ensamkommande barn och unga på stadens boenden ligger på socialförvaltningen. Utmaningen i detta är att merparten av de ensamkommande barn som togs emot under 2015 placerades av stadsdelsförvaltningarna i privata konsulentstödda jourhem. Denna grupp barn och unga riskerar att missa strukturerad information om det svenska samhället om den inte ges via skolan. Detsamma gäller barn och unga som kommer till Sverige tillsammans med sina föräldrar.

A2.2 Underlätta inträdet till arbetslivet genom anpassade och riktade utbildningsalternativ

Socialförvaltningen anser att det i sin helhet är positivt att underlätta för unga vuxna att fullfölja gymnasiestudier alternativt att kompletterande studier kan genomgå för att komma närmare arbetsmarknaden och i högre grad kan bli mer konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. Emellertid är det angeläget att framhålla vikten av att utbildningsinsatser inte blir permanenta för den enskilde och att denne under en lång period erhåller ekonomiskt bistånd. Långvariga studier utan statlig finansiering kan vara exempel på tillfällen då den enskilde är i behov av försörjning i form av ekonomiskt bistånd. Risken är att det blir en inlåsningsseffekt och att

bidragstagande normaliseras. Enligt riktlinjerna för ekonomiskt bistånd är det i undantagsfall som ekonomiskt bistånd uppbärs samtidigt som studier pågår, då bortsett från kompletterande gymnasiestudier/yrkesvux, SFI eller andra arbetsmarknadsinriktade insatser som ges via Arbetsförmedlingen.

A2.2.1 Utred förutsättningarna för en alternativ utbildning för ungdomar som har avbrutit eller inte fullföljt gymnasiet

Socialförvaltningen understryker vikten av förebyggande arbete och ser positivt på förslaget.

A2.2.2 Utöka anpassade och riktade arbetsmarknads och yrkesutbildningar

Att utöka anpassade och riktade arbetsmarknads- och yrkesutbildningar för att stärka kopplingen till arbetsmarknaden och att medverka till att unga vuxna ökar sin konkurrenskraft på arbetsmarknaden är positivt. Socialförvaltningen anser att utbildningarna behöver ha ett nära samband med arbetsmarknaden, att de är viktade mot marknadens efterfrågan samt genererar meriter i det personliga CV. Förvaltningen instämmer i vikten av att insatsen riktas och anpassas till unga med funktionsnedsättning och till unga utrikes födda utifrån deras förutsättningar och behov.

A2.3 Använd Stockholms stads verksamheter för att främja ett inkluderande arbetsliv

Socialförvaltningen ser positivt på förslagen som följer under kapitlet A2.3 men vill uppmärksamma kommissionen på att individer i arbete ska vara en långsiktig lösning och att initialt individuellt stöd och uppföljningar för att behålla arbetet kan behövas för delar av målgrupperna. För en del är det ett stort kliv att börja arbeta och kan vara överväldigande och skrämmande. Individens integritet och självbestämmande får dock inte inkräktas.

A2.3.2 Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Förvaltningen ser positivt på att befintlig satsning utvecklas till att kunna erbjuda tillsvidareanställningar för en ökad långsiktighet.

A2.4.1 Utveckla samarbetskulturen mellan arbetsmarknadsnämnden, socialnämnden och stadsdelsnämnderna om unga med funktionsnedsättning

Socialförvaltningen instämmer i vikten av att samverka mellan socialförvaltningen, stadsdelsförvaltningarna, arbetsmarknadsförvaltningen och utbildningsförvaltningen fortsatt utvecklas.

Socialförvaltningen har under 2017 i uppdrag att tillsammans med arbetsmarknadsförvaltningen och stadsförvaltningarna kartlägga de dagliga verksamheternas incitament för att arbeta för att deltagare kommer vidare till arbete.

Det pågår ett arbete kring att säkerställa arbetsgång och handläggning utifrån att det är juridiskt möjligt att få beslut om LSS-insats och samtidigt stå till arbetsmarknadens förfogande eller ingå i en arbetslivsinriktad rehabilitering via Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. En särskild riktlinje med tillhörande rutin och metodstöd bör tas fram för att underlätta för handläggare inom LSS. Ett kompletterande material bör tas fram för utförare inom daglig verksamhet kopplat till stadens riktlinje för hur man ska arbeta med personer med funktionsnedsättning för att

de ska få ett arbete och försörjning utanför LSS. Möjlighet till praktik hos arbetsgivare behöver öka i jämförelse med praktik på daglig verksamhet.

A2.4.2 Tillgängliggör stadens arbetsmarknadsinsatser för ensamkommande unga på stadens boenden

Förvaltningen ser positivt på åtgärdsförslaget. Förvaltningen anser dock att det, liksom i förslaget ovan om samhällsinformation på stadens boenden (A2.1.2), är en utmaning att många ensamkommande unga är placerade i privata jourhem och inte i stadens boenden. Det vore därför önskvärt att arbetsmarknadsinsatser tillgängliggörs för fler än de som bor på stadens boenden. Om det exempelvis också tillgängliggörs via skolan nås även barn och unga som kommer till Sverige tillsammans med sina föräldrar.

A2.4.3 Inkludera asylsökande ungdomar 16-19 år i stadens kommunala aktivitetsansvar (KAA)

Förvaltningen instämmer i analysen och förslagen under A2.4.2-A2.4.3. Förvaltningen vill tillägga att det finns en risk för ökad psykisk ohälsa inom gruppen ensamkommande barn vilket kan vara viktigt att ha med i utformningen av stöd och insatser till målgruppen.

A2.4.4 Utred behovet av stöd till arbetsgivare för rekrytering av särskilda målgrupper tillsammans med näringslivet

Förvaltningen vill även här lyfta det mångåriga samarbetet med näringslivet "Advisory board" för att ensamkommande unga ska få möjlighet till praktik och på sikt kunna få ett arbete. Samarbetet har varit framgångsrikt och förvaltningen kommer under 2017 att undersöka möjligheterna att bredda Advisory Boards verksamhet till att erbjudas alla ensamkommande unga.

Stadsbyggnadsnämnden

Stadsbyggnadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 6 april 2017 följande.

1. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att överlämna kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.
2. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Joakim Larsson m.fl. (alla M) och Erik Slottner (KD), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Björn Ljung (L), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Christina Linderholm (C) som hänvisade till reservation anförd av Moderaterna och Kristdemokraterna.

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande daterat den 22 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden

A.2.3.1: Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Stadsbyggnadskontoret är positiv till åtgärden men gör inga större upphandlingar som tillhandahålls av nämnda prioriterade grupper. Stadsbyggnadskontoret ställer krav på jämställdhetsarbete i samband med upphandling av konsulter.

A.2.3.2: Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Stadsbyggnadskontoret ger möjlighet till olika former av bl.a. arbetsträning för personer med nedsatt arbetsförmåga. Detta genomförs regelbundet.

A.2.3.3: Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering i Stockholms stad

Stadsbyggnadskontoret arbetar medvetet och aktivt för att uppnå detta mål och samtliga chefer utbildas i kompetensbaserad rekrytering. I vissa rekryteringar används även arbetsprover och/eller person- och färdighetstester som ett naturligt steg i urvalsprocessen.

Genom ett utökat operativt och strategiskt rekryteringsstöd från HR enheten säkerställs en inkluderande och professionell rekryteringsprocess. En rekryteringsprocess är framtagen på förvaltningen med mallar och dokument som stödjer den kompetensbaserade rekryteringen.

Kontoret har också anordnat en utbildning i normkritik för alla chefer, med målet att bli mer medveten om begränsande föreställningar, attityder och normer.

Gällande kunskapshöjande insatser inom neuropsykiatriska diagnoser samt kognitiva hjälpmedel, finns förbättringspotential.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Stadsbyggnadskontoret välkomnar att rapporten lyfter fram de möjligheter som finns för att skapa en stadsmiljö där arkitektur och kultur i det offentliga rummet bidrar till social hållbarhet och möten mellan människor som annars inte hade ägt rum.

Staden genom bl.a. stadsbyggnadskontoret arbetar redan idag framgångsrikt med att programmera den fysiska miljön för att skapa rum där människor möts och skapa socialt hållbara miljöer. Översiktsplanen har som bärande strategier att koppla samman staden, främja en levande stadsmiljö i hela staden och satsa på attraktiva tyngdpunkter. Några exempel där översiktsplanens strategier har implementerats är Rinkebystråket, Hornsbergs strandpark och Norra Djurgårdsstaden.

Med nära samarbete med kommissionen kan ytterligare förstärkningar utvecklas.

Till rapporten har kontoret har några synpunkter gällande punkter där rapporten hade kunnat vara tydligare:

- Viss fakta hade kunnat redovisas på en mer detaljerad nivå för att undvika missförstånd. Diagrammet kring otrygghet, exempelvis, blir missvisande när

inte alla stadsdelar är med. Bara inom Enskede-Årsta-Vantör ryms stora skillnader som nu inte syns.

- Rådigheten över frågor gällande stadsbyggnad kan vara svår att få grepp kring, och den sträcker sig utanför den möjlighet att påverka som stadsbyggnadsnämnden har. Det hade varit belysande för rapportens huvudfokus med en genomgång av den rådighet som staden äger och en överblick gällande var makten att påverka ligger i de frågor som rapporten tar upp.
- Stadsbyggnadskontoret hade gärna sett en konkretisering av hur kultur och tillfällig arkitektur bör prioriteras i relation till andra frågor som ger tillskott i samhället och ökar kvaliteten på stadsrummet. Hur prioriterar stadens invånare kultur gentemot andra aspekter av vad det offentliga rummet kan erbjuda? Begreppet ”kulturnärvaro” (sid. 24-25) tycks utgå från att det är en självklarhet att delta i kulturella aktiviteter, men det finns också annat som kan skapa social samhörighet och höja kvaliteten på det offentliga rummet. Det hade varit användbart om rapporten nämnde fler verktyg än kultur och tillfällig arkitektur för att uppnå dessa mål.

B2.1.1: Styr investeringar i syfte att främja en god stadsmiljö i hela staden

Stadsbyggnadskontoret har medverkat i framtagandet av de lokala utvecklingsprogrammen, LUP-arna. Stadsbyggnadskontoret välkomnar en möjlighet att satsa mer jämlikt på offentliga rum, deltar gärna i planeringen, men har begränsad rådighet att styra över investeringar. Stadsbyggnadskontoret ser gärna att föregås av analyser så att avsedda effekter och önskvärda resultat kan uppnås.

B2.1.2: Utveckla enprocentsregeln för att bidra till en mer jämlik fördelning av konstnärlig gestaltning

Kontoret ställer sig positivt till förslaget och bidrar idag på olika sätt till att regeln efterföljs men har begränsad rådighet.

B2.1.3: Detaljplaner och markanvisningar ska innehålla ställningstaganden om socialt värdeskapande

Under 2017 kommer stadsbyggnadskontoret att ta fram en analysmodell för socialt värdeskapande. Enligt budget ska modellen vara färdig att implementeras i juni.

B2.2.1: Utveckla den lokala samordningen för platsutveckling

För att platsutvecklingen också ska bli lokalt förankrad, bör stadsdelsnämnderna också stå med som ansvariga under denna punkt.

I texten under åtgärden står också att det kan prövas om stadens strategiska arbete med lokal platsutveckling kräver en samordnande funktion under trafiknämnden. Kontoret vill trycka på att samordning, tydliga rutiner och processer är förutsättningar för att ett djupare samarbete mellan de olika förvaltningarna ska kunna fungera. För att kunna ta ett helhetsgrepp kring stadens offentliga platser bör även de privata markägarna involveras för de platser där staden inte är markägare.

B2.3.1: Etablera fler ateljéer och produktionsplatser för konst i ytterstaden

Stadsbyggnadskontoret kan säkerställa att en sådan användning är möjlig i detaljplan och därmed föreslås stadsbyggnadsnämnden för beslut om så är önskvärt och lämpligt utifrån regler i plan- och bygglagen.

B2.3.2: Använd tillfällig arkitektur och kulturhändelser för att utveckla stadslivet utanför innerstaden

Ansvar för denna fråga vilar i huvudsak på mark- och fastighetsägarna. Stadsbyggnadskontoret skulle dock välkomna mer tillfällig arkitektur i staden. Kontoret kan inom ramen för pågående planprojekt uppmuntra byggaktörer att genomföra tillfällig arkitektur och lyfta fram genomförda exempel.

B2.3.3: Ta fram ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur i Stockholm

Kontoret ställer sig positivt till förslaget och bidrar gärna i ett sådant arbete.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

I den delrapport ”Medborgare med mandat” Dialog och delaktighet i Stockholms stad som kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm skrivit fram poängteras ”känslan av samhörighet och möjlighet till delaktighet och inflytande i samhället är grundläggande för människors välbefinnande och hälsa.” Detta ligger helt i linje med stadsbyggnadsnämndens ambitioner att involvera stockholmarna allt tidigare i stadsbyggnadsprocessen.

Stadsbyggnadskontoret delar analysen som framförs i rapporten och har sedan flera år aktivt arbetat med att utveckla medborgardialog i den fysiska planeringen. Erfarenheterna från arbetet har varit att det är positivt att staden erbjuder olika former av dialog och möjligheter för invånare att vara delaktiga och att det är viktigt att staden utvecklar kanaler för återkoppling.

Till den beskrivning av dialogprocesserna som presenteras i rapporten kan ytterligare tilläggas:

- Rapporten nämner det arbete som kontoret avrapporterade under 2014. I den framhölls att dialoger bör hållas i kommande programarbeten och kontoret har i det fortsatta uppdraget kring dialogutveckling, Dialog 2.0, utvecklat arbetet och planerat för mycket tidig dialog och dialog i tidiga skeden. Under 2015 och 2016 har kontoret hållit ett antal dialoger i större programområden i tidiga skeden, bland annat i Skärholmen och i Norra Djurgårdsstaden. Där har både uppsökande dialog och andra typer av kanalval använts för att nå nya åldersgrupper.

- I och med uppdateringen av Stockholm stads översiktsplan, genomfördes en turné som omfattade alla 14 stadsdelsområden. I samband med den beskrevs också planprocessen, samt var i denna som det är möjligt att delta och påverka. Genom att samordna aktiviteterna med stadsdelsförvaltningarna fick kontoret hjälp med att nå ut till många grupper. Kontoret fick också information och kunskap av stadsdelsförvaltningarna inför besöken och tillgång till resurser väl på plats.

- Kontoret erfar att det finns många fördelar med lokal samordning. Det

hjälp till kunskapsöverföring, bygger relationer och ger en möjlighet att slussa frågor från besökare vidare till rätt person.

- För att stärka dialogerna som kontoret håller har digitala

dialogverktyg mer och mer börjat användas som komplement till övriga insatser.

Genom att vi som myndighet tillhandahåller möjlighet att delta i en dialog dygnet runt och via internet, skapas möjlighet för fler att delta.

Stadsbyggnadskontoret arbetar i viss mån med ambitionen att ha dialoger som vänder sig till ”samtliga invånare i stadsdelen” vilket även kompletteras med en kartläggning av specifika målgrupper som finns i ett område eller som kan vara viktiga att komma till tals med. En avvägning görs i de fall det finns målgrupper som bedöms viktiga att få med i en dialog, vilket leder till specifika insatser. Dessa kan vända sig mot unga tjejer (som i detaljplanearbetet med Södra Värtan) eller mot barn och unga (som i arbetet med översiktsplanen).

D2.1.1: Genomför fler medborgarbudgetprocesser

Att genomföra medborgarbudgetprocesser inom stadsplaneringen är intressant och möjligt när det kommer till avgränsade frågeställningar kring t.ex. gestaltningen av det offentliga rummet såsom parker och torg.

D2.1.2: Stöd utvecklingen av medskapande dialoger

Kontoret ställer sig försiktigt positiv till utvecklingen av medskapande dialoger i stadsplaneringsfrågor och har genomfört ett antal workshops och projekt med detta fokus. Medborgare bör bli mer involverade i stadsbyggnadsfrågor men det är av yttersta vikt att skapa realistiska förväntningar på vad som går att påverka för att trovärdigheten för processen ska bibehållas.

D2.2.1: Tillämpa rekryteringsmetoder inför medborgardialoger som främjar ett jämlikt deltagande

Kontoret noterar och delar uppfattningen att det är viktigt att lägga resurser på att nå de medborgare vars röster vanligtvis inte kommer fram på annat sätt. Det kan innebära att uppsökande arbete blir nödvändigt.

D2.2.2: Stärk närvaron av samhällsvägländande och uppsökande funktioner i socioekonomiskt svaga områden

Kontoret delar rapportens uppfattning och åtgärd att det är bra med den lokala förankringen för att säkerställa att inte grupper förbigås eller utesluts. Genom att ha lokalt förankrade personer som arbetar med detta kan även stadsbyggnadskontoret dra nytta av denna kunskap vid dialoger i det aktuella stadsdelsområdet.

Det är viktigt att dessa personer också förstår stadsbyggnadsprocessen och kan förklara vilken förvaltning som gör vad inom staden.

D2.2.3: Utvärdera Hässelby-Vällingbys arbete med medborgarvärdar

Kontoret delar rapportens uppfattning.

D2.2.4: Utbilda lokala processledare för genomförande av medborgardialoger

Kontoret delar uppfattningen att det är bra med lokala processledare som stöd för

dialoger. Under hösten 2016 och under våren 2017 utbildas kontorets planhandläggare i möteteknik, där återfinns både coaching och processledning. Samarbete mellan de lokala processledarna och kontorets handläggare bör underlättas av att dela förståelsen för hur möten och processer kring dialog kan utvecklas och därmed nå fler stockholmare.

D2.3.1: Utveckla en digital dialogportal

Att dokumentera dialogerna är viktigt för att kunna föra vidare resultaten och utvärdera samt förbättra till nästa gång en dialog genomförs. Den interna läroprocessen i staden ska förstärkas för att samordning och utveckling ska drivas framåt. Kontoret anser att återföring internt blir en viktig del i det fortsatta arbetet med dialoger.

Mot bakgrund av detta är det nödvändigt att få en samlad bild av stadens olika dialoger och samråd. Kontoret delar uppfattningen att en åtgärd för att utveckla en digital dialogportal är ett bra sätt att skapa förutsättningar för samordning, erfarenhetsutbyte och samla in användbara dokument. Att detta saknas är en stor brist idag och leder till att vi går miste om information som vi hade kunnat använda i planprocessen. Det är också viktigt att en sådan portal uppdateras löpande.

Kontorets förslag till beslut

Stadsbyggnadskontoret välkomnar det arbete som Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm utför. Arbetet är angeläget och kan bidra till att Stockholm når de högt ställda ambitionerna i Vision 2040 om ett hållbart Stockholm.

Stadsbyggnadskontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden godkänner och överlämnar kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Trafiknämnden

Trafiknämnden beslutade vid sitt sammanträde den 6 april 2017 följande.

1. Trafiknämnden överlämnar kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.
2. Trafiknämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Cecilia Brinck m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Jill Eriksson (L), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Mikael Valier (KD) som hänvisade till reservation anförd av Moderaterna.

Trafikkontorets tjänsteutlåtande daterat den 16 februari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Trafikkontoret konstaterar inledningsvis att det är ett mycket omfattande material som framtagits inom ett område som är både angeläget och komplext. Omfattningen gör att kontoret väljer att fokusera på de delar som berör kontorets verksamhet mer explicit men vill samtidigt framhålla det positiva i att tidigt under året remittera strategiskt viktiga underlag som avses beaktas i kommande budgetprocess.

I det följande redogör trafikkontoret för sina överväganden och synpunkter i ett antal specifika hänseenden.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Trafikkontoret delar uppfattningen om att dialog och delaktighet utgör viktiga aspekter i den kommunala verksamheten och olika former tillämpas löpande inom trafikkontorets olika verksamhets-områden. Kontoret vill på intet sätt ifrågasätta angelägenheten av en välutvecklad dialog men vill samtidigt framhålla två aspekter som, enligt kontorets mening, bör värderas nogsamt i sammanhanget.

I det lokala arbetet, ofta i samverkan med stadsdelsförvaltningar och fastighetsägare, uttalar ofta boende och lokala aktörer att man har bidragit till att beskriva önskemål, kvaliteter mm. Det man efterlyser är snarare handling. I och med att dialoger förts på olika sätt, av olika aktörer, i olika sammanhang, är det enligt kontorets mening viktigt att inhämta kunskap från sådana tidigare förda dialoger innan nya processer startas för att inte riskera att förtroendet för staden undergrävs. I detta sammanhang vill trafikkontoret även understryka vikten av att, såsom anförs i rapporten, ”på ett bättre sätt ta tillvara på alla de synpunkter som samlas in från stockholmarna”. I denna del tror kontoret också att mer utvecklade analyser av de synpunkter som redan når staden (via webb, medborgarundersökningar, synpunktshantering mm) skulle kunna omsättas i mer verksamhetsstyrande och levererande riktning.

Den andra aspekten som kontoret vill lyfta i sammanhanget utgörs av problematiken att föra dialog kring komplexa samhällsfrågor. Kontoret har medverkat i den process som drivits inom ramarna för Samverkan Östberga och har uppfattningen att metodiken som tillämpats där har gett mycket goda resultat. Det har dock utgjort en omfattande process under flera månader och letts av en utomstående med åtskillig erfarenhet av denna typ av processer, vilket utgjort en framgångsfaktor. För en vidare tillämpning inom staden är kontoret av uppfattningen att metodutveckling och särskild kompetens är av stor vikt att säkerställa.

Avslutningsvis vill kontoret, i denna del, framhålla vikten av staden, på organisationsövergripande, nivå kan medverka till att utveckla digitala verktyg som kan användas för dialoger med särskild hänsyn tagen till vikten av återkoppling till de som medverkat i dialogerna.

Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden

Trafikkontoret ställer sig positiv till att via riktade klausuler i upphandlingsunderlag främja arbetstillfällena för särskilt utsatta grupper av arbetssökande. Detta måste dock

ske med beaktande av säkerhets- och kompetensaspekter. För en stor del av kontorets uppdrag och åtaganden ställer höga sådana krav. I vissa projekt kan däremot ett förfarande enligt kommissionens förslag kunna vara möjligt och om detta blir aktuellt kan kontoret börja med att prova initialt, i liten skala.

Trafikkontoret ser också positivt på att särskilda grupper erbjuds anställning inom staden och därför arbetar kontoret sedan länge med att årligen sysselsätta ca 100 stockholmsvärdar. I arbets-uppgifterna ingår att plockstäda runt om i hela staden, felanmäla och åtgärda brister i stadsmiljön. Arbetet signalerar närvaro och synlighet, vilket på sikt kan påverka beteenden och minska nedskräpning och värdefulla effekter erhålls för både de sysselsatta och staden. Mot bakgrund av dessa erfarenheter är kontoret positivt till att utveckla arbetet med arbetsdifferentiering.

Rekrytering och kompetensförsörjning är avgörande för att trafikkontoret ska fungera effektivt. Att matcha arbetets krav med en persons förutsättningar och kompetens är en utgångspunkt för få en god grund för resursutnyttjande och långsiktig hållbarhet i arbetslivet. Mot bakgrund av detta och i samverkan med övriga tekniska förvaltningar fortsätter trafikkontoret att genomföra utbildningar i kompetensbaserad rekrytering riktade till chefer för att säkerställa att en icke diskriminerande rekrytering sker vid samtliga rekryteringar.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Trafikkontoret instämmer i rapportens huvudanslag – att stärka stadens arbete med att utveckla stadsmiljöns offentliga rum utomhus, särskilt i de socioekonomiskt svagare områdena. Detta behov sammanhänger bl a med att betydelsefulla förbättringar av ytterstadens offentliga rum ofta görs i samband med exploateringar. Samtidigt finns ett flertal platser i socioekonomiskt svagare områden som har behov av utveckling, men som i närtid saknar marknadsmässiga förutsättningar för exploatering. De offentliga rummen i sådana områden, utan eller med lägre exploaterings-möjligheter, tenderar härvid att upplevas som alltmer oattraktiva och otrygga.

Under senare år har trafikkontoret försökt att vidareutveckla den lokala närvaron och vidtagit en rad mindre och medelstora insatser i samarbete med stadsdelsförvaltningar, fastighetsägare, centrum-ägare m fl. Erfarenheterna av denna ökade lokala närvaro är goda. Med relativt måttliga insatser i olika samverkanskonstellationer, har platser kunnat utvecklas på ett positivt sätt, både vad avser ”gråa och gröna ytor”. Genom de lokala utvecklingsprogrammen och dessas geografiska prioriteringar liksom stadens satsning på nya parker och gröna stråk i ytterstaden finns nya förutsättningar att, utifrån de lokala behoven, utveckla ytterstadens offentliga miljöer, oavsett om de rör hårdgjorda eller gröna ytor, bl a utifrån de medel som avsatts för stadens ytterstadsparksatsning.

Kontoret ser vidare positivt på att stadens strategiska arbete med lokal platsutveckling för stadens offentliga rum, i likhet med den samordnade roll kontoret har avseende stadens gröna kvaliteter, skulle kunna åvila trafiknämnden. För att säkerställa en sådan långsiktig hållbar stadsutveckling i befintliga områden, som inte omfattas av exploatering, kommer resurser behöva avsättas i kommande budgetar.

Avslutningsvis kan nämnas att under 2017 kommer konceptet Levande Stockholm,

som också nämns i rapporten, att prövas på ett antal platser i ytterstaden i syfte att, om än i blygsam skala, skapa nya förutsättningar för mer levande och attraktiva ytterstadsmiljöer under såväl sommar- som vintertid.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 6 april 2017 följande.

1. Utbildningsförvaltningen överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Reservation anfördes av Cecilia Brinck m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Olle Burell m.fl. (alla S), Ingegerd Akselsson Le Douaron m.fl. (alla MP) och Freddy Grip (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Lotta Edholm m.fl. (alla L) och John Kåberg (C), *bilaga 1*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 10 februari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att rapporterna ”Den lärande skolan” och ”Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden” utgör ett bra underlag för att beskriva skolverksamheten och tar upp angelägna aspekter för skolutveckling. Mycket av det som framkommer är också områden som förvaltningen redan arbetar med, vilket även kommissionen konstaterar. När det gäller kommissionens förslag till åtgärder ligger mycket i linje med det förvaltningen redan arbetar med. Förvaltningen vill dock skicka med att förvaltningen behöver fortsätta arbeta utifrån de mål och prioriterade områden som pågår och att det inte tillförs flera nya. Det är, som kommissionen också konstaterar, viktigt att vara uthållig och arbeta långsiktigt med de insatser som pågår för att skapa hållbar skolutveckling.

Rapporten ”Den lärande skolan”

Rapporten lyfter fram att forskningen visar på fyra grundfundament i en hållbar skolutveckling: skolkultur, ledarskap, skolor som lärande organisationer samt stödbaserad inkludering. Förvaltningen menar att denna forskning identifierar väsentliga aspekter för skolans utveckling men vill notera att det även finns annan forskning som lyfter fram andra aspekter. Till exempel det systematiska kvalitetsarbetet och återkoppling till eleverna i formativt syfte.

Förvaltningen anser att kommissionens förslag till åtgärder som handlar om

förbättrad uppföljning av olika insatser är angeläget och något förvaltningen också arbetar med att utveckla. Kommissionen föreslår att förvaltningen behöver följa upp om stödinsatser når fram till de elever som behöver det, för att möjliggöra en skola för alla. Arbetet kan till exempel ske genom att på elevnivå studera ett urval av skolor och elever, i syfte att se hur eleverna nås av insatserna. Förvaltningens fokus på att utveckla elevhälsoarbetet innebär också att former för uppföljning utvecklas, bland annat i resultatdialoger och i skolornas planer och uppföljningar som följs upp på förvaltningsnivå. Kommissionens förslag skulle kunna vara ett komplement till detta på förvaltningsövergripande nivå.

Kommissionen föreslår även att förvaltningen följer upp effektiviteten i nuvarande mottagande och placering av nyanlända elever. Särskilt tiden i förberedelseklass och tillgången till stödformer såsom studiehandledning på modersmål bör följas upp.

Genom att använda Skolverkets nulägesbeskrivning – ett stöd i huvudmannens arbete med nyanlända elever, för analys av arbete med nyanlända elever, kommer förvaltningen att kunna planera generella och riktade kompetensutvecklingsinsatser och stöd till skolenheterna i mottagandet och undervisningen av nyanlända elever. Nulägesbeskrivningen pågår nu och insatser utifrån analysen kommer att kunna genomföras under vårterminen 2017 och vidare under nästkommande läsår. Insatser för att kunna bedöma nyanlända elevers språkliga utveckling är redan planerade för vårterminen 2017. Förvaltningen redovisar betygsresultat exklusive nyinvandrade elever och elever med okänd bakgrund och har för avsikt att börja särredovisa nyanlända elevers resultat.

Flera av kommissionens förslag till åtgärder handlar om att stärka och strukturera det kollegiala lärandet, till exempel skolledare emellan och att det ska finnas former för detta på varje skola. Dessutom föreslås att goda exempel ska spridas. Förvaltningen menar att det redan idag sker ett kollegialt lärande, till exempel lärare emellan kring Stockholmslyftet i matematik och läslyftet, och att PRIO Stockholm ger möjligheter att främja det kollegiala lärandet. Detta tar även kommissionen upp. Det kollegiala lärandet sker också genom egeninitierade nätverk inom vissa områden och kan verka som modell för andra.

På skolledarnivå finns redan organisatoriska förutsättningar för kollegialt lärande genom möten på områdesnivå. Ett kollegialt lärande och utbyte sker redan i stor utsträckning på rektorsmötena då 80 procent av tiden är avsatt för detta syfte. Även rektorsinternat för samtliga rektorer har denna prioritet. Det kollegiala lärandet sker även inom erbjudandet av mentorskap som går ut till nyanställda rektorer samt rektorers viktiga medverkan i referensgrupper som ofta utgör en god miljö för kunskapsutbyte i utvecklingsfrågor.

Utbyte av goda exempel och erfarenheter är bra men en kommenterar i sammanhanget är att det inte är självklart överförbart till en annan skola utan varje skola behöver utgå från sin egen specifika kontext och utgångspunkt. Förvaltningen tycker att det är positivt att rapporten lyfter fram vikten av att arbeta med skolkulturen, vilket skolorna gör på olika sätt. I detta sammanhang föreslås ett erfarenhetsutbyte mellan skolor men förvaltningen saknar ytterligare förslag kring hur en skola kan

arbeta för att skapa en gemensam kultur kring normer och värderingar och hur dessa kan leva över tid.

”Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden”

Denna rapport lyfter fram den viktiga iakttagelsen att de grupper som har mycket svårare att få arbete än andra är unga utan fullständiga gymnasiebetyg, unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättningar. Detta bör vara utgångspunkten i det arbete som bedrivs i samarbete med andra förvaltningar och myndigheter. Förvaltningen saknar dock att inte det preventiva arbetet lyfts fram i rapporten. Om förvaltningen på ett bra sätt hanterar dessa målgruppers övergång från grund- till gymnasieskola, ser till att all kunskap och det stöd som har byggts upp under hela grundskoletiden överlämnas och får en kontinuitet under gymnasietiden så förbättras förutsättningarna för elevens möjligheter till framtida arbete. Förvaltningen fortsätter arbetet med att utveckla övergången mellan grund- och gymnasieskola. Delar i utvecklingen är bättre information om olika utbildningar, studie- och yrkesvägledning och kvalitativa underlag inför placering inom introduktionsprogrammen.

Det sker en samverkan mellan grund- och gymnasieskolan samt externa aktörer för att öka attraktiviteten för yrkesprogrammen. Förvaltningen vill dessutom poängtera vikten av att utveckla introduktionsprogrammen.

Förvaltningen vill betona betydelsen av att hitta alternativ för att så många som möjligt ska kunna fullfölja sin skolgång inom gymnasieskolan. Förslagen om Second Chance skolor och produktionsskolor är därför intressanta. Förvaltningen tycker även att det är intressant med förslaget om att skapa ett sammanhållet utbildningsalternativ för nyanlända där gymnasie- och vuxenutbildningen kombineras.

En mindre synpunkt är att begreppet ”gymnasiet” som används i rapporten bör bytas ut mot ”gymnasieskolan”.

”Staden där vi möts” samt övriga rapporter

Förvaltningen vill även lyfta fram några synpunkter kring rapporten ”Staden där vi möts” där vissa delar även berör övriga rapporter.

Förvaltningen vill i detta sammanhang framföra att det är viktigt att ta hänsyn till skolans betydelse som en central mötesplats och målpunkt i samhället vid placering av nya skolor. Förvaltningens funktionsprogram bidrar till att nya skolor utformas för att tillgängliggöra funktioner såsom bibliotek och idrottssalar. Många av stadens skolors idrottssalar hyrs ut till föreningslivet under kvällar och helger. Det pågår även ett samarbetsprojekt mellan utbildningsförvaltningen, idrottsförvaltningen, kulturförvaltningen och SISAB som omfattar övriga skollokaler för föreningslivet – utöver idrottsföreningar. Att göra fler skollokaler bokningsbara via idrottsförvaltningens bokningssystem bidrar till att skolor används som mötesplatser för kulturlivet och kan öka stadens kulturutbud. Det ställer dock ökade krav på ersättning till skolorna för att täcka kostnader samt en redogörelse gällande arbetsmiljöansvar.

Förvaltningen saknar att rapporten inte belyser vikten av säkra och trygga

skolvägar, se trafikkontorets rapport Plan för säkra och trygga skolvägar.

Förslaget om en samordnande funktion för lokal platsutveckling är intressant. Många nya skolor planeras i staden och de kommer att bli viktiga platser för stadens unga. För tillfället finns endast begränsade möjligheter att byggnaderna planeras för andra förvaltningars funktioner.

Rapporten behandlar analyser om täthet och gröntillgångar i en växande stad. Förvaltningen saknar betydelsen av yta för barn och unga vuxna. I en allt tätare stad är det viktigt att fortsatt säkerställa barns behov av rörelse och lek, och därmed barns behov av yta. Boverkets rekommendationer för friyta vid skolor bör eftersträvas.

När det gäller ett större mottagande av nyanlända elever ställer det även krav på lokalkapaciteten vilket förvaltningen har utökat för att säkerställa att det finns möjlighet för unga nyanlända att påbörja grund- och gymnasieskoleutbildning. Ett projekt pågår (enkelt avhjälpta hinder) som ska säkerställa att alla publika lokaler i de kommunala skolorna är till- och frångängliga.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 21 mars 2017 följande.

Äldrenämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som sitt svar på remissen av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm - Lägesrapport av hållbarhetskommissionens arbete” med följande tillägg:

Förvaltningen har fått i uppdrag att svara på rapporten *Dold potential: Hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden*. Det är en av fyra delrapporter av lägesrapport två från hållbarhetskommissionen. De tre övriga rapporterna handlar om lärande skola, dialog och delaktighet i Stockholms stad samt arkitektur och kultur i det offentliga rummet.

Vi bifaller äldreförvaltningens remissvar på rapporten *Dold potential* och har inget att tillägga detta svar. Vi vill dock lägga några synpunkter på rapporten om det offentliga rummet.

Stockholm har idag, och relativt övriga landet, en ganska ung befolkning; den demografiska prognosen är dock precis som i övriga Sverige en allt större andel äldre. Enligt Sweco urskiljer sig Stockholm också genom att 1950- och 1960-talskullarna är större än 1940-talskullarna. Från 2020 kommer de som är 80 år och äldre öka kraftigt för att vara nära nog dubbelt så många i reella tal som idag år 2040.

Stockholm är med i The Covenant on Demographic Change, ett EU-baserat nätverk som arbetar för ett äldrevänligt Europa. Det betyder att Stockholm

förbundet sig att bedriva ett konkret utvecklingsarbete för äldrevänliga offentliga rum. I hållbarhetskommissionens rapport lyfts vikten av ett barn-äldre- och jämställdhetsperspektiv. Vi instämmer i att dessa faktorer hänger ihop. En äldrevänlig stad är även en barnvänlig stad och en mer jämställd stad gynnar även äldre, en stad där funktionshinder arbetas bort är en bra stad för både barn och äldre. Vi tror att ett mer uttalat äldreperspektiv gynnar utvecklingen mot en sammanhållen stad och vi ser att äldreförvaltningens kompetens bör kunna användas vid till exempel ett socialt investeringsperspektiv i stadsutveckling.

Reservation anfördes av Erik Slottner (KD), Dennis Wedin m.fl. (alla M), och ledamoten Ann-Katrin Åslund (L), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Alfred Askeljung (C) som hänvisade till reservation anförd av Kristdemokraterna, Moderaterna och Liberalerna.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 28 februari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Som tidigare nämnt har äldrenämnden endast fått i uppdrag att svara på rapporten *Dold potential – Hinder och möjligheter för unga Stockholmares etablering på arbetsmarknaden*. Därför avser detta remissvar endast synpunkter på denna delrapport.

Rapporten fokuserar i stor utsträckning på gruppen yngre människor som varken arbetar eller genomgår någon utbildning. Förhållandevis många av dessa saknar gymnasieutbildning. I denna grupp är unga utrikes födda och personer med funktionsnedsättning överrepresenterade. Äldreförvaltningen anser att det är av yttersta vikt att denna grupps möjligheter att vara en del av samhället ökar. Det är viktigt, dels för de personer som befinner sig i denna grupp, men också för utvecklingen av vårt samhälle.

Räknat utefter antalet anställningar är äldreomsorgen en av stadens största verksamheter, även om en stor del av äldreomsorgens personal arbetar inom privat sektorn. Äldreomsorgen är också ett område där det är en mindre andel av anställningarna som kräver en akademisk utbildning. Därför bör det finnas möjligheter att äldreomsorgen ska kunna spela en viktig roll i att minska arbetslösheten inom denna grupp. Det är dock inte möjligt att placera människor utan några förkunskaper inom äldreomsorgens verksamheter. Det krävs en förmåga att kunna möta och kommunicera med människor, att samarbeta och att kunna dokumentera. Inom hemtjänsten utgörs också en stor del av arbetstiden av ensamarbete där den anställda måste kunna fungera självständigt.

Om personer i de nämnda grupperna ska få arbete inom äldreomsorgen bör det ske stegvis för att inte utvecklingen ska gå i motsatt riktning mot det kvalitetsarbete som

bedrivs idag och de krav som ställs på personal inom äldreomsorgen. För att klara av att dokumentera och att kommunicera med den enskilde på ett bra sätt bör den som anställts ha tillräckliga kunskaper i det svenska språket. Idag ställs det även krav på 600 poäng i vårdkunskap och staden anordnar utbildningar i både det svenska språket och i vårdkunskap.

Detta är en längre väg att gå än att omedelbart anställas. Men utbildning är en bra grund att stå på inför de utmaningar som uppstår i arbetet. Det är också troligt att de som genomgått en utbildning är mer motiverade att arbeta inom äldreomsorgen än en person som börjar utan några förkunskaper.

Äldreomsorgen kan även göra insatser som innebär att färre unga människor hamnar i arbetslöshet i framtiden. Stadens verksamheter skulle i större utsträckning än idag kunna ta emot PRAO-elever. Detta för att fler unga ska intressera sig för att utbilda sig inom äldreomsorgen. Informationsinsatser på högstadieskolor om hur det är att arbeta inom äldreomsorgen skulle kunna vara en annan insats för att öka intresset för äldreomsorg. Generellt anser äldreförvaltningen att samverkan bör förbättras mellan grundskolan, gymnasium och externa aktörer i syfte att öka vårddyrkenas attraktivitet.

Äldreförvaltningen vill instämma i rapportens betoning på hur viktigt det är att unga utrikes födda inte möter diskriminering när de söker arbete. Informationen till arbetsgivaren om den unges färdigheter och formella kompetens bör generellt förbättras.

Äldreförvaltningen vill specifikt kommentera två av de förslag som framförs i rapporten. Dels förslaget om så kallade serviceassistenter och dels förslaget om sysselsättningskrav i upphandlingar. Äldreförvaltningen bedömer att förslaget om serviceassistenter bygger på en uppfattning om att det finns ett relativt stort antal arbeten inom äldreomsorgen som skulle kunna utföras utan tidigare erfarenhet av området. Det finns exempel i andra kommuner där städning och handling inom hemtjänsten lyfts ut från hemtjänsten och sköts av andra personer än de som arbetar med omsorg. Dock krävs det att den anställde kan kommunicera med den enskilde och förstå önskemål kring handling och städning. Införandet av serviceinsatser går också i motsatt riktning mot målet om kontinuitet i verksamheten och att den enskilde ska möta så få personer som möjligt inom hemtjänsten. Hemtjänsten är, som nämnts tidigare i hög grad ett ensamarbete vilket gör det ännu svårare att överlåta denna del till en alltför oerfaren personal. Inom vård- och omsorgsboende finns det en större personalstyrka och därmed personer att kunna rådfråga. Dock är många av de arbetsuppgifter som skulle kunna komma ifråga för en serviceassistent idag utlagda på entreprenad.

Vad gäller det andra förslaget om sysselsättningskrav i upphandlingar anser äldreförvaltningen att det är nödvändigt att ersättning utgår för personal i ett initialt skede. Men det är också viktigt att hänsyn tas till den handledning som måste finnas för att detta ska fungera bra. Detta för att inte privata utförare ska se detta krav som så betungande att de väljer att inte lämna anbud alternativt inte vara aktiva som utförare i stadens hemtjänst.

Idag finns det i förfrågningsunderlagen för hemtjänsten och i entreprenadupphandlingarna för vård- och omsorgsboende krav på att utföraren ska ta kontakt med arbetsmarknadsförvaltningen ifråga om personalförsörjning.

Överförmyndarnämnden

Överförmyndarnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 9 mars 2017 att hänvisa överförmyndarnämnden till förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Lise-Lotte Fylking m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Överförmyndarförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 9 februari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Överförmyndarnämndens uppdrag är att rekrytera och utöva tillsyn över ställföreträdare – gode män och förvaltare – för personer bosatta i Stockholm, som av olika anledningar behöver hjälp i sin dagliga livsföring att bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person. Nämndens verksamhet styrs utifrån lagstiftningen i främst föräldrabalken. Vem som helst kan, i olika skeden i livet, komma att behöva en god man eller förvaltare. Huvudsakliga målgrupper är dock äldre, personer med demens, psykiskt funktionshindrade, missbrukare och ensamkommande flyktingbarn. För närvarande har närmare 10 500 personer i Stockholm stöd av en god man eller förvaltare.

I enlighet med stadsledningskontorets anvisningar koncentrerar förvaltningen sitt förslag till yttrande till vissa föreslagna åtgärder i rapporten ”Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden”. Rapporten lyfter framförallt fram två grupper av ungdomar 16-29 år som har en svag ställning på svensk arbetsmarknad – unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda. Båda dessa är grupper som överförmyndaren, utifrån sitt specifika uppdrag, kommer i kontakt med i den meningen att det kan uppstå ett behov av att förordna en ställföreträdare.

Kommissionen föreslår att staden i högre grad ska ställa riktade sysselsättningskrav i sina upphandlingar, i syfte att aktivt få in prioriterade grupper på arbetsmarknaden. Staden arbetar redan i den riktningen, och överförmyndarförvaltningen ser att detta kan vara ett viktigt verktyg för att hjälpa unga med behov av särskilt stöd till sysselsättning. I den mån överförmyndarnämnden genomför upphandlingar, och förutsättningar finns, ska kommissionens förslag om riktade sociala klausuler beaktas.

Förvaltningen ställer sig även positiv till åtgärden att skapa nya arbetstillfällen med specifika arbetsmoment, riktade mot särskilda grupper. Överförmyndarnämndens verksamhet drivs av en av stadens minsta förvaltningar, med huvudsakligen administrativa uppgifter. En eventuell diskussion om att ta emot en ungdom, där anpassade arbetsuppgifter krävs, ska prövas förutsättningslöst.

Kommissionens förslag för att främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom staden är angeläget, som ett led i stadens ambition att öka möjligheterna för unga med funktionsnedsättning och/eller med utländsk bakgrund att etablera sig på arbetsmarknaden. Staden bör enligt förvaltningens mening vara ett föredöme genom att, som det uttrycks i rapporten, ”motverka onödiga krav som utesluter målgrupperna”.

Överförmyndarförvaltningen vill avsluta med att kort kommentera rapporten ”Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad”. Ett sätt att stärka deltagande i samhällsdialogen bland särskilda målgrupper kan enligt rapporten vara uppsökande arbete. Som exempel anges fältassistenter och medborgarvärdar, men även civilsamhällets aktörer. Här vill förvaltningen lyfta fram att en god man också kan fylla en viktig funktion i sammanhanget, exempelvis genom att biträda och stödja sin huvudman i samband med röstning i de allmänna valen eller i andra sammanhang där den enskilde vill framföra sin åsikt i en samhällspolitisk diskussion.

Förvaltningen anser slutligen att förslaget om att utveckla en digital dialogportal är mycket bra, då det är uppenbart att det finns ett behov av att just samla, systematisera och tillgängliggöra all den information och de synpunkter staden får i samband med dialoger och samråd av olika slag med stadens invånare.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 16 mars 2017 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av Cecilia Obermüller m.fl. (alla MP), Johan Heinonen m.fl. (alla S) och Lillemor Samuelsson (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Hanna Wistrand (L), *bilaga 1*.

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 februari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

I det tidigare remissvaret (KS 159-1334/2015) som avsåg rapporten ”*Skillnadernas Stockholm*” uttryckte Bromma stadsdelsnämnd att det var önskvärt med att staden tog ett samlat grepp om arbetet rörande de olika utvecklingsområden som belystes och att det var viktigt med att alla bolag och nämnder samverkar.

Synpunkter på delrapporten ”Dold potential”

Stadsdelsnämnderna ansvarar för stöd och service till personer med funktionsnedsättning, beslut om ekonomiskt bistånd samt vissa arbetsmarknadsinsatser. Det innebär att Bromma stadsdelsnämnd bland annat ansvarar

för daglig verksamhet, en insats som kan beviljas enligt lagen (1993:387) om stöd och service om vissa funktionshindrade (LSS). Nämnden ger också insatsen dagverksamhet enligt socialtjänstlagen (SoL) till personer inom socialpsykiatri.

Inom Stockholms stad finns även olika möjligheter till att erbjuda kommunala visstidsanställningar, s.k. stockholmsjobb, till ungdomar med eller utan försörjningsstöd, till personer med funktionsnedsättning med eller utan försörjningsstöd samt till personer som har försörjningsstöd.

Utöver dessa former av kommunala visstidsanställningar återfinns även statliga arbetsmarknadspolitiska insatser i olika former - yrkesintroduktion, nystartsjobb, lönebidrag, instegsjobb, särskilt anställningsstöd samt praktik.

Bromma stadsdelsförvaltning anser att det är viktigt att synliggöra de förutsättningar olika grupper av ungdomar står inför när det gäller deras möjligheter att få tillträde till arbetsmarknaden. Det som förvaltningen ställer sig frågande till är huruvida det är nödvändigt att tillskapa eventuellt nya anställningsformer eller anställningsförutsättningar innan de befintliga insatserna har genomgått en ordentlig uppföljning och utvärdering.

Synpunkter på åtgärdsförslag

Åtgärden A2.3.1: Riktade sociala klausuler vid upphandlingar till särskilt prioriterade grupper.

Bromma stadsdelsförvaltning har internt diskuterat om att föra in frågan om praktikplatser vid olika överenskommelser där det är möjligt. Exempelvis har ett avtal slutits om fem praktikplatser avsedda för socialpsykiatri, med en fastighetsägare som stadsdelsförvaltningen hyr lokaler av. Det kan vara så att riktade sociala klausuler vid centrala upphandlingar kan möjliggöra goda förutsättningar till sysselsättningsfrämjande åtgärder i form av anställningar och praktikplatser hos olika entreprenörer. Det är också positivt med att flera parter är inblandade och att det tas ett samlat grepp. Stadsdelsförvaltningen vill ändå påpeka att sociala klausuler vid olika upphandlingar kan, av entreprenören, uppfattas som negativ styrning och påverka förutsättningar för den enskilda individen på arbetsplatsen. Alternativt vore det intressant att pröva en modell där staden istället sluter direkta avtal kring praktikplatser m.m. med olika arbetsgivare.

Stadsdelsförvaltningen menar att arbetsmarknadsförvaltningens organisation kan utvecklas vidare med ytterligare funktioner som koordinatörer eller vägledare vilka innehar adekvat kompetens inom de berörda målgrupperna. Dessa medarbetare kan arbeta med intervjuer, vägledning, matchning och uppföljning av berörda personer vilket redan idag sker med andra grupper. Ett bra exempel på arbetsmetod är IPS-modellen (Individual Placement and Support) som idag används inom socialpsykiatri.

Entreprenörer som upphandlas behöver ha sociala kunskaper och möjligheten att anvisa handledare som innehar tid och engagemang. Det är också mycket viktigt att arbeta med utbildning av anställda kring exempelvis bemötande av personer med funktionshinder.

Synpunkter på föreslagna åtgärder

Åtgärden A2.3.2: Utveckla stadens arbete med differentiering.

En stadsdelsförvaltning har endast avgränsade möjligheter till differentierade arbetsuppgifter vilka då vanligtvis finns inom omsorgen av olika grupper av människor och ingår i olika ersättningsystem, samt inom administrativt arbete. En gemensam förutsättning är ändå att berörda personer får en bra handledning och att personerna erhållit platsen efter en matchning mot arbetsplatsen.

Stadsdelsförvaltningen menar att det bör vara arbetsmarknadsförvaltningen som ansvarar för detta arbete. Insatser som differentierade jobb bör även fortsättningsvis initialt vara tidsbegränsade. Under perioden möjliggörs då goda förutsättningar för uppföljning av både individens förutsättningar samt arbetsställets behov och vidare möjligheter. Det uppkommer annars problemställningar av olika karaktär som är kopplat både till den enskilda individens förutsättningar, anställningstrygghet samt turordningsregler och övergripande avtal på arbetsmarknaden. Därför är det också av vikt att det för tidigare varianter av insatser som genomförts görs en grundlig utvärdering så att konsekvenser och brister tydliggörs, om det uppkommer förslag på t.ex. en direkt permanent anställningslösning.

Om differentierade arbeten innebär en omgående permanentad anställning försvinner även incitamentet att komma vidare ut i ordinarie sysselsättning hos andra arbetsgivare. Detta utmynnar i att det i Stockholms stads organisation då tillskapas en mängd tjänster och överanställningar som det inte med självklarhet finns finansiering för. Att arbeta enligt en modell där differentierade arbeten inom staden är avsedda som en språngbräda ut till andra arbetsgivare eller till praktik och studier, är i sig inget konstigt utan kan anses som väl genomförbart. Det förutsätter bara att en god samverkan sker och att personalen på arbetsställena erhåller adekvat kompetensutveckling.

Åtgärden A2.3.3: Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad.

Rekrytering till olika tjänster och befattningar inom Bromma stadsdelsförvaltning ska enligt stadens riktlinjer ske utifrån en kompetensbaserad rekryteringsprocess. Detta är något som stadsdelsförvaltningen arbetar med och utbildning av rekryterande chefer har genomförts. Stadens centrala satsning till att genomföra ytterligare kunskapshöjande insatser inom kompetensbaserad rekrytering är bara att betrakta som något positivt. Kan man därutöver erbjuda verktyg till arbetet ses det som en bonus.

Synpunkter på delrapporten "Medborgare med mandat"

Delrapporten "Medborgare med mandat" syftar till att peka ut en riktning för hur Stockholm ska kunna bli en jämlik och socialt hållbar stad, med utgångspunkt i utvecklingsområdet demokrati och trygghet.

Stadsdelsförvaltningen har inom ramen för stadsdelens planeringsråd påbörjat ett arbete med att se över och använda medborgardialogen i stadsutvecklingsprocesser, där det är möjligt. Arbetet genomförs även i samverkan med andra nämnder och bolag. I arbetet ingår att finna strategier för att säkerställa jämställda deltagandeprocesser som fokuserar på att nå de grupper av medborgare som sällan eller aldrig kommer till tals. Även i en resursstark stadsdel som Bromma finns det demokratiska skillnader som behöver utjämnas och stärkas upp.

Stadsdelsnämndens förutsättningar att omhänderta civilsamhällets och enskilda medborgares egna initiativ kan utvecklas. Ett centralt samlat grepp om arbetet förväntas därför möjliggöra att kunskap om metod och strategi resulterar i nya förslag och verktyg i demokratiarbetet.

Synpunkter på delrapporten ”Staden där vi möts”

Rapporten ”Staden där vi möts” handlar om att utveckla det offentliga rummet i Stockholms stad på ett sätt som bidrar till målet om en stad som håller samman. Rekommendationerna och åtgärderna lyfter särskilt fram arkitekturens och kulturens potential med att bidra till mer attraktiva och trygga offentliga stadsrum och ett vitalt stadsliv.

I Bromma stadsdelsområde planeras för ett mycket stort antal nya bostäder varför utvecklingen av stadsmiljön i allra högsta grad är en prioriterad fråga. Dessutom kommer även områden att förtätas och byta karaktär. I förvaltningens LUP har tre prioriterade stadsdelar utpekats som områden med snabb expansionstakt samt med behov av särskilt fokus. Där är även demokratifrågor och kulturfrågor särskilt viktiga.

I arbetet med stadens översiktsplan är det viktigt att arbetet utgår mer ifrån samverkan med stadsdelsnämnderna samt olika former av medborgardialoger. I en snabbt växande stadsdel behövs både en god social infrastruktur, såväl som trafiklösningar, tillgång till natur samt tillgång till kulturella och demokratiska mötesplatser.

Stadsdelsförvaltningen har idag en begränsad påverkansmöjlighet och inga ekonomiska medel vad gäller exempelvis kulturell planering. Samtidigt behöver även en resursstark stadsdel som Bromma och dess medborgare finnas med i arbetet med de kulturplaner som arbetas fram inom Stockholm stad. Självklart behöver prioriteringar genomföras i ytterstadsdelarna, men det går inte att bortse från den snabba utvecklingstakten som är planerad för stadsdelen Bromma och de effekter och behov som den exploateringen genererar.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 6 april 2017 att förvaltningens tjänsteutlåtande åberopas som svar på remissen.

Reservation anfördes av Gustav Johansson m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Peter Backlund (L), *bilaga 1*.

Ersätтарыtrande gjordes av Claes Karlsson (KD), *bilaga 1*.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 14 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Nedan följer förvaltningens synpunkter och förslag uppdelat på de olika delrapporterna.

Staden där vi möts- Arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Förvaltningen anser att den bild som målas upp i delrapporten angående socioekonomiska klyftor och hur vissa områden är särskilt missgynnade är oroväckande. Mot det som bakgrund är det angeläget att tydligt arbeta för att luckra upp dessa klyftor och förvaltningen ställer sig positiv till mycket av det som föreslås i rapporten.

Enligt delrapporten fyller kultur en central roll i det socialt värdeskapande arbetet och det är därför angeläget att reflektera över vad som egentligen menas med kultur, eftersom fokus ligger på utvalda traditionella konstformer i rapporten. Förvaltningen anser att begreppet kultur bör vidgas för att innefatta en större mångfald av uttryck. Detta är viktigt framförallt för att tydligare kunna beakta barn och ungdomars kulturella behov. För att framgångsrikt integrera kultur i utvecklingen av stadens offentliga miljöer krävs en lyhördhet från stadens håll för hur begreppet kultur utvecklas över tid.

När det offentliga rummet och kulturens funktion där analyseras är det viktigt att inte begränsa sig till planerad och genomtänkt offentlig konst som besökare kan ta del av. Den offentliga miljön bör även uppmuntra människor till rörelse, aktivitet och att spontant uttrycka sig kreativt. Detta kan bidra till lokalt förankrade identiteter för olika offentliga rum.

Det är samtidigt viktigt att finns utrymme för olika tolkningar av offentliga miljöer för att öka dess mångfald av användare och på så sätt skapa förutsättningar till möten mellan människor av skiftande ålder, kön och bakgrund. Gatumusik, gatukonst, parkteater eller skateboardåkning är exempel på kreativa uttryck som kan berika stadsmiljöer och samtidigt uppmuntra åskådare och utövare att ifrågasätta hur det offentliga rummet kan eller ska användas.

B2.1 Stärk det sociala investeringsperspektivet i stadsutvecklingen

Förvaltningen ställer sig positiv till de förslag i delrapporten som handlar om att tillämpa ett socialt investeringsperspektiv och omfördela resurser för att möjliggöra åtgärder som kan utveckla stadsmiljön i områden där det är extra angeläget. I delrapporten nämns bland annat att en procentregeln med fördel kan utvecklas för att kunna tillämpas på detta sätt, vilket förvaltningen ser som ett intressant förslag.

Detta koncept skulle kunna utvidgas till hur och var grönkompensationsåtgärder tillämpas. Stadsdelsförvaltningar skulle då kunna föreslå olika områden som inte nödvändigtvis ligger i exploateringsprojekts direkta närhet, för att säkerställa att resurser spenderas där de gör mest nytta för att minska sociala klyftor inom Stockholm.

Det är dock i sammanhanget viktigt att poängtera att det med dagens höga krav på bostadsbyggande även planeras exploateringsprojekt i socioekonomiskt svaga områden. Det är då extra viktigt att robusta satsningar görs på offentliga miljöer och

verksamheter som motsvarar de i Stockholms mer centrala delar även om markpriset är lägre.

B2.2 Prioritera socialt värdeskapande platsutveckling i socioekonomiskt svaga områden

I enlighet med rapporten anser förvaltningen att det är viktigt att utveckla den lokala samordningen av olika aktörer i arbetet med platsutveckling för att tillmötesgå lokala behov. Vikten av att involvera invånare i denna process bör tydligare framhållas. Förvaltningen anser att det krävs en utveckling i arbetet med att beakta dagens invånares berättelser och sätt att nyttja det offentliga rummet som resurser i utvecklingen av platser. Detta kan vara mer eller mindre dolt och det är därför viktigt att utveckla strategier för att åskådliggöra dessa.

Det bör poängteras att det enligt förvaltningens erfarenhet är resurskrävande att arbeta fram framgångsrika samverkansmodeller. För att åstadkomma bra resultat i dessa processer är det därför viktigt att det avsätts resurser som står i proportion till det arbete som behöver utföras.

B2.3 Använd kulturnärvaro som drivkraft för ett vitalt stadsliv

Förvaltningen ställer sig positiv till att rapporten betonar vikten av att ge plats för stockholmarnas egen kreativitet och anser att det offentliga rummet, tillsammans med olika ändamålsenliga lokaler, fyller en viktig roll i det arbetet.

Tillfällig arkitektur och kulturhändelser är spännande initiativ som bör utvecklas i nära dialog med boende och invånare som använder eller rör sig i stadens offentliga miljöer. Initiativen bör sträva efter att spegla deras behov och förstärka och utveckla de lokala identiteter som finns. För att nå framgång med detta krävs b.l.a. att lokala kulturaktörer som inte är verksamma i olika föreningar eller organisationer kan identifieras och involveras.

Förvaltningen ställer sig positiv till förslaget att utveckla en handlingsplan om mötesplatser för kultur i Stockholm. Detta kan med fördel samordnas och integreras i arbetet med de lokala utvecklingsprogrammen, där stadsdelsförvaltningar och nämnder har identifierat olika platser där särskilda satsningar bör genomföras.

Under ansvar för de olika åtgärderna efterfrågar förvaltningen att respektive ansvar ska ske i samverkan med berörda stadsdelsförvaltningar. Detta är viktigt för att säkerställa en lokal förankring för olika åtgärder eller projekt, samt för att säkerställa att insatser från olika förvaltningar koordineras för bästa möjliga resultat.

Medborgare med mandat- Dialog och delaktighet i Stockholms stad

Rapporten lyfter utvecklingsområden och åtgärder för att överbrygga identifierade hinder avseende jämlikt deltagande i dialoger, framför allt i områden som kan bedömas som socioekonomiskt utsatta utifrån nivå på valdeltagande, utbildning, ohälsa och ekonomiska förutsättningar.

Förvaltningen instämmer i att medborgardialoger mellan val riskerar att ge mer inflytande till medborgare som redan har mycket inflytande och som vet hur de ska påverka. Välutbildade personer från socioekonomiskt starka områden deltar i större utsträckning i allmänna val och i det civila samhället och får därmed också ett större inflytande över politiken än mindre resursstarka personer. Analys av målgrupp och

dialogernas design är därför avgörande för om de ska ge underrepresenterade grupper mer inflytande.

Planering och utformning av dialogerna är självklart viktigt, men det är även viktigt att ge medborgarna möjlighet att ha inflytande över vilka frågor som är viktiga för dem att ha dialog om.

Väl genomförda medborgardialoger ger utrymme för nätverk och sociala rörelser att utöva inflytande som de inte ges inom ramen för vanliga remissförfaranden som riktas till civilsamhällesorganisationer. Denna möjlighet är viktig i en tid då allt fler medborgare väljer att kanalisera sitt engagemang i lösa nätverk istället för i traditionella föreningar och politiska partier. Det är även viktigt då många utmaningar som samhället står inför är komplexa och fler behöver vara med för att hantera dem.

Förvaltningens uppfattning är att stadens verktyg för vägledning vid dialoger alltid bör användas när någon form av medborgardialog ska genomföras. Det säkerställer att frågeställning, målgrupp och utförande av dialogen är genomlyst på ett adekvat sätt och ger förvaltning och nämnd bättre förutsättningar att nå resultat i dialogerna.

Förvaltningen anser att förslaget om en digital dialogportal, där materialet från genomförda dialoger i alla förvaltningar och bolag samlas, skulle skapa större möjligheter att använda informationen igen. Som exempel kan nämnas de många dialoger som görs med barn och ungdomar i samband med stadsutvecklingsprocesser som skulle kunna användas lokalt i stadsdelsförvaltningarna i mycket större utsträckning om resultaten från dem fanns samlade och tillgängliga.

Det är förvaltningens uppfattning att det finns potentiella facilitatorer i stadsdelens verksamheter såsom förskollärare, fältassistenter, medborgarkontorspersonal som skulle kunna ha en roll för att möjliggöra ett större engagemang och deltagande i de politiska processerna hos medborgare som vanligtvis inte deltar eller gör sin röst hörd. Genom dessa facilitatorer ökar möjligheten att fånga upp lokala frågor som skulle kunna ligga till grund för en deltagandeprocess eller fördjupande dialog. För att detta ska vara möjligt krävs ett styrsystem för hur de frågor som facilitatorerna har fångat upp ska tas om hand av och nå beslutsfattare i förvaltningsledning, stadsdelsnämnd och andra nämnder och bolag.

I dagsläget har stadsdelsnämnderna begränsad rådighet i många av de frågor som berör medborgarna. Oavsett hur väl utformade dialoger som genomförs av stadsdelsnämnderna är det sannolikt att medborgarna kommer med andra frågor än den som dialogen rör. Andra förvaltningar och bolag kommer med stor sannolikhet vara ansvariga för att genomföra åtgärder. För att upprätthålla förtroendet för kommunen och tilliten till samhället är det därför centralt att stadens organisation för att genomföra åtgärder och återkoppla resultat motsvarar dialogens innehåll. Om inte finns en risk att dialogerna fortsätter att skapa förväntningar på åtgärder som inte infrias med följderna att förtroendet för kommunen urholkas ännu mer.

I den medskapande dialogprocess som genomförts i Östberga under 2016 har en avgörande faktor varit att frågor som behöver beslut i olika nämnder eller tjänstemannabeslut har tagits omhand i rätt forum i nära anslutning till dialogerna vilket gör att konkreta resultat utifrån dialogens förslag blir genomförda redan under år

2017. Det har sin tur möjliggjorts av en utarbetad samverkan inom ramen för Samverkan Östberga där ett flertal förvaltningar och bolag tillsammans med externa aktörer samarbetade innan dialogen påbörjades.

D2.1.1 Åtgärd: Genomför fler medborgarbudgetprocesser

Förvaltningen ser att denna modell kan vara framgångsrik för att nå medbestämmande för medborgare i frågor som berör dem. Dock bör medborgarbudget ses som en modell bland andra för att utforma en dialog snarare än en given väg för medskapande. Innan en medborgarbudgetprocess beslutas bör en inventering av förväntad resursåtgång göras. Medborgarbudget- och medskapandeprocess kräver mer resurser än andra dialogformer. Förvaltningen ser därför att medborgarbudget bör vara valbart snarare än tvingande.

D2.2.1 Åtgärd: Tillämpa rekryteringsmetoder inför medborgardialoger som främjar ett jämlikt deltagande

De allra flesta dialoger genomförs med öppna inbjudningar som riktar sig till alla medborgare. Studier visar att dessa inbjudningar främst engagerar resursstarka grupper. Förvaltningens uppfattning är att alla som är ansvariga för att besluta om och genomföra medborgardialoger ska använda stadens vägledning för medborgardialog. Det är av stor vikt att analysera vilka som berörs av frågan och därefter utforma dialogen för att nå de som normalt sett inte hörs. Med vägledningen som utgångspunkt fattas sedan beslut om lämpligt utförande av dialogen. Det kommer att främja ett jämlikt deltagande.

D2.2.2 Åtgärd: Stärk närvaron av samhällsvägledande och uppsökande funktioner i socioekonomiskt svaga områden

Alla medborgare har inte samma erfarenhet av att argumentera och göra sin röst hörd. För att främja mer jämlika deltagandeprocesser bör därför stadsdelsnämnderna arbeta uppsökande i socioekonomiskt utsatta områden med dessa frågor. Genom att stimulera, tillvarata och stärka mindre resursstarka medborgares egna initiativ kompletteras det inflytande som resursstarka grupper redan har i samhället.

I Östberga har personalen på Östberga community center uppdrag att ta tillvara boendes synpunkter och frågor och vägleda vidare.

I den medskapande dialogen i Östberga under 2016 var personalen på community center en förutsättning för att nå personer i vissa underrepresenterade grupper och för att få dem att delta i dialogen.

Under våren 2017 kommer ett medborgarkontor att öppnas på plats i Rågsved. Medborgarkontorets uppgift är att ge samhällsservice och vägledning lokalt till så väl medborgare som föreningar.

Dold potential- Hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden

Förvaltningen anser att det krävs mer uppsökande arbete för att nå ut brett med de olika insatser som redan finns. Värt att lyfta är att försörjningsstöd fungerar bra för ungdomar utan arbetshinder. Förvaltningens erfarenhet är att de snabbt kommer ut till arbete eller studier, i många fall via jobbtorg. Däremot saknas det insatser för ungdomar med funktionsnedsättningar eller neuropsykiatriska diagnoser. För

ungdomar och barn med neuropsykiatriska diagnoser är det vanligt att skolgången inte fullföljs på grund av svårigheter att uppnå godkända betyg. Det är därför viktigt att tillhandahålla olika former av lärlingsplatser för denna målgrupp.

Arbetsgruppen för ensamkommande barn och ungdomar arbetar motiverande för att ungdomar ska fullfölja utbildning samt att deras gode män tar ett ansvar i detta. Skolorna ska skicka in månadsrapporter avseende skolnärvaro till arbetsgruppen för ensamkommande barn och ungdomar för att fånga upp de elever som visar tendenser på bristande studiemotivation. Eftersom utbildningsförvaltningen och arbetsmarknadsförvaltningen ansvarar för många av de föreslagna åtgärderna är kommunikationen mellan dem och stadsdelsförvaltningen viktig.

A2.1.1 Åtgärd: Stärk elevernas kontakter med arbetsmarknad och Arbetsliv

Förvaltningen anser att det är bra att skolan tar ett större ansvar för detta. Idag lämnar man oftast till eleverna att t.ex. ordna praoplats vilket gynnar de som redan är etablerade och har kontakter som kan ordna en bra plats.

A2.1.2 Åtgärd: Ge utökad samhällsinformation till unga nyanlända på stadens boenden och i skolan

Det är viktigt att unga ensamkommande ges samma information som nyanlända vuxna. Riktad information behövs också kring det som är särskilt för ungdomar, såsom t.ex. ungdomsmottagningar, fritidsgårdar och andra insatser för unga.

A2.2.1 Åtgärd: Utred förutsättningarna för en alternativ utbildning för ungdomar som har avbrutit eller inte fullföljt gymnasiet

Förvaltningen anser att folkhögskolorna kan tillgodose behovet av alternativ skolgång eftersom man där kan anpassa sin studietakt och även läsa både yrkesutbildningar och profilkurser utifrån särskilda intressen.

Förvaltningen ser fortsättningsvis att det finns ett behov av att utveckla den uppsökande verksamheten då många ungdomar, som är äldre än 19 år och inte ingår i det kommunala uppföljningsansvaret, kan vara svåra att nå då de inte finns på arbetsförmedlingen och eller hos socialtjänsten.

A2.3.2 Åtgärd: Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Förvaltningen anser att det är viktigt att mottagande arbetsplats ges resurser så att de kan arbetsleda och stötta den enskilde arbetstagaren.

A2.4.1 Åtgärd: Utveckla samarbetskulturen mellan arbetsmarknadsnämnden, socialnämnden och stadsdelsnämnderna om unga med funktionsnedsättning

Förvaltningen anser att det är viktigt att arbetet inleds redan under skoltiden och en mer formaliserad samverkan är positivt.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 20 april 2017 följande.

1. Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av Hållbarhetskommisionens lägesrapport och

- förslag till åtgärder.
2. Omedelbar justering.

Reservation anfördes av Lars Jilmstad m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Peter Öberg (L), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Lars Hultkvist (KD), *bilaga 1*.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 20 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Dold potential – Hinder och möjlighet för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden

I rapporten pekas tre grupper av ungdomar ut som har det särskilt svårt på arbetsmarknaden, vilket är oroande. Det gäller unga med funktionsnedsättning, unga utrikes födda och unga som inte har fullföljt gymnasiet. I rapporten fördjupas analysen av ungas etablering på arbetsmarknaden med särskilt fokus på dessa tre grupper: unga som varken arbetar eller studerar, unga med funktionsnedsättningar och unga nyanlända. I rapporten analyseras och inventeras såväl de strukturella som individuella svårigheter och problem som dessa grupper möter idag och som bidrar till att de inte kommer in på arbetsmarknaden.

Slutsatsen i rapporten är att insatserna i högre grad måste riktas och anpassas till just unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda, främst nyanlända, för att den negativa utvecklingen ska kunna brytas. För att förbättra deras möjligheter på arbetsmarknaden lämnar kommissionen rekommendationer och förslag på åtgärder. Bland annat behöver ungas kunskaper om arbetsliv och olika branscher stärkas genom en tydligare samverkan mellan skola och arbetsliv. En modell för hur det kan ske bör utarbetas.

Stadens arbete med sociala klausuler i upphandlingar behöver riktas särskilt till unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda, främst unga nyanlända. För att fler unga med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att arbeta inom stadens verksamheter behöver nya arbeten skapas genom arbetsdifferentiering. Samverkan inom staden och med andra myndigheter behöver förbättras för att effektivare kunna möta ungas behov i syfte att stärka deras möjligheter på arbetsmarknaden. Utbildningar behöver utvecklas och anpassas till de individuella behov som finns inom grupperna.

Förvaltningen håller med om att de grupper som framhålls i rapporten är grupper som samhället behöver utforma extra stöd för, så att de ska kunna få möjligheter och förutsättningar att arbeta och studera. Förvaltningen har inom ramen för de lokala

utvecklingsprogrammen som en insats valt att fokusera på ungdomsgruppen 20-30 år som får försörjningsstöd för att i tid bryta bidragsberoende och utanförskap. Förvaltningen tycker det därför är bra att det på en strukturell nivå tas ett samlat grepp och genomförs särskilda åtgärder och insatser som mer generellt riktas mot att förändra och ta bort hinder för att underlätta för ungdomar att få arbete eller studera. Det är ett viktigt stöd i det individuella arbetet med varje ungdom som måste genomföras för att hantera såväl de allmänna svårigheter som finns i ungdomsgrupper och de specifika som kan finnas hos varje individ.

Just detta med individuell utredning och plan är mycket viktig för att öka möjligheterna att uppnå en förändring. Nämndens råd för funktionshinderfrågor anser att de olika behovsgrupperna buntas ihop för mycket i rapporten när det gäller vilket typ av stöd och insatser de behöver för att arbeta och studera. Förvaltningen är benägen att till viss del hålla med om detta. Det är viktigt att framhålla även på gruppnivå de särskilda omständigheter som gäller ungdomar med funktionsnedsättningar. I dessa fall handlar det om permanenta funktionsnedsättningar som inte kan utbildas bort eller förändras nämnvärt och det ställer särskilda krav på åtgärder och på det stöd som utformas.

Medborgare med mandat – Dialoger och delaktighet i Stockholms stad

Förvaltningen ser positivt på rapporten och de rekommendationer och förslag till åtgärder som presenteras.

Rapporten Skillnadernas Stockholm visar att förtroendet mellan medborgare och politiska partier, förtroendevalda och myndigheter minskar. Deltagande i kommunalvalet 2014 var i vissa stadsdelar i Stockholms stad under 50 procent. I Farsta stadsdelsområde var genomsnittet 77,6 som röstade, men i en stadsdel 65 procent. Detta ska jämföras med stadens genomsnittliga andel röstande i kommunalvalet, 82,1 procent. Det finns en koppling mellan lågt valdeltagande och socioekonomiska faktorer som hög arbetslöshet och social oro.

I Farsta stadsdelsområde har Farsta stadsdelsnämnd och förvaltning sedan 2010 medverkat i och genomfört ett flertal dialoger i olika former med syfte att skapa kontakt med medborgare och för att öka medborgarnas inflytande.

Stadsdelsnämnden har även inrättat ett utvecklings- och näringslivsråd som kontinuerligt har dialoger med det lokala näringslivet och ett demokratiråd som bereder ärenden för beslut i nämnden. En särskild funktion för medinflytande och demokratisamordning inrättades 2016.

Förvaltningen instämmer i att dialogerna inte ska vara ett mål i sig utan ett medel för att inhämta medborgarnas åsikter och synpunkter. Förvaltningen ser det som av stor vikt att medborgarna upplever att dialogerna är meningsfulla, ger resultat och att återkoppling av inlämnade synpunkter sker kontinuerligt.

Förvaltningen ser medborgarbudget, tillsammans med fördjupade dialoger, samrådsförfaranden tillsammans med verksamheternas bemötande gentemot medborgarna, som viktiga medel för att involvera och göra medborgarna delaktiga i

samhällsutvecklingen och för att öka tilliten mellan medborgare och de demokratiska institutionerna.

Farsta stadsdelsnämnd har genomfört en medborgarbudget under 2016 då medborgare i Fagersjö fick föreslå och rösta fram vilka aktiviteter som skulle genomföras på en nyinrättad mötesplats. En utvärdering har genomförts som visar på ett positivt gensvar från de medborgare som deltog. Vidare konstateras att kommunikation före, under och efter medborgarbudgetprocessen är viktig. Ett omfattande förankringsarbete krävs för att säkerställa bredd och långsiktighet i arbetet.

Förvaltningen genomför för närvarande en andra medborgarbudget i stadsdelen Fagersjö gällande upprustningen av en parklek med en budget om cirka 9 miljoner kronor. Farsta stadsdelsnämnd avser att fortsätta att utveckla medborgarbudget som ett verktyg för ökat medborgarinflytande.

Gällande medborgarbudget så bör stadens förtroendevalda och förvaltningar gemensamt samla erfarenheter och kompetens, så att medborgarbudgetarbetet kan utvecklas och kvalitetssäkras för att bli en integrerad del i stadens budgetarbete. Att genomföra en medborgarbudget är resurskrävande både vad gäller tid och pengar. Det är därför viktigt med planering och organisation, målsättningar och förväntat resultat bör vara tydligt samt hur mål och effekter ska mätas och utvärderas. Om medborgarbudget ska kunna utgöra en integrerad del i stadens verksamhet så måste även finansieringsfrågan diskuteras. I Farsta har den första medborgarbudgeten finansierats av demokratimedel. Den pågående medborgarbudgeten finansieras i huvudsak av investeringsmedel för upprustningen av parken, men själva medborgarbudgetprocessen finansieras av demokratimedel.

Förvaltningen ser positivt på att ta del av en utvärdering av medborgarvärdar i Hässelby-Vällingby.

Förvaltningen instämmer i att det behövs ny kunskap och nya metoder för att nå och engagera invånare på deras villkor. Förvaltningen ser det som ett mycket intressant område där modeller prövas där exempelvis ungdomar eller andra grupper i civilsamhället, som representerar olika etniska och kulturella bakgrunder, har som uppgift att vara "ambassadörer" och skapa kontaktytor mellan invånare med olika bakgrund och förvaltning och förtroendevalda.

Förvaltningen ställer sig positiv till en digital portal med information om genomförda, pågående och planerade dialoger och resultat. En sådan portal skulle kunna bidra till att stadens olika bolag och förvaltningar bättre kan samplanera inför samråds- och dialogarbete.

Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Liksom rapporterna tycker stadsdelsförvaltningen att det är positivt att det offentliga rummets betydelse och invånarnas tillgång till kultur uppmärksammas. Invånarnas upplevelser av olika offentliga miljöer är en viktig fråga och trygghetsfrågan är något som beaktas kontinuerligt i stadsdelsområdet, när nya parker byggs och vid exempelvis trygghetsvandringar. I särskilt fokus den närmsta tiden är tryggheten på

och kring Stieg Trenters torg i Farsta strand, genom samarbeten med externa aktörer som fastighetsägare och polis.

Den expansiva fas av planprocesser och bostadsbyggande som Stockholm befinner sig i nu betyder också att tiden kan vara kort för väl genomtänkta projekt. Områden som exempelvis domineras av allmännyttan tenderar att bebyggas med fler bostäder med samma fastighetsägare. En jämnare fördelning av boende- och upplåtelseformer bör eftersträvas.

Många bostadsprojekt är inte tillräckligt stora för att rymma lokaler, parkytor eller andra mötesplatser. Byggandet förändrar inte områdenas struktur. Områdesplanering är ett bra arbetssätt eftersom det ger en helhetsbild jämfört med att arbeta med enskilda detaljplaner.

Arbetet med planering av nya bostäder behöver utvecklas och omfatta mer än ett ökat antal bostäder. För ett område ska vara attraktivt behövs tillgång till social service, utbildning och kultur vilket tas upp i rapporten. Förvaltningen tycker också att parker, lekplatser och rekreationsytor är viktiga att få med i den sociala planeringsprocessen.

Segregationen mellan stadsdelar och områden ska minska för att jämlika levnadsvillkor ska råda. I rapporten nämns att ett socialt investeringsperspektiv behövs för att jämlikheten ska öka. Det exemplifieras med att områden som har höga markvärden får högre kvalitet i det offentliga rummet än andra områden. Det kan möjligen vara en generalisering då trycket och slitaget på torg och parker i innerstaden är väsentligt högre och kräver högre hållbarhet.

Inom Farsta stadsdelsområde pågår stora stadsplaneringsprojekt som kommer påverka invånarna i stor omfattning. I befintliga stadsdelar ska flera tusen bostäder byggas vilket engagerar invånarna på olika sätt. Staden måste bli bättre på att visa vilka positiva effekter en tätare bebyggelse kan ge för invånarna som redan bor i området, effekter som är socialt värdeskapande som exempelvis nya mötesplatser.

Förvaltningen tycker att det är en riktig prioritering att områden där kulturverksamhet förekommer sparsamt ska få mer resurser. Biblioteken är en mötesplats för alla åldrar som numera har många funktioner och aktiviteter vilket är en positiv utveckling. Farsta biblioteks samverkan med Stadsmuseet har varit en tillgång i stadsdelsområdet. För att biblioteken ska fungera som en ännu bättre mötesplats bör öppettiderna bli mer generösa.

Förslaget om att utveckla den lokala samordningen för platsutveckling ser förvaltningen som något positivt och de erfarenheter som finns från Farsta är goda, till exempel Stadsmuseet på plats och Farsta mat- och kulturfestival. Utökad samverkan med Familjebostäder och Stockholms hem kan utveckla samarbeten kring grönytor och odling som kan engagera boende. Ett pågående exempel på detta är Fagerlidsodlarna i Hökarängen.

Förvaltningen välkomnar förslaget om framtagande av ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur i Stockholm, och framför allt att det då riktas ett särskilt fokus

mot stadsdelar i ytterstaden.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 23 mars 2017 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämna det som svar på remissen till kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av Abit Dundar m.fl. (alla L) och Lars Svärd m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Hans Tjernström (C) som hänvisade till särskilt uttalande av Liberalerna och Moderaterna.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 3 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmare etablering på arbetsmarknaden

Stadsdelsnämnden är mycket positiv till att staden ser över möjligheten till att stärka dessa grupper på arbetsmarknaden. Gällande personer med funktionsnedsättning är det centralt att de får arbete och etablerar sig på arbetsmarknaden för att inte bli marginaliserade i samhället. Krav på sociala hållbarhetsklausuler vid upphandlingar (A.2.3.1) tror nämnden är ett bra förslag i de upphandlingar det kan lämpa sig, och bedömer att det kan bidra till att stärka gruppernas ställning på arbetsmarknaden. Det är dock viktigt att de arbetsplatser som erbjuds passar målgruppen och att man är noga med matchningen av blivande arbetstagare.

Att utveckla och utvidga stadens arbete med arbetsdifferentiering ser stadsdelsförvaltningen som en god idé (A.2.3.2). Det gäller då att hitta arbetsplatser som lämpar sig, och där personer med funktionsnedsättning upplever att de kan göra ett bra jobb och att de avlastar ordinarie personal. Det behövs även någon form av kompensation eller stöd till arbetsledningen, då personer med exempelvis NPF-problematik ofta behöver mer stöd och vägledning av sin chef. Det är även viktigt att dessa arbeten inte konkurrerar ut arbetstillfällena som redan finns.

I enlighet med förslag A.2.3.3 arbetar Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning med kompetensbaserad rekrytering för att motverka diskriminering. Nämnden har, och planerar att ha, utbildningar för att stärka chefernas kunskaper kring kompetensbaserad rekrytering. Stockholms stad erbjuder ett bra stödmaterial för att arbeta på detta sätt och det finns funktioner i Jobba i Stan som stödjer arbetssättet. Nämnden ställer sig

också positiv till förslagen om kunskaphöjande insatser gällande kompetensbaserad rekrytering, mångfald och neuropsykiatriska diagnoser. Arbete med att tillgänglighetsanpassa arbetsplatser pågår kontinuerligt vid nämnden.

Gällande förslag 2.4.1 är det betydelsefullt att samarbetet mellan arbetsmarknadsnämnden, socialnämnden och stadsdelsnämnderna stärks i syfte att hjälpa unga med funktionsnedsättning att komma ut på arbetsmarknaden. Här behöver man se över hur man kan motverka de inlåsnings effekter som finns idag, och ge personer fler möjligheter att komma ut i arbetslivet.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

I enlighet med rapporterna tycker stadsdelsförvaltningen att det är lovvärt att det offentliga rummets betydelse och invånarnas tillgång till kultur uppmärksammas. Invånarnas upplevelser av olika offentliga miljöer är en viktig fråga och trygghetsfrågan är något som beaktas kontinuerligt i stadsdelsområdet dels när nya parker byggs och dels exempelvis trygghetsvandringar. Det är positivt att områden som är nergångna och slitna rustas upp och utvecklas, och att ett socialt hållbarhetsperspektiv i högre grad inkluderas i stadens stadsplaneringsarbete. Det är då viktigt att man inte bara ser över var det finns nergångna områden i de prioriterade stadsdelsområdena, utan att man ser över hela staden då ”slitna” områden där det inte pågår exploatering sannolikt finns i alla stadsdelsområden.

Utifrån förvaltningens perspektiv är det viktigt att betona att personer rör sig mellan stadsdelsområdena. Exempelvis kanske man bor i ett stadsdelsområde, och arbetar eller går i skolan i ett annat. Detta gör att personer som bor i område med lägre socioekonomisk status kanske spenderar större delar av dagarna i ett område med högre socioekonomisk status. För att skapa en sammanhållen stad är det viktigt att skapa arenor och mötesplatser där invånare från olika delar och livet av staden kan mötas. Dessa arenor är viktiga för skapandet av socialt kapital och stärka demokratin i staden genom att man träffar människor från andra delar av staden. Det är viktigt att mötesplatser inte enbart koncentrerar sig kring köpcentrum, utan mer demokratiska arenor som gynnar samtal och dialog mellan olika grupper.

Gällande förslag B.2.2.1 om att utveckla den lokala samordningen för platsutveckling ser stadsdelsförvaltningen det som något av godo.

Beträffande förslag B.2.3.3 välkomnar stadsdelsnämnden framtagandet av ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur i Stockholm, och framför allt att det då riktas ett särskilt fokus mot unga. Liljeholmen är en knutpunkt i kollektivtrafiken, och många unga rör sig där då det ligger över 14 gymnasieskolor i stadsdelen. Liljeholmen saknar idag mötesplatser generellt, men mer specifikt för unga vilket stadsdelsnämnden har pekat ut som ett viktigt arbetsområde utifrån sitt lokala utvecklingsprogram.

Det är även viktigt att ta hänsyn till att många av de som går i gymnasieskolorna i Liljeholmen bor i andra stadsdelsområden, bl.a. i Rinkeby-Kista och Skärholmen, och således spenderar stor del av sin dag där.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Förvaltningen anser att fokusområdet för rapporten är viktigt och relevant. Att arbeta

med att utveckla dialogarbetet med invånarna är en viktig del för att invånarna ska kunna ha inflytande över sitt närområde. Det är betydelsefullt att dialogerna blir ett medel för att inhämta faktiska åsikter och synpunkter. Dialogerna får dock inte bli ett mål i sig, för om inte de inhämtade åsikterna används till något riskerar man att skada invånarnas förtroende för stadsdelsnämnden.

Det är viktigt att betona att dialogerna måste ske på platser och tidpunkter som lämpar sig för invånarna. Stadsdelsnämnden anordnar sedan 2015 politikerträffar för att ge invånarna möjlighet att träffa lokala nämndpolitiker på olika platser i stadsdelsområdet. Överlag har feedbacken från dessa dialoger varit positiv. Förvaltningen har under 2016 drivit ett projekt för att testa digitala verktyg för ungas inflytande tillsammans med Älvsjö stadsdelsnämnd. Utifrån detta ser förvaltningen ett behov av att staden tar ett gemensamt grepp för att möjliggöra ungas inflytande via nätet, då unga vill tycka till i frågor som rör flera nämnders ansvarsområden.

Gällande förslaget om att genomföra fler medborgarbudgetar (D.2.1.1) kan det vara en bra metod för att involvera invånarna i olika processer som sker i stadsdelsområdet. Det är dock viktigt, vilket även lyfts i rapporten, att man har medborgarbudget för det som är konkret och avgränsat såsom exempelvis mötesplatser och parker. Där kan man tydligt se vad det finns för utrymme att göra något, och att resultat kan presenteras relativt snabbt. Det bör även noteras att medborgarbudget kräver resurser från nämnden för att planera, arbeta med och för att följa upp arbetet, då det är ett gediget arbete som måste göras om medborgarbudgeten ska bli lyckad.

Likt det beskrivs i åtgärd D.2.1.2 kommer att det behövas kompetensutveckling om medborgarbudget både för tjänstemän och nämndledamöter. Det gäller vad man bör tänka på i processerna och hur de ska gå till. Man bör även se över möjligheterna att skapa forum där de som hållit medborgardialoger kan dela med sig av sina erfarenheter.

Gällande förslag D.2.2.1 om målgruppsanalys vid dialoger så är detta ett viktigt område. Förvaltningen genomför målgruppsanalys vid planeringen av politikerträffarna för att de ska nå ut till olika invånargrupper i stadsdelsområdet. Det behövs även ett vidare arbete för att identifiera vilka målgrupper som normalt inte hörs. I det perspektivet är det inte bara viktigt att tänka på vilka som bor i stadsdelsområdet, utan även se till grupper som vistas här, exempelvis det stora antal ungdomar som går i skolan i Hägersten-Liljeholmen men som bor i andra kommuner/stadsdelsområden.

Förslag D.2.2.4 om att utbilda lokala processledare för medborgardialoger som har kompetens att leda sådana processer är välkommet. Processerna är ofta mycket komplexa och det kan lätt bli fel, vilket kan resultera i förtroendekriser. Man bör dock fundera igenom hur många medborgarbudgetar som varje stadsdelsförvaltning egentligen kan tänkas genomföra per år, och om det finns behov av en specialist per nämnd eller om flera stadsdelsnämnder istället kan ha en gemensam resurs.

Stadsdelsnämnden ställer sig positiv till en digital portal med information om dialoger i olika områden (D.2.3.1) för att öka kunskaperna om de dialoger som tidigare genomförts. Det är viktigt att det även presenteras vad dialogerna har lett till så man

kan återkoppla detta till invånarna. Nämnden föreslår att, i den mån det är möjligt, göra portalen tillgänglig för invånarna så att de kan ta del av tidigare dialog, vad som då framkommit och vad den har resulterat i.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 6 april 2017 att stadsdelsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av Helen Jäderlund Eckardt (L), *bilaga 1*.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 27 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm ska understödja stadens verksamheter med underlag och åtgärdsförslag i arbetet för att utjämna skillnader. Strategin för genomförande av kommissionens åtgärder innebär en integrering av arbetet i budgetprocessen. Förvaltningen delar kommissionens problem-beskrivning utifrån berörda verksamhetsområden och ser positivt på att ett centralt ansvar tas, där det är lika angeläget att arbetet är lokalt förankrat, utifrån varje förvaltnings unika förutsättningar.

Förvaltningen ställer sig positiv till, då kommissionens analyser och förslag utgår från forskning och beprövad erfarenhet från andra städers arbete, att kommissionen tillvaratar remissinstansernas förutsättningar för fortsatt arbete med respektive åtgärd. Kommissionen verkar för stadens verksamheter ur ett helhetsperspektiv men där åtgärder överensstämmer med nämndernas unika förutsättningar.

Dold potential - hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden

Förvaltningen är positiv till att kommissionen uppmärksammar gruppen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS) som en egen målgrupp inom utvecklingsområdet *Arbete och försörjning*.

Förvaltningen håller med om att utvecklade kontakter mellan skola samt arbets- och samhällsliv, bidrar till att ungdomar lättare kan etablera sig på arbetsmarknaden.

Förvaltningen ser positivt på att i F9-skolorna har planer för studie- och yrkesvägledning och att det sker i elevhälsoteamen. Det för att eleverna redan i 9:an kan vara skoltrötta och i behov av stöd för att öka intresset för yrkesprogrammen. Förslagen om en gemensam bank med praktikplatser, liksom att en studie- och yrkesvägledning utvecklas i gymnasieskolan är positivt. Eleverna som kommer in på gymnasiet men som är skoltrötta och hoppar av första året kan då få stöd och motiveras till fortsatta studier.

Förvaltningen ställer sig positiv till utökad samhällsinformation för unga nyanlända på stadens boende och i skolan. Förslag att ta fram en handlingsplan inom SFI för unga nyanlända är bra. En strukturerad och systematisk samhällsinformation gynnar unga nyanländas delaktighet i samhället.

Förvaltningen vill framhålla att unga med bestående funktions-nedsättning behöver långsiktiga insatser. Här behöver offentlig- och privat arbetsgivare i samverkan se till den enskildes förmågor och inte till den enskildes hinder.

Nyanlända har av naturliga skäl språk- svårigheter, men det behöver inte utgöra hinder för att få arbete. Det är viktigt att se och lyfta förmågor hos den enskilde och stärka det vid matchning till arbete eller studier.

För att unga som varken arbetar eller studerar ska lyckas behöver även föräldrarna involveras i sina barns studier. Förvaltningen är positiv till att föräldrar lyfts i rapporten som en viktig samverkanspartner till skolan.

Förvaltningen är positiv till införandet av sociala klausuler i upphandling av gruppen UVAS. För att berörda personer ska etableras på arbetsmarknaden delar förvaltningen rapportens uppfattning att det krävs bra matchningsåtgärder och medarbetare med erfarenhet att arbeta med gruppen UVAS.

Förvaltningen välkomnar förslaget om arbetsdifferentiering som skapar nya arbetstillfällen. En inkluderande arbetsmarknad ökar möjligheterna för personer som har svårt att komma ut i arbete.

Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet.

Det finns självklart många aspekter på vad som formar en bra livsmiljö i staden. Förvaltningen med sin huvudsakliga inriktning mot barn- och ungdomsfrågor samt vård och omsorg välkomnar planeringsinriktningar som lyfter fram ett socialt synsätt i den fysiska planeringen av staden.

Enligt Plan- och bygglagen 1 kap 1§ ska planeringen ”... främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnads- förhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö”.

Förvaltningen instämmer därför i de analyser och beskrivningar som presenteras i delrapporten och som på ett tydligt sätt lyfter fram de utmaningar som kravet på en socialt hållbar stadsutveckling innebär. Förvaltningen är positiv till de föreslagna rekommendationerna och anser att de föreslagna åtgärderna är högst relevanta för uppfyllelse av stadens mål.

Stadsdelsnämnden har endast rådighet över stadens parkmark men samarbetar självklart med berörda förvaltningar och bolag för att bidra med lokal kunskap. Förvaltningen kan genom att skapa attraktiva stråk och parkfunktioner med mötesplatser, öka förutsättningarna för välbefolkade, trygga miljöer som kan minska det upplevda avståndet mellan stadsdelsområdets olika stadsdelar, centrum och övriga mötesplatser.

Förvaltningen anser att det är positivt att frågan om utveckling av den lokala samordningen lyfts i delrapporten. Föreslagen åtgärd innebär att ansvar och roller ska identifieras samt att samverkans-former och mål ska säkerställas med syfte att utveckla offentliga platser. Förvaltningen samverkar sedan tidigare kontinuerligt med

exploaterings- stadsbyggnads- och trafikkontoret samt övriga berörda förvaltningar och bolag i syfte att inkludera lokala behov i planeringsprocessen och därmed påverka stadsutvecklingen inom stadsdelsområdet. Det lokala utvecklingsprogrammet för Hässelby-Vällingby stadsdelsområde har antagits av nämnden och prioriterade åtgärder har arbetats in i nämndens verksamhetsplan för 2017. Därutöver genomför förvaltningen kontinuerligt trygghetsvandringar i samarbete med centrumägare, fastighetsägare, trafikkontoret, polismyndigheten, samt representanter från stadsdelsnämndens pensionärsråd och rådet för funktions-hinderfrågor i syfte att utveckla stadsmiljön inom stadsdelsområdet. Ett prioriterat mål i det lokala utvecklingsprogrammet för Hässelby-Vällingby, är att i samverkan med trafikkontoret samt övriga ansvariga aktörer, medverka till att Hässelby gårds torg uppfattas som ett tryggt och attraktivt lokalt centrum.

Föreslagna åtgärder som syftar till att styra medel till eftersatta stadsdelsområden är också nödvändiga för att uppnå målet om en socialt sammanhållen stad. För att få ett fungerande stadsliv och en bra stadsmiljö är naturligtvis utformningen av de offentliga rummen av största betydelse. En socialt hållbar stadsutveckling är en förutsättning för all annan hållbarhet.

I rapporten föreslås att trafiknämnden i samverkan med stadsbyggnadsnämnden och kulturnämnden ska ansvara för att använda tillfällig arkitektur och kulturhändelser för att utveckla stadslivet utanför innerstaden. Förvaltningen är positiv till att stadslivet utvecklas utanför innerstaden men vill lyfta att detta sker i nära samverkan med stadsdelsförvaltningen.

Medborgare med mandat – Dialog och delaktighet i Stockholm stad

Förvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till kommissionens delrapport. Förvaltningen anser att kommissionens arbete bör bli tydligare i uppföljning och återkoppling.

Förvaltningen är positivt inställd till att främja en mer jämlik deltagandeprocess genom uppsökande arbete. Förvaltningen arbetar med medborgarvärdar vars uppdrag är att röra sig i hela stadsdelsområdet, där de arbetar främjande och trygghetsskapande. Medborgarvärdarna möter invånare i den offentliga miljön och vid besök på mötesplatser, verksamheter och föreningar. Deras kontakt med invånarna gör de till ett värdefullt dialogverktyg.

Medborgarvärdarnas uppdrag kan utvecklas och därför är det positivt att förvaltningens arbete med medborgarvärdar utvärderas i enlighet med rapporten. I samband med utvärdering bör medborgarvärdars uppdrag förtydligas och definieras.

Förvaltningen stödjer förslaget om att genomföra fler medborgarbudgetprocesser, men anser att övergripande anvisningar och handledning av hur processen ska genomföras, för att uppnå bästa resultat, är av vikt.

Det är positivt att staden erbjuder vägledning för medborgardialog och delaktighet. Arbetet bör utvecklas för att undvika stigmatisering och större klyftor mellan medborgare som deltar och inte deltar i dialoger. Förvaltningen stödjer slutsatsen om att en målgruppsanalys är av stor vikt, för att komplettera de resursstarkas deltagande i olika former av dialoger. Vidare vill förvaltningen lyfta att det är avgörande med

processledare med rätt kompetens som utför dialogerna är avgörande. En övergripande dialogguide efterfrågas, som inkluderar alla stadens förvaltningar och bolag.

Förvaltningen anser att det finns ett behov av att få en överblick av dialogarbete för att ge medborgarna information om vilka andra dialoger som genomförs, pågår eller är planerade i stadsdelsområdet. På så vis möjliggörs en samordnad process och risken för dialogtrötthet minskar. Vid återkoppling av dialoger som genomförts av fackförvaltningar och bolag kan stadsdelsförvaltningen bidra med lokalkännedom för att nå invånarna.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 9 mars 2017 att remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Joel Laurén m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Lars Lundqvist m.fl. (alla L), *bilaga 1*.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 februari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret önskar att alla nämnder och styrelser kommenterar tre åtgärdsförslag från rapporten om delaktighet. I övrigt uppmanas stadsdelsnämnderna att kommentera tre av rapporterna. Rapporten om skola behandlas enbart av utbildningsnämnden.

Rapport A: Dold potential - hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden

Obligatoriska kommentarer

A2.3.1. Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Möjligheten att använda sociala klausuler i upphandlingar bör alltid prövas.

Förvaltningen tror dock inte att alla verksamheter passar. I många sammanhang krävs specialkompetenser eller utbildningar. I rapporten nämns Trafikverkets upphandlingar som ett gott exempel. Inom stadsmiljö har liknande krav ställs av stadsdelsnämnden i tidigare upphandlingar.

A2.3.2. Åtgärd: Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Äldreomsorg så väl som förskola brottas med brist på utbildad personal. Samtidigt styrs verksamheterna av stadens system för medelstilldelning. Det är möjligt att erbjuda platser för serviceassistenter bara om kostnaden för verksamheten helt täcks.

A2.3.3. Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Förvaltningens uppfattning är att denna fråga åtminstone i huvudsak lösts genom stadens principer för kompetensbaserad rekrytering.

Övriga synpunkter på Rapport A

Under 2016 gick sju personer som vid årets början var beviljade daglig verksamhet enligt LSS inom Kungsholmen vidare till någon form av anställning på den öppna arbetsmarknaden. För att detta skulle vara möjligt har Enheten för personer med funktionsnedsättning arbetat med tydliga beställningar, uppföljbara mål, regelbundna uppföljningar och god kontakt med utförarna. En förutsättning för att det ska vara möjligt är självklart även att de aktuella utförarna av daglig verksamhet gör ett gott arbete med att tillsammans med brukaren upprätta en tydlig genomförandeplan utifrån beställningen samt att utförarna har kontakter på den öppna arbetsmarknaden. För personer under 30 år som erhåller aktivitetsersättning finns ett samarbete med Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan i de ärenden det är aktuellt.

Det goda resultatet under 2016 kommer naturligtvis inte vara möjligt att uppnå varje år, men det är hela tiden förvaltningens ambition att när så bedöms möjligt hjälpa brukaren vidare till egen försörjning.

På Kungsholmen är andelen unga vuxna som varken arbetar eller studerar mycket låg och många av dem är sannolikt ute och reser eller arbetar i andra länder. Inom kort, när ensamkommande flyktingungdomar ska vidare från introduktionsprogram till studier eller arbete, kan dock bilden ändras snabbt.

Rapport B: Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Förvaltningen synpunkter allmänt

För att underlätta för den oinsatte läsaren bör det finnas en ordlista eller att alla ord inledningsvis definieras eftersom vissa begrepp inte är etablerade. Vad menas med Kultur i just denna rapport, vad betyder kulturell närvaro osv.

Det sätt som kommissionen arbetat på, att ha fristående forskare anknutna till arbetet, är ett bra sätt att forskningsförankra kunskapen i rapporten. Det visar att resultatet är välunderbyggt. I branschen har dessa idéer längre florerat, men de får en ökad tyngt av empirisk underbyggnad.

I staden är det viktigt med platser man kan vara på utan att betala för sig, allmänna platsen utan vinstintresse. När det byggs allt fler centrumgallerior, hur fungerar de som allmän plats? På kvällarna är de stängda och vad gör det för stadsbilden? På dagtid vaktas de av väktare med uppdrag från centrumägaren. Dessa inomhuscentrum är byggda för att gynna den handel som finns där, inte primärt för att fungera som allmän mötesplats i demokratiskt syfte.

Det är bra med exempel som redovisas från olika projekt i Stockholm men det vore intressant även med exempel från andra städer och länder, hur de arbetar med dessa frågor.

I rapporten beskrivs flera av stadens styrdokument som är viktiga för att uppnå målet om en socialt sammanhållen stad, där utvecklingen av Stockholms gemensamma stadsrum bidrar till detta mål. Förvaltningen anser att stadsdelsnämndernas parkplaner som anger strategier för utveckling av respektive stadsdelsområdes parker och gröna gaturum är viktiga att lyfta fram, dessa omnämns inte i rapporten. Förutom att parkplanerna utgör stadsdelsnämndernas styrdokument för satsningar i utvecklingen av parkerna, fungerar parkplanerna som underlag för stadsbyggnadskontorets stadsdelsvisa områdesplanering.

B2.1. Stärk det sociala investeringsperspektivet i stadsutvecklingen

Nämnden har tidigare besvarat remissen Gestaltad livsmiljö (SOU 2015:88) och ställt sig positiv till denna typ av åtgärder då en mer jämlik tillgång till goda livsmiljöer är en förutsättning för en hållbar samhällsutveckling. Stora förändringar har skett inom området arkitektur, form och design och samhället i stort och politiken bör formuleras utifrån samhällets nya utmaningar. Begreppet *gestaltad livsmiljö* ger en positiv och inkluderande syn på de offentliga miljöerna mellan husen och förvaltningen anser att regeringen bör fatta beslut i denna fråga för att satsningarna på t.ex. en utvecklingsfond för att främja arkitektur och design ska bli långsiktig och genomsyra alla samhällsområden.

Nämnden har också tidigare besvarat remissen Grönare Stockholm, och framfört att denna vägledning i olika skeden, från utredning till förvaltning kan bli ett bra stöd för stadens tjänstemän och för de konsulter som arbetar på uppdrag av staden. Förvaltningen ser dock att vägledningen behöver kompletteras och förtydligas för att kunna bli ett handfast arbetsverktyg för alla som arbetar med gröna frågor i staden. Att utveckla den strategiska vägledningen kan med fördel bli ett uppdrag som den strategiska samordningsgruppen skulle kunna ta fram. Detta skulle med fördel kunna bli ett eget dokument.

Förvaltningen ser ett stort värde med att det strategiska arbetet med att förvalta och utveckla stadens gröna värden samordnas av en grupp under ledning av stadsträdgårdsmästaren. Den behöver bemannas av berörda aktörer som ansvarar för planering, genomförande och förvaltning av parker och naturområden på de tekniska förvaltningarna och stadsdelsförvaltningarna. Samordningen av det strategiska arbetet är en viktig förutsättning för att uppnå målet om en jämställd och jämlik stad. Förvaltningen anser att rapporteringen ska ske samlat till berörda förvaltningschefer, men att detta även ska omfatta representanter från stadsdelsförvaltningarnas direktörer, förslagsvis med en representant från innerstaden, en från västerort och en från söderort.

Att förebyggande socialt arbete i längden blir billigare än att hantera samhällsproblem och kriminalitet som uppstår till följd av sociala problem får betraktas som allmän kunskap. Det som är svårt är att beräkna det i pengar. Kostnaderna kommer dessutom genast medan vinsterna av de satsningar som görs i dag kommer flera decennier senare. Detta är det stora dilemma när det gäller sociala frågor och hur mycket dessa satsningar får kosta. Generellt för alla de satsningar som föreslås i rapporten är att de är av godo och skulle bidra till en mer jämlik och rättvis stad men att de förvaltningar och bolag som ska göra dessa åtgärder då måste garanteras pengar och personella resurser att genomföra det.

B2.1.1 Styr investeringar i syfte att främja en god stadsmiljö i hela staden

Förvaltningen vill framhålla att det även i innerstadens perifera delar finns områden som kan jämföras med områden som i rapporten beskrivs som ”bortglömda”, och där det inte är på gång någon exploatering.

B2.1.2 Utveckla enprocentsregeln för att bidra till mer jämlik

fördelning av konstnärlig gestaltning

Förvaltningen anser att det inte säger något att redovisa fördelningen av stödet till olika geografiska områden. Det intressanta är att jämföra fördelningen mellan medborgare. En sådan omräkning visar att innerstaden med 37 procent av befolkningen får 49 procent av stödet medan befolkningen i de tre fokusområdena (Skärholmen, Fasta, Spånga-Kista) utgör 21 procent av befolkningen och får 22 procent av stödet.

Det är det som är intressant att diskutera, eller kanske ännu mer det faktum att resterande delar av staden – 42 procent av befolkningen – enbart får 29 procent av stödet.

B2.1.3 Detaljplaner och markanvisningar ska innehålla ställningstaganden om socialt värdeskapande

I alla exploateringsprojekt, innerstaden såväl som ytterstaden, är det önskvärt att staden har styrmedel så att stadsutvecklingsmedel för ateljéer och bibliotek tillkommer. Vissa innerstadsprojekt som byggts på senare år saknar också denna typ av verksamheter.

B2.2.1 Utveckla den lokala samordningen för platsutveckling

Det är sällan stora skillnader inom en enskild stadsdelsnämnds område, så det är mellan stadsdelsområdena som det bör samverkas. Det skulle kunna utvecklas speciella vän-stadsdelar där utbyte sker. Koppla ihop ett socioekonomiskt starkt stadsdelsområde med ett socioekonomiskt svagt och se hur dessa kan samverka och ha utbyte.

Det är bra med samarbete över förvaltningsgränserna. Förstärkta resurser behöver tillföras för att det ska vara möjligt och tydliga roller, vem som leder projektet, är viktigt.

B2.3.2. Använd tillfällig arkitektur och kulturhändelser för att utveckla stadslivet utanför innerstaden

I samband med att platser byggs om eller byggs ut, oavsett om det sker i de centrala delarna eller i ytterstaden, kan tillfälliga lösningar under byggtiden behövas. Avskärmade och inhägnade byggarbetsplatser kan upplevas som skrämmande och en plats man helst undviker, speciellt då ingen verksamhet pågår. Exploateringskontoret bör få ansvar för tillfälliga projekt under utbyggnad, runt byggarbetsplatser.

Rapport D: Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

D2.1.1. Genomför fler medborgarbudgetprocesser

Förvaltningen anser att det kan vara möjligt att prova med att avsätta en mindre del av nämndens medel för parkinvesteringar till en medborgarbudget, i syfte att skapa engagemang och delaktighet i utveckling av en plats i parkmiljön. Ett sådant arbetssätt kräver dock att en god representativitet finns i den grupp av medborgare som ska få ansvara för medborgarbudgeten. För att undvika att personer som ofta använder platsen inte får komma till tals i en sådan här process krävs det att metoder utvecklas för att säkerställa att inte ett fåtal personer som har lätt för att göra sin röst hörd får bestämma över en miljö som ska kunna nyttjas av alla. Arbetssättet begränsar naturligtvis samtidigt nämndens möjligheter att styra via parkplanen.

D2.1.2 Stöd utvecklingen av medskapande dialoger

Förvaltningen anser att staden tagit fram en bra vägledning för medborgardialoger, som förvaltningen använder sig av bland annat i parkupprustningsprojekt. I vägledningen beskrivs att medborgardialogen alltid får anpassas till vilka förutsättningar som ges avseende ekonomiska och personella resurser. Utifrån detta har förvaltningen tagit fram en process för dialog i samband med parkupprustningar. Utökade medborgardialoger kräver enligt förvaltningen stärkta resurser med särskilda processledare som kan knytas till projekten.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 23 mars 2017 att remissen besvaras med stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Petra Gardos Ek m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Olov Lindquist (L), *bilaga 1*.

Norrmalms stadsdelsnämnds tjänsteutlåtande daterat den 31 januari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen har tittat på delrapporterna utifrån stadsledningskontorets frågeställning.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Stockholms stad har under de senaste åren höjt ambitionsnivån gällande medborgarnas delaktighet och inflytande över i staden och stadsdelsnämnderna har fått ett utökat ansvar att stärka stockholmarnas inflytande genom utveckling av olika former av dialoger, lokala råd, medborgarforum, medborgarförslag med mera.

Fokus i denna rapport ligger på att diskutera strategier och tillämpningar för att stärka och fördjupa demokratin, genom att inkludera grupper som idag står långt ifrån politiskt deltagande. Rapporten lägger även fram konkreta förslag på hur den lokala demokratin kan stärkas i Stockholms stad. I rapporten presenteras sju åtgärdsförslag, strukturerade inom ramen för tre övergripande rekommendationer.

Demokratiutredningen konstaterar att faktiska klassklyftor, etniskt och utbildningsmässigt utanförskap och bostadssegregation har skapat en situation där de som har störst behov av politiskt utformade åtgärder också är de som har svårast att komma in i politiska församlingar. Socioekonomiskt svaga grupper röstar i mindre utsträckning och har mindre politiskt inflytande än grupper som också i andra sammanhang är starka. När dessa grupper tappar förtroendet för att politiska beslut kan förbättra deras situation och inte längre finner det meningsfullt att rösta, riskerar också politiken att bry sig mindre om dem.

En annan aspekt som lyfts fram är att även om personer, som inte vanligtvis

medverkar i olika deltagandeprocesser, deltar i en dialog, finns det en risk för att själva samtalet blir ojämnt eftersom erfarenheterna av argumentation och övertalning sannolikt varierar i gruppen. Vid medskapande dialoger får medborgarna inflytande och görs delaktiga i hela processen, från problemformulering till identifiering av åtgärder, genomförande, utvärdering och återkoppling.

Syftet med dialogerna skiljer sig åt mellan olika dialogformer. Det kan till exempel handla om att öka invånarnas delaktighet och inflytande i viktiga frågor mellan val, skapa och ta tillvara på engagemang för stadens utveckling, öka kvaliteten på stadens verksamheter, ta fram ett bättre beslutsunderlag eller skapa samhörighet i lokalsamhället.

Under våren 2016 genomförde stadsledningskontoret en enkätundersökning till samtliga förvaltningar och bolag i staden för att kartlägga förekomsten av dialoger inom staden. Syftet med kartläggningen var att få en bättre överblick över vilka olika typer av dialoger som har genomförts de senaste åren.

Resultaten från kartläggningen tyder på att stadsdelsförvaltningarna i första hand genomför dialoger i syfte att få in synpunkter, underlag och idéer. Därutöver anges syftet i vissa fall vara att öka inflytandet (med betoning på ungas inflytande), att hantera en konflikt eller problem/oro i ett område eller att stadsdelsnämndernas politiker ska få möta medborgarna på en offentlig plats i stadsdelsområdet. Stadsdelsförvaltningarnas dialoger handlar i huvudsak om trygghet, trivsel, parker och lekparkar eller etablering av nya verksamheter som till exempel fritidsgårdar.

En klar majoritet av både förvaltningar och bolag uppger att de riktar sig till väldigt breda målgrupper, ”samtliga invånare i stadsdelen”, ”alla som bor och verkar i det område som är aktuellt för dialogen”, ”alla besökare”, ”alla boende i närområdet”. I de fall avgränsningar har gjorts så handlar det i första hand om ålder, där unga oftast pekas ut som en primär målgrupp. De olika råd som finns (ungdomsråd, pensionärsråd, funktionshinderråd med flera) är per definition avgränsade till den målgrupp som rådet utgörs av. I vissa fall anordnas dialoger kring etablering, utformning eller utrustning av verksamheter som parklekar, fritidsgårdar eller likande. I dessa fall avgränsas ofta målgruppen till dem som besöker eller berörs av verksamheten. Det kan vara barn, unga, föräldrar, civilsamhälle etc.

Kartläggningen visar att vid stadsdelsförvaltningarna är det ungefär lika vanligt att någon form av utvärdering av dialogen har genomförts, som att det inte har gjorts. I de flesta fall där utvärderingar genomförts, framgår det tyvärr inte vad det är som har utvärderats (metod, syfte, deltagande etc.) och det finns heller inte så många exempel på vad utvärderingarna har landat i. För att veta hur väl en dialog lyckas nå ut till den önskade målgruppen är det naturligtvis viktigt att följa upp och utvärdera.

Rekommendationer och åtgärder på delrapporten Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Rekommendationerna och åtgärdsförslagen syftar till att peka ut en riktning för hur Stockholm ska kunna bli en jämlik och socialt hållbar stad, med utgångspunkt i utvecklingsområdet.

Utveckla förutsättningarna för medskapande i Stockholms stads beslutsprocesser

För att deltagandet ska bli meningsfullt för medborgarna bör dialogerna i större utsträckning röra icke-triviala frågor, där det blir tydligt för deltagarna hur dialogprocessen hänger ihop med konkreta förändringar i policy och verksamhet. Det kan till exempel handla om beslut som redan är fattade, men där staden ändå vill konsultera medborgarna om hur de på bästa sätt ska genomföras.

För att stödja en utveckling mot ett ökat medskapande inom Stockholms stad, bör stadens vägledning för medborgardialog och delaktighet utvecklas för att erbjuda ett bättre stöd för nämnder och bolagsstyrelser i att involvera medborgarna i medskapandeprocesser.

Säkerställ jämlika deltagandeprocesser

Demokratiutredningen påtalar också att det finns en risk för att medborgardialoger kan bli ytterligare en kanal för redan resursstarka medborgare att utöva inflytande över staden och därmed bidra till att försämra den politiska jämlikheten.

Genom öppna inbjudningar till olika former av dialoger, samlas i regel de som har tillgång till information, kunskap och intresse av att bevaka en fråga. För att komplettera deras deltagande kan riktade rekryteringar göras gentemot grupper som vanligtvis inte deltar i lika stor utsträckning. Stadsledningskontorets kartläggning över stadens arbete med medborgardialog visar att ganska få nämnder och bolag genomför målgruppsanalyser inför arbetet med medborgardialoger. Utredningen föreslår därför att särskilt fokus bör läggas på att nå de medborgare vars röster vanligtvis inte kommer fram på annat sätt.

Samordna och sprid resultat av genomförda medborgardialoger inom Stockholms stad

Stockholms stad bjuder årligen in till ett stort antal dialoger och samråd och tusentals synpunkter från stockholmarna samlas in. Det finns idag ingen sammanställning av de synpunkter som samlas in och det är svårt för stadens verksamheter att skaffa sig en överblick över vilka andra dialoger som genomförts, pågår eller är planerade i ett område.

Stadsledningskontoret har under 2016 tagit fram en projektskiss på en digital dialogportal för att skapa bättre förutsättningar för stadens verksamheter att samla in, systematisera och tillgängliggöra den information som stadens verksamheter regelbundet samlar in vid olika typer av dialoger, samråd eller liknande.

En risk med bristen på samordning av information som samlats in vid dialoger är att stadens verksamheter bjuder in till dialog i frågor, som stockholmarna upplever att de redan har tyckt till om i något annat sammanhang. Om de i detta fall inte heller har fått återkoppling på de synpunkter som de redan har lyft, finns en stor risk att de tappar förtroendet för staden och inte ser någon poäng med att fortsätta engagera sig.

Dold potential – Hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden

Delrapporten analyserar unga mellan 16-29 år och deras etablering på

arbetsmarknaden. Särskilt fokus riktas mot unga som varken arbetar eller studerar, unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda. En fullgjord gymnasieutbildning är den mest betydelsefulla faktorn för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden. I rapporten framkommer att unga som varken arbetar eller studerar, unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda har i lägre grad fullföljt gymnasiet sett till gruppen unga i helhet. Särskilt oroande är utvecklingen för unga med funktionsnedsättning, där resultaten kontinuerligt har försämrats.

Rapportens slutsatser är att insatser som erbjuds till målgruppen måste anpassas till just unga med funktionsnedsättningar och unga utrikes födda, främst nyanlända. Intern samverkan och samverkan med andra myndigheter behöver stärkas. Även ökad samverkan mellan skola och arbetsliv är en viktig åtgärd. Nya arbeten inom stadens verksamheter behöver skapas genom arbetsdifferentiering. Anpassade utvecklingar till målgruppens förutsättningar och behov behöver utvecklas.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Den här delrapporten fokuserar på hur stadens utformning och människors boendemiljö påverkar hälsa och välbefinnande. Den fysiska miljöns gestaltning och närhet till arbetsplatser, skolor, service, kollektivtrafik och grönområden kan ge förutsättningar för sociala relationer mellan människor och grupper samt öka tryggheten. Tillgången på bostäder påverkar vilka möjligheter invånarna har att välja var de vill och vilka liv de vill leva. Den expansiva period som Stockholm nu befinner sig i skapar möjligheter att bygga en mer jämlik stad med mer likvärdiga stadsbyggnadskvaliteter i hela staden. Områden som upplevs ha brister ur jämställdhets-, äldre- eller barnperspektiv och där invånarna känner sig otrygga kan förbättras genom om-, till- och utbyggnad. Den snabba utbyggnaden av staden kan dock även leda till att existerande problem förstärks med ökad bostadssegregation, ojämlig tillgång till service, kollektivtrafik och andra resurser och fler otrygga stadsrum. Om befolkningen ökar snabbare än bostadsbyggandet kan det också leda till ökad trångboddhet och i förlängningen att ekonomiska svaga hushåll hamnar utanför bostadsmarknaden. Det ligger ett stort ansvar på stadsbyggandet att klara utmaningen om en sammanhållen stad.

En stad består av mer än sina hus. Den består av sammanhängande system av offentliga rum mellan alla byggnader såsom torg, gator, parker, promenad- och cykelstråk, lekpark, idrottsplatser och andra offentliga platser. Det är på dessa platser, där det dagliga livet pågår, som det är möjligt att skapa förutsättningar för möten mellan människor. Det ska finnas utrymme för olika åsikter och intressen att mötas i ett demokratiskt välfungerande offentligt rum. Det är avgörande att medvetet arbeta med de sociala värdena, t.ex. genom att stärka det sociala investeringsperspektivet och öka användandet av kulturnärvaro.

Stadsliv och städers framgång

Delrapporten fastslår att en positiv utveckling av det offentliga rummet inte sker av sig själv utan behöver planeras med hjälp av strategier och uppföljning. En förbättrad stadsmiljö, som används livligt och frekvent, ger framgångsrika och hållbara städer och är lönsamt genom att det skapar en känsla av gemenskap, trygghet, attraktivitet

och livskvalitet för medborgarna. Det bör dock påpekas att stadsförnyelse också kan resultera i oönskade former av gentrifiering, en social statushöjning av ett område, en inflyttning av personer med hög ekonomisk status som tränger undan socioekonomiskt svaga grupper som redan bor på platsen, och en därigenom bidrar till en ökad segregation. Städer behöver ha strategier för att hantera detta. Annars riskerar bristen på möten mellan olika grupper att skapa vanföreställningar om ”den andra” med tilltagande känsla av främlingskap. Detta är särskilt viktigt i en mångkulturell stad.

Trygghet och tillit i staden

Att det finns stora skillnader i upplevd trygghet mellan olika stadsdelar är ett varningstecken i arbetet med social hållbarhet. Känslor av otrygghet kan byggas upp av rykten, egna eller andras erfarenheter eller inlärd föreställningar om vissa platsers farlighet. Känslor av det här slaget skapar begränsningar och hindrar människor från att röra sig fritt i sin vardag. Det kan handla om att inte gå ut efter mörkrets inbrott, att ta omvägar runt vissa platser, att inte kunna ta sig till de aktiviteter man önskar. Eftersom otrygghet ofta är kopplat till vissa specifika platser finns det ofta möjligheter att sätta in vissa trygghetsskapande åtgärder. Platsens karaktär, belysning, siktlinjer (överblickbarhet), skötsel och underhåll och om den upplevs som ödslig kan till viss del åtgärdas. Forskningsstudier har fastslagit att kvinnor i högre grad än män känner sig otrygga i offentliga rum. Det är viktigt att lyfta olika perspektiv på vardagslivet och att använda den erfarenhet och kunskapen de förmedlar, för att hitta nya metoder och kompetenser inom stadsplanering. En ny syn på vad som är giltig kunskap kan växa fram ur detta. Kultur kan bidra till att människor gör platsen till ”sin” genom att bygga relationer till den och ge den en identitet.

Stadsplanering med människan i centrum

Vad innebär det att sätta människan i centrum i stadsplaneringen? Frågan har besvarats olika under olika tidsepoker beroende på vilka ideal och politik som varit rådande. Just nu råder en motreaktion på 1960 och 70-talens storskaliga byggande. Kritiken har funnits allt sedan den storskaliga utbyggnaden av förorter startade⁶. Kritiken går ut på att det råder en bristande omsorg om det offentliga rummet och om stadslivet eller ”livet mellan husen”. Det framförs att det behövs en mänsklig skala, tillgång till grönytor, kulturvärden och en medveten gestaltning.

En central fråga är möjligheterna att reglera markanvändningen och prioritera gemensamma intressen. Stadsdelar kan med fördel byggas ihop för att öka befolkningsunderlaget för service och handel. Ett mindre attraktivt område kan med hjälp av investeringar i det offentliga rummet bli mer attraktivt vilket ger en ökad efterfrågan på bostäder vilket i sin tur lockar privata investerare. Stadsutvecklingen bör drivas av mål om rättvisa, demokrati och mångfald.

UN-habitat har beskrivit principer för ett levande gatuliv. De anger att minst en tredjedel av ytan bör utgöras av gatumark, tätheten bör vara hög men det ska vara en

---

⁶ Jane Jacobs, *The death and life of great american cities* (1961) och Jan Gehl, *Life between buildings - using public space* (originaltitel på danska *Livet mellem husene*) (1971)

blandad markanvändning och det bör finnas fastigheter i olika prislägen och olika upplåtelseformer i alla grannskap. Markanvändningen bör även regleras för att motverka en allt för ensidig funktion i ett grannskap.

En mer jämlik stadsutveckling och minskad boendesegregation kräver politiska ställningstagande på nationell, regional och lokal nivå. Plan- och bygglagen PBL signalerar att en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god, långsiktig hållbar livsmiljö ska eftersträvas. Vård, omsorg, social service, utbildning och kultur finns i dag inte med i tillräcklig utsträckning. Ett etnologiskt perspektiv kan användas för att belysa den kulturella mångfalden.

Behov av innovativa processer och verktyg

Jämlik och socialt hållbar stadsutveckling kräver nya metoder. Boverket och Tillväxtverket anger i sin rapport *Tillväxt kräver planering* (2015) att den fysiska planeringen bör präglas av flexibilitet, kreativitet och nyfiken utforskande. Standardiserade metoder och processer ter sig allt mer orealistiskt. Ett stöd i arbetet kan vara sociala planeringsprocesser där förutsättningar för ett framtida aktivt offentligt kulturliv bör främjas genom att t.ex. integrera konstnärliga praktiker, kompetenser och begrepp i samhällsplaneringen.

Kulturens roll i det offentliga rummet

Staden kan ses som kultur i sig likväl som en plats där förutsättningar finns för att utveckla kultur. Sättet att bygga en stad och byggnaderna i sig är materiella uttryck för vår syn på samhället och hur vi relaterar till varandra. I arkitekturen syns vår samhällssyn, synen på makt och inflytande samt på olika typer av verksamheter. Städernas utveckling präglas starkt av den samhällsordning som gäller, regleringar och värderingar. Miljön blir därigenom frysta representationer av olika tiders samhällsskick. Stadens kultur och livet i staden påverkar social, ekonomisk och ekologisk utveckling och bidrar till identitetsprocesser och demokrati.

Begreppet ”Placemaking” eller platsutveckling används för att beskriva den samarbetsprocess för att maximera gemensamma värden kring en plats. Kulturarvet i städerna framhålls som en vital gemensam resurs för utveckling av platsidentiteten som kan bidra till attraktivitet, stabilitet, och trygghet i staden som helhet. Kulturell mångfald avser de många olika former genom vilka olika grupper och samhällen uttrycker sin kultur, både materiella och immateriella värden. Det finns ett stort kulturellt kapital i staden att förvalta, vårda och utveckla såsom kulturhistoriskt intressanta miljöer som skyddas av lagstiftning och bevarandeprogram. Stadsmiljöns kulturella värden är dock svårfrågande och komplexa och riskerar därmed att få underordnad betydelse jämfört med de tekniska och ekonomiska frågor eller reduceras enbart till bevarandefrågor av det materiella.

Kulturvärde och social hållbarhet

Begreppet kulturvärde spelar en viktig roll och ses som ett allmänt intresse i svensk miljö-, plan- och bygglagstiftning. Kulturmiljö och kulturvärden bedöms ur tre kompletterande perspektiv; kulturhistoriskt, estetiskt och socialt, vilka motiverar olika åtgärder i den kommunala planeringen. Detta har uppmärksammats i en metod som kallas ”cultural planning” som handlar om att identifiera och tillvarata kulturella

resurser i bred bemärkelse i planeringen.

Kulturliv och sociala investeringar i stadsmiljön

Kultur kan, förutom att skapa en levande stadsmiljö, bidra till att attrahera besökare och generera intäkter. Stockholms läns landsting har kartlagt den så kallade kreativa ekonomin som underlag för sin kulturplan som är kopplad till den regionala utvecklingsplanen, RUF5 2050. Där framgår att ca en femtedel av alla arbeten är inom kultur och den kreativa sektorn och att hälften av alla inom denna sektor arbetar i Stockholms län. Att statistiskt bevisa att kulturproduktion stärker städernas attraktionskraft är inte lätt men det ses som en viktig faktor för dess konkurrenskraft. Tillfälliga produktionsplatser för media, konst, teater, foto och även service och reparation uppstår ibland i gamla industrilokaler med lägre hyresnivåer men tvingas i regel flytta när stadsutvecklingen gör att hyrorna stiger. Det bör därför utarbetas strategier för att dessa lågavkastande verksamheters villkor. Här kan ett socialt investeringsperspektiv synliggöra kulturens betydelse för stadslivet och den ekonomiska hållbarheten i staden. Kulturellt arbete, liksom annat socialt förebyggande arbete, behöver ställas i ett samhällsekonomiskt perspektiv. Ensamhet, otrygghet och ohälsa ger ökade samhällskostnader medan en stadsmiljö med rikt kulturliv ger upphov till en annan kostnadsbild. Nya kalkylmodeller gör det möjligt att beräkna samhällsvinsten i enskilda projekt.⁷

Nyttor av kulturnärvaro i staden

Närvaron av kultur bidrar till social sammanhållning i staden som helhet och till känslor av trygghet och tillhörighet. Jämlika livsvillkor och social hållbarhet i relation till kultur kan förstås som människors närhet till kulturverksamheter, till lokaler för kulturell aktivitet och verksamhet och till andra aktiva kulturutövare. Människor på väg till eller från dessa verksamheter liksom byggnaderna i sig kommunicerar kulturnärvaro, även om inte aktivitet pågår dygnet runt. Begreppet kulturnärvaro innefattar olika kulturperspektiv.

- *Att få till sig*, vilket inbegriper att människor påverkas av sin miljö såsom arkitektur, offentlig konst, ljussättning, trädgårdskonst, verksamheter och utbud.
- *Att uttrycka*, som handlar om att det finns plats och möjlighet, att själv eller i grupp, spontant eller organiserat, tycka, tänka och agera. Det innefattar även att exponeras för andras kulturella uttryck.
- *Att göra*, betyder att själv praktisera konst, musik, dans eller annan scenkonst. För detta behövs lokaler.
- *Att delta*, som är att se andra utöva scenkonst, besöka konstutställning och att få vidgade perspektiv genom att få insyn i andras tolkningar.

Arkitektur och kultur i Stockholms offentliga rum

Stockholm har en mångsidigt sammansatt bebyggelse som utgår ifrån landskapets

---

⁷ Nilsson, Wadeskog, Hök m.fl; Utanförskapets pris, en bok om förebyggande sociala investeringar, 2014.

förutsättningar. Konstnärlig utsmyckning möter stockholmare och besökare i det offentliga rummet och i offentliga inrättningar som vårdcentraler, skolor och tunnelbana. De sociala stadsplaneringsambitionerna har varit höga. Barn och ungas rätt till kultur har särskilt lyfts de senaste åren. Detta har gett staden ett internationellt rykte som vacker och välplanerad.

En trygg och levande stad för alla – vision och verklighet

Stockholms stad har för avsikt att förbättra den offentliga miljön i hela staden vilket beskrivs i vision 2040. Parker och torg av hög kvalitet ska erbjudas alla. Särskilt fokus ska därför läggas på ytterstaden enligt kommunfullmäktiges budget 2016.

Framkomlighetsstrategin anger att inner- och ytterstaden ska knytas samman bättre. I kommissionens första delrapport gavs rådet att öka det sociala perspektivet vilket nu görs i förslaget till ny översiktsplan.

Det finns ändå utmaningar i att förbättra Stockholms stadsmiljö. Bland annat de stora skillnaderna i upplevd trygghet, tillgång till service, idrottsutbud och nedskräpning mm som framkommer i stadens egna årliga undersökningar. Sammantaget känner sig endast 5 procent otrygga i sitt bostadsområde, men kvinnor känner större otrygghet än män och i socioekonomiskt svaga områden har andelen som upplever otrygghet de senaste åren ökat och är nu så hög som 30 procent i Rinkeby medan den på Östermalm är 2 procent.

Segregationen behöver minska

Stockholm rankas högt bland världens huvudstäder av UN-habitat när det gäller god livskvalitet, men lägre när det gäller integration. Av tretton undersökta städer i Europa är Stockholm den stad där segregationen ökat mest. Människor med olika inkomster och bakgrund möter i allt mindre omfattning varandra i vardagslivet. Människor med låga inkomster och utrikes födda koncentreras allt mer till samma områden medan de med höga inkomster, lång utbildning och arbete koncentreras till andra områden. Detta kan på sikt stigmatisera både områden och individer från dessa områden som får begränsade livsmöjligheter. Pengar för kvalitet i den offentliga miljön avgränsas i dag till att fördelas inom enskilda projekt. För ökad jämlikhet behöver nya samverkansmetoder utvecklas. Att ta folks upplevelser på allvar är en fråga om demokrati. Kulturnämnden har tilldelades extra pengar under 2016 för att utveckla sin kommunikativa och pedagogiska roll, inte minst i de yttre stadsdelarna.

En välplanerad stad som ska bli tätare

Efterkrigstidens planering i Stockholm är internationellt uppmärksammat, med bl.a. tunnelbanans satellitstäder och den höga socio-kulturella ambitionen. Nu när staden växer kan de mellanrum som medvetet skapades mellan de yttre stadsdelarna, för att ge dem olika lokala identiteter men som idag försvårar den sociala integrationen, byggas igen. Det går att ha både täta och gröna stadsdelar. Med en medvetenhet om grönytornas kvalitet, storlek, gångavstånd och orienterbarhet så kan gröntillgången till och med bli bättre efter en förtätning.

Kunskaper om arkitektur- och kulturvärden

Stadsbyggnadskontoret har tagit fram flera strategidokument för att stärka arkitektur- och kulturvärden i staden. Inom större stadsutvecklingsprojekt görs

kulturmiljöutredningar. Kulturhistoriska inventeringar har gjorts över hela staden och stadens byggnadsordning liksom Stadsmuseets klassificeringskarta syftar till att vägleda i dessa frågor i enlighet med kraven i PBL.

Utveckling i de yttre stadsdelarna

Stadens facknämnder lyfter behovet av satsningar i ytterstaden. Offentliga ytor behöver rustas och också små insatser kan vara betydelsefulla, såsom ny belysning, nya träd, ny beläggning och avsmalning av gator, så att de boende känner att det satsas även i deras närmiljö. Att tillåta medborgarna vara medskapare är centralt för ett framgångsrikt resultat.

Socialt värdeskapande stadsutveckling

Den intensiva stadsutbyggnadstakt Stockholm just nu är i är fullt jämförbar med efterkrigstidens och förra sekelskiftets omvandlingar. Skillnaden är att nu bygger vi en ny stad i staden, tidigare byggdes staden utåt. Skönhetsrådet menar att omsorgen om platsen mellan husen utgör kvittot på om staden blir bra att leva i. Varje projekt bör därför också motiveras utifrån sin betydelse för stadsmiljön. Kommissionens tidigare rapport Från delad till enad stad föreslog att staden utvecklar arbetet med sociala stadsrumsanalyser och identifierar de platser med störst behov av utveckling, dels i grannskapet, men också i stadsdelen, stadsdelsgruppen och i hela staden.

Lokala samverkansprojekt – Stockholmsexempel

De allmänna bostadsföretagen spelar en viktig roll i olika kreativa utvecklingsarbeten där olika aktörer samverkar för en hållbar stad och fungerar också som en inspiration för andra.

– *Bagarmossen Smartup* drevs av Stockholms hem som förde en löpande dialog med boende, handlare, hyresgäster, föreningar och småföretagare som låg till grund för stadsutvecklingsprojektet. I dag driver de som bor i området projekt inom stadsodling, kreativitet och entreprenörskap.

– *Medborgarbudget i Fagersjö* var stadens pilotprojekt som beslutades 2015. För att stärka den lokala demokratin och medborgarnas inflytande fick alla boende och verksamma i området över 10 år komma med förslag och rösta på hur pengarna bäst användes i syfte att skapa en ny mötesplats i området.

– *Feministisk planering i Husby centrum* är ett projekt för att uppmärksamma kvinnors trygghet i det offentliga rummet. Husby centrum har beskrivits som slitet, otryggt och dominerat av män. Målet är att stadsplaneringen ska bidra till att kvinnor känner sig trygga och tillåts ta större plats.

– *Stadsmuseet "På plats" i Farsta och Östberga* Stadsmuseet bedriver verksamhet i Farsta och Östberga under perioden 2015-17 för att stärka och synliggöra den lokala identiteten. Genom samverkan med stadsdelarna får de boende möjlighet att träffa stadsmuseets yrkesprofessioner, delta i aktiviteter som drakbygge och grillkvällar i parken. Samtidigt har livet i och kring parken dokumenterats.

– *Tillfällig arkitektur i Kärrtorp* användes som koncept i samband med centrumets upprustning 2015. Boende och verksamma i området erbjöds att med hjälp av flyttbara träkuber, inspirerat av minecraft, gestalta torget. En teaterscen och serveringar flyttade samtidigt ut på torget. Projektet gav fördjupad kunskap om hur folk använde torget, var de ville sitta, var de ville se planteringar osv.

Kulturnärvaro och kulturutbud i Stockholms stadsmiljö

Närvaron av kultur bör användas för att generera stadsliv som bidrar till att utveckla sociala nätverk som går på tvärs. Därigenom kan olikheter överbryggas och tryggheten stärkas i vardagen. Detta kan göras genom stadens ansvar för bibliotek, kulturskola, kulturrevenemang, musei- och utställningsverksamhet samt genom stadens stöd till det fria kulturlivet, statliga och regionala aktörer.

Forskning visar att kulturnärvaron är låg där befolkningen har begränsade ekonomiska resurser varför dessa områden bör främjas. Biblioteken bör differentiera sin verksamhet och anpassa sig till de boendes behov. Hemgårdarna, de allmänna samlingslokalerna, finns över hela staden och en fortsatt utbyggnad bedöms viktig då de utgör en viktig del av civilsamhället. De tjej- och killgrupper som bedrivs vid gamla stans hemgård är en verksamhet som skulle kunna spridas till andra stadsdelar. Deltagandet i Stockholms kulturskola, som är Europas största, varierar mellan stadsdelarna, från ett par procent i bl.a. Rågsved och Tensta till uppemot 20 procent i Enskede. Närhet och kostnad är viktigt i vissa områden medan det spelar mindre roll i andra områden. Försök med avgiftsfri musikverksamhet genomförs i områden där kulturskolan haft svårt att få deltagare, såsom Bredäng och Husby och även familjerna engageras. Syftet är att nå fler medborgare.

Konsten och ateljéerna

Stockholm konst ansvarar för att tillföra platspecifik konst vilket betyder offentlig konst och konst i byggnader förvaltade av staden. Denna konst finansieras genom enprocentregeln som innebär att en procent av alla byggprojekt ska avsättas för konstnärlig gestaltning. Att medlen är knutna till aktuellt projekt betyder att satsningar sker där staden bygger nytt eller bygger om vilket sätter befintliga områden som inte exploateras inte får del av medlen. De projekt som genererar mest pengar 2016 är Medborgarhuset på Södermalm, Kolkajen på Norra Djurgården och Södra Värtan. Stockholm ger också s.k. ateljéstöd till konstnärer bosatta i Stockholm. Merparten av de knappt sexhundra yrkesverksamma konstnärer som får stöd både bor och har sina ateljéer på Södermalm eller strax söder om Södermalm. Järva saknar nästan helt ateljéer.

Kulturstödet

Kulturstödet, verksamhetsstöd till studieförbund och samlingslokaler och subventioner till ungdomars deltagande i kultur, ska gå till att kulturen ska nå fler i hela staden. En utmaning är att nå nya kulturområden och delar av ytterstaden för vilka kulturstödet är okänt. Mest stöd beviljas Norrmalm och Södermalm eftersom många scener och lokaler ligger där.

Den lärande skolan

Synpunkter på delrapporten Den lärande skolan ska endast ges av utbildningsnämnden.

Förvaltningen synpunkter

För att underlätta för den oinsatte läsaren bör det finnas en ordlista eller att alla ord inledningsvis definieras eftersom vissa begrepp inte är etablerade. Vad menas med Kultur i just denna rapport, vad betyder kulturell närvaro osv.

Det sätt som kommissionen arbetat på, att ha fristående forskare anknutna till

arbetet, är ett bra sätt att forskningsförankra kunskapen i rapporten. Det visar att resultatet är välunderbyggt.

I rapporten beskrivs flera av stadens styrdokument som är viktiga för att uppnå målet om en socialt sammanhållen stad, där utvecklingen av Stockholms gemensamma stadsrum bidrar till detta mål. Förvaltningen anser att stadsdelsnämndernas parkplaner som anger strategier för utveckling av respektive stadsdelsområdes parker och gröna gaturum är viktiga att lyfta fram, dessa omnämns inte i rapporten. Förutom att parkplanerna utgör stadsdelsnämndernas styrdokument för satsningar i utvecklingen av parkerna, fungerar parkplanerna som underlag för stadsbyggnadskontorets stadsdelsvisa områdesplanering.

Förvaltningens synpunkter på delrapporten *Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad* samt dess rekommendationer och åtgärder

Utveckla förutsättningarna för medskapande i Stockholms stads beslutsprocesser

Förvaltningen anser att staden tagit fram en bra vägledning för medborgardialoger, som förvaltningen använder sig av bland annat i parkupprustningsprojekt. Vid dessa dialoger använder förvaltningen olika typer av riktade rekryteringar och traditionell annonsering i lokal press. Dialogens utformning beslutas utifrån de olika parkernas behov och besökare.

Vidare kan det vara möjligt att prova med att avsätta en mindre del av nämndens medel för parkinvesteringar till en medborgarbudget, i syfte att skapa engagemang och delaktighet i utveckling av en plats i parkmiljön. Ett sådant arbetsätt kräver dock att en god representativitet finns i den grupp av medborgare som ska få ansvara för medborgarbudgeten. För att undvika att personer som ofta använder platsen inte får komma till tals i en sådan här process krävs det att metoder utvecklas för att säkerställa att inte ett fåtal personer som har lätt för att göra sin röst hörd får bestämma över en miljö som ska kunna nyttjas av alla.

Säkerställ jämlika deltagandeprocesser

Förvaltningen håller med om att riktade rekryteringar samt målgruppsanalys bör genomföras inför medborgardialoger för att säkerställa att syftet med medborgardialoger nås. Förvaltningen saknar i dagsläget resurser och kunskap för att göra utförliga målgruppsanalyser samt riktade rekryteringar och efterfrågar stöd och goda exempel från stadsledningskontoret.

Samordna och sprid resultat av genomförda medborgardialoger inom Stockholms stad

En dialogportal skulle kunna ge bättre förutsättningarna för att genomföra kvalitativa medborgardialoger. Samt ger förvaltningarna underlag för att avgöra om det finns behov av att genomföra en ny dialog eller om svaret redan finns i form av tidigare inhämtade synpunkter.

Om verktyget tas fram bör även förvaltningarna också kunna se vilka andra dialoger som pågår eller är planerade i motsvarande område för att i möjligaste mån undvika krockar alternativt identifiera samordningsvinster.

Förvaltningens synpunkter på delrapporten *Dold potential – Hinder och*

möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden samt dess rekommendationer och åtgärder

Majoriteten av åtgärderna och rekommendationerna i denna delrapport riktar sig till arbetsmarknadsnämnden, utbildningsnämnden och socialnämnden. Förvaltningen ser positivt på de rekommendationer och åtgärder som rapporten lägger fram.

Vuxenheten på Norrmalms stadsdelsförvaltning arbetar med unga personer mellan 16-29 år med funktionsnedsättning. Samverkan sker med Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. I utredning säkerställs om personen kan stå till arbetsmarknadens förfogande och då hänvisas personen dit. Eller så kan personen hänvisas till stadsdelsförvaltningen och utredning görs för daglig verksamhet. De dagliga verksamheter som har i uppdrag att få ut personerna i praktik och senare OSA-anställningar, offentligt skyddat arbete, samverkar också med Arbetsförmedlingen.

Inom nämndens verksamhet för ekonomiskt bistånd, Försörjningsstödsenheten på Östermalms stadsdelsförvaltning, hänvisas vuxna personer som är arbetslösa och uppstår ekonomisk bistånd till stadens Jobbtorg, arbetsmarknadsförvaltningen.

Inom den gemensamma verksamheten för ensamkommande barn, enheten för ensamkommande barn, återfinns många ungdomar från 16 år. I rapporten framkommer att unga med utländsk bakgrund som kommer till Sverige mellan 17-23 år har svårare att fullfölja gymnasiet och träda in på arbetsmarknaden.

Använd Stockholms stads verksamheter för att främja ett inkluderande arbetsliv
Nämnden har flera verksamheter som är upphandlade och att rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper ses som en ambitionshöjning.

Nämnden har ansvar för många olika verksamheter och det finns möjligheter att i större utsträckning ta emot unga med funktionsnedsättningar och unga nyanlända för praktik eller särskilda anställningar för prioriterade grupper för att öka kontaktnät och få arbetslivserfarenhet.

Förvaltningens synpunkter på delrapporten Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet samt dess rekommendationer och åtgärder

Stärk det sociala investeringsperspektivet i stadsutvecklingen

Nämnden har tidigare besvarat remissen Gestaltad livsmiljö (SOU 2015:88) och ställt sig positiva till denna typ av åtgärder då en mer jämlik tillgång till goda livsmiljöer är en förutsättning för en hållbar samhällsutveckling. Stora förändringar har skett inom området arkitektur, form och design och samhället i stort och politiken bör formuleras utifrån samhällets nya utmaningar. Begreppet *gestaltad livsmiljö* ger en positiv och inkluderande syn på de offentliga miljöerna mellan husen och förvaltningen anser att regeringen bör fatta beslut i denna fråga för att satsningarna på t.ex. en utvecklingsfond för att främja arkitektur och design ska bli långsiktig och genomsyra alla samhällsområden.

Nämnden har också tidigare besvarat remissen Grönare Stockholm, och framfört att denna vägledning i olika skeden, från utredning till förvaltning kan bli ett bra stöd för stadens tjänstemän och för de konsulter som arbetar på uppdrag av staden.

Förvaltningen ser dock att vägledningen behöver kompletteras och förtydligas för att kunna bli ett handfast arbetsverktyg för alla som arbetar med gröna frågor i staden. Att utveckla den strategiska vägledningen kan med fördel bli ett uppdrag som den strategiska samordningsgruppen skulle kunna ta fram. Detta skulle med fördel kunna bli ett eget dokument.

Förvaltningen ser ett stort värde med att det strategiska arbetet med att förvalta och utveckla stadens gröna värden samordnas av en grupp under ledning av stadsträdgårdsmästaren. Den behöver bemannas av berörda aktörer som ansvarar för planering, genomförande och förvaltning av parker och naturområden på de tekniska förvaltningarna och stadsdelsförvaltningarna. Samordningen av det strategiska arbetet är en viktig förutsättning för att uppnå målet om en jämställd och jämlik stad. Förvaltningen anser att rapporteringen ska ske samlat till berörda förvaltningschefer, men att detta även ska omfatta representanter från stadsdelsförvaltningarnas direktörer, förslagsvis med en representant från respektive ”fyrling”.

Att förebyggande socialt arbete i längden blir billigare än att hantera samhällsproblem och kriminalitet som uppstår till följd av sociala problem får betraktas som allmän kunskap. Det som är svårt är att beräkna det i pengar. Kostnaderna kommer dessutom genast medan vinsterna av de satsningar som görs i dag kommer flera decennier senare. Detta är det stora dilemmat när det gäller sociala frågor och hur mycket dessa satsningar får kosta. Generellt för alla de satsningar som föreslås i rapporten är att de är av godo och skulle bidra till en mer jämlik och rättvis stad men att de förvaltningar och bolag som ska göra dessa åtgärder då måste garanteras pengar och personella resurser att genomföra det.

Detaljplaner och markanvisningar ska innehålla ställningstaganden om socialt värdeskapande

I alla exploateringsprojekt, innerstaden såväl som ytterstaden, är det önskvärt att staden har styrmedel för att kunna skapa den stadsmiljö som önskas.

Använd tillfällig arkitektur och kulturhändelser för att utveckla stadslivet utanför innerstaden

I samband med att platser byggs om eller byggs ut, oavsett om det sker i de centrala delarna eller i ytterstaden, kan tillfälliga lösningar under byggtiden behövas.

Avskärmade och inhägnade byggarbetsplatser kan upplevas som skrämmande och en plats man helst undviker, speciellt då ingen verksamhet pågår. Exploateringskontoret bör få ansvar för tillfälliga projekt under utbyggnad, runt byggarbetsplatser.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 30 mars 2017 att remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Benjamin Dousa m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är i huvudsak positiv till förslagen i delrapporterna. I vissa fall har förvaltningen redan påbörjat aktiviteter som föreslås. Förvaltningen redovisar sina synpunkter på de tre åtgärdsförslag i delrapporten Dold potential som stadsledningskontoret särskilt efterfrågat och övriga synpunkter utifrån strukturen i de andra två delrapporterna. Rapporten om hållbar skolutveckling behandlas enbart av utbildningsnämnden.

Dold potential - hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden

A2.3.1 Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

I den utsträckning det är möjligt, bedömer förvaltningen att det bör prövas att föra in krav på sysselsättningsfrämjande åtgärder i avtal med leverantörer. Utifrån att sådana åtgärder kan antas medföra ökade krav på coachning och språkstöd från leverantörer, vill förvaltningen uppmärksamma att kostnaderna för vissa avtal kan komma att öka. Mindre leverantörer kan ha svårt att uppfylla sådana krav. Stadsdelsförvaltningen ser fram emot att samverka med arbetsmarknadsförvaltningen för att öka möjligheterna för unga med funktionsnedsättning och nyanlända att etablera sig på arbetsmarknaden. Förvaltningen föreslår att sociala klausuler vid upphandling inom stadsdelsnämndens ansvarsområde i första hand genomförs inom t.ex. parkskötsel och kontorsservice. Vidare får förvaltningen framföra att det vore önskvärt om exploaterings-nämnden och stadsbyggnadsnämnden kunde ställa sådana krav i samband med markanvisningar och nybyggnation. Utifrån att en omfattande utbyggnad av bostäder planeras, skulle det kunna bidra till att en betydande andel nya arbetstillfällen skapas.

A2.3.2 Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Förslaget om att skapa nya arbetstillfällen av vissa arbetsmoment för att ge arbete åt särskilda grupper och samtidigt frigöra resurser hos övrig personal tycker förvaltningen är ett bra initiativ. Det ger fördelar åt båda parter och bör vara möjligt inom fler områden än barn- och äldreomsorgen, där det hittills har prövats. Inom stadsdelsnämndens ansvarsområde skulle exempelvis fritidsverksamhet, parkskötsel, administration och kontorsservice vara tänkbara verk-samheter. Förvaltningen har redan långt framskridna planer på att anordna den typen av arbetstillfällen.

A2.3.3 Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

I rapporten föreslås utbildningsinsatser om kompetensbaserad rekrytering, mångfald, neuropsykiska diagnoser och olika hjälp-medel för att motverka onödiga krav som utesluter målgrupperna. Enligt kommissionen behöver stadens befintliga

processer och verktyg förstärkas och utvecklas.

Förvaltningen arbetar redan utifrån modellen för kompetensbaserad rekrytering. Cheferna i stadsdelsområdet har även fått utbildning i hur det går till och i det nya verktyget är modellen inbyggd. Den första rubrik på intranätet som möter den som ska rekrytera är Kompetensbaserad rekrytering.

A2.4.1 Utveckla samarbetskulturen mellan arbetsmarknads-nämnden, socialnämnden och stadsdelsnämnderna om unga med funktionsnedsättning

Enligt rapporten går många unga efter gymnasiesärskolan vidare till daglig verksamhet utan att först pröva möjligheten att få ett arbete. Förslagen handlar dels om att stärka samverkan mellan social-nämnden och arbetsmarknadsnämnden för att underlätta för unga som vill och kan klara ett arbete på den ordinarie arbetsmarknaden, dels om att erbjuda arbetsmarknadsförvaltningens insatser som alternativ för de som söker daglig verksamhet. Även för andra elever som slutar gymnasiet kan det finnas behov av extra stöd för att komma in på arbetsmarknaden.

Stadsdelsförvaltningen anser att både den enskilde och samhället skulle vinna på att fler unga med funktionsnedsättning får ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden i stället för daglig verksamhet.

Förvaltningen konstaterar att övriga åtgärdsförslag i delrapporten ligger inom arbetsmarknadsnämndens, utbildningsnämndens och socialnämndens ansvarsområden och har inga synpunkter på dem. I rapporten saknar förvaltningen en analys av den andel i gruppen UVAS som både har utländsk bakgrund och en funktionsnedsättning och deras förutsättningar på arbetsmarknaden.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

D2.1 Utveckla förutsättningarna för medskapande i Stockholms stads beslutsprocesser
För att utveckla medborgardialoger har förvaltningen anställt en dialogambassadör. Ett exempel på en ny dialog som kom igång 2016 är Kvinnornas Järva. Förvaltningen instämmer i att dialogerna behöver handla om verkliga frågor och att det måste vara tydligt för invånarna i vilken utsträckning de har möjlighet att påverka genom dialogerna. I rapporten anges att ”det är avgörande att medborgarna i stadens socioekonomiskt utsatta områden involveras i utformandet av deltagandeprocesserna för att de ska bli meningsfulla”. Vad som menas med det behöver klargöras. Enligt förvaltningens mening är det viktigt att invånarna har möjlighet att även initiera frågor för dialog.

D2.1.1 Genomför fler medborgarbudgetprocesser

I rapporten anges att medborgarnas prioriteringar i en medborgar-budget kan användas antingen som underlag för beslut eller utgöra själva beslutet.

Förvaltningen är positiv till att införa medborgarbudget för att engagera invånare mellan valen, och inventerar för närvarande olika möjligheter i stadsdelsområdet.

D2.2.1 Tillämpa rekryteringsmetoder inför medborgardialoger som främjar ett jämlikt deltagande och

Få nämnder genomför målgruppsanalyser inför medborgardialoger enligt rapporten. Eftersom det oftast är resursstarka personer som deltar behöver staden identifiera primära målgrupper och ibland rekrytera dessa genom uppsökande arbete.

Förvaltningen instämmer i vikten av att använda olika metoder för att nå berörda invånare och de som sällan gör sin röst hörd. Det är bra om stadens vägledning för medborgardialog kan betona denna aspekt mer och ge exempel på hur det skulle kunna gå till.

D2.2.2 Stärk närvaron av samhällsvägledande och uppsökande funktioner i socioekonomiskt svaga områden

Förslaget i rapporten innebär att stadsdelsnämnderna bör arbeta mer uppsökande i socioekonomiskt utsatta områden för att nå resurs-svaga grupper. I de områdena bör även det engagemang som redan finns i föreningar och liknande tas tillvara.

Förvaltningen instämmer i förslaget och strävar efter att arbeta på det sättet. Ett exempel är hembesöksprogrammet i Rinkeby, där föräldrarådgivare från socialtjänsten och barnsjuksköterska från BVC gemensamt erbjuder flera hembesök till förstagångsföräldrar under barnets första år. Medborgarvårdarna, ungdomsvårdarna, fältgruppen och nattvandrare fyller också viktiga funktioner i stadsdelsområdet. Dessutom pågår projekt bland ungdomar i allmänhet och bland tjejer i området för att främja ungas delaktighet och inflytande. Jobbtorg har två uppsökare i området som är inriktade på att nå och motivera målgruppen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS). Vidare planerar förvaltningen att etablera ett stadsdelscenter i Husby och ett i Rinkeby.

D2.3 Samordna och sprid resultat av genomförda medborgardialoger inom Stockholms stad

Förvaltningen välkomnar den digitala portal för dialoger som stadsledningskontoret planerar. Det skulle underlätta arbetet om det var möjligt att söka bland andra genomförda, pågående och planerade medborgardialoger. Samtidigt skulle risken för att flera dialoger genomförs samtidigt eller för nära i tid mot samma målgrupp minska. Användarvänligheten är viktig. Vissa typer av planerade dialoger, som t.ex. samråd i planprocessen, skulle kunna samordnas på ett bättre sätt mellan stadsdelsförvaltningen och stadsbyggnadskontoret om förvaltningen blev involverad på ett tidigt stadium.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

B2.1.1 Styr investeringar i syfte att främja en god stadsmiljö i hela staden

I rapporten framhålls att upprustning av offentliga miljöer kan behövas även i områden där ingen exploatering planeras.

I det sammanhanget får förvaltningen nämna Akalla. Det tillhör ett av stadsdelsområdets socioekonomiskt svaga områden som ofta glöms bort i olika diskussioner. I Husby däremot, planerar Svenska Bostäder upprustning och omdaning av torget och i Rinkeby har Familjebostäder rustat upp Rinkebystråket. I Rinkeby planerar även staden och Svenska Bostäder en ombyggnad av Rinkeby Allé. Vare sig Husby eller Rinkeby upplevs som trygga platser. Förvaltningen får tillägga att det inte räcker med fysiska åtgärder för att öka den sociala hållbarheten och öka tilliten.

B2.1.2 Utveckla enprocentsregeln för att bidra till en mer jämlik fördelning av konstnärlig gestaltning

Systemet med att en procent av investeringarna i nya byggnader och anläggningar

ska gå till konstnärlig gestaltning medför att ny konst främst kommer till områden som exploateras.

Förvaltningen välkomnar därför förslaget om att Stockholm konst ska se över hur enprocentsregeln ska kunna bidra till en mer jämlik fördelning av konstinvesteringar i staden.

B2.1.3 Detaljplaner och markanvisningar ska innehålla ställningstaganden om socialt värdeskapande

Kista är en av tyngdpunkterna i förslaget till ny översiktsplan. Det finns planer på ca 7 000 nya bostäder i området de närmaste åren och därefter ännu fler. Därför anser förvaltningen att det är värdefullt att gestaltning och kulturliv som får betydelse för den sociala hållbarheten tas med tidigt i stadsbyggnadsprojekten. Arbetsättet med områdesplanering är bra eftersom det ger en helhetsbild. I planeringen behöver staden sträva efter en jämnare fördelning av boende- och upplåtelseformer i varje stadsdel.

B2.2.1 Utveckla den lokala samordningen för platsutveckling

Även i detta avsnitt betonas att områden med svagare socio-ekonomiska förutsättningar ska prioriteras, vilket förvaltningen värdesätter. I stadsdelsområdet råder brist på kulturverksamheter och konst. Förslaget med en samordnande funktion inom trafik-nämnden skulle kunna underlätta arbetet med samverkan mellan förvaltningen, fastighetsbolag och andra aktörer.

B2.3.1 Etablera fler ateljéer och produktionsplatser för konst i ytterstaden

Av delrapporten framgår att de flesta ateljéer som får bidrag finns i innerstaden, på Södermalm eller i de södra närförorterna. På Järva finns få ateljéer.

Förvaltningen anser att det är viktigt att konstnärer har möjlighet att vara verksamma över hela Stockholm och välkomnar den ateljé-strategi med fokus på Järva och Västerort som beskrivs. Förutom en analys av var ateljéer med bidrag är placerade, behöver en analys genomföras av könsfördelningen bland konstnärer som får bidrag.

B2.3.2 Använd tillfällig arkitektur och kulturhändelser för att utveckla stadslivet utanför innerstaden

I rapporten framförs att oanvända platser kan få liv genom tillfällig arkitektur och kulturhändelser. Konceptet Levande Stockholm anges som exempel på vad som kan genomföras i hela staden. Den ska öka stadslivet, ge trevligare utemiljöer, öka antal gågator och användning av torgtor m.m.

Förvaltningen har inget att erinra mot förslaget, men betonar vikten av att hitta dessa platser och att invånarna är delaktiga i processen.

B2.3.3 Ta fram ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur i Stockholm

Å ena sidan anges att kulturen i centrala staden behöver bli betydelsefullt för fler, å andra sidan att kulturlivet i ytterstaden behöver förbättras.

Stadsdelsförvaltningen konstaterar att trots att kulturförvaltningen finns i Rinkeby och kulturskolan centralt i Husby, har stadsdelsområdet Rinkeby-Kista lägst andel deltagare i kulturskolan i staden. Det är bra att förlägga kulturlokaler i ytterstaden, men det räcker inte att bara placera dem där, utan det behöver också kommuniceras till invånarna att de finns och vad invånarna kan få ut av dem. Uppsökande aktiviteter kan

behövas. Förvaltningen planerar att öppna två stadsdelscenter under 2018, vilket kan bidra till att öka antalet möteslokaler för olika typer av verksamheter. Det handlingsprogram som kulturnämnden föreslås ta fram är välkommet.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 20 april 2017 följande.

1. Förvaltningens tjänsteutlåtande överlämnas till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Omedelbar justering.

Särskilt uttalande gjordes av Jessica Sjönell (L), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Sabine Pettersson (L) som hänvisade till särskilt uttalande gjort av Liberalerna.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 14 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på kommissionens arbete, som ger ett viktigt underlag till det fortsatta arbetet för en sammanhållen stad.

Åtgärderna som föreslås i delrapporterna omfattar främst stadsövergripande insatser där genomförandeansvaret i huvudsak ålagts fackförvaltningar och bolag inom staden.

Förvaltningen ser att arbetet med medborgarbudget kan innebära vissa svårigheter vad gäller tillämpning och avgränsning så att det får en reell effekt för att stärka förtroendet för deltagandeprocessen.

Förvaltningen har i övrigt inget att erinra om de föreslagna åtgärderna i delrapporterna från hållbarhetskommisionen.

Förvaltningen föreslår att detta tjänsteutlåtande överlämnas som svar på remissen.

Åtgärder inom jämlika deltagandeprocesser

Gällande arbetet med demokratifrågor och inflytande har arbetet påbörjats inom förvaltningen med fokus på unga och att stärka ungas möjlighet till organisering. Det är i förvaltningens mening viktigt att staden även fortsättningsvis prioriterar arbetet med jämlika demokratiprocesser samt möjliggör erfarenhetsutbyte mellan stadens verksamheter.

Förutsättningar i arbetet med åtgärder föreslagna inom Dold potential (A2.3.1. – A2.3.3.)

A2.3.1. Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Förvaltningen anser att arbetet med sociala klausuler är viktigt för att möjliggöra

inträde i arbetsmarknaden för utsatta målgrupper. Förvaltningen kommer att verka för att inkludera sociala klausuler i upphandlingar där det bedöms som möjligt och gynnsamt för den enskilde såväl som verksamheten. Förvaltningen kommer att lyfta frågan om sociala klausuler i de fall förvaltningen medverkar som referensgrupp i samband med stadsövergripande upphandlingar.

A2.3.2. Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Stadens satsning i form av visstidsanställningar har enligt förvaltningens mening varit grundläggande för att kunna erbjuda anställning till personer som i annat fall betraktas som långt från arbetsmarknaden. Förvaltningen kommer att genomföra en kartläggning inom förvaltningens verksamheter i syfte att identifiera arbetsuppgifter som anses meningsfulla och möjliga att genomföra för personer med särskilda behov alternativt nedsatt arbetsförmåga.

A2.3.3. Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Förvaltningen avser att göra en översyn av användningen av kompetensbaserad rekrytering för att säkerställa att det används inom förvaltningens verksamheter som avsett. Förvaltningen instämmer med kommissionens bedömning om behovet av kunskapshöjande insatser gällande kompetensbaserad rekrytering, mångfald, neuropsykiatriska diagnoser samt kognitiva och tekniska hjälpmedel i arbetslivet.

Åtgärder inom Staden där vi möts

Förvaltningen delar kommissionens syn på behovet av åtgärder inom socioekonomiskt utsatta områden för att skapa att nå en mer jämlik samhällsutveckling. I rapporten åläggs stadsdelsnämnderna att tillsammans med berörda nämnder och bolag prioritera socialt värdeskapande platsutveckling i socioekonomiskt svaga områden. För Skarpnäcks stadsdelsförvaltning skulle uppdraget kunna innebära en utveckling av Pilotorget som mötesplats.

Förvaltningen åläggs även att medverka till att skapa fler möjligheter i kulturlivet i ytterstaden. Inom stadsdelsområdet finns flera mötesplatser för kultur. Utvecklingsbehovet gällande kulturmöjligheter är störst inom stadsdelen Hammarbyhöjden.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 30 mars 2017 att Skärholmens stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens remissvar.

Reservation anfördes av Elisabeth Jonsson m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Ersätтарыtrande gjordes av Anton Roos (KD) och Erik Sihlberg (C) som hänvisade till reservation anförd av Moderaterna.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 8 mars

2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen välkomnar de åtgärdsförslag som hållbarhetskommisionen har tagit fram och menar att Skärholmen är ett område som har stora utmaningar men också betydande möjligheter att bidra till att jämna ut skillnader i livsvillkor i staden. Några generella synpunkter angående arbetet presenteras i följande rader.

Som det framgår i strategin för genomförande av hållbarhetskommisionens rekommendationer, kommer implementering av föreslagna åtgärder integreras i stadens budgetprocess. Förvaltningen instämmer i att detta underlättar förankringen av kommissionens slutsatser och åtgärder till stadens olika verksamheter och att dessa kan följas upp inom ordinarie rapportsystemet är effektivt. Förvaltningen ser dock ett behov av någon form av vägledning eller diskussionsforum som kunde underlätta tolkningen av de olika rekommendationerna och bidra till att identifiera hur dessa bäst anpassas till Skärholmens unika förutsättningar och kontext.

Förvaltningen bedömer att inrättandet av en styrgrupp och en projektorganisation för Fokus Skärholmen kommer att underlätta arbetet framåt. Den här typen av styrgrupper behöver tillsättas tidigt i processen i kommande liknande projekt.

Specifika synpunkter på hållbarhetskommisionens rapporter presenteras i följande rader.

Dold potential. Hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden.

Förvaltningen ställer sig bakom föreslagna rekommendationer och åtgärder som tas upp med syfte att minska antalet unga i utanförskap samt förbättra deras möjligheter att få ett arbete. Förvaltningen instämmer även i att åtgärderna är viktiga för att ge unga bättre förutsättningar att långsiktigt etablera sig på arbetsmarknaden.

Angående A2.3 om att använda stadens verksamheter för att främja ett inkluderande arbetsliv. Förvaltningen anser att stora satsningar som Fokus Skärholmen innebär en möjlighet för staden att ställa krav på exempelvis byggherrar i sina markanvisningar att lokalt rekrytera unga vuxna med utländsk bakgrund, personer med funktionsnedsättning utan arbete eller andra grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden, för Skärholmens del är till exempel en förhållandevis hög andel kvinnor i Vårberg långt ifrån arbetsmarknaden. En sådan åtgärd skulle sammanfalla med de prioriteringar som identifieras i Skärholmens lokala utvecklingsprogram. Initiativet kan sättas igång, som det föreslås i rapporten, genom att staden tillsammans med näringslivet, i detta fall byggherrarna, utreder behovet av stöd till arbetsgivare för rekrytering av särskilda grupper eller gör ett gemensamt matchningsarbete.

Medborgare med mandat. Dialog och delaktighet i Stockholms stad.

Förvaltningen ställer sig bakom föreslagna rekommendationer. Arbetet med det lokala utvecklingsprogrammet innehåller redan många av hållbarhetskommisionens rekommendationer för att förstärka medborgarnas delaktighet och inflytande med fokus på grupper som inte kommer till tals genom de vanliga formerna för delaktighet.

Angående D2.1.1. om att genomföra fler medborgarbudgetprocesser. År 2016

utvecklade förvaltningen en medborgarbudgetprocess för Gröna stugans park i Bredäng och fler parkprojekt där en särskild medborgarbudget kommer avsättas och/eller genusbudgetering pilottestas, är planerade. Fokusgrupper med flickor och andra grupper som inte brukar komma till tals planeras också i de projekten. En viktig aspekt är hur sådana processer kan implementeras i förvaltningens ordinarie verksamhet för att de inte ska upplevas som enskilda satsningar och orsaka dialogtrötthet hos invånarna.

Angående D2.1.2. om att stödja utvecklingen av medskapande dialoger.

Förvaltningen instämmer om vikten av att utveckla delaktighetsforum som bättre anpassas till invånarnas olika förutsättningar, möjligheter och behov. Organiserat erfarenhetsutbyte mellan förvaltningar kan vara ett sätt att identifiera och utveckla framgångsrika arbetsätt.

Ett exempel på medskapande dialog i Skärholmen är aktiviteten "Demokratitältet" där gymnasieungdomar under 2016 fick undersöka de förtroendevaldas lösningar och åtgärder i frågor angelägna för dem. Ungdomarna fick utbildning och stöd av ett bildningsförbund att träna på former för debatt och panelsamtal, både i rollen som deltagare och som moderator. Sakkunniga med olika kompetenser belyste sedan frågorna på olika vis. Ungas önskemål om att pröva upplägget en gång till och använda sina nya erfarenheter planeras till sommaren 2017.

Förvaltningen har generellt identifierat att osäkerhet angående människors boendesituation har stor påverkan på dialogprocesserna. Invånare utan tryggt boende tenderar att visa lågt intresse för att påverka områdets utveckling vilket speglas både i lågt deltagande i olika dialoger och i svårigheter att återkoppla till deltagare som varit involverade i de dialoger som genomförts. Förvaltningen anser att det är viktigt att ta hänsyn till sådana aspekter vid den planerade uppföljningen och vidareutvecklingen av grundutbildningen om medborgardialoger.

Angående D2.2.2. om att stärka närvaron av samhällsvägläddande och uppsökande funktioner i socioekonomiskt svaga områden. Som en del av arbetet med det lokala utvecklingsprogrammet har förvaltningen tillsatt fyra medborgarvärdar i Vårberg med huvuduppdrag att genom uppsökande samhällsvägläddning bygga relationer med boende, besökare och verksamma i området. Förvaltningen har ännu inte utvärderat satsningen, men kan konstatera att reaktionerna hittills har varit mycket positiva, från både invånare, samarbetspartners och förvaltningens övriga verksamheter som samarbetar med medborgarvärdarna.

Som goda exempel på arbetsätt för att främja närvaron och kontakterna i socioekonomiskt svaga områden vill förvaltningen lyfta genomförandet av evenemang i samarbete med aktörer från olika grupper, såväl som myndigheter och institutioner. Gemensamma evenemang har uppskattats för bidraget det ger till en positiv områdesanda och det har visat sig leda till nya samarbeten mellan aktörerna.

Ett utvecklingsområde som förvaltningen anser vara i behov av förstärkning är främjande och stöd för små lokala föreningar. Kunskap eller utbildning i föreningsdemokrati omnämns som en väg till ytterligare demokratisk delaktighet men det finns omständigheter som gör deltagandet lågt, exempelvis begränsade möjligheter

att resa in till innerstaden. Åtgärder som ersättning vid förlorad arbetsinkomst skulle underlätta deltagandet.

Angående D2.2.4. om att utbilda lokala processledare för genomförande av medborgardialoger. Stadsdelsförvaltningen har goda erfarenheter av att arbeta tillsammans med lokala ambassadörer, representativa för området, kring områdesutveckling. Områdets nyckelpersoner har goda möjligheter att nå underrepresenterade grupper. Detta görs i ungdomsinitiativet "127 röster räknas" med fokus på ökad demokratisk delaktighet, såväl som i arbetet inom "Lyft 127" för en renare och trivsammare utemiljö.

Stadsdelsförvaltningen ser positivt på förslaget att utbilda lokala processledare från området för att uppnå bättre dialoger och kommer i väntan på kommunstyrelsens utbildningsprogram att dra igång arbetet med detta lokalt.

Staden där vi möts. Arkitektur och kultur i det offentliga rummet.

Förvaltningen ställer sig bakom föreslagna rekommendationer och åtgärder som tas upp i rapporten och kommenterar i följande rader punkter som angår arbetet med Fokus Skärholmen och det lokala utvecklingsprogrammet.

Angående B2.1.3 om att detaljplaner och markanvisningar ska innehålla ställningstaganden om socialt värdeskapande. Förvaltningen instämmer om vikten av åtgärden för att styra stadsbyggnadsprocessen och skicka tydliga signaler till andra viktiga aktörer som också påverkar stadens gestaltning och fysiska utformning. Förvaltningen vill här lyfta vikten av att socialt värdeskapande analyser måste grundas i kunskap om ett område och de som lever och verkar där, annars finns risken fortfarande att det blir ett utifrånperspektiv som styr prioriteringarna.

Erfarenheten från Fokus Skärholmen är att byggherrarna har en positiv inställning till stadens initiativ att jobba med social hållbarhet i stadsbyggnadsprocessen. Förvaltningen anser dock att byggherrarnas ansökningar och förslag för förverkligandet av social hållbarhet i Fokus Skärholmen visar upp en alltför heterogen bild och ibland visar brist för perspektiv som till exempel jämställdhet i planeringen. Byggherrarna efterfrågar också tydligare vägledning och konkretisering kring social hållbarhet och socialt värdeskapande, något som Skärholmen bidrar till genom att ta fram och testa en modell för kunskapsinhämtning till stadsbyggnadsprocessen kring de prioriteringsområden som identifierats i det lokala utvecklingsprogrammet.

Modellen utformas just nu och omfattar inhämtning av frågeställningar från relevanta aktörer så som byggherrar och stadens förvaltningar, utbildning av processledare, ungdomsambassadörer och annan personal i uppsökande kunskapsinhämtande arbete. Själva kunskapsinhämtningen samt en slutdel som innebär ett tvärsektorielt analysarbete av den kunskap som samlats in, för att komma fram till åtgärder som kan implementeras i stadsbyggnadsprocessen med syfte att minska skillnaderna i livsvillkor när Skärholmen utvecklas. Arbetet genomförs med konsultstöd men av förvaltningens egen personal och nyckelpersoner i området, för att säkerställa en lärande process som inte riskerar att blir ett fristående projekt utan en del av ordinarie verksamhet. Förvaltningen föreslår att metoden, om den faller väl ut, kan utvecklas till en metod eller del av metod för tillämpning av social hållbarhet i

stadsbyggnadsprojekt i liknande områden i staden.

Angående B2.3 om att använda kulturnärvaro som drivkraft för ett vitalt stadsliv. Förvaltningen är positiv till åtgärden och instämmer om vikten av att använda kulturnärvaron som drivkraft för att vitalisera stadslivet speciellt i ytterstaden och socioekonomiskt svaga områden. Ett exempel på en pågående satsning för att öka kulturnärvaron i Vårberg inom det lokala utvecklingsprogrammet är ”Torsdagsklubben”, ett initiativ av och för lokala kulturutövare som anordnar ett kulturrevenemang varje torsdag mellan kl.17-19 i Vårbergs centrum där olika konstuttryck varvas.

En rekommendation som förvaltningen starkt vill lyfta är att det arbetet genomförs av och med lokala aktörer och utifrån ett lokalt intresse.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 30 mars 2017 följande.

1. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutar att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen till Stadsledningskontoret, samt
2. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutar att justera ärendet omedelbart.

Reservation anfördes av Ole-Jörgen Persson m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Sus Andersson m.fl. (alla MP) och Anna Jonazon m.fl. (alla S) och Rashid Mohammed (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Bengt Porseby (L), *bilaga 1*.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 28 februari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att delrapporterna ger en korrekt bild över nuläge och utveckling i Spånga- Tensta stadsdelsområde och ser i huvudsak positivt på Kommissionens föreslagna åtgärder. Stockholm stad behöver arbeta tillsammans med långsiktiga mål, integrerat med budgetprocessen, för att utjämna skillnader inom staden. Detta är särskilt viktigt för ytterstadsdelar som Spånga- Tensta stadsdelsområde. Nedan redogörs för förvaltningens synpunkter på respektive delrapport.

Dold potential – Hinder

Förvaltningen ser positivt på förslaget om riktade och anpassade insatser till unga med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, unga utrikesfödda samt unga utan fullständiga gymnasiebetyg. I Spånga- Tensta stadsdelsområde finns en hög andel UVAS. I Spånga- Tensta stadsdelsförvaltnings Lokala utvecklingsprogram (LUP) har långsiktiga mål för unga i stadsdelsområdet upprättats. Däribland att utveckla

arbets sätt för att hitta och motivera unga, som inte är inskrivna i någon aktivitet, mot sysselsättning samt öka andelen som söker stöd hos arbetsförmedlingen och jobbtorg. Förvaltningen samverkar aktivt med Jobbtorg inom det kommunala aktivitetsansvaret. Utbildning är avgörande för barns och ungdomars framtid. Förvaltningen anser att staden ska prioritera främjande insatser för att tidigt fånga upp ungdomar som uteblir från eller inte fullgör högstadie- och/eller gymnasieutbildning.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning har under det senaste året haft ett högt mottagande av ensamkommande flyktingbarn. Vid verksamhetsberättelsen hade stadsdelen 206 ensamkommande ungdomar aktuella på enheten för barn och ungdom. Förvaltningen arbetar aktivt med introduktion och integration av de ensamkommande barnen för att därigenom minska svårigheter för dessa barn och ungdomar att efter avslutad skolgång komma in på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden. Fungerande skolgång är ett fokus för samtliga av förvaltningens verksamheter som arbetar med barn och ungdomar.

Redovisning av förutsättningarna för att genomföra åtgärderna A2.3.1, A2.3.2 och A2.3.3 i rapporten Dold potential

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltningen använder idag sociala klausuler vid upphandling och anser att det finns möjlighet att rikta social upphandling så att det gynnar de aktuella målgrupper (A2.3.1). Vad gäller användning av Jobbtorgs målgruppskompetens finns erfarenhet av detta genom samverkan vid de så kallade Stockholmsjobben.

Angående möjlighet till arbetsdifferentiering (A2.3.2) anser förvaltningen att det noga bör utredas för vilka yrkesområden och målgrupper som arbetsdifferentiering skulle vara lämpligt. Möjligheterna kan vara begränsade då flera tjänster inom exempelvis myndighetsutövning och förskola kräver specifik utbildningsbakgrund eller legitimation.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning tillämpar kompetensbaserad rekrytering vid samtliga rekryteringar. Förvaltningen utbildar kontinuerligt nya chefer inom kompetensbaserad rekrytering. Under 2017 kommer en person anställas som rekryteringsstöd, vilken kommer att tillämpa kompetensbaserad rekrytering, för att rekrytera till myndighetsutövning inom framförallt avdelningarna äldre- och funktionsnedsättning samt individ och familj.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Inom Spånga-Tensta stadsdelsområde finns det stora skillnader i de olika socioekonomiska områdena. I Spånga-Tenstas LUP har områden i särskilt behov av åtgärder för ökad trivsel och trygghet identifierats. Dessa områden är Tensta med fokus på centrum och den nära omgivningen, Hjulsta torg, Centrala Bromsten och Spånga stationsområde. Föreslagna åtgärder skulle potentiellt kunna skapa möjlighet till trivsammare och tryggare stadsrum. Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning prioriterar idag parklekar, spontan idrottsplatser och stadsodling för att stadsrummen ska vara ett ställe att uppehålla sig i och skapa mötesplatser. Det finns behov av att renovera och utveckla befintliga stadsrum. Kulturella och sociala inslag som marknader och evenemang i de offentliga stadsrummen som skapar sammanhållning, trivsel och

möten.

Förvaltningen ser en farhåga i att stadsrummen i ytterstadsdelarna används till förtätning av bostäder snarare än att skapa trivsel och samhörighet. Ökad exploateringsgrad kan leda till för hög inskränkning på naturområden som Järvafältet. Förvaltningen anser även att det finns värde i att bevara befintlig tidstypisk arkitektur i de respektive rummen samt av variation av olika boendeformer. Förvaltningen efterfrågar en noggrann utredning innan stadsrum används för att exploateras eller för att binda samman områden då detta kan bidra till en negativ förflyttning av problematik.

Andra faktorer som kan komma att påverka stadsdelsområdets stadsrum är planerad förbifart och utbyggnad av järnväg och tunnelbana.

Medborgare med mandat – Dialog och delaktighet i Stockholms stad

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning arbetar aktivt med medborgardialoger och kommer under 2017 genomföra en medborgarbudget. Förvaltningen har under 2016 anställt medborgarvärdar i syfte att arbeta uppsökande med att bland annat informera medborgarna om demokratifrågor. Föreslagna åtgärder går i linje med de åtgärder som förvaltningen påbörjat. Förvaltningen anser att användning av målgruppsanalys och rekryteringsmetoder samt en digital dialogportal kan förbättra medborgardialogerna samt stärka medborgarnas inflytande över beslutsprocesserna.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 6 april 2017 att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Christoffer Järkeborn m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Göransson m.fl. (alla S), Ludvig Hubendick (MP), Mathias Leveborn (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Anne-Lie Elfvén (L), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Fredrik Lindstål (C) och Leif Kroon (KD) som hänvisade till reservation anförd av Moderaterna.

Ersättaryttrande gjordes av Djuna Jangmyr (Fi) som hänvisade till särskilt uttalande gjort av Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen lämnar synpunkter på delrapporter om ungas etablering på arbetsmarknaden, medborgarnas inflytande i stadens beslutsprocesser och det offentliga rummets betydelse för en socialt hållbar samhällsutveckling. Synpunkter på rapporten om hållbar skolutveckling ges av utbildningsförvaltningen.

Dold potential – hinder och möjligheter för ungas stockholmares etablering på arbetsmarknaden

Förvaltningen instämmer i rapportens analys och kan tydligt se att det är de unga med funktionsnedsättningar som har svårast att komma in på arbetsmarknaden. När det gäller unga vuxna generellt så är det idag betydligt färre som är i behov av försörjningsstöd på grund av arbetslöshet än bara för några år sedan.

A.2.3.1 Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Förvaltningen ser positivt på att staden utvecklar arbetet med att rikta sysselsättningskrav i upphandlingar för att få in prioriterade grupper på arbetsmarknaden. Förvaltningen använder i första hand de centrala och gemensamma avtal som upphandlas av serviceförvaltningen. I dessa upphandlingar ställs sociala krav i enlighet med stadens upphandlingspolicy. Även när förvaltningen gör egna upphandlingar som till exempel snöröjning av park- och gångvägar och skötsel av parker, städning samt drift av vård- och omsorgsverksamheter ställs krav i enlighet med stadens policydokument.

A.2.3.2 Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Förvaltningen ser positivt på det pågående arbetet med stadens satsning på serviceassistenter inom barn- och äldreomsorgen och anser att denna typ av tjänst borde kunna breddas till serviceyrken inom Stockholms stad. Flertalet unga personer inom daglig verksamhet med lindrig utvecklingsstörning utför idag arbetsuppgifter som skulle kunna vara på den reguljära arbetsmarknaden. Exempelvis inom café, restaurang och konferensverksamhet. En idé kan vara en daglig verksamhet inom Södermalms stadsdelsförvaltning som skulle vara det förberedande steget innan tjänst inom den reguljära arbetsmarknaden provas. Det blir då viktigt att fråga brukarna vad de faktiskt vill göra och är intresserade av istället för att utbudet endast bygger på förvaltningens uppfattning. Slutsatsen är att det är viktigt att involvera brukarna i arbetet med arbetsdifferentiering.

A.2.3.3 Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Förvaltningens uppfattning är att det är positivt att staden arbetar med kunskapshöjande insatser om kompetensbaserad rekrytering, mångfald, neuropsykiska diagnoser samt kognitiva och tekniska hjälpmedel i arbetslivet för att undvika att grupper exkluderas. En viktig aspekt i denna kunskapssatsning är hur kravprofiler formuleras, så att personer inte exkluderas samtidigt som de krav och den kompetens som efterfrågas uppnås.

A.2.4.1 Utveckla samarbetskulturen mellan arbetsmarknadsnämnden, socialnämnden och stadsdelsnämnderna om unga med funktionsnedsättning

Förvaltningens uppfattning är att detta är en prioriterad åtgärd och att det är särskilt viktigt att stärka samverkan mellan utbildningsnämnden och arbetsmarknadsnämnden vad gäller elever som ska avsluta gymnasiet. Detta för att fånga upp unga personer med funktionsnedsättning som har extra behov av coachning och handledning för att komma ut på arbetsmarknaden. Redan i gymnasiesärskolan (och för elever som går integrerat) behöver inventering göras av vad unga personer med funktionsnedsättning är intresserade av att arbeta med, och på så vis anpassa stadens arbetsinriktade insatser till behoven. I detta arbete blir också samarbetet med externa aktörer såsom Specialpedagogiska skolmyndigheten och Myndigheten för delaktighet viktig för att kunna anpassa de arbetsinriktade insatser som planeras. Stadsdelsnämndernas råd för funktionshindersfrågor blir nyckelpersoner i arbetet att utveckla samarbetskulturen.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Analysen stämmer väl med förvaltningens erfarenheter. På de samrådsmöten och dialoger kring parker förvaltningen anordnar deltar i stor utsträckning äldre personer eller personer i övre medelåldern. Om frågan gäller lekplatser kan medelåldern vara lägre, då många föräldrar är engagerade i sina barns lekmiljöer. Ungdomar och socioekonomiskt svagare personer är mer sällan företrädade. Inom stadsdelsområdet är gruppen socioekonomiskt svaga personer relativt liten vilket innebär att frågan inte bedöms lika angeläget som i andra delar av staden. Inom stadsdelsområdet finns dock relativt sett många personer med missbruksproblem som sällan kommer till tals.

D2.1.1 Genomför fler medborgarbudgetprocesser

Förvaltningen genomför många medborgarförslag som oftast kommer från en enskild person. Detta arbetssätt främjar den enskilda idén. Personer som kan, vill och vågar får möjlighet att påverka. Förvaltningen ser positivt på att vidareutveckla arbetet och istället för medborgarförslag arbeta med medborgarbudgetprocesser, där fler bjuds in till samtalet och medbestämmandet.

D2.2.1 Tillämpa rekryteringsmetoder inför medborgardialoger som främjar ett jämlikt deltagande

Förvaltningens uppfattning är att det vore bra att i högre utsträckning kunna genomföra målgruppsanalyser inför arbetet med medborgardialoger. På så sätt skulle förvaltningen kunna nå ut till fler medborgare och få möjlighet till bättre förankrade beslut. Detta arbetssätt är dock tids- och resurskrävande och förutsätter att tillräckliga personalresurser avsätts och att de projekt som blir aktuella kan få en utsträckt genomförandetid.

Staden där vi möts - arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Förvaltningen instämmer i den generella beskrivningen av det offentliga rummets betydelse för social sammanhållning i staden.

I rapporten framhålls att offentliga rum mellan husen binder samman staden, exempelvis gator, torg och parker. Därför krävs det att det finns plats för olika intressen att mötas så som yngre och äldre på gemensamma ytor så att det leder till en

social sammanhållning.

Det är bra att vikten av kulturnärvaro i staden lyfts fram och förvaltningen vill särskilt framhålla att förskolan, parklekarna och öppna förskolan har viktiga roller att fylla. Barnen har rätt till det offentliga rummet likväl som alla andra. Parklek är något unikt för staden och är en välbesökt verksamhet. Det allra flesta kommuner har tagit bort parklekarna från verksamheten. Parklekarna sammanbinder människor inom stadsdelsområdet. Det flyttar in många nya familjer till innerstaden och parkleken kan bli den naturliga mötesplatsen för dessa.

Ju mer tätbebyggda områden blir desto mer nyttjar förskolor och skolor närliggande parker och grönområden. Det i sin tur gör att användandet ökar i större grad och ställer krav på både skötsel och utformning. Det behöver också beaktas att många besökare nyttjar stadsmiljön i innerstaden, inte endast de som bor inom stadsdelsnämndsområdet.

En annan viktig aspekt som lyfts i rapporten är trygghet. Det ska vara tryggt att vistas i parklekar, öppen förskola med mera. Förvaltningen instämmer i att trygghet i det offentliga rummet också hör samman med frågor om jämlikhet i livsvillkor.

Förvaltningen instämmer i att en central fråga vad gäller en mer jämlik stadsutveckling är möjligheterna att reglera markanvändningen och att prioritera gemensamma intressen.

B2.1.2 Utveckla enprocentsregeln för att bidra till en mer jämlik fördelning av konstnärlig gestaltning

Förvaltningens uppfattning är att det är bra att staden utvecklar enprocentsregeln i syfte att bidra till en mer jämlik fördelning av konstinvesteringar i staden.

Förvaltningen tillämpar idag inte enprocentsregeln eftersom parkinvesteringsprojekten inte är i den storleksordningen att pengarna räcker till konstnärlig utsmyckning. Förvaltningen anser att det är en positiv inriktning att de platser i Stockholm som har bäst behov av offentlig konst ska prioriteras oavsett om exploatering genomförs eller inte. Ett sätt att åstadkomma detta kan vara att från stadens samlade budget för till exempel parkinvesteringar avsätta en procent av medlen till en gemensam pott, varifrån medel kan tas för angelägna utsmyckningsprojekt.

B2.2.1 Utveckla den lokala samordningen för platsutveckling

Södermalms stadsdelsområde är en tät innerstadsstadsdel med många mötesplatser och ett intensivt folkliv på flera ställen. Parkytorna har en hög nyttjandegrad och brukarmedverkan och stadsodling har utvecklats på flera platser. Medborgarna är aktiva och inkommer med medborgarförslag om olika förbättringar i parkerna. Vid utveckling av parkerna har det varit och är naturligt att involvera olika intressenter, både lokala intressenter, trafikkontoret och andra berörda förvaltningar inom staden. Även inom stadsdelsområdet finns naturligtvis områden och platser som skulle behövas utvecklas för att skapa mera liv. Förvaltningen ser principiellt mycket positivt på att utveckla arbetssätt för en lokal samordning för platsutveckling. Ett sätt vore att inom ramen för ett pilotprojekt arbeta fram former för hur detta kan ske inom ett

stadsdelsområde.

B2.3.3 Ta fram ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur i Stockholm

Förvaltningen ser positivt på att staden tar fram ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur i Stockholm.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 30 mars 2017 följande.

1. Stadsdelsnämnden överlämnar detta tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Till remissinstansen bifogas synpunkt från pensionärsrådet i ärendet.

Reservation anfördes av Johan Nilsson m.fl. (alla M) och Evy Kjellberg (C), *bilaga 1*.

Synpunkt från pensionärsrådet 2017-03-23

Rådet har tagit del av ärendet och betonade vikten av att äldre ges kulturmöjligheter samt en aktivitetslokal.

Synpunkt från funktionshinderrådet 2017-03-21

Rådet har tagit del av ärendet och delar i väsentliga avseenden de synpunkter som förvaltningen framför i sitt förslag till yttrande över ovan nämnda remiss om kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm men vill därutöver anförda följande.

Det finns en rad allvarliga problem med de forsknings-/lägesrapporter som kommunstyrelsen begärt yttranden om. Vi berör detta kortfattat nedan – utgående från vår roll att framföra synpunkter från den sannolikt i genomsnitt mest utsatta gruppen i samhället, nämligen människor med funktionsnedsättningar.

Vi vill gemensamt för två av rapporterna säga att det verkar som om det funktionshinderspersion som är påbjudet i staden när det gäller all verksamhet och utveckling av sådan lyser helt med sin frånvaro. Det gäller rapporterna ”Staden där vi möts” och ”Medborgare med mandat”. Vi kan inte finna att någon av dessa rapporter har ett funktionshinderspersion, eller ens ett tillgänglighetsperspektiv.

Delaktighetsperspektivet som har reglerats centralt i staden, och där berörda anvisningar just är under omarbetning nämns inte. Inte heller förefaller forskarna som skrivit rapporterna ha någon kännedom om den överenskommelse som styr samverkan med idébärande organisationer inom det sociala området.

Den största kompletterande demokratiorganisationen, nämligen funktionshindersråden (och pensionärsråden), med av staden reglementerad uppgift, som finns med i den förberedande processen till politiska beslut i närmare trettio nämnder i staden, nämns på två ställen i bisatser i rapporten "Medborgare med mandat". Dessa råd engagerar t ex idag närmare tvåhundra personer i funktionshindersrörelsen och har bakom sig kanske 50.000 personer, som de förväntas företräda. Det är uppenbart att rapportskrivaren/-skrivarna saknar full insikt i sitt ämnesområde. De berörda rapporterna har därför fått en slagsida åt allmänna diskussioner i stället för att vara baserade på fakta och kunskap om förhållandena i Stockholms stad. Viktiga tillgänglighetsaspekter glöms bort.

Rapporten "Dold potential" är helt annorlunda genom att den inventerar och går ned i detalj och belyser de verkliga problemen. Den visar med önskvärd tydlighet det som vi inom funktionshindersrörelsen pekat på i många år, nämligen att den grupp som har absolut svårast att komma ut i arbete är människor med funktionsnedsättningar. I rapporten jämförs de med utrikes födda.

Det som rapporten inte visar är det långsiktiga perspektivet av att ungdomar inte kommer ut på arbetsmarknaden. Det är mycket vanligt beträffande människor med funktionsnedsättningar att de aldrig kommer ut på arbetsmarknaden, dvs den situation de har direkt efter skolan fortsätter hela livet. Det finns ingen annan grupp på arbetsmarknaden som har det problemet, inte heller de utrikes födda.

Det fordras enligt vår mening helt nya grepp för att arbeta konkret och operativt med att skapa arbeten som passar människor med funktionsnedsättning utifrån ett individperspektiv. Det går inte längre att utifrån generella stimulanser och regler att tro att situationen någonsin kommer att lösa sig. Det innebär bland annat att de grepp som kommissionens delrapport innehåller måste kompletteras eller utformas med stöd individ för individ. Man kan likna det vid de individuella planer (IVP) som idag ska göras för vissa brukare inom funktionshindersområdet.

Eftersom man redan i skolan, individ för individ, väl känner vilka som har syn- och hörselnedsättningar, rörelsehinder, kognitiva allvarliga problem och t ex neuropsykiatriska funktionsproblem mm har man grundförutsättningarna för att konkret planera vidareutbildning, praktik och arbete om man bara organiserar arbetet på ett bra sätt mellan skolan, socialtjänsten (i berörda fall), försäkringskassan, arbetsförmedlingen och tänkbara arbetsgivare. Människorna får inte lämnas åt sitt öde när de går ur skolan.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret önskar att alla nämnder och styrelser kommenterar tre av fyra rapporter, rapporten om skola behandlas enbart av utbildningsnämnden.

Rapport: Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden

Stärk kopplingen mellan skola och arbets- och samhällsliv

A2.1.1 Stärk elevernas kontakter med arbetsmarknad och arbetsliv

Stadsdelsförvaltningen tar emot praktikanter och erbjuder feriearbete under sommarperioden och bidrar på så sätt till att stärka elevers första kontakter med och erfarenheter av arbetslivet.

A2.1.2 Ge utökad samhällsinformation till unga nyanlända på stadens boenden och i skolan

Förvaltningen menar att för att gynna unga nyanländas delaktighet i samhället bör samarbetet inte bara utvecklas mellan utbildningsnämnden, socialnämnden och arbetsmarknadsnämnden utan även med stadsdelsnämnderna. Detta då stadsdelsnämnderna har ansvaret för de ensamkommande barnen.

Underlätta inträdet till arbetslivet genom anpassade och riktade utbildningsalternativ

A2.2.2 Utöka anpassade och riktade arbetsmarknads- och yrkesutbildningar

I stadsdelens lokala utvecklingsprogram för 2017-2022 lyfter nämnden fram vikten av att ge fler unga vuxna i åldern 16-29 år möjligheter till studier, arbete och egen försörjning. Åtgärder som förvaltningen kommer att prioritera under perioden är att utveckla den lokala samverkan med Arbetsförmedlingen och Jobbtorg inom ramen för Delegationen för unga till arbete.

Använd Stockholms stads verksamheter för att främja ett inkluderande arbetsliv

A2.3.1 Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Förvaltningen instämmer i att staden kan arbeta för att få in prioriterade grupper på arbetsmarknaden genom att rikta sysselsättningskrav i form av anställningar och/eller praktikplatser för unga med funktionsnedsättning och för nyanlända i vissa upphandlingar. Det är värdefullt om arbetsmarknads- och serviceförvaltningen ger stöd vid upphandlingar med sådana klausuler, samt uppföljning av dessa. Krav på handledning och stöd till dessa personer behöver vara tydligt i upphandlingen. Förvaltningen menar dock att denna möjlighet måste anpassas till verksamhetens möjligheter och krav, vissa verksamheter kan kräva specialistutbildning eller kompetens.

Förvaltningen har erfarenhet av detta avseende avtal för drift av parkskötsel och snöröjning, där det idag sker ett samarbete mellan leverantören och Samhall, samt brukare inom LSS.

A2.3.2 Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Förvaltningen instämmer i att staden kan skapa nya arbetstillfällen av specifika arbetsmoment för särskilda grupper, som därmed kan bli självförsörjande. Idag finns serviceassistenter med visstidsanställning inom barn- och äldreomsorgen.

Förvaltningen ser gärna att en utvärdering av den satsning på serviceassistenter som gjorts delges, samt att staden centralt ser över en möjlig form av resurstillägg – ekonomisk eller personellt, för de verksamheter som skapar uppdrag anpassade för personer i behov av särskilt stöd. Vidare skulle det vara positivt om kommunala

verksamheter tog emot fler personer med funktionsnedsättningar för praktik.

Stadsdelsförvaltningen delar den analys som kommissionen gör i rapporten, att många unga som slutfört gymnasiesärskolan går vidare till daglig verksamhet utan att prövas mot eller stöttas, till ett arbete. Att i ett tidigare skede sätta in resurser för att stödja den enskilde till en etablering på arbetsmarknaden skulle därför vara önskvärt. Tidigare i detta tjänsteutlåtande, under rubrik A2.3.1, nämns att fler praktikplatser inom såväl kommunala som upphandlade verksamheter skulle främja möjligheten för dessa personer att skaffa sig yrkeserfarenhet och därefter lättare ta sig vidare till utbildning/arbete.

Förvaltningen skulle gärna se att staden inrättade en central coachfunktion som kan stötta de personer som är ute på praktik. Frågan kan med fördel tas för vidare diskussion av social- respektive arbetsmarknadsförvaltningen.

A2.3.3 Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Staden utvecklade under förra året förbättrat stöd för den kompetensbaserade rekryteringsprocessen och detta arbete fortsätter under året med utveckling av kompetensförsörjningsprocessen.

Förvaltningen ser positivt på detta arbete som ger rekryterande chefer ökad kunskap och bättre verktyg att minska riskerna för diskriminering i samband med rekrytering.

Rapporten: Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Stärk det sociala investeringsperspektivet i stadsutvecklingen

B2.1.1 Styr investeringar i syfte att främja en god stadsmiljö i hela staden

Förvaltningen anser att det skulle kunna vara en god idé att styra investeringar i offentlig miljö till socioekonomiskt svagare delar av staden som i mindre utsträckning exploateras. Förutsättningen är att det finns ett överskott i attraktiva stadsdelar som exploateras. Om det byggs hyreslägenheter upplåts de tomterna vanligtvis med tomträtt och då uppstår inget överskott från markförsäljning.

Älvsjö stadsdelsområde räknas vanligtvis som socioekonomiskt gynnat och attraktivt. Medelinkomsten är hög, men den är ojämnt fördelad mellan de stadsdelar som ingår i området. Älvsjö's lokala utvecklingsplan fokuserar därför geografiskt på stadsdelen Solberga som har betydligt lägre medelinkomst än resten av stadsdelsområdet. Det skulle vara olyckligt om investeringsmedel från Solberga flyttas bort med motiveringen att stadsdelen tillhör Älvsjö.

B2.1.2 Utveckla en procentsregeln för att bidra till en mer jämlik fördelning av konstnärlig gestaltning

Förvaltningen är positiv till ökade möjligheter att få offentlig konst till områden som inte är aktuella för någon exploatering, och därmed inte omfattas av enprocentsregeln. I nybyggda Älvsjö centrum ingår konstnärlig utsmyckning både i resecentrum och på anslutande torgtor, men inom Älvsjö stadsdelsområde finns i övrigt relativt lite offentlig konst. För några år sedan önskade stadsdelsnämnden något konstverk vid

Långsjöbadet. Efter kontakt med Stockholm Konst och fastighetskontoret placerades så småningom de små skulpturerna "Landkrabbor" där. Konstverk i parker och lekplatser uppskattas av medborgarna och förstärker platsens identitet. Vid upprustning av lekplatser framförs ibland önskemål om till exempel lekskulpturer, men det kan vara svårt att rymma inom budgeten för parkupprustningen, varför extra stöd för konst skulle vara välkommet.

B2.1.3 Detaljplaner och markanvisningar ska innehålla ställningstaganden om socialt värdeskapande

Förvaltningen anser att det är utmärkt om markanvisningar innehåller någon form av ställningstagande om vilka sociala värden som exploateringen kan tillföra.

Detaljplaner kan gärna innehålla en mer utförlig social konsekvensanalys och analys av konsekvenser för miljö, barn, och så vidare som redan görs. Det behövs dock anvisningar för hur analyser och ställningstaganden ska göras. Det finns annars en risk att de blir slentrianmässiga, till exempel att fler bostäder ger en ökad befolkning som skapar bättre underlag för service i området.

De sociala värden som är kopplade till stadens park- och naturmark är också viktiga att lyfta fram. Dessa finns redovisade i stadsdelsnämndernas parkplaner som är viktiga styrdokument som bör lyftas fram i detta sammanhang. Eftersom en del park- och naturmark ofta försvinner vid exploateringar är det även viktigt att se över hur de kan kompenseras. Dagens system med grönkompensation saknar helt riktlinjer och förvaltningen anser att det behöver tydliggöras.

I förslaget hänvisas till översiktsplaneringen och områdesplaneringen.

Förvaltningen uppfattar det fortfarande som oklart vad stadens områdesplanering går ut på, eftersom den inte resulterar i några områdesplaner. Förvaltningen har i tidigare remissvar istället påpekat behovet av att ta fram områdesprogram vid större exploateringar och förtätningar, såsom till exempel för Solberga.

Prioritera socialt värdeskapande platsutveckling i socioekonomiskt svaga områden

B2.2.1 Utveckla den lokala samordningen för platsutveckling

Förvaltningen är positiv till den föreslagna åtgärden, men tveksam till begreppet platsutveckling. Staden arbetar med områdesplanering och lokala utvecklingsprogram, och polisen använder begreppet platssamverkan. Det finns alltså flera liknande begrepp och det är otydligt på vilket sätt platsutveckling förhåller sig till dessa.

Använd kulturnärvaro som drivkraft för ett vitalt stadsliv

B2.3.1 Etablera fler ateljéer och produktionsplatser för konst i ytterstaden

Förvaltningen konstaterar att Älvsjö stadsdelsområde endast omfattar ett fåtal konstnärateljéer utifrån kulturförvaltningens inventering. Förvaltningen är positiv till att fler ateljéer kan etableras i Älvsjö. Dels kan det planeras in i nyproduktion, dels finns en del mindre, före detta butikslokaler i både villaområden och i Stockholmsmhus i Solberga som skulle kunna passa som ateljéer för till exempel konsthantverkare. En del av dem används redan idag till det. Fler ateljéer i bostadsområdena skulle kunna skapa mer stadsliv på dessa platser.

B2.3.2 Använd tillfällig arkitektur och kulturhändelser för att utveckla stadslivet

utanför innerstaden

Trafikkontorets projekt *Levande Stockholm* har fokuserat på innerstaden med tillfällig arkitektur och kulturhändelser. Satsningen ska bidra till ett ökat stadsliv och trivsammare vistelsemiljöer genom en ökning av antalet gågator, bättre användning av torgytor, pop-up-parker, bättre gestaltning för möblering och skyltning med mera. Förvaltningen är positiv till att dessa aktiviteter även når ytterstadens stadsdelar.

B2.3.3 Ta fram ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur i Stockholm

I Älvsjö stadsdelsområde finns endast ett fåtal samlingslokaler, och föreningar har ofta framfört behov av lokaler som de har råd att hyra för möten, gärna centralt i Älvsjö. Det finns även önskemål om lokaler för Kulturskolans undervisning. I det större exploateringsområdet Kabelverket/Älvsjöstaden nära Älvsjö centrum finns en lokal som skulle kunna vara lämplig för sådana ändamål. Det är den gamla panncentralen som bevarats i området av kulturhistoriska och arkitektoniska skäl. Förvaltningen är positiv till att ett handlingsprogram för mötesplatser i Stockholm tas fram. Vid exploateringar bör staden se över behovet av lokaler för föreningar och kultur såväl som annan samhällsservice. Förvaltningen ser även ett behov av att klargöra var i stadens organisation som ansvaret för sådana lokaler ska ligga och hur de ska finansieras.

Rapporten: Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Utveckla förutsättningarna för medskapande i Stockholms stads beslutsprocesser

D2.1.1 Genomför fler medborgarbudgetprocesser

Älvsjö stadsdelsförvaltning ser medborgarbudget som ett bra medskapande sätt att föra dialog med medborgarna eftersom de då ges reell makt att påverka. Dock ser förvaltningen en risk med att uppmana staden att använda sig av en specifik dialogmetod. Konsekvensen kan bli att man använder metoden fel och trovärdigheten för dialogerna i allmänhet sjunker. För att en dialog ska vara kvalitativ och meningsfull för medborgarna, ska fokus i första hand ligga på att nämnderna för dialog om frågor med tydlig politisk koppling och möjlighet till reellt inflytande. Val av metod att föra dialog är en del av att utföra en lyckad dialog, inte målet i sig.

Rapporten lyfter även fram ett behov av en tydligare målgruppsanalys, uppföljning och utvärdering av dialogerna utifrån målsättningar. Dialogernas syfte och ämnesmässiga ramar kan förtydligas och hanteras genom förstärkt samordning av nämnder och bolagsstyrelser. Detta håller förvaltningen med om och ser att staden centralt bör få in dialogarbetet som en tydlig del av stadens styrning för att ge dialogerna legitimitet och nyttja dem fullt ut.

Säkerställ jämlika deltagandeprocesser

D2.2.1 Tillämpa rekryteringsmetoder inför medborgardialoger som främjar ett jämlikt deltagande

Vid medborgardialoger ser förvaltningen målgruppsanalys som en grundläggande del för att nå ut till rätt målgrupp. Med det sagt är detta ett arbete som alltid kan förbättras och utvecklas. Stadens vägledning för medborgardialoger är en bra hjälp för att utföra dialoger för rätt målgrupp och mer rätt fokus. Att samverka och samarbeta med andra förvaltningar och utnyttja deras kontakter till medborgarna ser förvaltningen väldigt

positivt på och är öppen för ytterligare samarbete med andra förvaltningar. De medborgardialoger som förts i Älvsjö har varit välbesökta och gett ett gott underlag att bygga vidare på.

En grupp som sällan deltar i dialoger och får möjlighet att delta i demokratiskt beslutsfattande är unga. Älvsjö stadsdelsförvaltning har därför under 2016 drivit ett projekt för att testa digitala verktyg för ungas inflytande tillsammans med Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning. Projektet har visat att det finns ett behov av staden att ta ett gemensamt grepp för att möjliggöra ungas inflytande över nätet eller med digitala verktyg, då unga visar ett stort intresse för att tycka till om stadens olika verksamheter.

D2.2.2 Stärk närvaron av samhällsvägledande och uppsökande funktioner i socioekonomiskt svaga områden

Stadsdelen har idag ett medborgarkontor i centrala Älvsjö. Förvaltningen ser ett stort värde i att kontoret ligger i samma lokaler som biblioteket, öppna förskolan och förvaltningen. På så vis finns goda förutsättningar till samarbete över verksamhetsområdesgränserna.

Förvaltningen ser ett värde i uppsökande arbete och har därför förstärkt preventionsgruppen under 2016 samt fokuserat på mer uppsökande verksamhet. Preventionsgruppens närvaro ute i stadsdelen fungerar både trygghetsskapande samtidigt som den knyter ihop stadsdelen och ger medborgarna en ytterligare väg in i stadsdelens verksamheter.

D2.2.4 Utbilda lokala processledare för genomförande av medborgardialoger

Förvaltningen ser inte att det idag finns ett behov av en lokal processledare för dialoger på varje stadsdelsförvaltning utan ser snarare att denna funktion bör placeras centralt.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 23 mars 2017 att remissen besvaras med stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Therese Carlborg m.fl. (alla M) och Mimmi Deljerud Engholm (L), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Steven Crosson (KD) som hänvisade till reservation anförd av Moderaterna och Liberalerna.

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 16 januari 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att rapporterna är intressanta och tar upp viktiga frågor. Det är bra med exempel som redovisas från olika projekt i Stockholm men det vore intressant

med exempel även från andra städer och länder, hur de arbetar med dessa frågor och vilka resultat som arbetet har lett till. Att kommissionen har haft fristående forskare knutna till arbetet med att ta fram rapporterna är ett bra sätt att forskningsförankra kunskapen med välunderbyggda resultat och ökad empirisk underbyggnad.

Förvaltningens återkoppling och synpunkter:

Dold potential

Stockholms stad är en stor arbetsgivare, vilket ger möjligheter att medverka till att underlätta sysselsättning för grupper som står långt från arbetsmarknaden. I många verksamheter pågår redan insatser för att stötta personer med funktionsnedsättning och unga utrikes födda samt unga som varken arbetar eller studerar, UVAS.

Nämnden ska särskilt redovisa förutsättningarna för att genomförande av åtgärderna A2.3.1, A.2.3.2 och A.2.3.3

A.2.3.1. Rikta sociala klausuler i upphandling till särskilt prioriterade grupper:

Genom att i högre grad rikta sysselsättningskrav i upphandlingar kan staden arbeta aktivt för att få in prioriterade grupper på arbetsmarknaden. Därigenom kan berörda personer få erfarenhet och kontaktnät som kan leda till en långsiktig etablering på arbetsmarknaden. Förvaltningens upphandlingar sker oftast centralt, via serviceförvaltningen, men anser att förslaget är bra.

A.2.3.2 Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

I syfte att möjliggöra en mer inkluderande arbetsmarknad avser staden att skapa nya arbetstillfällen av specifika arbetsmoment som riktas mot särskilda grupper. Detta ska kunna leda till fler arbetstillfällen samt frigöra resurser hos övrig personal. Därigenom ges ett utökat utrymme för kompetenshöjande insatser och vidareutbildning både för ordinarie personal och för personer som erbjuds dessa nya tjänster. Samhällskostnaderna på längre sikt kan minska om människor ges tillträde till arbetsmarknaden och blir självförsörjande. Redan idag erbjuds en del olika satsningar för personer som står långt ifrån arbetsmarknaden, vilket också lyfts i rapporten, bland annat statliga arbetsmarknadspolitiska insatser såsom anställningssubventioner samt Stockholms stads insatser genom Jobbtorg. Stockholms stad erbjuder därutöver praktik i en till sex månader inom stadens bolag och förvaltningar i syfte att minska långtidsarbetslösheten hos unga och den unge har därigenom möjlighet till sex månaders visstidsanställning. Stadens satsning för personer med lindrig utvecklingsstörning, serviceassistenter, inom barn- och äldreomsorgen ser förvaltningen positivt på, likaså att det i vissa fall ska gå att erbjuda tillsvidareanställningar samt även omfatta andra grupper. Förvaltningen vill dock lyfta att det är viktigt att tidigare insatsers resultat utvärderas och analyseras kring vad som fungerat respektive ej fungerat för att vidare riktade insatser i längden ska bli lönsam både samhällsekonomiskt och för den enskilde individen.

A.2.3.3. Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Unga med funktionsnedsättning och unga utrikes födda har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden bland annat till följd av diskriminering och okunskap hos

arbetsgivare om exempelvis utländska utbildningar och funktionsnedsättningar. Enligt rapporten kan denna okunskap få till följd att kravprofilen vid rekrytering blir mer omfattande än vad arbetet kräver. Kunskaphöjande insatser om kompetensbaserad rekrytering, mångfald, neuropsykiska diagnoser samt kognitiva och tekniska hjälpmedel i arbetslivet bör därför genomföras för att motverka onödiga krav som utesluter målgrupperna. Staden arbetar redan idag med processer och verktyg för kompetensbaserad rekrytering, men enligt rapporten behöver arbetet förstärkas och utvecklas. Att kompetensbaserad rekrytering främjas för att motverka diskriminering ställer sig förvaltningen positiv till och förvaltningens chefer har utbildats i verktyget med mål att motverka diskriminering och anställa medarbetare på objektiva grunder. Förvaltningens uppfattning att detta leder till en ökad mångfald avseende bland annat kön, ålder och etnicitet.

Rapporten medborgare med mandat

Förvaltningen anser att rapporten lyfter fram flera relevanta saker, såsom att det är av vikt att nå personer och grupper som vanligtvis inte deltar i dialoger för att undvika att medborgardialogerna inte bara ska bli ytterligare ett forum för röst- och resursstarka grupper. Valdeltagandet i riksdagsvalet i Östermalms stadsdelsområde är förhållandevis högt, 82,4 procent av de röstberättigade invånarna röstade i riksdagsvalet 2014. Förvaltningen strävar efter att nå så många stadsdelsinvånare som möjligt. Rådet för funktionshinder, pensionärsrådet och ungdomsrådet företräder grupper av invånare och får lämna synpunkter på remisser, skrivelser och förvaltningens rapporter såsom verksamhetsplan- och berättelse och tertialrapporter. Förvaltningen har utvecklat Hållplatsen som är en mötesplats för dialog, lärande och handlingskraft för hållbar utveckling. Mötesplatsen riktar sig i första hand till barn och är ett sätt att förverkliga FN:s barnkonvention om barns rätt att uttrycka sig i de frågor som berör dem. Olika former för dialoger används, däribland barndialog som är en metod som stärker barns inflytande och delaktighet. Ett exempel på barndialog under året är dialogen med temat lekfull stadsplanering i Ekorrparken i Norra Djurgårdsstaden. Syftet var att fånga upp barns och boendes synpunkter och tankar om sin närmiljö i det nya stadsdelsområdet. Resultatet visade att barn uppskattar både planerade, programmerade ytor som lekplatser men också efterfrågar öppna, fria ytor för fotboll, lek och spring. Resultatet visade också att behovet av fler lekplatser för barn i området. I Gustav Adolfsparken togs synpunkter in bland annat genom en synpunktsbrevlåda där man kunde lägga och delge sina tankar och idéer kring parkleken. Synpunkterna ger förvaltningen vägledning i arbetet med att underhålla och utveckla parkleken. Resultatet ligger till grund för fortsatt verksamhetsplanering och har kommunicerats till brukarna i parkleken och digitalt. Rapporten lyfter värdet av utvärdering, vilket är ett område som förvaltningen behöver utveckla. För att kunna nå fler målgrupper behöver man starta med att analysera vilka man når idag.

D2.1.1. Genomför fler medborgarbudgetprocesser

Förvaltningen anser att det kan vara möjligt att prova att avsätta en mindre del av nämndens medel för parkinvesteringar till en medborgarbudget, i syfte att skapa

engagemang och delaktighet i utveckling av en plats i parkmiljön. Detta arbetssätt kräver dock en god representativitet i den grupp av invånare som ska ansvara för medborgarbudgeten.

D2.1.2 Stöd utvecklingen av medskapande dialoger

Förvaltningen anser att staden tagit fram en bra vägledning för medborgardialoger, som förvaltningen använder sig av bland annat i parkupprustningsprojekt. I vägledningen beskrivs att medborgardialogen alltid får anpassas till vilka förutsättningar som ges avseende ekonomiska och personella resurser. Utifrån detta har förvaltningen tagit fram en process för dialog i samband med parkupprustningar. Utökade medborgardialoger kräver enligt förvaltningen stärkta resurser med särskilda processledare som kan knytas till projekten.

D2.3.1. Utveckla en digital dialogportal

Förvaltningen anser att förslaget om en digital dialogportal är bra och ett sätt att samla ihop och få överblick över dialoger och synpunkter som tidigare inkommit. Det är dock viktigt att portalen blir enkel att använda för att kunna bli ett fullgott stöd i planeringen av nya dialoger.

Staden där vi möts

I staden är det viktigt med platser man kan vara på utan att betala för sig, allmänna platsen utan vinstintresse. När det byggs allt fler centrumgallerior, hur fungerar de som allmän plats? På kvällarna är de stängda och vad gör det för stadsbilden? På dagtid vaktas de av väktare med uppdrag från centrumägaren. Dessa inomhuscentrum är byggda för att gynna den handel som finns där, inte primärt för att fungera som allmän mötesplats i demokratiskt syfte.

I rapporten beskrivs flera av stadens styrdokument som är viktiga för att uppnå målet om en socialt sammanhållen stad, där utvecklingen av Stockholms gemensamma stadsrum bidrar till detta mål. Förvaltningen anser att stadsdelsnämndernas parkplaner som anger strategier för utveckling av respektive stadsdelsområdes parker och gröna gaturum är viktiga att lyfta fram, dessa omnämns inte i rapporten. Förutom att parkplanerna utgör stadsdelsnämndernas styrdokument för satsningar i utvecklingen av parkerna, fungerar parkplanerna som underlag för stadsbyggnadskontorets stadsdelsvisa områdesplanering.

B2.1. Stärk det sociala investeringsperspektivet i stadsutvecklingen

Förvaltningen ställer sig positiva till denna typ av åtgärder som ”Gestaltad livsmiljö” är utifrån att en mer jämlik tillgång till goda livsmiljöer är en förutsättning för en hållbar samhällsutveckling. Stora förändringar har skett inom området arkitektur, form och design, och samhället i stort och politiken bör formuleras utifrån samhällets nya utmaningar. Begreppet gestaltad livsmiljö ger en positiv och inkluderande syn på de offentliga miljöerna mellan husen och anser att regeringen bör fatta beslut i denna fråga för att satsningarna på t.ex. en utvecklingsfond för att främja arkitektur och design ska bli långsiktig och genomföra alla samhällsområden. Förvaltningen anser att vägledningen i olika skeden, från utredning till förvaltning kan bli ett bra stöd för stadens tjänstemän och för de konsulter som arbetar på uppdrag av staden. Förvaltningen ser dock att vägledningen behöver kompletteras och förtydligas

för att kunna bli ett handfast arbetsverktyg för alla som arbetar med gröna frågor i staden. Att utveckla den strategiska vägledningen kan med fördel bli ett uppdrag som den strategiska samordningsgruppen skulle kunna ta fram. Detta skulle med fördel kunna bli ett eget dokument.

Förvaltningen ser ett stort värde med att det strategiska arbetet med att förvalta och utveckla stadens gröna värden samordnas av en grupp under ledning av stadsträdgårdsmästaren. Den behöver bemannas av berörda aktörer som ansvarar för planering, genomförande och förvaltning av parker och naturområden på de tekniska förvaltningarna och stadsdelsförvaltningarna. Samordningen av det strategiska arbetet är en viktig förutsättning för att uppnå målet om en jämställd och jämlik stad. Förvaltningen anser att rapporteringen ska ske samlat till berörda förvaltningschefer, men att detta även ska omfatta representanter från stadsdelsförvaltningarnas direktörer, förslagsvis med en representant från innerstaden, en från västerort och en från söderort.

B2.1.1 Styr investeringar i syfte att främja en god stadsmiljö i hela staden

Förvaltningen vill framhålla att det även i innerstadens perifera delar finns områden som kan jämföras med områden som i rapporten beskrivs som ”bortglömda”, och där det inte är på gång någon exploatering.

B2.1.3 Detaljplaner och markanvisningar ska innehålla ställningstaganden om socialt värdeskapande

I alla exploateringsprojekt, innerstaden såväl som ytterstaden, är det önskvärt att staden har styrmedel så att stadsutvecklingsmedel för ateljéer och bibliotek tillkommer. Vissa innerstadsprojekt som byggts på senare år saknar också denna typ av verksamheter.

B2.2.1 Utveckla den lokala samordningen för platsutveckling

Det är sällan stora skillnader inom en enskild stadsdelsnämnds område, så det är mellan stadsdelsområdena som det bör samverkas.

Det behöver också tydliggöras vems ansvar det är med kultur på olika platser i staden. Stadsdelsnämnden ansvarar för parker och grönytor, men inte för torg och gatumark. Här kan det vara mycket vunnet av samarbete, där torg och park ligger intill varandra, om trafikkontoret och stadsdelarna kan dela på evenemang.

B2.3.2. Använd tillfällig arkitektur och kulturhändelser för att utveckla stadslivet utanför innerstaden

I samband med att platser byggs om eller byggs ut, oavsett om det sker i de centrala delarna eller i ytterstaden, kan tillfälliga lösningar under byggtiden behövas. Avskärmade och inhägnade byggarbetsplatser kan upplevas som skrämmande och en plats man helst undviker, speciellt då ingen verksamhet pågår. Exploateringskontoret bör få ansvar för tillfälliga projekt under utbyggnad, runt byggarbetsplatser.

Stockholms Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB:s yttrande daterat den 28 april 2017 har i huvudsak

följande lydelse.

I ärendet finns en uppmaning om att samtliga bolag ska redovisa sina förutsättningar för genomförande av vissa av de föreslagna åtgärderna. Synpunkter på hela rapporter ska också lämnas av utpekade bolag som berörs eller har ett ansvar för genomförandet. Då bolagskoncernen fått remissen i ett sent skede har vissa bolag inte haft möjlighet att besvara remissen. Med längre svarstid hade analyserna kunnat utvecklas ytterligare, vilket bör beaktas i såväl den fortsatta beredningen av ärendet som i det faktiska utvecklingsarbetet inom kommissionen.

AB Familjebostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse:

A2.3.1 Åtgärd: Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Bolaget har positiv erfarenhet av sådan åtgärd genom bevakningsuppdraget i Järva och arbetar med att utveckla de sociala kraven i lämpliga upphandlingar. Så länge de sociala kraven balanseras mot bolagets konkurrenssituation finns det goda förutsättningar för genomförande av sådan åtgärd.

A2.3.2 Åtgärd: Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Bolaget bidrar redan idag till att skapa nya arbetstillfällen av specifika arbetsmoment som riktas mot särskilda grupper genom bl.a. kommunala anställningar för att personer som står långt ifrån arbetsmarknaden och till unga mellan 16-29 år som inte har försörjningsstöd. Goda förutsättningar och förmåga finns för genomförande av åtgärden.

A2.3.3 Åtgärd: Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Bolaget har utbildat samtliga rekryterande chefer i kompetensbaserad rekrytering som tillämpas vid samtliga rekryteringar. Bolaget har en jämställdhets- och mångfaldpolicy baserad på regelverk och stadens styrdokument i syfte att motverka diskriminering av alla slag, och att främja jämställdhet, jämlikhet, mångfald och integration.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Bolaget arbetar kontinuerligt med ett ökat boinflytande och utveckling av dialog och delaktighet med hyresgästerna genom att driva och delta vid bomöten, medborgarforum, aktiviteter, informationsmöten, dialoger, medborgarbudget. Under 2017 ligger fokus på att etablera ett arbetssätt för moderniserad och effektiv hyresgästdialog som stärker inflytande och kvalitetsutveckling inom såväl förvaltning som fastighetsutveckling.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Bolaget arbetar aktivt med detta och har bland annat genomfört utvecklingsplaner som Rinkebystråket, Rinkeby Folkets Hus, "Bästa platsen" – Fokus Rågsved, Tyngdpunkt Farsta samt en rad trygghetsaktiviteter som Nattvandringar, Medborgarvårdar/ Ungdomsvårdar, Farsta Ungdomsråd, Insatser mot våld i nära relationer, Fastighetsägarsamarbeten, Trygghet i Rågsved, Trygg i Tensta samt Trygghetsvandringar/möten. Inom konst och kultur har bolaget genomfört Gobos/Ljusprojektioner i Rinkeby, utsmyckning av miljöstugor, muralmålningar, musikfestival i Rinkeby, sommarfest i Rågsved samt stadsodlingar. Möjligheterna för genomförande av föreslagna åtgärden ses därför som goda.

AB Stockholmsshems remissvar har i huvudsak följande lydelse:

A2.3.1 - Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper.

Genomförande av åtgärden är möjlig. Bolaget arbetar idag med utvecklande av sociala krav i upphandlingar. Utmaningarna i detta är att balansera kraven för att få konkurrenskraftiga anbud i en nu kraftigt överhettad marknad.

A2.3.2 - Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering.

Bolagets genomförandeförmåga är god och arbetar aktivt med anställande av bland annat ungdomar.

A2.3.3 - Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad.

Stockholmshem har goda förutsättningar för genomförande av åtgärden. Bolaget använder kompetensbaserad rekrytering.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Bolaget vill poängtera att Stockholmshem kontinuerligt arbetar med att utveckla dialog och delaktighet med hyresgäster. Bolaget är mån om att i arbete med hyresgästinflytande och områdesutveckling ge alla hyresgäster lika möjlighet till delaktighet. Satsningar görs vid ombyggnationer med hyresgästgodkännande samt inkluderande av barn och ungdomar i områdesutveckling.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Möjligheterna för genomförande av föreslagna åtgärden ses som goda och bolaget arbetar aktivt för att utveckla befintliga och framtida områden.

Micasa Fastigheter i Stockholm AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

A2.3.1 Åtgärd: Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Bolagets förutsättningar när det gäller att genomföra föreslagna åtgärder kan variera över tid. Att ta emot ungdomar kräver en fullgod handledning för att arbetet ska bli meningsfullt och utvecklande. Micasa Fastigheter har tidigare använt entreprenörer för att skapa sommararbete för ungdomar och bolaget tar också emot personer får en praktikplats med efterföljande kommunal visstidsanställning (stockholmsjobb).

Bolaget prövar vid relevant upphandling möjligheten att införa sociala klausuler. Bolaget har vunnit Visa Vägen priset för samarbetet med Samhall när det gäller

Micasavårdar med motiveringen ”med imponerande självklarhet har denna arbetsgivare konsekvent stått upp mot omgivningens fördomar och försvarat sitt val av medarbetare utifrån deras förmåga att med bästa kvalitet utföra det arbete som krävs. I en verksamhet där det personliga bemötandet är väldigt viktigt för äldres välmående har den här arbetsgivaren sett fördelar och kompetens där andra ser hinder.”

A2.3.2 - Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

När det gäller arbetsdifferentiering för att möta upp mot stadens satsning för personer med lindring utvecklingsstörning har bolaget i dagsläget inte prövat detta men kommer att med intresse följa stadens samlade arbete för att utröna i vilken mån bolaget kan bidra till denna typ av arbete.

A2.3.3 - Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Kompetensbaserad rekrytering tillämpas på bolaget.

Rapporten ”Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet”

Att skapa trygga och välskötta gårdar som stimulerar till utevistelse och sociala kontakter är en viktig del i bolagets arbete. Bolaget har också genom enprocentsregeln utsmyskat såväl den inre som yttre miljön i bolagets fastigheter. Bolaget finns också representerat i lokala utvecklingsprojekt och i fastighetsägarnätverk. Som exempel kan nämnas de vepor som sattes upp i Kista Centrum som var ett samarbete mellan folkhögskolan i Kista och de äldre boende i Micasas fastighet i Kista.

Skolfastigheter i Stockholm AB:s (SISAB) remissvar har i huvudsak följande

lydelse:

SISAB:s förutsättningar att bidra till kommissionens föreslagna åtgärder hänger samman med hur barns och ungas behov tillgodoses i stadsplaneringens tidiga skeden. Mark och lokaler för förskolor och skolor behöver planeras noga så att ytorna används effektivt och en acceptabel inne- och utemiljö uppnås. Detta främst ur ett barnrättsperspektiv – där pedagogik och möjlighet till motoriskt utvecklande lek står i fokus – men också för att ge ökad möjlighet till naturliga material och grönytor. Lägen behöver vara centrala med trygga skolvägar. Detta gäller i än högre grad om skolfastigheterna ska tillgodose flera olika behov i stadsdelen. Socialt värdeskapande ska, som hållbarhetskommisionen skriver, vara en viktig utgångspunkt i stadsbyggandet. Där spelar skolans och förskolans lokaler och utemiljöer en central roll.

Stockholm Vatten och Avfall AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

A2.3.1 Åtgärd: Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Stockholm Vatten och Avfall ser inga hinder för att i flera av sina upphandlingar implementera riktade krav på sysselsättning. Bolaget samarbetar sedan en tid tillbaka med arbetsmarknadsförvaltningen och har hittills i två upphandlingar ställt sådana krav som beskrivs. Bolaget kommer att vidareutveckla samarbetet.

A2.3.2 Åtgärd: Utveckla stadens arbete med arbetsdifferentiering

Stockholm Vatten och Avfall har mycket goda erfarenheter av att erbjuda praktikplatser och anställningar till grupper med funktionsnedsättningar. Bolaget ser inga hinder i att medverka till en vidareutveckling och systematisering av ett sådant arbete i samarbete med stadens andra funktioner. Avgörande är att nödvändiga förutsättningar finns i kollektivavtal och i finansieringsprinciper.

A2.3.3 Åtgärd: Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Stockholm Vatten och Avfall medverkar i dagsläget i stadens arbete med processer och verktyg för kompetensbaserad rekrytering. Bolaget ser fram emot vidareutveckling av den stadsgemensamma kompetensen inom området och bidrar gärna i detta.

AB Stokabs remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Stokab har som syfte i enlighet med gällande ägardirektiv stimulera en positiv utveckling i Stockholm genom att tillhandahålla en passiv neutral fiberinfrastruktur. Detta sänker kostnaderna för etablering av företag och Stokab sänker på så sätt transaktionskostnaderna i den regionala ekonomin och bidrar till att arbetsmarknaden i sin helhet - för alla grupper, inklusive de som står längre från arbetsmarknaden - fungerar bättre. Stokab bedömer att detta även fortsättningsvis är det mest effektiva sättet för bolaget att, genom sin verksamhet, främja ett inkluderande arbetsliv och sysselsättning hos grupper som står långt från arbetsmarknaden. Stokab bidrar till att sänka trösklarna för entreprenörer att ta in ännu ej färdigutbildad arbetskraft som praktikanter eller anställda. Utgångspunkten för bolaget är, och måste alltid vara, att på ett ekonomiskt effektivt sätt säkra tillgången på specialistkompetens både långsiktigt och vid varje enskild upphandling.

Stokab instämmer i att det bästa långsiktiga förfarandet med rapporterna torde vara att integrera arbetet med dem i stadens ordinarie styr- och uppföljningsprocesser.

Stockholm Stads Parkerings AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden

Stockholm Parkerings bidrag till satsningen på personer, i synnerhet ungdomar som uppbär försörjningsstöd på grund av arbetslöshet ska erbjudas anställningar inom staden i upp till ett år, så kallat Stockholmsjobb, kommer att intensifieras under 2017. Bolaget har i samverkan med arbetsmarknadsförvaltningen främst riktat insatserna till UVAS ungdomar. Bolaget vill dock framföra att om placeringarna ska medföra maximal nyttoeffekt, bör förberedelse samt matchning av kandidater intensifieras. Bolagets farhåga är annars att ungdomarna kan uppleva ytterligare ett misslyckande i integreringen på arbetsmarknaden, samt eventuella missriktade resurser i bolagets verksamhet. Bolaget anser även att det vore önskvärt med särredovisning av sjukfrånvaro för att lättare följa upp insatsernas effekt.

Stockholm Parkering har ett nära samarbete med stadsdelsnämnden i Rinkeby-Kista gällande sommarjobbade ungdomar. Ambitionen är att ungdomarnas första kontakt med arbetslivet ska vara en positiv och utvecklande erfarenhet.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

Bolagets arbete med att uppnå ett mer jämlikt deltagande i medborgardialoger sker genom bl.a. kontinuerliga informationsmöten med berörda medborgare under pågående byggprojekt. Stockholm Parkering medverkar i kommunfullmäktiges program för personer med funktionsnedsättning, Rådet för funktionshinder som deltagit i en rad aktiviteter bl.a. granskning av ett av bolagets nya projekt. Dialog med medborgare sker även dagligen via bolagets kundservice. Bolagets kundservice erbjuder service på olika språk vilket torde gynna medborgarnas delaktighet.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Stockholms Stadsteater AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Rapporten ”Staden där vi möts - Arkitektur och kultur i det offentliga rummet”:

Kulturhuset Stadsteatern har under 2016 framgångsrikt etablerat en ny scen i Vällingby vars verksamhet till stor del bygger på delaktighet och engagemang från lokalsamhället. Kulturhuset Stadsteatern Skärholmen har sedan nyinvigningen 2010 aktivt arbetat upp nära samarbeten med stadsdelen och kulturföreningar i närområdet. Från och med 2017 turnerar även Kretsteatern igen, med fokus på att erbjuda kultur i ytterstaden även under vinterhalvåret. Parkteatern turnerar hela sommaren med ett brett kulturutbud med många spelplatser i ytterstaden.

Vid sidan om detta så driver även Kulturhuset Stadsteatern verksamhet i city vid Sergels torg precis där många av Storstockholms invånare passerar dagligen. Att ha en stark närvaro centralt är lika viktigt som att ha ett aktivt och engagerat utbud i ytterstaden. Kulturhuset Stadsteatern ser inga motsättningar i detta utan snarare att det rent konkret stärker kvaliteten på kulturutbudet. Till exempel kan flera produktioner som repeteras fram centralt dyka upp på några av satellitscenerna eller gå på turné, på samma sätt kan produktioner från satelliterna dyka upp i city. Det är ett utbyte som stärker både verksamheten och medarbetarna, där den ökande kunskapen om olika publikgrupper och områden långsiktigt skapar ett bättre och mer relevant kulturutbud.

Kulturhuset Stadsteatern anser att verksamheterna i ytterstaden ska fortsätta utvecklas, långsiktiga relationer med lokalsamhället ska skapas och vårdas. Det kräver lyhördhet, fokus och en långsiktig investering.

Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden

Åtgärderna A2.3.1, A.2.3.2 och A.2.3.3

Kulturhuset Stadsteatern anser att bolaget till följd av den planerade, men ännu inte beslutade, renoveringen vid Sergels Torg står inför en omfattande omställning. Under senare delen av 2017 samt hela 2018 kommer bolaget planera för att driva temporär verksamhet under 1,5 år på i nuläget icke kända platser. Det gör att Stadsteatern står

inför 1,5 år som kräver stora omställningar. Då har verksamheten mycket begränsade möjligheter att skapa förutsättningar för att bereda arbete för de grupper som på goda grunder är prioriterade i nämnda dokument. När Stadsteatern under andra halvan av 2020 återvänder till en mer permanent verksamhet är förutsättningarna betydligt bättre.

Stockholm Business Region AB:s (SBR) remissvar har i huvudsak följande lydelse:
Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden.

Stockholm har ett starkt och kunskapsintensivt näringsliv vilket är tillväxtmotorn i den svenska ekonomin. Stockholm har även många nystartade, små, snabbväxande och innovativa företag. Samtidigt som många kurvor pekar åt rätt håll ser även bolaget att några grupper, däribland unga utan fullständiga gymnasiebetyg, unga med utländsk bakgrund och unga med funktionsnedsättningar, har svårt att ta del av den tillväxt som nu sker. För att möta detta arbetar bolaget aktivt på många plan. Ur ett näringslivsperspektiv är kompetensbrist just nu det största tillväxthindret. Det handlar inte enbart om problem i matchningen mellan arbetsgivare och arbetstagare, utan även om arbetskraftens utbildningsnivå. I den arbetsmarknads- och tillväxtanalys, som dotterbolaget Invest Stockholm tillsammans med arbetsmarknadsförvaltningen tagit fram, ges bra förutsättningar för berörda aktörer inom staden att arbeta vidare för att möta det lokala näringslivet och dess arbetskraftsbehov. Rapporten tydliggör på ett bra sätt kompetens- och utbildningsbehovet per stadsdel och skapar konkreta samarbetsmöjligheter mellan stadsdelarnas näringslivsamordnare och jobbtorgens matchare i syfte att få fler stockholmare i arbete. Vidare är rapporten tänkt att användas för att nyttja skillnaderna i företagens kompetensbehov i Stockholms olika delar och strategiskt rikta rätt resurser till rätt område, utifrån företagets organisering, struktur och kompetensbehov. Identifieringen av, för staden och stadsdelarna, viktiga tillväxtföretag och branscher ger en bra möjlighet till vidare arbete med dessa parter för att ytterligare öka tillväxten. Det är också värdefullt att kunna se vilka företag och branscher som lokalt är på tillbakagång för att kunna fånga upp dessa och då det är möjligt sätta in insatser för att begränsa tillbakagången. Invest Stockholm jobbar aktivt med investeringsfrämjande med sikte på kunskapsintensiva branscher. Samtidigt kan sägas att en kunskapsintensiv tekniktjänst i genomsnitt medför ytterligare tre till fyra tjänster inom servicesektorn. Det är därför viktigt att fortsätta arbetet med att få mer forskning och utveckling till Stockholmsregionen. Detta för att ytterligare kunna bredda och förstärka arbetsmarknaden.

Bolaget samarbetar även med arbetsmarknadsförvaltningen och har ett brett utbyte av erfarenheter och kompetens för att möta de utmaningar som kommissionen för fram. Samtidigt är det viktigt att Stockholm Business Region gör det som ligger i linje med bolagets kompetensområde. Bolaget arbetar aktivt med att informera näringslivet om möjligheten med praktikplatser i de träffar som arrangeras med näringslivet. Samtidigt ska sägas att det finns en problematik med att de lokala företagen har blivit approcherade angående praktikplatser vid ett flertal tillfällen. För att undvika att överutnyttja de kontakter vi har med näringslivet har Invest Stockholm tillsammans med arbetsmarknadsförvaltningen beslutat samordna kontakterna gällande kompetensutmaningarna och skapa förutsättningar för Jobbtorg och stadsdelarna att

arbeta tillsammans med det lokala näringslivet. Detta arbete sker inom ramen för den arbetsmarknads- och tillväxtanalys som nämns ovan.

Åtgärd A2.1.1 Stärk elevernas kontakter med arbetsmarknad och arbetsliv

Bolaget instämmer med att utvecklade kontakter mellan skola och arbetsliv är viktigt för att minska skolavhopp bland studie-omotiverade elever samt för att stärka nätverk och kunskap för att öka elevernas förmåga att bedöma valmöjligheter och konsekvenser för en framtida arbetsmarknadsetablering. Arbetet med en gemensam bank för praktikplatser är viktigt att utreda liksom en utvecklad studie- och yrkesvägledning. För att kunna bidra till den utredning om arbetsmarknaden som föreslås ske i samarbete med fackliga organisationer och näringslivet, bland annat genom praktik, marknadsför Invest Stockholm möjligheten till praktikplatser för näringslivet i de sammanhang då de träffar näringslivet representanter. Bolaget kommer också att diskutera frågan vidare i sitt strategiska näringslivsarbete där bland annat Företagsgrupperna i Stockholm bjuds in för att diskutera kompetensutvecklingsfrågor tillsammans med arbetsmarknadsförvaltningen och Invest Stockholm.

Initiativet till samarbetet mellan Ung företagsamhet (UF) och Start-Up Stockholm är ett exempel på bolagets förmåga att hitta synergier mellan skola, entreprenörskap och företagande. Den drivkraft som finns hos skolungdomar måste enligt bolaget tas tillvara även efter det att engagerade skolungdomar avslutat sitt UF-projekt och där har Start-Up Stockholm möjlighet att aktivt gå in och stödja de ungdomar som vill omvandla och driva sina företag vidare även efter att UF-verksamheten avslutas. Tillsammans med Start-Up Stockholm och arbetsmarknadsförvaltningen drivs också projektet Summer Business Challenge för att få fler ungdomar intresserade av entreprenörskap.

Åtgärd A2.2 Utöka anpassade och riktade arbetsmarknads- och yrkesutbildningar

Bolaget har medverkat i arbetsmarknadsförvaltningens arbete med att ta fram en partnerskapsmodell som innebär att förvaltningen ingår partnerskap med branschorganisationer som representerar branscher och näringslivsområden i regionen där det finns kompetensförsörjningsbehov. Vikten av riktade utbildningar utifrån företagets behov är också en fråga som kommer att diskuteras i det strategiska näringslivsarbetet med stadens förvaltningar och företagorganisationer. Både aspekterna med att tillgodose företagets behov av kompetens samt att bidra till att alla individers möjlighet till jobb är viktiga att diskutera.

Åtgärd A2.4 Utred behovet av stöd till arbetsgivare för rekrytering av särskilda målgrupper tillsammans med näringslivet.

En del av bolagets strategiska näringslivsarbete sker i samverkan med stadens förvaltningar och företagorganisationer. Möjlighet att diskutera behovet av stöd till arbetsgivare när det gäller rekrytering av särskilda målgrupper finns inom ramen för detta samarbete.

Åtgärd A2.3.1 Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Bolaget ser positivt på att staden arbetar aktivt med, att via upphandlingar, få in prioriterade grupper på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsförvaltningen har i uppdrag att bistå i stadens arbete med att ställa krav på sysselsättningsfrämjande åtgärder i upphandling och Invest Stockholm bidrar till detta genom att i sitt

investeringsfrämjande arbete kring infrastruktur samarbeta med arbetsmarknadsförvaltningen gällande större utländska investeringar/kontrakteringar i Stockholmsregionens infrastrukturprojekt.

Åtgärd 2.3.3 Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad.

Stockholm Business Region arbetar aktivt med kompetensbaserad rekrytering. Arbetet stärks och utvecklas i samverkan mellan Kommunstyrelsen, stadens samtliga nämnder och bolagsstyrelser. Stockholm Business Region ser att det är positivt att Stockholms stad är en inkluderande arbetsgivare som tar tillvara på den kompetens som finns. Bolaget ser det också som viktigt att staden är ett gott exempel för andra arbetsgivare genom att visa vilka möjligheter som finns kopplade till kompetensbaserad rekrytering. Staden, genom förslagsvis personalstrategiska avdelningen, borde kunna ta en mer framträdande roll på riktade arbetsmarknadsmässor för internationella talanger såsom nyanlända akademiker, internationella studenter och utländska akademiker.

Koncernledningens synpunkter

Dold potential – hinder och möjligheter för unga stockholmars etablering på arbetsmarknaden

Riktade insatser till unga och grupper som står långt från arbetsmarknaden har utvecklats inom bolagskoncernen de senaste åren och arbetet intensifieras under kommande budgetperiod. Samarbetet med arbetsmarknadsförvaltningens och enheten för extern arbetsgivarsamverkan (EfAS) gällande Stockholmsjobb och kommunala visstidsanställningar har utvecklats och är en mycket framgångsrik modell. Även samordningen kring sommarjobbare i staden där flera unga får sin första kontakt med arbetslivet har utvecklats med fler platser och tydligare samordning. Arbetet som pågår i bolagskoncernen kommer att utvecklas ytterligare framöver.

I dagsläget tar bolagen emot långtidsarbetslösa inom satsningen för Stockholmsjobb och kommunala visstidsanställningar och praktikanter från stadens Jobbtorg. Fokus har legat på insatser som bidrar till att minska arbetslösheten för grupper långt ifrån arbetsmarknaden generellt. Om staden vill prioritera främst ungdomar och nyanlända i dessa insatser bör detta förtydligas i mål och uppföljning.

A2.3.1 Åtgärd: Rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper

Koncernledningen anser att stadens bolag har stor möjlighet att i upphandlingar formulera krav i form av sociala klausuler. I alla upphandlingar, utifrån bolagens förutsättningar och med hänsyn till respektive upphandlingstyp, formuleras vilka krav som ska ställas för att driva utvecklingen i en socialt och miljömässigt hållbar riktning. Krav som ställs analyseras utifrån eventuella konsekvenser avseende ekonomisk hållbarhet. I flera av bolagens CSR- strategier (Corporate Social Responsibility) är ett fokusområde att upphandling ska användas som verktyg för att skapa förutsättningar för att fler aktörer ska bidra till ett hållbart samhälle, bl.a. genom att minska arbetslösheten för grupper långt ifrån arbetsmarknaden. Under kommande budgetperiod kommer arbetet med de krav som ställs inom bl.a. inkluderande arbetsmarknad utvecklas hos bolagen. Detta gäller främst de bolag som står för de större upphandlingsvolymerna.

Enligt koncernledningen är en förutsättning för att arbetet ska bli framgångsrikt och få genomslag att de sociala klausulerna till särskilt prioriterade grupper formuleras på liknande sätt hos stadens upphandlade enheter. På så vis kan staden bli en attraktiv och konsekvent beställare och leverantörer veta vad som förväntas, oavsett vilken verksamhet det är som upphandlar. Att upphandlingsenheten och juridiska avdelningen på stadsledningskontoret i samråd arbetsmarknadsförvaltningen utbildar och ger råd och stöd till beställare och upphandlare inom staden i framtagande av de sociala klausulerna ses som en framgångsfaktor. Det nära samspelet säkerställer också att klausulernas utformning blir korrekta utifrån lagstiftningens krav. Centrala utbildningssatsningar ska också ses som positivt för en god kunskapsspridning i organisationen. Att utveckla rutiner för uppföljning av de sociala klausulerna är också avgörande för att skapa effekt och trovärdighet i satsningen.

A2.3.3 Åtgärd: Främja kompetensbaserad rekrytering och motverka diskriminering vid rekrytering inom Stockholms stad

Unga med funktionsnedsättning och unga utrikesfödda har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. En av anledningarna till detta är diskriminering och okunskap hos arbetsgivare angående exempelvis utländska utbildningar och funktionsnedsättningar. Flera bolag arbetar sedan några år tillbaka med kompetensbaserad rekrytering. Syftet är att objektivt bedöma kandidater utifrån samma process. För att förstärka och utveckla arbetet ser koncernledningen en fördel i att arbetet samordnas med kompetens från stadens personalstrategiska avdelning och arbetsmarknadsnämnden.

A2.4.4 Åtgärd: Utred behovet av stöd till arbetsgivare för rekrytering av särskilda målgrupper tillsammans med näringslivet

Angående denna åtgärd kan koncernledningen framhålla att Stockholm Business Region tillsammans med arbetsmarknadsnämnden initierat ett arbete för att skapa en bild av den lokala arbetsmarknaden, dess utveckling och tillväxt. Syftet är att möta det lokala näringslivet och dess arbetskraftsbehov, tydliggöra kompetens- och utbildningsbehovet per stadsdel, skapa konkreta samarbetsmöjligheter mellan stadsdelarnas näringslivssamordnare och jobbtorgens matchare för att få fler i arbete samt bidra till stadsdelarnas lokala utvecklingsprogram. Koncernledningen ser positivt på det samarbete som förstärkts mellan bolaget och förvaltningen.

Stockholm Business Region avser att tillsammans med arbetsmarknadsförvaltningen, Start-Up Stockholm, Företagarna Region Stockholm och ett antal kommuner i regionen bygga ett ekosystem för nyanlända med entreprenörsbakgrund. Projektet kommer löpa under tre år med start 2017, givet projektstöd från Europeiska socialfonden.

Staden där vi möts – arkitektur och kultur i det offentliga rummet

B2.1.1 Åtgärd: Styr investeringar i syfte att främja en god stadsmiljö i hela staden

Bolagen ska vara en del att de lokala utvecklingsprogrammen. Bostadsbolagen har ett stort ansvar att bidra till utvecklingen i de stadsdelar där de har större bestånd. Programmen utgår från ett medborgarperspektiv med stadsdelsnämnderna som nav och drivande i frågan. Alla stadsdelar ska utvecklas utifrån sina egna förutsättningar

och unika kvaliteter och resurser ska styras till områden med störst behov och uppföljningen och samordningen av det lokala arbetet ska fördjupas. Bolagens investeringar kommande år förväntas öka betydligt och flera satsningar sker i ytterstaden.

B2.1.2 Åtgärd: Utveckla enprocentsregeln för att bidra till en mer jämlik fördelning av konstnärlig gestaltning

Den s.k. enprocentsregeln där utgångspunkten är att en procent av kostnaden vid varje ny, om- eller tillbyggnad i Stockholms stads egen regi ska avsättas för konstnärligt gestaltungsarbete innebär idag att stadens nya konst – i de offentliga rummen utomhus och i stadens lokaler – i första hand kommer till de områden som exploateras. Således finns en risk att socioekonomiskt starka områden kan få en större andel av investeringarna i offentlig konst. Koncernledningens uppfattning är att de fastighetsförvaltande bolagen har väl utvecklade modeller för konstutsmäckning av sina fastigheter och i projekten. Att få till stånd en mer jämlik fördelning av den konstnärliga gestaltningen handlar om fler perspektiv än enkom ekonomiska; det handlar i grunden om att just se värdet av konstnärlig gestaltning i områden som av historiska skäl inte har tillförts konst i någon högre utsträckning och att ha en vilja att komma tillrätta med detta.

B2.2.1 Åtgärd: Utveckla den lokala samordningen för platsutveckling

Enligt rapportens förslag innebär lokalt samordnad platsutveckling att identifiera ansvar och roller, hitta samverkansformer och identifiera mål för att utveckla en offentlig plats. Koncernledningen delar uppfattningen att detta är särskilt viktigt avseende platser som inte är under exploatering, men där förbättringsbehov ändå finns för att stärka attraktivitet, trygghet och social sammanhållning.

Koncernledningen delar bedömningen om att också bostadsbolagen kan bära ett ansvar för stadsrummets utveckling kopplat till de områden där de har ett stort bestånd idag och även fortsättningsvis. Det gör de idag och detta kan utvecklas. Områden med svagare socioekonomiska förutsättningar ska enligt rapporten prioriteras. Bostadsbolagen arbetar idag med flera olika områdessatsningar. Framöver utvecklas en metod för hur de vid större upprustningsinvesteringar kan göra socioekonomiska konsekvensanalyser, i enlighet med ägardirektiv från kommunfullmäktige.

I kommissionens delrapporter nämns behovet av fysiska mötesplatser. Det offentliga rummet behöver ges mer utrymme, inte bara genom samlingslokaler för t.ex. kultur och idrott utan även för väl gestaltade trygga offentliga platser där människor kan mötas såsom gator och torg. Bostadsbolagen kan bidra inom ramen för sina uppdrag, men stadsbyggnadskontoret är självfallet en viktig aktör för att hålla ihop helheten vid varje stadsutvecklingsprojekt.

Bostadsbolagen och SISAB har tillsammans med flera fack- och stadsdelsförvaltningar ett ansvar när det gäller utveckling och samordningen av skötsel, underhåll och investeringar av den offentliga miljön. I rapporten framgår att det bör prövas om stadens strategiska arbete med lokal platsutveckling kräver en samordnande funktion. Koncernledningen ser ett tydligt behov av en funktion som tar övergripande ansvar för stadens offentliga rum då flera verksamheter är inblandade utifrån olika ansvarsområden. En sådan funktion kommer att kräva nära samarbete med stadens nämnder, bolag, boende, externa fastighetsägare och lokala näringsidkare

och föreningar.

De lokala utvecklingsprogrammen är ett bra sammanhang för samordningen av olika insatser i staden. Bolagens involvering ökar kommande år genom att bl.a. utvecklingspotentialen utreds vad gäller lokala samarbeten med stadsdelar och civilsamhälle, men också avseende lokalutnyttjande.

Bolagen strävar efter att tillvarata erfarenheter från tidigare områdessatsningar för att ytterligare utveckla sina metoder. Som exempel kan nämnas att Stockholmshem, utifrån erfarenheterna i sina stadsutvecklingsprojekt i Hökarängen och Bagarmossen, kommer att ta fram en strategi för områdesutveckling under 2017-2018. Syftet med strategin är att kvalitets säkra, implementera och optimera resultaten i bolagets kommande områdesutvecklingsprojekt.

B2.3 Använd kulturnärvaro som drivkraft för ett vitalt stadsliv

Koncernledningen vill framhålla att i samband med Kulturhusets upprustning kommer verksamheten att flyttas till delvis nya platser i staden. Samarbete kan exempelvis ske med andra kulturaktörer, lokala näringsidkare och skolor. En ambition är att kunna använda olika offentliga lokaler och platser såsom bibliotek, medborgarhus, kulturskolor och sportanläggningar.

Stadsteaterns verksamheter i Skärholmen och Vällingby samt Park- och Kretsteaterns verksamheter är viktiga bidrag till att skapa levande, trygga och vitala stadsdelar. Stadsteatern har med sin verksamhet i Vällingby etablerat kontakt med Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning inom ramen för det lokala utvecklingsprogrammet och planerar att etablera kontakt med Rinkeby-Kista samt Spånga-Tensta. Under budgetperioden framåt planerar bolaget att utveckla samarbetet med skolor och civilsamhället.

B2.3.3 Åtgärd: Ta fram ett handlingsprogram om mötesplatser för kultur i Stockholm

I ett sådant arbete anser koncernledningen att Kulturhuset Stadsteatern bör involveras.

Medborgare med mandat – dialog och delaktighet i Stockholms stad

I arbetet med att göra Stockholm tillgängligt för alla krävs att samtliga stadens bolag tar ett ansvar och ser tillgänglighetsfrågorna som en naturlig del i verksamheten. I rapporten framgår att de tre kommunala bostadsbolagen är de som bland bolagen genomfört flest dialoger. Det framgår också av kartläggningen som gjorts av kommissionen att även Stockholm Vatten och Stockholm Parkering regelbundet anordnar flera dialoger årligen. Koncernledningen kan till detta tillägga att SISAB arbetar med ett utvecklingsprojekt där bolaget i samverkan med utbildningsförvaltningen och elevgrupper ökar elevernas inflytande vid skolgårdsutveckling och möjlighet att påverka vilka typer av aktiviteter som ska finnas på skolgården. Detta arbete ska fortsätta under 2018. SISAB fortsätter även bedriva ett förebyggande arbete med trygghetsskapande åtgärder där bl.a. ungdomsteam med vaktare ska skapa former för dialog. Stokab bidrar till att möjliggöra dialog genom utbyggnaden av fiberinfrastrukturen i Stockholm som skapar lika förutsättningar till digital delaktighet i hela staden, vilket stärker förutsättningarna för ett demokratiskt hållbart Stockholm.

D2.1.1 Åtgärd: Genomför fler medborgarbudgetprocesser

Enligt åtgärdsförslaget bör Stockholms stad skala upp arbetet med

medborgarbudget i syfte att öka medskapandet lokalt och stärka deltagarnas förmåga att lösa egna problem. Samtliga nämnder och bolagsstyrelser som arbetar med medborgardialog utpekade som ansvariga för åtgärden och det är de förtroendevalda politikerna i respektive nämnd eller styrelses uppgift att fatta beslut om att en medborgarbudget skall införas och vilka delar av budgeten som den ska gälla. För bolagskoncernen skulle det ligga närmast till hands att detta skulle beröra främst bostadsbolagen. Om medborgarbudget ska utvecklas måste det analyseras vidare så att modellen står i samklang med gällande lagstiftning, det kommer krävas kompetensutveckling, support och samordning samt att stöd finns för medborgarbudget hos de förtroendevalda politikerna som fattar besluten. Det kan behöva göras avvägningar vad gäller att kombinera medborgarbudget med andra rekommendationer som anger hur saker ska utformas för att skapa social hållbarhet.

D2.2.1 Åtgärd: Tillämpa rekryteringsmetoder inför medborgardialoger som främjar ett jämlikt deltagande

Enligt rapporten tar ”Stadens vägledning för medborgardialog och delaktighet” upp denna fråga och kan utgöra en bra utgångspunkt för arbetet. Enligt koncernledningen bör bolagen som arbetar med medborgardialog ta del av vägledningen i arbetet framåt.

D2.2.4 Åtgärd: Utbilda lokala processledare för genomförande av medborgardialoger

Rapporten hämtar ett bra exempel från Svenska Bostäder där lokala processledare har bidragit till att nå grupper som annars är svåra att nå. Bolaget projektanställde vid ett större stadsutvecklingsprojekt ungdomar via jobbtorg, som lokala ambassadörer. Ungdomarna anställdes utifrån olika språkgrupper och fick sedan gå en utbildning. De arbetade under hela dialogprocessen och möjliggjorde att Svenska bostäder bättre kunde nå ut till grupper som de annars har svårt att nå. Koncernledningen ser att denna modell kan spridas till andra relevanta bolag och nämnder.

D2.3.1 Åtgärd: Utveckla en digital dialogportal

Kommissionen förordar att en digital dialogportal utvecklas som systematiserar och tillgängliggör information om genomförda och kommande dialoger och den kunskap som dessa har ackumulerat. Det skulle enligt rapporten ge större lokal kunskap, bättre samordning och minska risken för dialogtrötthet bland medborgare. För att detta ska bli framgångsrikt anser koncernledningen att det krävs en tydlig bild av kostnader och nyttor med portalen samt en förankring och samordning med de bolag som genomför medborgardialoger.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor beslutade vid sitt sammanträde den 27 mars 2017 följande.

1. Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor hänvisar till det yttrade som funktionshinderrådet vid socialnämnden, äldrenämnden

- och överförmyndarnämnden avgett angående hållbarhetskommisionens delrapporter, bilaga 2 till protokollet.
2. Utöver det vill funktionshinderrörelsens organisationer i rådet skicka med att de önskar att de hade fått vara mer delaktiga i hela processen kring Hållbarhetskommisionens arbete.

Funktionshindersrådets vid socialnämnden, äldrenämnden och överförmyndarnämndens yttrande daterat den 21 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Vi delar i väsentliga avseenden de synpunkter som de tre förvaltningarna framför som yttranden över hållbarhetskommisionens till respektive nämnd remitterade delrapport(-er). Utöver denna remitterade delrapport har vi i andra funktionshindersråd delgivits två ytterligare delrapporter. Vi väljer att även nämna dess i det här yttrandet eftersom det finns en rad allvarliga gemensamma problem med dessa forsknings-/lägesrapporter som kommunstyrelsen begärt yttranden om. Vi berör detta kortfattat nedan – utgående från vår roll att framföra synpunkter från den sannolikt i genomsnitt mest utsatta gruppen i samhället, nämligen människor med funktionsnedsättningar.

Vi vill gemensamt för två av rapporterna, de som inte behandlas i detta funktionshindersråd, säga att det verkar som om det funktionshinderperspektiv som är påbjudet i staden när det gäller all verksamhet och utveckling av sådan lyser helt med sin frånvaro. Det gäller rapporterna ”Staden där vi möts” och ”Medborgare med mandat”. Vi kan inte finna att någon av dessa rapporter har ett funktionshindersperspektiv, eller ens ett tillgänglighetsperspektiv.

Delaktighetsperspektivet som har reglerats centralt i staden, och där berörda anvisningar just är under omarbetning nämns inte. Inte heller förefaller forskarna som skrivit rapporterna ha någon kännedom om den överenskommelse som styr samverkan med idébärande organisationer inom det sociala området.

Den största kompletterande demokratiorganisationen, nämligen funktionshindersråden (och pensionärsråden), med av staden reglementerad uppgift, som finns med i den förberedande processen till politiska beslut i närmare trettio nämnder i staden, nämns på två ställen i bisatser i rapporten ”Medborgare med mandat”. Dessa råd engagerar t ex idag närmare tvåhundra personer i funktionshinderrörelsen och har bakom sig kanske 50.000 personer, som de förväntas företräda. Det är uppenbart att rapportskrivaren/-skrivarna saknar full insikt i sitt ämnesområde. De berörda rapporterna har därför fått en slagsida åt allmänna diskussioner i stället för att vara baserade på fakta och kunskap om förhållandena i Stockholms stad. Viktiga tillgänglighetsaspekter glöms bort.

Rapporten ”Dold potential”, som ju är den som behandlas formellt i detta funktionshindersråd, är helt annorlunda genom att den inventerar och går ned i detalj och belyser de verkliga problemen. Den visar med önskvärd tydlighet det som vi inom funktionshinderrörelsen pekat på i många år, nämligen att den grupp som har absolut svårast att komma ut i arbete är människor med funktionsnedsättningar.

I rapporten jämförs de i första hand med med utrikes födda. Det som rapporten

dock inte visar är det långsiktiga perspektivet av att ungdomar inte kommer ut på arbetsmarknaden. Det är mycket vanligt beträffande människor med funktionsnedsättningar att de aldrig kommer ut på arbetsmarknaden, d v s den situation de har direkt efter skolan fortsätter hela livet. Det finns ingen annan grupp på arbetsmarknaden som har det problemet, inte heller de utrikes födda.

Det fördras enligt vår mening helt nya grepp för att arbeta konkret och operativt med att skapa arbeten som passar människor med funktionsnedsättning utifrån ett individperspektiv. Det går inte längre att utifrån generella stimulanser och regler att tro att situationen någonsin kommer att lösa sig. Det innebär att bl a de grepp som kommissionens delrapport innehåller måste kompletteras eller utformas med konkret stöd individ för individ. Man kan likna det vid de individuella planer som idag ska göras för vissa brukare inom funktionshindersområdet.

Eftersom man redan i skolan, individ för individ, väl känner vilka som har syn- och hörselnedsättningar, rörelsehinder, kognitiva allvarliga problem och t ex neuropsykiatriska funktionsproblem m m har man grundförutsättningarna för att konkret planera vidareutbildning, praktik och arbete - om man bara organiserar arbetet på ett bra sätt mellan skolan, socialtjänsten(i berörda fall), försäkringskassan, arbetsförmedlingen och tänkbara arbetsgivare. Människorna får inte lämnas åt sitt öde när de går ur skolan.

HSO Stockholms stad

HSO Stockholms stads yttrande daterat den 13 mars 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Handikappföreningarnas samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad är en paraplyorganisation för funktionshinderorganisationer verksamma inom staden. Vi verkar bl.a. för att stärka våra medlemsföreningars arbete för mänskliga rättigheter, full delaktighet och jämlikhet på alla områden i samhället. HSO representerar 31 föreningar med sammanlagt drygt 30 000 enskilda medlemmar inom ett brett spektrum av funktionsnedsättningar.

Vi anser att en remiss som berör hållbarhetskommisionens arbete borde remitteras till funktionshindersrörelsen, vilket inte skett. Det är beklagligt att staden väljer att inte samråda med funktionshindersorganisationerna i frågor som är av stadsövergripande karaktär och där funktionshindersperspektivet behöver beaktas systematiskt för att inte gruppen ska osynliggöras. Det är särskilt bekymmersamt när de slutsatser som kan dras ur de rapporter som tas fram på uppdrag av kommissionen bl.a. ska utgöra en grund för stadens prioriteringar genom integrering av kommissionens analyser och förslag på åtgärder i stadens budgetprocess.

Om syftet med kommissionens arbete är att minska ojämlikheten bland stadens invånare anser vi det nödvändigt att bakgrundsvariabeln personer med funktionsnedsättning finns med i kommissionens rapporter och analyser. Endast då kan staden få en mer korrekt bild av hur jämlikhetsläget i staden faktiskt ser ut.

Livsvillkoren ser olika ut för skilda grupper i befolkningen men personer med

funktionsnedsättning är särskilt utsatta. Om man studerar hälsa, livslängd och skattad livskvalitet blir detta särskilt tydligt. Det är ett faktum att bland personer med funktionsnedsättning är arbetslösheten hög och få skaffar sig högre utbildning. Deltagandet i fritidsaktiviteter är lägre, privatekonomin svagare och såväl fysisk som psykisk hälsa är sämre om man jämför med personer utan funktionsnedsättning. Diskriminering och utanförskap är betydligt vanligare. Gruppen är också underrepresenterad i demokratiska processer och utsätts för våld och övergrepp i högre grad än övriga befolkningen. Kvinnor/flickor med funktionsnedsättning har dessutom generellt sämre livsvillkor än män/pojkar med funktionsnedsättning.

Kommissionen kartlade i sin första rapport ”Skillnadernas Stockholm” ojämlikhet inom områden som välbefinnande, hälsa, uppväxtvillkor, utbildning, arbete, boende, stadsmiljö och trygghet. Inom samtliga dessa områden möter personer med funktionsnedsättning diskriminering och lever med sämre livsvillkor, men i nästan alla avsnitt av kommissionens rapport osynliggjordes detta. På över 80 sidor text nämndes personer med funktionsnedsättning endast i två korta passager. Att kommissionen valde att inte belysa hur livsvillkoren skiljde sig åt mellan personer med olika funktionsnedsättningar och befolkningen i övrigt var en allvarlig brist då nästa steg i kommissionens arbete var att utveckla strategier och åtgärdsförslag.

Vi kan tyvärr konstatera att i tre av de fyra rapporter som remissen behandlar saknas ett funktionshinders- och tillgänglighetsperspektiv. Det gäller rapporterna ”Staden där vi möts”, ”Medborgare med mandat” och ”Den lärande skolan”.

Det arbete som sker utifrån stadens *Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning*, vilket just nu är under revidering, nämns inte. Den största kompletterande demokratiorganisationen som finns med i den förberedande processen till politiska beslut, nämligen funktionshindersråden (samt pensionärsrådet) med av staden reglementerad uppgift i närmare trettio nämnder och styrelser, nämns endast på två ställen i bisatser i rapporten ”Medborgare med mandat”. De 27 råden för funktionshindersfrågor som finns idag engagerar mellan 150 och 200 personer från funktionshindersrörelsen och har bakom sig drygt 30 000 medlemmar – och därutöver betydligt fler icke-medlemmar – som de förväntas företräda. Det är uppenbart att rapportskrivarna inte har full insikt i sitt ämnesområde och de berörda rapporterna har därför fått en slagsida åt allmänna diskussioner i stället för att vara baserade på fakta och kunskap om förhållandena i Stockholms stad. Viktiga delaktighets- och tillgänglighetsaspekter har helt glömts bort.

Rapporten ”Dold potential” är helt annorlunda genom att den inventerar och går ner i detalj och belyser de verkliga problemen. Den visar med önskvärd tydlighet det som vi inom funktionshindersrörelsen pekat på i många år, nämligen att den grupp som har absolut svårast att komma ut i arbete är människor med funktionsnedsättningar. I rapporten jämförs de i första hand med utrikes födda. Det som rapporten dock inte visar är de långsiktiga konsekvenserna av att ungdomar inte kommer ut på arbetsmarknaden. Bland personer med funktionsnedsättning är det mycket vanligt att de aldrig kommer ut på arbetsmarknaden, d.v.s. att den situation de har direkt efter skolan fortsätter hela livet. Det finns ingen annan grupp på

arbetsmarknaden som har det problemet, inte heller de utrikes födda.

Det fördras enligt vår mening också nya metoder för att arbeta konkret och operativt med att skapa arbeten som passar personer med funktionsnedsättning utifrån ett individperspektiv. Det går inte längre att enbart utifrån generella stimulanser och regler att tro att situationen kommer att lösa sig. Det innebär bl.a. att de grepp som kommissionens delrapport innehåller behöver kompletteras eller utformas med konkret stöd för varje enskild individ.

I rapporten ”Den lärande skolan” nämns att studier visat på att unga med funktionsnedsättning i lägre utsträckning har goda skolresultat och att förre studerar vidare. Gruppens studieresultat har också försämrats över tid. Det framgår också att elever med behov av särskilt stöd inte får det stöd de behöver och har rätt till för att klara sin skolgång.

I den inledande sammanfattningen tas upp att vissa grupper har sämre förutsättningar att klara skolgången: elever med lågutbildade föräldrar och sent immigrerade barn och ungdomar samt elever boende i socioekonomiskt ogynnsamma områden. Inget nämns om gruppen elever med funktionsnedsättning, som man vet upplever skolarbetet som mer stressande än andra elever. De är också utsatta för mobbning och kränkande behandling i högre grad än andra elever.

Vi ser att den stödbaserade inkludering som Stockholms stads skolor ska kunna erbjuda alla elever i behov av särskilt stöd riskerar att endast omfatta den fysiska miljön och inte den avgörande pedagogiska och sociala inkluderingen. Det är nödvändigt att omfattande och riktade insatser sätts in för de elever med funktionsnedsättning som riskerar att inte uppnå kunskapsmålen och till dem som vantrivs i skolan p.g.a. bristande stöd, bristande tillgänglighet eller bristande social gemenskap.

Om jämlikhet ska uppnås inom områden som skola, arbete, stadsplanering och demokrati kan man inte bortse från vissa grupper och deras förutsättningar. Det måste vara utgångspunkten för kommissionens arbete. Mot bakgrund av de alarmerande uppgifter som framkommer ur rapporten ”Dold potential” hoppas vi att kommissionen nu inser vikten av att ett funktionshindersperspektiv systematiskt finns med i dess fortsatta arbete.

Reservationer m.m.

Arbetsmarknadsnämnden

Reservation anfördes av Johanna Sjö m.fl. (alla M) och Johan Fälldin (C) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden.

De forskarrapporter som hållbarhetskommissionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommissionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Alliansen menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Vi välkomnar det arbete som har gjorts och ställer sig positiva till flertalet av förslagen i den rapport som har kommit nämnden till del. Med det sagt finns det även åtgärder som vi är djupt kritiska till och ställer oss frågande till dess genomförbarhet. Nedan redovisas dessa synpunkter.

I delrapporten dold potential föreslås åtgärder som att rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper, att utveckla ett arbete med arbetsdifferentiering samt att främja kompetensbaserad och icke-diskriminerande rekrytering.

Att införa så kallade sociala krav i upphandling, som föreslås i rapporten, innebär att det offentliga ställer krav på att en viss andel av de anställda ska tillhöra en utsatt målgrupp för att företag ska få delta i en upphandling. Det är självklart att Stockholms stad ska säkerställa anständiga arbetsvillkor för medarbetare hos leverantörer som staden anlitar. Seriösa aktörer, rättssäkra arbetsförhållanden, transparenta upphandlingsmodeller och konkurrens på lika villkor ska prägla upphandlingar i Stockholms stad. Men samtidigt som vi måste värna goda villkor för jobben måste vi också värna de drivkrafter som får jobben att växa.

Sociala krav i upphandlingsförfaranden innebär alltför stora begränsningar i företagens möjligheter att förädla sina produkter och tjänster på bästa sätt. Förslaget stänger därmed ute företag som måste anpassa sig till den verkliga marknadens krav för att överleva. I vissa fall skulle det kunna innebära att företag tvingas säga upp befintlig personal för att möta upphandlingskraven från staden. Ett annat tänkbart scenario är att en utrikesfödd person blir uppsagd för att ge plats åt en annan person

från en av stadens definierade svaga grupper. Sociala krav vid upphandling blir då snarare integrationshämmande än främjande.

När det gäller förslaget om arbetsdifferentiering saknar vi en tydlig definition kring begreppet. Utifrån det som rapporten anger är det viktigt att understryka att många arbetsuppgifter som förekommer inom såväl förvaltningar som de flesta företag är specialiserade, systemberoende och kräver rätt kompetens. Därför kan differentiering av arbetet bli problematiskt. Både offentliga och privata aktörer är ofta intäktsfinansierade vilket också försvårar möjligheter att avsätta nödvändiga resurser för introduktion, handledning, mm. Med det sagt innebär det inte att förslaget om arbetsdifferentiering ska avfärdas helt, men det behövs en noggrann analys för vilka yrkesområde och målgrupper där detta skulle kunna tillämpas. En arbetsdifferentiering får inte äventyra kvalitén på produkten eller tjänsten.

Vi önskar att rapporten även hade fokuserat på värdet av lärlings- och praktiskt arbete, samt hur staden skulle kunna utveckla det vidare. Att akademisera alla är inte lösningen, utan det krävs en kombination av de båda.

Rapporten nämner också SFI, det är välkommet. Dock gäller det att säkerställa kommande upphandlingar som kan möjliggöra det som föreslås, så att man inte skapar inlåsnings effekter. Slutligen vill vi lyfta behovet av samverkan med näringslivet. Här är exempelvis det Advisory Bord som startades under Alliansens tid med näringslivet för att underlätta för ensamkommande barn ett gott exempel på hur staden arbetar tillsammans med näringslivet för lyfta utsatta människor och erbjuder aktiviteter så som mentorer, praktikplatser, sommarjobb, kurser i entreprenörskap och CV-träning med mera. Det är viktigt att ta det politiska ledarskapet för att skapa pakt med näringslivet så vi tillsammans kan ta ansvar för personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Dessvärre ser vi att majoriteten driver en företagsfientlig politik som kommer drabba såväl entreprenörer som anställningsbara människor.

Särskilt uttalande gjordes av Emilia Bjuggren m.fl. (alla S), Magnus Runsten m.fl. (alla MP) och ledamoten Tina Kratz (V) enligt följande.

Majoriteten anser att det är oerhört viktigt att unga stockholmare slutför gymnasiet. Vi vet att ett godkänt gymnasiebetyg idag i princip är helt nödvändigt för en långsiktig etablering på arbetsmarknaden. Under åtgärd A2.2.1: Utred förutsättningarna för en alternativ utbildning för ungdomar som har avbrutit eller inte fullföljt gymnasiet, föreslås att en ny skolform tas fram med inspiration i så kallade "Second Chance-skolor".

Vi tror att det är av största vikt att staden arbetar individanpassat med målgruppen och att vi inte låser oss vid en typ av skolform eller insats. En ung person bör mötas där hen är, och kan gynnas av praktik eller arbete en tid för att få verktyg att fullfölja gymnasiet såväl som att slussas in i vuxenutbildningen eller annan skolform som alternativ till ungdomsskolan.

Vi anser dock att det redan finns skolformer inom befintlig utbildningsstruktur i Stockholm som skulle kunna användas i betydligt högre utsträckning än vad som görs idag. Folkhögskolorna arbetar med en pedagogik som har visat sig effektiv på kortutbildade eller unga som inte fullföljt gymnasiet. Vi tror att betydligt fler som nås av vårt uppsökande arbete skulle kunna slussas till folkhögskolorna där de lärarledda timmarna är fler, klasserna mindre och det egna ansvaret inte lika omfattande. En ny lokal skolform skulle ta tid att upprätta och få etablerad på arbetsmarknaden. Vi tror att det i dagsläget är klokt att fokusera på hur folkhögskolorna kan användas mer än vad som görs idag.

I 2017 års budget ligger ett uppdrag att arbetsmarknadsnämnden i samarbete med utbildningsnämnden ska utveckla möjligheten för nyanlända och ensamkommande gymnasieelever att fortsätta till studier på Komvux eller folkhögskola. För att säkerställa att detta sker kan exempelvis ett uppföljningsuppdrag läggas i nästa års budget.

Fastighetsnämnden

Reservation anfördes av Richard Bengtsson m.fl. (alla L) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden, exempelvis flyttar av stadens förvaltningar, skjuts upp eller ställs in.

De forskarrapporter som hållbarhetskommissionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommissionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Vad gäller hållbar stadsbyggnad är en av de allra viktigaste frågorna att se till att bygga inte bara bostäder, utan bygga fungerande samhällsmiljöer. Vi ser gärna ett utökat arbete med analyser och ställningstaganden kring kulturmiljöer och socialt värdeskapande men vi anser att huvudfokus måste ligga på att faktiskt planera på det sätt vi redan bestämt att vi vill planera. Liberalerna anser att frågan om tillgång på förskole- och skolplatser är den allra viktigaste stadsplaneringsfrågan för en hållbar samhällsbyggnad. Trots riktmärken för förskoleplatser och skolplatser finns, trots uppdraget om barnkonsekvensanalyser i våra beslutsunderlag, misslyckas majoriteten systematiskt med att planera in förskolor och skolor kring våra utvecklingsområden. Därför kräver vi att det redan i startbesluten för detaljplanearbetet ska finnas en analys av förskole- och skolkapaciteten så att det samtidigt som det planeras för nya bostäder, planeras för nya utbildningslokaler.

Det är också helt nödvändigt att se större sammanhang än dagens detaljplaner för att få utväxling på föreslagna analyser kring hållbara stadsmiljöer. Vi behöver

områdesplanera för att få in äldreboenden, idrottsytor, skolor, förskolor, lokal handel, arbetsplatser och kulturmiljöer på ett sätt som bildar en fungerande, trygg och inspirerande stadsmiljö.

Reservation anfördes av Henrik Sjölander m.fl. (alla M) enligt följande.

Sociala hållbarhetskommisionen publicerade vintern 2016/2017 fyra nya delrapporter som berör demokrati, utbildning, arbetsmarknad och stadsplanering. Vi välkomnar det arbete som har gjorts och ställer oss positiva till flertalet av förslagen i rapporterna. Med det sagt finns det även åtgärder som vi är djupt kritiska till och ställer oss frågande till dess genomförbarhet.

Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet tar fasta på några synnerligen viktiga utgångspunkter. Det handlar om att bygga tätare och mer hållbart, ta bort fysiska barriärer och sätta in åtgärder för att öka rörligheten i det befintliga bostadsbeståndet. Tyvärr gör den socialdemokratiskt ledda majoriteten precis tvärtom – deras ord möts inte upp i handling – de cementerar den fysiska segregationen i Stockholm.

Bland annat tar kommissionen upp att det går att överbygga fysiska barriärer mellan stadsdelar och på så vis motverka negativa följder av rumslig segregation. Detta faktum påtalar vi gång efter annan i reservationer i såväl kommunfullmäktige som berörda nämnder.

Genomförandet av miljonprogrammets glesa struktur har medfört en av de allra största samhällsutmaningarna vi har i Stockholm idag – segregerade stadsdelar där resurssvaga hushåll koncentreras till mindre attraktiva bostadsområden med sämre välfärdsutvecklingen. Därtill kommer majoritetens beslut om nya nivåer för tomträttsavgälder leda till att denna situation cementeras i än större utsträckning.

Kommissionen påpekar att enbart nybyggnation av bostäder inte kommer att räcka för att komma till rätta med bostadsbristen. Detta har vi också påpekat vid otaliga tillfällen. Men nuvarande byggtakt kommer bara drygt halva bostadsbehovet att mötas. Vi instämmer helt med kommissionens slutsatser om att andra åtgärder behöver sättas in. Det handlar bland annat om att reformera flyttskatten för att främja rörligheten på marknaden och få ett bättre nyttjande av det befintliga beståndet.

Delrapporten ”Staden där vi möts” tar fasta på värdet av rummet mellan husen, det vill säga gestaltningen av den offentliga miljön med parker och torg där vi alla kan vistas fritt och mötas. Vi instämmer i att otryggheten i stadsdelarna aktivt måste motarbetas. Detta är inte minst viktigt i våra utanförskapsområden där den grova brottsligheten har eskalerat bara de två senaste åren.

När Stockholm växer med nya årsringar är det viktigt att bejaka mer än enbart kvantitet i bostadsbyggandet, vi måste även se gaturummet mellan husen som en del i arkitekturen. Det är därför bra att delrapporten även tar upp arkitekturens roll i det offentliga rummet. I det sammanhanget är det dock anmärkningsvärt att Stockholm

ännu inte har något arkitekturprogram, trots att ett godkännande av Arkitektur Stockholm klubbades i stadsbyggnadsnämnden i november 2013.

Idrottsnämnden

Reservation anfördes av Daniele Fava (L), Bo Sundin m.fl. (alla M) samt Mikael Valier (KD) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden, exempelvis flyttar av stadens förvaltningar, skjuts upp eller ställs in.

De forskarrapporter som hållbarhetskommissionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommissionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Vi menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

När det gäller hållbar stadsbyggnad så är en av de allra viktigaste frågorna för att se till att bygga inte bara bostäder, utan bygga fungerande samhällsmiljöer. Vi ser gärna ett utökat arbete med analyser och ställningstaganden kring kulturmiljöer och socialt värdeskapande men vi anser att huvudfokus måste ligga på att faktiskt planera på det sätt vi redan bestämt att vi vill planera.

Det är helt nödvändigt att se större sammanhang än dagens detaljplaner för att få utväxling på föreslagna analyser kring hållbara stadsmiljöer. Vi behöver områdesplanera för att få in äldreboenden, idrottsytor, skolor, förskolor, lokal handel, arbetsplatser och kulturmiljöer på ett sätt som bildar en fungerande, trygg och inspirerande stadsmiljö.

Kulturnämnden

Reservation anfördes av Sophia Granswed m.fl. (alla M) enligt följande.

Sociala hållbarhetskommissionen publicerade vintern 2016/2017 fyra nya delrapporter som berör demokrati, utbildning, arbetsmarknad och stadsplanering. Moderaterna välkomnar det arbete som har gjorts och ställer sig positiva till flertalet av förslagen i rapporterna. Med det sagt finns det även åtgärder som vi är djupt kritiska till och

ställer oss frågande till dess genomförbarhet. Nedan redovisas synpunkter på respektive rapport.

Medborgare med mandat

Delrapporten medborgaren med mandat lyfter angelägna delar om demokrati och vikten av delaktighet. Demokrati är kärnan i det svenska samhället och ska värnas och främjas. Genom delaktighet och inflytande skapar vi stadsdelar som håller ihop och som människor vill fortsätta bo i.

För oss är det också viktigt att stadens skattemedel används på ett effektivt sätt. Att ta del av invånarnas syn på hur deras miljöer kan förbättras är viktigt för både politiker och tjänstemän. Vi politiker är valda för att representera våra väljare och göra tuffa prioriteringar å deras vägnar genom en förmåga att se till helheten när vi fattar beslut. Idag finns möjlighet för medborgare att engagera sig i och påverka politiska beslut som rör deras närmiljö genom att exempelvis insända medborgarförslag, delta i samråd eller ha en dialog med lokala företrädare under stadsdelsnämndens frågestund. I slutändan är det dock folkvalda politiker som har ansvaret att väga samman intressen och göra prioriteringar. Vi ställer oss därför kritiska till förslaget om Medborgarbudgetar. Det riskerar att bli ett sätt att frånsäga sig det ansvaret och risken är påtaglig att engagerade sårintressen, snarare än ett för stadsdelens invånare representativt allmänintresse, blir styrande i processerna.

Stockholms stadsdelar ska vara levande stadsdel som är trygg för alla invånare som vistas här. Gallerior bidrar till att skapa mer liv och rörelse och lockar hit näringsidkare och andra verksamheter vilket både skapar arbetstillfällen och naturliga mötesplatser i stadsdelen. Vi ställer oss frågande till den till synes kritiska inställningen till galleriornas inverkan på stadsbilden och anser att skrivningarna kring detta är minst sagt otydliga. Mer folkliv och naturliga mötesplatser, oavsett om de omges av vad förvaltningen kallar ”vinstintresse” eller ej, kan snarare utgöra förutsättningar för att öka det demokratiska deltagandet genom att ge möjlighet till aktiviteter och dialoger i anslutning till mötesplatser, butiker och caféer.

För att kunna frigöra mer resurser till kärnverksamhet anser vi att staden regelbundet måste ompröva arbetsätt och strukturer för att kunna hålla kostnader för byråkrati, administration och onödigt krångel nere. Inom upphandlingsområdet finns möjlighet att hålla nere kostnader och samtidigt hålla upp kvaliteten vid inköp av varor och tjänster så att stockholmarna får ut så mycket som möjligt av sina skattekrönor. Alltför många och detaljerade krav i upphandlingar, så som sociala klausuler, driver dock upp kostnader och försvårar för många företag att kunna lägga in ett erbjudande i en upphandling, vilket riskerar att ge sämre kvalitet för dyrare kostnad.

Dold potential – hinder och möjligheter för ungas stockholmars etablering på arbetsmarknaden

I delrapporten dold potential föreslås åtgärder som att rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper, att utveckla ett arbete med arbetsdifferentiering samt att främja kompetensbaserad och icke-diskriminerande rekrytering.

Att införa så kallade sociala krav i upphandling, som föreslås i rapporten, innebär att det offentliga ställer krav på att en viss andel av de anställda ska tillhöra en utsatt målgrupp för att företag ska få delta i en upphandling. Det är självklart att Stockholms stad ska säkerställa anständiga arbetsvillkor för medarbetare hos leverantörer som staden anlitar. Seriösa aktörer, rättssäkra arbetsförhållanden, transparenta upphandlingsmodeller och konkurrens på lika villkor ska prägla upphandlingar i Stockholms stad. Men samtidigt som vi måste värna goda villkor för jobben måste vi också värna de drivkrafter som får jobben att växa.

Sociala krav i upphandlingsförfaranden innebär alltför stora begränsningar i företagens möjligheter att förädla sina produkter och tjänster på bästa sätt. Förslaget stänger därmed ute företag som måste anpassa sig till den verkliga marknadens krav för att överleva. I vissa fall skulle det kunna innebära att företag tvingas säga upp befintlig personal för att möta upphandlingskraven från staden. Ett annat tänkbart scenario är att en utrikesfödd person blir uppsagd för att ge plats åt en annan person från en av stadens definierade svaga grupper. Sociala krav vid upphandling blir då snarare integrationshämmande än främjande.

När det gäller förslaget om arbetsdifferentiering är det viktigt att understryka att många arbetsuppgifter som förekommer inom såväl förvaltningar som de flesta företag är specialiserade, systemberoende och kräver rätt kompetens. Därför kan differentiering av arbetet bli problematiskt. Både offentliga och privata aktörer är ofta intäktsfinansierade vilket också försvårar möjligheter att avsätta nödvändiga resurser för introduktion, handledning, mm. Med sagt innebär det inte att förslaget om arbetsdifferentiering ska avfärdas helt, men det behövs en noggrann analys för vilka yrkesområde och målgrupper där detta skulle kunna tillämpas. En arbetsdifferentiering får inte äventyra kvalitén på produkten eller tjänsten.

Möjligheterna är dock begränsade då flera tjänster inom exempelvis myndighetsutövning och förskola kräver specifik utbildningsbakgrund eller legitimation.

Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet

De två delrapporterna ”Staden där vi möts” och ”Från delad till enad stad” tar fasta på några synnerligen viktiga utgångspunkter. Det handlar om att bygga tätare och mer hållbart, ta bort fysiska barriärer och sätta in åtgärder för att öka rörligheten i det befintliga bostadsbeståndet. Tyvärr gör den socialdemokratiskt ledda majoriteten precis tvärtom – deras ord möts inte upp i handling – de cementerar den fysiska segregationen i Stockholm.

Bland annat tar kommissionen upp att det går att överbygga fysiska barriärer mellan stadsdelar och på så vis motverka negativa följder av rumslig segregation. Detta faktum påtalar vi gång efter annan i reservationer i såväl kommunfullmäktige som berörda nämnder.

Genomförandet av miljonprogrammets glesa struktur har medfört en av de allra största samhällsutmaningarna vi har i Stockholm idag – segregerade stadsdelar. Detta faktum bekräftas också i delrapporten ”Från delad till enad stad” – resurssvaga hushåll koncentreras till mindre attraktiva bostadsområden där välfärdsutvecklingen är sämre.

Därtill kommer majoritetens beslut om nya nivåer för tomträtsavgälder leda till att denna situation cementeras i än större utsträckning.

Kommissionen påpekar att enbart nybyggnation av bostäder inte kommer att räcka för att komma till rätta med bostadsbristen. Detta har vi också påpekat vid otaliga tillfällen. Men nuvarande byggtakt kommer bara drygt halva bostadsbehovet att mötas. Vi instämmer helt med kommissionens slutsatser om att andra åtgärder behöver sättas in. Det handlar bland annat om att reformera flyttskatten för att främja rörligheten på marknaden och få ett bättre nyttjande av det befintliga beståndet.

Delrapporten ”Staden där vi möts” tar fasta på värdet av rummet mellan husen, det vill säga gestaltningen av den offentliga miljön med parker och torg där vi alla kan vistas fritt och mötas. Vi instämmer i att otryggheten i stadsdelarna aktivt måste motarbetas. Detta är inte minst viktigt i våra utanförskapsområden där den grova brottsligheten har eskalerat bara de två senaste åren.

När Stockholm växer med nya årsringar är det viktigt att bejaka mer än enbart kvantitet i bostadsbyggandet, vi måste även se gaturummet mellan husen som en del i arkitekturen. Det är därför bra att delrapporten även tar upp arkitektens roll i det offentliga rummet. I det sammanhanget är det dock anmärkningsvärt att Stockholm ännu har något arkitekturprogram, trots att ett godkännande av Arkitektur Stockholm klubbades i stadsbyggnadsnämnden i november 2013.

Särskilt uttalande gjordes av Rasmus Jonlund m.fl. (alla L) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden, exempelvis flyttar av stadens förvaltningar, skjuts upp eller ställs in.

De forskarrapporter som hållbarhetskommisionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommisionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Vad gäller hållbar stadsbyggnad är en av de allra viktigaste frågorna att se till att bygga inte bara bostäder, utan bygga fungerande samhällsmiljöer. Vi ser gärna ett utökat arbete med analyser och ställningstaganden kring kulturmiljöer och socialt värdeskapande men vi anser att huvudfokus måste ligga på att faktiskt planera på det sätt vi redan bestämt att vi vill planera.

Det är också helt nödvändigt att se större sammanhang än dagens detaljplaner för att få utväxling på föreslagna analyser kring hållbara stadsmiljöer. Vi behöver områdesplanera för att få in kulturmiljöer, äldreboenden, idrottsytor, skolor, förskolor, lokal handel, arbetsplatser och på ett sätt som bildar en fungerande, trygg och inspirerande stadsmiljö. Utrymme för kulturverksamheter ska finnas med i planeringen av nya och växande stadsdelar. När chanser finns att ta tillvara en redan

befintlig kulturverksamhet och integrera den i ett omdanat område, bör de chanserna tas.

Kyrkogårdsnämnden

Reservation anfördes av Annette Lundquist Larsson m fl. (alla M) enligt följande.

Sociala hållbarhetskommisionen publicerade vintern 2016/2017 fyra nya delrapporter som berör demokrati, utbildning, arbetsmarknad och stadsplanering. Moderaterna välkomnar det arbete som har gjorts och ställer sig positiva till flertalet av förslagen i rapporterna. Med det sagt finns det även åtgärder som vi är djupt kritiska till och ställer oss frågande till dess genomförbarhet. Nedan redovisas synpunkter på respektive rapport.

Medborgare med mandat

Delrapporten medborgaren med mandat lyfter angelägna delar om demokrati och vikten av delaktighet. Demokrati är kärnan i det svenska samhället och ska värnas och främjas. Genom delaktighet och inflytande skapar vi stadsdelar som håller ihop och som människor vill fortsätta bo i.

För oss är det också viktigt att stadens skattemedel används på ett effektivt sätt. Att ta del av invånarnas syn på hur deras miljöer kan förbättras är viktigt för både politiker och tjänstemän. Vi politiker är valda för att representera våra väljare och göra tuffa prioriteringar å deras vägnar genom en förmåga att se till helheten när vi fattar beslut. Idag finns möjlighet för medborgare att engagera sig i och påverka politiska beslut som rör deras närmiljö genom att exempelvis insända medborgarförslag, delta i samråd eller ha en dialog med lokala företrädare under stadsdelsnämndens frågestund. I slutändan är det dock folkvalda politiker som har ansvaret att väga samman intressen och göra prioriteringar. Vi ställer oss därför kritiska till förslaget om Medborgarbudgetar. Det riskerar att bli ett sätt att frånsäga sig det ansvaret och risken är påtaglig att engagerade särintressen, snarare än ett för stadsdelens invånare representativt allmänintresse, blir styrande i processerna.

Stockholms stadsdelar ska vara levande stadsdel som är trygg för alla invånare som vistas här. Gallerior bidrar till att skapa mer liv och rörelse och lockar hit näringsidkare och andra verksamheter vilket både skapar arbetstillfällen och naturliga mötesplatser i stadsdelen. Vi ställer oss frågande till den till synes kritiska inställningen till galleriornas inverkan på stadsbilden och anser att skrivningarna kring detta är minst sagt otydliga. Mer folkliv och naturliga mötesplatser, oavsett om de omges av vad förvaltningen kallar ”vinstintresse” eller ej, kan snarare utgöra förutsättningar för att öka det demokratiska deltagandet genom att ge möjlighet till aktiviteter och dialoger i anslutning till mötesplatser, butiker och caféer.

För att kunna frigöra mer resurser till kärnverksamhet anser vi att staden regelbundet måste ompröva arbetssätt och strukturer för att kunna hålla kostnader för

byråkrati, administration och onödigt krångel nere. Inom upphandlingsområdet finns möjlighet att hålla nere kostnader och samtidigt hålla uppe kvaliteten vid inköp av varor och tjänster så att stockholmarna får ut så mycket som möjligt av sina skattekonor. Alltför många och detaljerade krav i upphandlingar, så som sociala klausuler, driver dock upp kostnader och försvårar för många företag att kunna lägga in i en upphandling, vilket riskerar att ge sämre kvalitet för dyrare kostnad.

Dold potential – hinder och möjligheter för ungas stockholmars etablering på arbetsmarknaden

I delrapporten dold potential föreslås åtgärder som att rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper, att utveckla ett arbete med arbetsdifferentiering samt att främja kompetensbaserad och icke-diskriminerande rekrytering.

Att införa så kallade sociala krav i upphandling, som föreslås i rapporten, innebär att det offentliga ställer krav på att en viss andel av de anställda ska tillhöra en utsatt målgrupp för att företag ska få delta i en upphandling. Det är självklart att Stockholms stad ska säkerställa anständiga arbetsvillkor för medarbetare hos leverantörer som staden anlitar. Seriösa aktörer, rättssäkra arbetsförhållanden, transparenta upphandlingsmodeller och konkurrens på lika villkor ska präglade upphandlingar i Stockholms stad. Men samtidigt som vi måste värna goda villkor för jobben måste vi också värna de drivkrafter som får jobben att växa.

Sociala krav i upphandlingsförfaranden innebär alltför stora begränsningar i företagens möjligheter att förädla sina produkter och tjänster på bästa sätt. Förslaget stänger därmed ute företag som måste anpassa sig till den verkliga marknadens krav för att överleva. I vissa fall skulle det kunna innebära att företag tvingas säga upp befintlig personal för att möta upphandlingskraven från staden. Ett annat tänkbart scenario är att en utrikesfödd person blir uppsagd för att ge plats åt en annan person från en av stadens definierade svaga grupper. Sociala krav vid upphandling blir då snarare integrationshämmande än främjande.

När det gäller förslaget om arbetsdifferentiering är det viktigt att understryka att många arbetsuppgifter som förekommer inom såväl förvaltningar som de flesta företag är specialiserade, systemberoende och kräver rätt kompetens. Därför kan differentiering av arbetet bli problematiskt. Både offentliga och privata aktörer är ofta intäktfinansierade vilket också försvårar möjligheter att avsätta nödvändiga resurser för introduktion, handledning, mm. Med sagt innebär det inte att förslaget om arbetsdifferentiering ska avfärdas helt, men det behövs en noggrann analys för vilka yrkesområde och målgrupper där detta skulle kunna tillämpas. En arbetsdifferentiering får inte äventyra kvalitén på produkten eller tjänsten.

Möjligheterna är dock begränsade då flera tjänster inom exempelvis myndighetsutövning och förskola kräver specifik utbildningsbakgrund eller legitimation.

Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet

De två delrapporterna ”Staden där vi möts” och ”Från delad till enad stad” tar fasta på några synnerligen viktiga utgångspunkter. Det handlar om att bygga tätare och mer

hållbart, ta bort fysiska barriärer och sätta in åtgärder för att öka rörligheten i det befintliga bostadsbeståndet. Tyvärr gör den socialdemokratiskt ledda majoriteten precis tvärtom – deras ord möts inte upp i handling – de cementerar den fysiska segregationen i Stockholm.

Bland annat tar kommissionen upp att det går att överbygga fysiska barriärer mellan stadsdelar och på så vis motverka negativa följder av rumslig segregation. Detta faktum påtalar vi gång efter annan i reservationer i såväl kommunfullmäktige som berörda nämnder.

Genomförandet av miljonprogrammets glesa struktur har medfört en av de allra största samhällsutmaningarna vi har i Stockholm idag – segregerade stadsdelar. Detta faktum bekräftas också i delrapporten ”Från delad till enad stad” – resurssvaga hushåll koncentreras till mindre attraktiva bostadsområden där välfärdsutvecklingen är sämre. Därtill kommer majoritetens beslut om nya nivåer för tomträttsavgifter leda till att denna situation cementeras i än större utsträckning.

Kommissionen påpekar att enbart nybyggnation av bostäder inte kommer att räcka för att komma till rätta med bostadsbristen. Detta har vi också påpekat vid otaliga tillfällen. Men nuvarande byggtakt kommer bara drygt halva bostadsbehovet att mötas. Vi instämmer helt med kommissionens slutsatser om att andra åtgärder behöver sättas in. Det handlar bland annat om att reformera flyttskatten för att främja rörligheten på marknaden och få ett bättre nyttjande av det befintliga beståndet.

Delrapporten ”Staden där vi möts” tar fasta på värdet av rummet mellan husen, det vill säga gestaltningen av den offentliga miljön med parker och torg där vi alla kan vistas fritt och mötas. Vi instämmer i att otryggheten i stadsdelarna aktivt måste motarbetas. Detta är inte minst viktigt i våra utanförskapsområden där den grova brottsligheten har eskalerat bara det två senaste åren.

När Stockholm växer med nya årsringar är det viktigt att bejaka mer än enbart kvantitet i bostadsbyggandet, vi måste även se gaturummet mellan husen som en del i arkitekturen. Det är därför bra att delrapporten även tar upp arkitektens roll i det offentliga rummet. I det sammanhanget är det dock anmärkningsvärt att Stockholm ännu har något arkitekturprogram, trots att ett godkännande av Arkitektur Stockholm klubbades i stadsbyggnadsnämnden i november 2013.

Den lärande skolan

I delrapporten den lärande skolan lyfts insatser som infördes under Alliansens tid i majoritet och regeringsställning. I rapporten föreslås att flera av dessa borde utvecklas ytterligare. Däribland karriärtjänster för lärare där kollegialt lärande ingår, matematiklyftet och även vikten av en skolkultur som präglas av höga förväntningar på alla elever. Det är bra och välkommet.

Vi delar även uppfattningen att det krävs tydligare uppföljning av stödinsatser till elever med behov för att säkerställa att insatserna når alla elever. Resultatspridningen mellan skolor utifrån elevernas socioekonomiska förutsättningar är fortsatt stor och har förstärkts jämfört med tidigare, trots att det socioekonomiska tillägget idag står för en betydande del av utbildningsnämndens budget.

Moderaterna har tidigare påpekat att systemet med tilläggsbelopp inte fungerar tillfredsställande samt föreslagit screening i övergång mellan förskola och grundskola för att hitta eleverna i tid, men vi har också tillskjutit medel för elever i behov av särskilt stöd. För att åtgärder och resurser ska vara effektiva krävs ordentlig uppföljning, utvärdering och styrning. Det är därför positivt att detta nu lyfts i rapporten.

Servicenämnden

Reservation anfördes av Henrik Sjölander m.fl. (alla M), enligt följande.

Servicenämnden ska redovisa sina förutsättningar för genomförande av åtgärder gällandes ungas etablering på arbetsmarknaden. De föreslagna åtgärderna handlar om att rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper, att utveckla ett arbete med arbetsdifferentiering samt att främja kompetensbaserad och icke-diskriminerande rekrytering.

Riktade sysselsättningskrav i upphandling kan i vissa specifika fall vara befogade för att få in prioriterade grupper på arbetsmarknaden. Det krävs dock en noggrann analys av vilka konsekvenser sådana sysselsättningskrav kan få avseende, bland annat, företags möjlighet att uppfylla kraven och därmed delta i upphandlingen och på anbuden och därmed kostnaden för den upphandlade varan eller tjänsten. Till exempel kan riktade sysselsättningskrav bli mycket svåra att uppfylla för små och medelstora företag, vilket skulle leda till en begränsning och likriktning bland den de företag som väljer att lämna anbud.

Regelverk som begränsar antalet deltagande företag i upphandlingar riskerar således att motverka syftet med offentlig upphandling. Man bör därför vara mycket försiktig med att lägga till ytterligare krav i upphandlingslagstiftningen, utöver dem som redan framgår av EU:s bestämmelser.

Förvaltningen nämner, med anledning av arbetsdifferentiering, att de flesta arbetsuppgifter inom förvaltningen är specialiserade och systemberoende vilket försvårar differentiering av arbetet. Att verksamheten är intäktsfinansierad försvårar vidare möjligheter att avsätta nödvändiga resurser för introduktion, handledning, mm. Vi menar att denna problematik finns hos de flesta företag och privata arbetsplatser. Det betyder att de problem som förvaltningen lyfter kommer att uppstå hos företag som lägger anbud vid upphandlingar med sociala krav och sysselsättningskrav. Om inte stadens egna verksamheter kan erbjuda arbetsuppgifter till prioriterade grupper på arbetsmarknaden hur kan man då förvänta sig att företag ska kunna erbjuda detta? Stadens verksamheter måste ta sitt ansvar avseende dessa prioriterade grupper.

Socialnämnden

Reservation anfördes av Andréa Ström m.fl. (alla M) och Isabel Smedberg Palmqvist m.fl. (alla L) enligt följande.

Sociala hållbarhetskommissionen publicerade vintern 2016/2017 fyra nya delrapporter som berör demokrati, utbildning, arbetsmarknad och stadsplanering. Alliansen tycker att det är beklagligt att Socialnämnden endast får en av de fyra delrapporterna på remiss då vi gärna hade velat ta del av innehållet i samtliga rapporter.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden uteblir, exempelvis skjuts utflytt av stadens förvaltningar på framtiden eller ställs in.

De forskarrapporter som hållbarhetskommissionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommissionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Vi välkomnar det arbete som har gjorts och ställer sig positiva till flertalet av förslagen i den rapport som har kommit nämnden till del. Med det sagt finns det även åtgärder som vi är djupt kritiska till och ställer oss frågande till dess genomförbarhet. Nedan redovisas dessa synpunkter.

I delrapporten dold potential föreslås åtgärder som att rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper, att utveckla ett arbete med arbetsdifferentiering samt att främja kompetensbaserad och icke-diskriminerande rekrytering.

Att införa så kallade sociala krav i upphandling, som föreslås i rapporten, innebär att det offentliga ställer krav på att en viss andel av de anställda ska tillhöra en utsatt målgrupp för att företag ska få delta i en upphandling. Det är självklart att Stockholms stad ska säkerställa anständiga arbetsvillkor för medarbetare hos leverantörer som staden anlitar. Seriösa aktörer, rättssäkra arbetsförhållanden, transparenta upphandlingsmodeller och konkurrens på lika villkor ska präglade upphandlingar i Stockholms stad. Men samtidigt som vi måste värna goda villkor för jobben måste vi också värna de drivkrafter som får jobben att växa.

Sociala krav i upphandlingsförfaranden innebär alltför stora begränsningar i företagens möjligheter att förädla sina produkter och tjänster på bästa sätt. Förslaget stänger därmed ute företag som måste anpassa sig till den verkliga marknadens krav för att överleva. I vissa fall skulle det kunna innebära att företag tvingas säga upp befintlig personal för att möta upphandlingskraven från staden. Ett annat tänkbart scenario är att en utrikesfödd person blir uppsagd för att ge plats åt en annan person

från en av stadens definierade svaga grupper. Sociala krav vid upphandling blir då snarare integrationshämmande än främjande.

När det gäller förslaget om arbetsdifferentiering är det viktigt att understryka att många arbetsuppgifter som förekommer inom såväl förvaltningar som de flesta företag är specialiserade, systemberoende och kräver rätt kompetens. Därför kan differentiering av arbetet bli problematiskt. Både offentliga och privata aktörer är ofta intäktsfinansierade vilket också försvårar möjligheter att avsätta nödvändiga resurser för introduktion, handledning, mm. Med det sagt innebär det inte att förslaget om arbetsdifferentiering ska avfärdas helt, men det behövs en noggrann analys för vilka yrkesområde och målgrupper där detta skulle kunna tillämpas. En arbetsdifferentiering får inte äventyra kvalitén på produkten eller tjänsten. Möjligheterna är dock begränsade då flera tjänster inom exempelvis myndighetsutövning och förskola kräver specifik utbildningsbakgrund eller legitimation.

Särskilt uttalande gjordes av Åsa Lindhagen m.fl. (alla MP), Rana Carlstedt m.fl. (alla S), Alexandra Mattsson Åkerström m.fl. (alla V) samt Anna Rantala Bonnier (Fi), enligt följande.

Att undanröja hinder för och bidra till människors självständighet är ett av socialtjänstens kärnuppdrag. Arbete och utbildning är centralt för att människor ska kunna leva ett fritt och självständigt liv. Hållbarhetskommisionens delrapport *Dold potential* som socialnämnden här ges möjlighet att kommentera utgör ett viktigt underlag för hur staden bättre kan möjliggöra unga personers etablering på arbetsmarknaden, inte minst de åtgärder som föreslås under A2.2.

Vi delar socialförvaltningens uppfattning om att det är viktigt att staden på olika sätt verkar för att unga personer ska ges möjlighet att fullfölja sina gymnasiestudier, alternativt delta i kompletterande studier för att komma närmare arbetsmarknaden. Även om det är viktigt att verka för att utbildningsinsatserna ska leda till arbete så snart som möjligt är det också nödvändigt att den enskilde individens behov får stå i centrum vilket i vissa fall innebär att studier/utbildning behöver pågå under en längre tid.

Stadsbyggnadsnämnden

Reservation anfördes av Joakim Larsson m.fl. (alla M) och Erik Slottner (KD), enligt följande.

Sociala hållbarhetskommisionen publicerade vintern 2016/2017 fyra nya delrapporter som berör demokrati, utbildning, arbetsmarknad och stadsplanering. Vi välkomnar det arbete som har gjorts och ställer oss positiva till flertalet av förslagen i rapporterna. Med det sagt finns det även åtgärder som vi är djupt kritiska till och ställer oss frågande till dess genomförbarhet. Nedan redovisas några principiella

ställningstaganden samt synpunkter på det som specifikt rör frågor om stadsutveckling.

Medborgare med mandat

Delrapporten medborgaren med mandat lyfter angelägna delar om demokrati och vikten av delaktighet. Demokrati är kärnan i det svenska samhället och ska värnas och främjas. Genom delaktighet och inflytande skapar vi stadsdelar som håller ihop och som människor vill fortsätta bo i.

För oss är det också viktigt att stadens skattemedel används på ett effektivt sätt. Att ta del av invånarnas syn på hur deras miljöer kan förbättras är viktigt för både politiker och tjänstemän. Vi politiker är valda för att representera våra väljare och göra tuffa prioriteringar å deras vägnar genom en förmåga att se till helheten när vi fattar beslut. Idag finns möjlighet för medborgare att engagera sig i och påverka politiska beslut som rör deras närmiljö genom att exempelvis insända medborgarförslag, delta i samråd eller ha en dialog med lokala företrädare under stadsdelsnämndens frågestund. I slutändan är det dock folkvalda politiker som har ansvaret att väga samman intressen och göra prioriteringar. Vi ställer oss därför kritiska till förslaget om Medborgarbudgetar. Det riskerar att bli ett sätt att frånsäga sig det ansvaret och risken är påtaglig att engagerade sårintressen, snarare än ett för stadsdelens invånare representativt allmänintresse, blir styrande i processerna.

Stockholms stadsdelar ska vara levande stadsdel som är trygg för alla invånare som vistas här. Gallerior bidrar till att skapa mer liv och rörelse och lockar hit näringsidkare och andra verksamheter vilket både skapar arbetstillfällen och naturliga mötesplatser i stadsdelen. Vi ställer oss frågande till den till synes kritiska inställningen till galleriornas inverkan på stadsbilden och anser att skrivningarna kring detta är minst sagt otydliga. Mer folkliv och naturliga mötesplatser, oavsett om de omges av vad förvaltningen kallar ”vinstintresse” eller ej, kan snarare utgöra förutsättningar för att öka det demokratiska deltagandet genom att ge möjlighet till aktiviteter och dialoger i anslutning till mötesplatser, butiker och caféer.

För att kunna frigöra mer resurser till kärnverksamhet anser vi att staden regelbundet måste ompröva arbetssätt och strukturer för att kunna hålla kostnader för byråkrati, administration och onödigt krångel nere. Inom upphandlingsområdet finns möjlighet att hålla nere kostnader och samtidigt hålla upp kvaliteten vid inköp av varor och tjänster så att stockholmarna får ut så mycket som möjligt av sina skattekrön. Alltför många och detaljerade krav i upphandlingar driver dock upp kostnader och försvårar för många företag att kunna lägga anbud i en upphandling, vilket riskerar att ge sämre kvalitet för dyrare kostnad.

Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet

De två delrapporterna ”Staden där vi möts” och ”Från delad till enad stad” tar fasta på några synnerligen viktiga utgångspunkter. Det handlar om att bygga tätare och mer hållbart, ta bort fysiska barriärer och sätta in åtgärder för att öka rörligheten i det befintliga bostadsbeståndet. Tyvärr gör den socialdemokratiskt ledda majoriteten precis tvärtom – deras ord möts inte upp i handling – de cementerar den fysiska segregationen i Stockholm.

Bland annat tar kommissionen upp att det går att överbrygga fysiska barriärer mellan stadsdelar och på så vis motverka negativa följder av rumslig segregation. Detta faktum påtalar vi gång efter annan i reservationer i såväl kommunfullmäktige som berörda nämnder.

Genomförandet av miljonprogrammets glesa struktur har medfört en av de allra största samhällsutmaningarna vi har i Stockholm idag – segregerade stadsdelar. Detta faktum bekräftas också i delrapporten ”Från delad till enad stad” – resurssvaga hushåll koncentreras till mindre attraktiva bostadsområden där välfärdsutvecklingen är sämre. Därtill kommer majoritetens beslut om nya nivåer för tomträttsavgifter leda till att denna situation cementeras i än större utsträckning.

Kommissionen påpekar att enbart nybyggnation av bostäder inte kommer att räcka för att komma till rätta med bostadsbristen. Detta har vi också påpekat vid otaliga tillfällen. Men nuvarande byggtakt kommer bara drygt halva bostadsbehovet att mötas. Vi instämmer helt med kommissionens slutsatser om att andra åtgärder behöver sättas in. Det handlar bland annat om att reformera flyttskatten för att främja rörligheten på marknaden och få ett bättre nyttjande av det befintliga beståndet.

Delrapporten ”Staden där vi möts” tar fasta på värdet av rummet mellan husen, det vill säga gestaltningen av den offentliga miljön med parker och torg där vi alla kan vistas fritt och mötas. Vi instämmer i att otryggheten i stadsdelarna aktivt måste motarbetas. Detta är inte minst viktigt i våra utanförskapsområden där den grova brottsligheten har eskalerat bara de två senaste åren.

När Stockholm växer med nya årsringar är det viktigt att bejaka mer än enbart kvantitet i bostadsbyggandet, vi måste även se gaturummet mellan husen som en del i arkitekturen. Det är därför bra att delrapporten även tar upp arkitektens roll i det offentliga rummet. I det sammanhanget är det dock anmärkningsvärt att Stockholm ännu har något arkitekturprogram, trots att ett godkännande av Arkitektur Stockholm klubbades i stadsbyggnadsnämnden i november 2013.

Särskilt uttalande gjordes av Björn Ljung (L) enligt följande.

De forskarrapporter som hållbarhetskommissionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommissionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Demokrati

Att medborgarna känner att de kan påverka sitt lokalsamhälle är viktigt för tilliten till demokratin. Alliansen arbetade under vår tid vid makten på många sätt för att öka medborgarnas inflytande genom medborgarförslag, boendedialoger, Järvalyftet och nya samrådsmekanismer.

Majoriteten har gjort ett stort nummer av de medborgardialoger och försök till medborgarbudgetering som har gjorts. Vi ser en stor risk i att man utlovar ett inflytande som inte egentligen finns, och därmed gör människor besvikna. Majoriteten lever heller inte alltid själv upp till sina högtflygande ambitioner. Dialoger med närboende när det gäller exempelvis modulbostäder för nyanlända har varit illa skötta och har skapat frustration hos de lokalboende att de inte får information om vad som händer och att deras synpunkter inte tas till vara.

Som påpekas på många håll i hållbarhetskommisionens delrapport *Medborgare med mandat* är det ett genomgående problem med medborgardialoger att de ger resursstarka och röststarka medborgare, ofta med på förhand mycket tydliga åsikter, ett oproportionerligt inflytande, och därmed att resultatet av processerna blir mindre representativt för åsikterna hos befolkningen i allmänhet. De förtroendevalda politikerna har ett ansvar att företräda samtliga medborgare och så länge problemen med ojämnt deltagande inte är lösta finns det en gräns för hur mycket av beslutsfattandet som kan delegeras från förtroendevalda till deltagarstyrda processer. Det hindrar inte att man använder dialogprocesser för att ta in nya idéer eller få en bild av hur ett förslag kommer att fungera i verkligheten.

Rapporten för en diskussion om social representativitet, såväl när det gäller deltagare i medborgardialoger som när det gäller den kommunala förvaltningen. Risken med ett överdrivet stort fokus på social representativitet är att individen reduceras till egenskaper som andra har valt ut och lagt vikt vid. Social representativitet i en urvalsprocess när det gäller politiskt beslutsfattande kan aldrig ges större tyngd än åsiktsrepresentativitet. Vad gäller representativitet inom förvaltningen är det självklart att staden ska sträva efter att vara en attraktiv arbetsgivare för alla oavsett bakgrund. Tillsättningar och befordringar ska ske strikt efter skicklighet och förtjänst.

Vi välkomnar satsningar för att skapa fler mötesplatser för föreningslivet och civilsamhället, något som är mycket efterfrågat. Vi välkomnar också projektet med en digital dialogportal som vi tror kan vara ett intressant sätt att stimulera medborgarna att dela med sig av sina idéer.

Stadsbyggnad

En av de allra viktigaste frågorna för hållbar stadsbyggnad är att se till att bygga inte bara bostäder, utan bygga fungerande samhällsmiljöer. Vi ser gärna ett utökat arbete med analyser och ställningstaganden kring kulturmiljöer och socialt värdeskapande men vi anser att huvudfokus måste ligga på att faktiskt planera på det sätt vi redan bestämt att vi vill planera. Liberalerna anser att frågan om tillgång på förskole- och skolplatser är den allra viktigaste stadsplaneringsfrågan för en hållbar samhällsbyggnad. Trots att riktmärken för förskoleplatser och skolplatser finns, trots uppdraget om barnkonsekvensanalyser i våra beslutsunderlag, misslyckas majoriteten systematiskt med att planera in förskolor och skolor kring våra utvecklingsområden. Därför kräver vi att det redan i startbesluten för detaljplanearbetet ska finnas en analys av förskole- och skolkapaciteten så att det samtidigt som det planeras för nya bostäder, planeras för nya utbildningslokaler.

Det är också helt nödvändigt att se större sammanhang än dagens detaljplaner för att få utväxling på föreslagna analyser kring hållbara stadsmiljöer. Vi behöver områdesplanera för att få in äldreboenden, idrottsytor, skolor, förskolor, lokal handel, arbetsplatser och kulturmiljöer på ett sätt som bildar en fungerande, trygg och inspirerande stadsmiljö.

I en framtida planering i den nya Översiktsplanen och bostadsförsörjningsprogrammen bör barriärer mellan stadsdelar planeras för att bygga samman stadsdelar. Det gäller överdäckning av hela eller delar av trafikleder och järnvägar samt stora öppna gröna fält, t ex delar av Järvafältet. Klok stadsplanering är ett kraftfullt verktyg för social hållbarhet. I det ligger också att bygga med blandade upplåtelseformer och storlekar. Det är också grundläggande att inte upprepa de misstag som gjorts under miljonprogrammen som byggt in hinder för social hållbarhet.

Trafiknämnden

Reservation anfördes av Cecilia Brinck m.fl. (alla M), enligt följande.

Se under kulturnämnden.

Särskilt uttalande gjordes av Jill Eriksson (L) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden, exempelvis flyttar av stadens förvaltningar, skjuts upp eller ställs in.

De forskarrapporter som hållbarhetskommissionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommissionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av Cecilia Brinck m.fl. (alla M) enligt följande.

Sociala hållbarhetskommissionen publicerade vintern 2016/2017 fyra nya delrapporter som berör demokrati, utbildning, arbetsmarknad och stadsplanering. Moderaterna välkomnar det arbete som har gjorts och ställer sig positiva till flertalet av förslagen i rapporterna. Med det sagt finns det även åtgärder som vi är djupt kritiska till och

ställer oss frågande till dess genomförbarhet. Nedan redovisas synpunkter på rapporterna ” Dold potential – hinder och möjligheter för ungas stockholmares etablering på arbetsmarknaden” respektive ” Den lärande skolan”.

Dold potential – hinder och möjligheter för ungas stockholmares etablering på arbetsmarknaden

I delrapporten dold potential föreslås åtgärder som att rikta sociala klausuler i upphandlingar till särskilt prioriterade grupper, att utveckla ett arbete med arbetsdifferentiering samt att främja kompetensbaserad och icke-diskriminerande rekrytering.

Att införa så kallade sociala krav i upphandling, som föreslås i rapporten, innebär att det offentliga ställer krav på att en viss andel av de anställda ska tillhöra en utsatt målgrupp för att företag ska få delta i en upphandling. Det är självklart att Stockholms stad ska säkerställa anständiga arbetsvillkor för medarbetare hos leverantörer som staden anlitar. Seriösa aktörer, rättssäkra arbetsförhållanden, transparenta upphandlingsmodeller och konkurrens på lika villkor ska prägla upphandlingar i Stockholms stad. Men samtidigt som vi måste värna goda villkor för jobben måste vi också värna de drivkrafter som får jobben att växa.

Sociala krav i upphandlingsförfaranden innebär alltför stora begränsningar i företagets möjligheter att förädla sina produkter och tjänster på bästa sätt. Förslaget stänger därmed ute företag som måste anpassa sig till den verkliga marknadens krav för att överleva. I vissa fall skulle det kunna innebära att företag tvingas säga upp befintlig personal för att möta upphandlingskraven från staden. Ett annat tänkbart scenario är att en utrikesfödd person blir uppsagd för att ge plats åt en annan person från en av stadens definierade svaga grupper. Sociala krav vid upphandling blir då snarare integrationshämmande än främjande.

När det gäller förslaget om arbetsdifferentiering är det viktigt att understryka att många arbetsuppgifter som förekommer inom såväl förvaltningar som de flesta företag är specialiserade, systemberoende och kräver rätt kompetens. Därför kan differentiering av arbetet bli problematiskt. Både offentliga och privata aktörer är ofta intäktsfinansierade vilket också försvårar möjligheter att avsätta nödvändiga resurser för introduktion, handledning, mm. Med sagt innebär det inte att förslaget om arbetsdifferentiering ska avfärdas helt, men det behövs en noggrann analys för vilka yrkesområde och målgrupper där detta skulle kunna tillämpas. En arbetsdifferentiering får inte äventyra kvalitén på produkten eller tjänsten.

Möjligheterna är dock begränsade då flera tjänster inom exempelvis myndighetsutövning och förskola kräver specifik utbildningsbakgrund eller legitimation.

Den lärande skolan

I delrapporten den lärande skolan lyfts insatser som infördes under Alliansens tid i majoritet och regeringsställning. I rapporten föreslås att flera av dessa borde utvecklas ytterligare. Däribland karriärtjänster för lärare där kollegialt lärande ingår, matematiklyftet och även vikten av en skolkultur som präglas av höga förväntningar på alla elever. Det är bra och välkommet.

Vi delar även uppfattningen att det krävs tydligare uppföljning av stödinsatser till elever med behov för att säkerställa att insatserna når alla elever. Resultatspridningen mellan skolor utifrån elevernas socioekonomiska förutsättningar är fortsatt stor och har

förstärkts jämfört med tidigare, trots att det socioekonomiska tillägget idag står för en betydande del av utbildningsnämndens budget.

Moderaterna har tidigare påpekat att systemet med socioekonomiska tilläggsbelopp inte fungerar tillfredsställande samt föreslagit screening i övergång mellan förskola och grundskola för att hitta eleverna i tid, men vi har också tillskjutit medel för elever i behov av särskilt stöd. För att åtgärder och resurser ska vara effektiva krävs ordentlig uppföljning, utvärdering och styrning. Det är därför positivt att detta nu lyfts i rapporten.

Särskilt uttalande gjordes av Olle Burell m.fl. (alla S), Ingegerd Akselsson Le Douaron m.fl. (alla MP) och Freddy Grip (V) enligt följande.

Majoriteten anser att det är oerhört viktigt att unga stockholmare slutför gymnasiet. Vi vet att ett godkänt gymnasiebetyg idag i princip är helt nödvändigt för en långsiktig etablering på arbetsmarknaden. Under åtgärd A2.2.1: *Utred förutsättningarna för en alternativ utbildning för ungdomar som har avbrutit eller inte fullföljt gymnasiet*, föreslås att en ny skolform tas fram med inspiration i så kallade "Second Chance-skolor".

Vi tror att det är av största vikt att staden arbetar individanpassat med målgruppen och att vi inte läser oss vid en typ av skolform eller insats. En ung person bör mötas där hen är, och kan gynnas av praktik eller arbete en tid för att få verktyg att fullfölja gymnasiet såväl som att slussas in i vuxenutbildningen eller annan skolform som alternativ till ungdomsskolan.

Vi anser dock att det redan finns skolformer inom befintlig utbildningsstruktur i Stockholm som skulle kunna användas i betydligt högre utsträckning än vad som görs idag. Folkhögskolorna arbetar med en pedagogik som har visat sig effektiv på kortutbildade eller unga som inte fullföljt gymnasiet. Vi tror att betydligt fler som nås av vårt uppsökande arbete skulle kunna slussas till folkhögskolorna där de lärarledda timmarna är fler, klasserna mindre och det egna ansvaret inte lika omfattande. En ny lokal skolform skulle ta tid att upprätta och få etablerad på arbetsmarknaden. Vi tror att det i dagsläget är klokt att fokusera på hur folkhögskolorna kan användas mer än vad som görs idag.

I 2017 års budget ligger ett uppdrag att arbetsmarknadsnämnden i samarbete med utbildningsnämnden ska utveckla möjligheten för nyanlända och ensamkommande gymnasieelever att fortsätta till studier på Komvux eller folkhögskola. För att säkerställa att detta sker kan exempelvis ett uppföljningsuppdrag läggas i nästa års budget.

Särskilt uttalande gjordes av Lotta Edholm m.fl. (alla L) och John Kåberg (C) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om "en stad som håller samman" men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater framför konkreta satsningar som skulle kunna motverka de utmaningar vi har i Stockholm idag, med en gängbrottslighet som attraherar unga och som får sitt yttersta uttryck i våldsdåd, med

en utsatthet för kvinnor i delar av staden som hindrar dem i deras liv, med svårigheter för företagare att verka i delar av Stockholm och med stora skillnader i framtidsutsikter, skolresultat och arbetsmarknadsdeltagande beroende på var i Stockholm man bor.

De forskarrapporter som hållbarhetskommisionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommisionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Majoriteten talar mycket om sociala investeringar som ett sätt att öka den sociala hållbarheten. Det faktiska arbetet med sociala investeringar har ännu inte lett till några resultat, och risken är stor att byråkrati och omständliga processer gör att de medel som har anslagits för sociala investeringar inte kommer till nytta.

Nedan lämnas specifika kommentarer utifrån utbildningsförvaltningens svar.

Skola

Högt ställda förväntningar och tydliga krav är grundläggande för att alla elever ska kunna lyckas i skolan. Precis som konstateras i delrapporten Den lärande skolan är det viktigt att skapa och upprätthålla en kultur med höga förväntningar, vilket har större betydelse för elever som saknar stöd hemifrån och förebilder som motiverar dem till att uppnå goda studieresultat.

För att försäkra sig om att krav och förväntningar efterlevs måste skolan utvärdera elevernas kunskaper. Tidiga utvärderingar gör att lärarna lättare kan upptäcka vilka elever som inte hänger med i undervisningen – och var man behöver sätta in stöd och hjälp.

Lärare och rektorer spelar en avgörande roll för skolans pedagogiska utveckling. Satsningen på förstelärare och lektorer måste återupptas. Den avbrutna satsningen försvårar rekrytering och möjlighet att behålla skickliga lärare. Möjligheten att göra karriär inom läraryrket måste stärkas. Rektorer och skolledare måste kunna fokusera på att vara pedagogiska ledare. Trygghet och studiero måste omfatta alla elever i skolan. Detta är extra viktigt i områden där utmaningarna är större.

Arbetsmarknad

Majoritetens 90-dagarsstrategi för unga är ett misslyckande. En bättre strategi för att få unga i arbete är att ge fler unga möjligheten till ett riktigt jobb. Det kan ske med olika former av lärlingssystem och yrkesintroduktion. Det är viktigt med samarbete med företag och andra organisationer i sysselsättningsarbetet. Genom sysselsättning bryts utanförskap och vägar in i samhället öppnas. Arbetet med att aktivt för människor från bidrag till jobb måste vara en prioriterad uppgift.

En funktionsnedsättning ska inte påverka ens möjligheter på arbetsmarknaden. Fler personer med funktionsnedsättning borde anställas av staden och personer med funktionsnedsättning ska ha samma möjlighet som andra anställda att växa som medarbetare och utveckla sin kompetens och sitt ledarskap. Ett program bör tas fram för att kartlägga och åtgärda de utmaningar som personer med funktionsnedsättning möter i sin yrkesmässiga profession. Staden bör också samverka med företag och

andra organisationer för att skapa fler praktikplatser, feriearbeten och möjligheter till arbete för personer med funktionsnedsättning.

Äldrenämnden

Reservation anfördes av Erik Slottner (KD), Dennis Wedin m.fl. (alla M), och ledamoten Ann-Katrin Åslund (L), enligt följande.

Genom de så kallade traineejobben skulle 32 000 nya jobb för unga skapas. Detta beskrevs som en del av Socialdemokraternas ”viktigaste vallöfte”, Löfvens flaggskepp i valrörelsen. Det gick sådär. I verkligheten har endast ett mycket fåtal traineejobb skapats vilket visar på åtgärdens misslyckande. Traineejobb är inte något som har efterfrågats av vare sig offentliga eller privata arbetsgivare.

Den rödgrönrosa majoriteten i Stockholms stadshus lever uppenbarligen i ännu en annan verklighet och framhärdar i sin tro att äldreomsorgen ska kunna spela en viktig roll i att minska arbetslösheten i gruppen av utbildade yngre människor. Självklart kan äldreomsorgen vara en bra arbetsplats för många yngre personer, men det får aldrig bli en arbetsmarknadsåtgärd för personer som saknar adekvat utbildning eller har fallenhet för yrket. Tyvärr ger rapporten sken av en sådan intention.

Som förvaltningen skriver i sitt remissvar kräver arbetet inom äldreomsorgen en förmåga att kunna möta och kommunicera med människor, att dokumentera och samarbeta. Arbetet kräver kunskap och utbildning, inte minst inom multisyjuklighet och demenssjuklighet.

Inom hemtjänsten, där ensamarbete utgör en stor del av arbetstiden, krävs ett stort mått av ansvarsfull självständighet. Äldreomsorgen är därmed inte ett yrke för vem som helst, utan för personer som har rätt kompetens och rätt vilja.

Dock anser Alliansen att förvaltningen har en väl negativ inställning till de så kallade serviceassistenter, som skulle kunna spela en roll inom äldreomsorgen.

Serviceassistenterna skulle kunna utföra de arbetsuppgifter som undersköterskor och sjuksköterskor är överkvalificerade för, exempelvis städa och laga mat.

Att införa serviceassistenter inom äldreomsorgen skulle höja statusen av den utbildade personalen, lösa en del av personalbristen och bereda plats åt personer som saknar (adekvat) utbildning.

Vi vill i sammanhanget betona vikten av att skattebetalarnas pengar alltid hanteras varsamt och på ett ansvarsfullt sätt, därför bör upphandlande myndigheter också kunna ställa krav på miljö och sociala hänsyn dock när detta är motiverat. För att förtydliga detta infördes år 2010 den så kallade bör-regeln, som innebär att upphandlande myndigheter bör beakta miljöhänsyn och sociala hänsyn om upphandlingens art motiverar detta.

Överförmyndarnämnden

Reservation anfördes av Lise-Lotte Fylking m.fl. (alla M) enligt följande.

Vi ställer oss ytterst kritiska till att arbetsklausuler och social hänsyn föreskrivs som villkor vid offentlig upphandling. Skattebetalarnas pengar ska alltid hanteras varsamt och på ett ansvarsfullt sätt, därför bör upphandlande myndigheter också kunna ställa krav på miljö och sociala hänsyn, dock när detta är motiverat. För att förtydliga detta infördes år 2010 den så kallade bör-regeln, som innebär att upphandlande myndigheter bör beakta miljöhänsyn och sociala hänsyn om upphandlingens art motiverar detta.

Stockholms stad ska alltid säkerställa anständiga arbetsvillkor för medarbetare hos de leverantörer som staden anlitar. Seriösa aktörer, rättssäkra arbetsförhållanden, transparenta upphandlingsmodeller och konkurrens på lika villkor ska prägla upphandlingar i Stockholms stad. Samtidigt som vi måste värna goda villkor för jobben måste vi också värna de drivkrafter som får jobben att växa. Att lagstifta om ytterligare sociala krav kan istället få motsatt effekt. Inte sällan är det de stora företagen med stora administrativa muskler som kan vara med och konkurrera om offentliga upphandlingar, inte minst när det finns specifika krav på upphandlingen. Regelverk som begränsar antalet deltagande företag i upphandlingar riskerar att motverka syftet med offentlig upphandling. Man bör därför vara mycket försiktig med att lägga till ytterligare krav i upphandlingslagstiftningen, utöver dem som redan framgår av EU:s bestämmelser.

Bromma stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Cecilia Obermüller m.fl. (alla MP), Johan Heinonen m.fl. (alla S) och Lillemor Samuelsson (V) enligt följande.

Vi anser att det är ett mycket väsentligt material som Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har tagit fram i de fyra presenterade delrapporterna.

Förvaltningen har lämnat bra synpunkter på de tre delrapporterna ”Dold potential”, ”Medborgare med mandat” och ”Staden där vi möts”.

Delrapporten ”Staden där vi möts” ger många idéer om hur stadsrummet kan utvecklas för att bidra till en socialt sammanhållen stad och ett ökat socialt värdeskapande. I våra snabbt växande stadsdelar som t.ex. Blackeberg och Annedal/Mariehäll måste verkligen en god social infrastruktur åstadkommas och kultur ges utrymme i samband med utbyggnaden.

Nämnden önskar lyfta fram vikten av att utveckla befintliga och tillkommande mötesplatser som t.ex. det blivande Bullerbytorget och Blackebergs centrum. Det är väsentligt att det tillkommande Bullerbytorget blir den attraktiva mötesplatsen det är planerat för. En högkvalitativ mötespunkt för olika generationer, där både ungdomar och äldre kan trivas. Även Mariehälls torg bör omvandlas till en socialt levande plats, mellan den äldre och nya stadsdelen, där torget speglas mot Mariehällskyrkans byggnad och dess grönytor (gärna med förebild i Bryants Park). I dessa två projekt

skulle en social planeringsprocess kunna prövas. Vi ser att Blackebergs centrum får en ökande betydelse när stadsdelen växer och att en upprustning av torget är välkommet.

I Johannesfred har den av stadsdelen genomförda medborgardialogen lett till att det nu påbörjas olika projekt för att höja kvalitén på befintliga gemensamma ytor men även tillskapa nya mötesplatser.

Nämnden välkomnar rekommendationerna och åtgärdsförslagen som framförs i rapporten och vill att de tillämpas i olika kommande projekt som t.ex. Centrala Bromma och Solvallaområdet.

Särskilt uttalande gjordes av Hanna Wistrand (L) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden, exempelvis flyttar av stadens förvaltningar, skjuts upp eller ställs in.

De forskarrapporter som hållbarhetskommissionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommissionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Majoriteten talar mycket om sociala investeringar som ett sätt att öka den sociala hållbarheten. Det faktiska arbetet med sociala investeringar har ännu inte lett till några resultat, och risken är stor att byråkrati och omständliga processer gör att de medel som har anslagits för sociala investeringar inte kommer till nytta.

Liberalerna föreslår att såväl lön som möjligheter till kompetensutveckling stärks för socialsekreterarna, framför allt i den sociala barn- och ungdomsvården, samt att lärarna får högre löner och större möjligheter att utföra sitt pedagogiska uppdrag. Det utgör konkreta satsningar som gör det möjligt för staden att höja kvaliteten i det stöd vi kan ge till varje barn att få en bra start i livet. På så sätt minskar vi skillnaderna i uppväxtvillkor och ökar varje stockholmares möjlighet att forma sitt eget liv.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Gustav Johansson m.fl. (alla M), enligt följande.

Se under kyrkogårdnämnden.

Särskilt uttalande gjordes av Peter Backlund (L) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden, exempelvis flyttar av stadens förvaltningar, skjuts upp eller ställs in.

De forskarrapporter som hållbarhetskommisionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommisionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Majoriteten talar mycket om sociala investeringar som ett sätt att öka den sociala hållbarheten. Det faktiska arbetet med sociala investeringar har ännu inte lett till några resultat, och risken är stor att byråkrati och omständliga processer gör att de medel som har anslagits för sociala investeringar inte kommer till nytta.

Liberalerna föreslår att såväl lön som möjligheter till kompetensutveckling stärks för socialsekreterarna, framför allt i den sociala barn- och ungdomsvården, samt att lärarna får högre löner och större möjligheter att utföra sitt pedagogiska uppdrag. Det utgör konkreta satsningar som gör det möjligt för staden att höja kvaliteten i det stöd vi kan ge till varje barn att få en bra start i livet. På så sätt minskar vi skillnaderna i uppväxtvillkor och ökar varje stockholmares möjlighet att forma sitt eget liv.

Demokrati

Att medborgarna känner att de kan påverka sitt lokalsamhälle är viktigt för tilliten till demokratin. Alliansen arbetade under vår tid vid makten på många sätt för att öka medborgarnas inflytande genom medborgarförslag, boendedialoger, Järvalyftet och nya samrådsmekanismer.

Majoriteten har gjort ett stort nummer av de medborgardialoger och försök till medborgarbudgetering som har gjorts. Vi ser en stor risk i att man utlovar ett inflytande som inte egentligen finns, och därmed gör människor besvikna. Majoriteten lever heller inte alltid själv upp till sina högtflygande ambitioner. Dialoger med närboende när det gäller exempelvis modulbostäder för nyanlända har varit illa skötta och har skapat frustration hos de lokalboende att de inte får information om vad som händer och att deras synpunkter inte tas till vara.

Som påpekas på många håll i hållbarhetskommisionens delrapport *Medborgare med mandat* är det ett genomgående problem med medborgardialoger att de ger resursstarka och röststarka medborgare, ofta med på förhand mycket tydliga åsikter, ett oproportionerligt inflytande, och därmed att resultatet av processerna blir mindre representativt för åsikterna hos befolkningen i allmänhet. De förtroendevalda politikerna har ett ansvar att företräda samtliga medborgare och så länge problemen med ojämnt deltagande inte är lösta finns det en gräns för hur mycket av beslutsfattandet som kan delegeras från förtroendevalda till deltagarstyrda processer. Det hindrar inte att man använder dialogprocesser för att ta in nya idéer eller få en bild av hur ett förslag kommer att fungera i verkligheten.

Rapporten för en diskussion om social representativitet, såväl när det gäller deltagare i medborgardialoger som när det gäller den kommunala förvaltningen. Risker med ett överdrivet stort fokus på social representativitet är att individen reduceras till egenskaper som andra har valt ut och lagt vikt vid. Social representativitet i en urvalsprocess när det gäller politiskt beslutsfattande kan aldrig ges större tyngd än åsiktsrepresentativitet. Vad gäller representativitet inom förvaltningen är det självklart att staden ska sträva efter att vara en attraktiv arbetsgivare för alla oavsett bakgrund. Tillsättningar och befordringar ska ske strikt efter skicklighet och förtjänst.

Vi välkomnar satsningar för att skapa fler mötesplatser för föreningslivet och civilsamhället, något som är mycket efterfrågat. Vi välkomnar också projektet med en digital dialogportal som vi tror kan vara ett intressant sätt att stimulera medborgarna att dela med sig av sina idéer.

Skola

Högt ställda förväntningar och tydliga krav är grundläggande för att alla elever ska kunna lyckas i skolan. Precis som konstateras i delrapporten *Den lärande skolan* är det viktigt att skapa och upprätthålla en kultur med höga förväntningar, vilket har större betydelse för elever som saknar stöd hemifrån och förebilder som motiverar dem till att uppnå goda studieresultat.

För att försäkra sig om att krav och förväntningar efterlevs måste skolan utvärdera elevernas kunskaper. Tidiga utvärderingar gör att lärarna lättare kan upptäcka vilka elever som inte hänger med i undervisningen – och var man behöver sätta in stöd och hjälp.

Lärare och rektorer spelar en avgörande roll för skolans pedagogiska utveckling. Satsningen på förstelärare och lektorer måste återupptas. Den avbrutna satsningen försvårar rekrytering och möjlighet att behålla skickliga lärare. Möjligheten att göra karriär inom läraryrket måste stärkas. Rektorer och skolledare måste kunna fokusera på att vara pedagogiska ledare.

Arbetsmarknad

Majoritetens 90-dagarsstrategi för unga är ett misslyckande. En bättre strategi för att få unga i arbete är att ge fler unga möjligheten till ett riktigt jobb. Det kan ske med olika former av lärlingssystem och yrkesintroduktion. Det är viktigt med samarbete med företag och andra organisationer i sysselsättningsarbetet. Genom sysselsättning bryts utanförskap och vägar in i samhället öppnas. Arbetet med att aktivt för människor från bidrag till jobb måste vara en prioriterad uppgift.

En funktionsnedsättning ska inte påverka ens möjligheter på arbetsmarknaden. Fler personer med funktionsnedsättning borde anställas av staden och personer med funktionsnedsättning ska ha samma möjlighet som andra anställda att växa som medarbetare och utveckla sin kompetens och sitt ledarskap. Ett program bör tas fram för att kartlägga och åtgärda de utmaningar som personer med funktionsnedsättning möter i sin yrkesmässiga profession. Staden bör också samverka med företag och andra organisationer för att skapa fler praktikplatser, feriearbeten och möjligheter till arbete för personer med funktionsnedsättning.

Stadsbyggnad

En av de allra viktigaste frågorna för hållbar stadsbyggnad är att se till att bygga inte bara bostäder, utan bygga fungerande samhällsmiljöer. Vi ser gärna ett utökat arbete med analyser och ställningstaganden kring kulturmiljöer och socialt värdeskapande men vi anser att huvudfokus måste ligga på att faktiskt planera på det sätt vi redan bestämt att vi vill planera. Liberalerna anser att frågan om tillgång på förskole- och skolplatser är den allra viktigaste stadsplaneringsfrågan för en hållbar samhällsbyggnad. Trots riktmärken för förskoleplatser och skolplatser finns, trots uppdraget om barnkonsekvensanalyser i våra beslutsunderlag, misslyckas majoriteten systematiskt med att planera in förskolor och skolor kring våra utvecklingsområden. Därför kräver vi att det redan i startbesluten för detaljplanearbetet ska finnas en analys av förskole- och skolkapaciteten så att det samtidigt som det planeras för nya bostäder, planeras för nya utbildningslokaler.

Det är också helt nödvändigt att se större sammanhang än dagens detaljplaner för att få utväxling på föreslagna analyser kring hållbara stadsmiljöer. Vi behöver områdesplanera för att få in äldreboenden, idrottsytor, skolor, förskolor, lokal handel, arbetsplatser och kulturmiljöer på ett sätt som bildar en fungerande, trygg och inspirerande stadsmiljö.

Ersättaryttrande gjordes av Claes Karlsson (KD) enligt följande.

Kommissionen lyfter fram ungas situation som befinner sig utanför både arbete eller studier. Vi vet idag att unga som saknar gymnasieutbildning har det svårare att ta sig in på arbetsmarknaden än unga som har gymnasieutbildning. Ännu värre är det för gruppen som varken har avslutad grundskola och därmed inte heller gymnasiebetyg. Den gruppen har ofta många års studie att ta igen och försöka reparera vilken kan ses som oövervinnligt.

Samtidigt har denna grupp har debatterats sedan utredningen ”Unga Utanför” skrevs av Anders Kassman redan 2003 på uppdrag av ungdomsstyrelsen. Utredningen resulterade i att kommunerna idag har ett uppföljningsansvar för gruppen och skyldighet att hjälpa dem med rådgivning och stöd för att komma tillbaka till studier eller praktik. Olika projekt har bedrivits i Stockholm med allt ifrån Navigatorscenter till ungdomsanställningar med just målet är att de skall kunna studera eller jobba. Problemet med många ungdomar utan sysselsättning kvarstår trots många insatser från samhällets sida.

Samtidigt skriker samhället efter en mängd yrkeskategorier. Det privata näringslivet har stora svårigheter att rekrytera vissa yrkesgrupper såsom truckförare, grävmaskinister, glasmästare, bagare mm. Många av dessa yrken kräver inte tre års

gymnasium. De kräver att man har rätt körkort och i vissa fall även kan få börja som lärling.

Det är dags att börja arbeta för att Stockholm anordnar fler kortare utbildningar för både unga vuxna men även vuxna som saknar utbildning. Syftet är att denna grupp snabbare skall hitta in i arbetslivet trots att de saknar gymnasieutbildning. Detta kräver ett samarbete mellan näringsliv och kommun för att ta reda på vilka yrkeskategorier som saknas i samhället för att därefter kunna uppdra åt yrkesskolorna att anordna dessa utbildningar.

Farsta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Lars Jilmstad m.fl. (alla M) enligt följande.

Se under kyrkogårdsnämnden.

Särskilt uttalande gjordes av Peter Öberg (L) enligt följande.

Se under Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd.

Ersätтарыtrande gjordes av Lars Hultkvist (KD) enligt följande.

Kommissionens förslag om medborgardialoger, medborgarbudgetar och medborgarvärdar innebär en underskattning av den parlamentariska demokratis möjligheter. Detta är särskilt tydligt när den föreslår att nämndledamöter skall gå en utbildning för att kunna ha en dialog med allmänheten. Kristdemokraterna anser att det är partiernas roll att avgöra vilka kompetenser deras företrädare skall ha.

Kommissionen lyfter fram ungas situation som befinner sig utanför både arbete eller studier. Vi vet idag att unga som saknar gymnasieutbildning har det svårare att ta sig in på arbetsmarknaden än unga som har gymnasieutbildning. Ännu värre är det för gruppen som varken har avslutad grundskola och därmed inte heller gymnasiebetyg. Den gruppen har ofta många års studie att ta igen och försöka reparera vilken kan ses som oövervinnligt.

Samtidigt har denna grupp har debatterats sedan utredningen ”Unga Utanför” skrevs av Anders Kassman redan 2003 på uppdrag av ungdomsstyrelsen. Utredningen resulterade i att kommunerna idag har ett uppföljningsansvar för gruppen och skyldighet att hjälpa dem med rådgivning och stöd för att komma tillbaka till studier eller praktik. Olika projekt har bedrivits i Stockholm med allt ifrån Navigatorscenter till ungdomsanställningar med just målet är att de skall kunna studera eller jobba. Problemet med många ungdomar utan sysselsättning kvarstår trots många insatser från samhällets sida.

Samtidigt skriker samhället efter en mängd yrkeskategorier. Det privata näringslivet har stora svårigheter att rekrytera vissa yrkesgrupper såsom truckförare,

grävmaskinister, glasmästare, bagare mm. Många av dessa yrken kräver inte tre års gymnasium. De kräver att man har rätt körkort och i vissa fall även kan få börja som lärling.

Det är dags att börja arbeta för att Stockholm anordnar fler kortare utbildningar för både unga vuxna men även vuxna som saknar utbildning. Syftet är att denna grupp snabbare skall hitta in i arbetslivet trots att de saknar gymnasieutbildning. Detta kräver ett samarbete mellan näringsliv och kommun för att ta reda på vilka yrkeskategorier som saknas i samhället för att därefter kunna uppdraga åt yrkesskolorna att anordna dessa utbildningar.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Abit Dundar m.fl. (alla L) och Lars Svärd m.fl. (alla M), enligt följande.

Se under Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Helen Jäderlund Eckardt (L) enligt följande.

Se under Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Joel Laurén m.fl. (alla M), enligt följande.

Demokrati är kärnan i det svenska samhället och ska värnas och främjas. Genom delaktighet och inflytande skapar vi en stadsdel som håller ihop och som människor vill fortsätta bo i. Att ta del av invånarnas syn på hur deras miljöer kan förbättras är viktigt för både politiker och tjänstemän. Vi politiker är valda för att representera våra väljare och göra tuffa prioriteringar å deras vägnar genom en förmåga att se till helheten när vi fattar beslut. Idag finns möjlighet för medborgare att engagera sig i och påverka politiska beslut som rör deras närmiljö genom att exempelvis insända medborgarförslag, delta i samråd eller ha en dialog med lokala företrädare under stadsdelsnämndens frågestund. På Kungsholmen ska vi vara stolta över det stora engagemang som medborgare visar genom det stora antalet medborgarförslag som inkommer. I slutändan är det dock folkvalda politiker som har ansvaret att väga samman intressen och göra prioriteringar. Medborgarbudgetar riskerar att bli ett sätt

att frånsäga sig det ansvaret och risken är påtaglig att engagerade sårintressen snarare än ett för stadsdelens invånare representativt allmänintresse blir styrande i processerna.

För att vara framgångsrik måste politiken ha en insikt om sina egna begränsningar. Människors vardag och samhällslivet i stort är mångfacetterat och komplext och styrs inte enbart av politiska beslut. Stadens och politikens roll kan och ska främst vara att skapa gynnsammast möjliga förutsättningar för fler jobb i nya och växande företag, attraktiva och trygga stadsmiljöer runt om i staden, samt social sammanhållning i starka civila gemenskaper. Vägen dit går genom att reducera den politiska detaljstyrningen av samhällsutvecklingen och människors och företags vardag. Genom att koncentrera det offentliga åtagandet till dess kärnuppgifter, minska regleringar och lätta skattetrycket frigörs människors egen initiativförmåga. En utveckling i motsatt utveckling gynnar inte sammanhållningen i staden. Vi ser att ett nytt utanförskap växer fram, i Sverige som helhet står runt en miljon människor utanför arbetsmarknaden. Det krävs därför konkreta åtgärder för att bryta ett växande utanförskap och bidragsberoende, så att fler kan ta steget till jobb och egen försörjning och den frihet, självständighet och värdighet som det skänker. Det skapar även social hållbarhet.

Kungsholmen ska vara en levande stadsdel som är trygg för alla invånare som vistas här. Gallerierna på Kungsholmen bidrar till att skapa mer liv och rörelse och lockar hit näringsidkare och andra verksamheter vilket både skapar arbetstillfällen och naturliga mötesplatser i stadsdelen. Vi ställer oss frågande till förvaltningens till synes kritiska inställning till galleriernas inverkan på stadsbilden och anser att skrivningarna kring detta är minst sagt otydliga. Mer folkliv och naturliga mötesplatser, oavsett om de omges av vad förvaltningen kallar ”vinstintresse” eller ej, kan snarare utgöra förutsättningar för att öka det demokratiska deltagandet genom att ge möjlighet till aktiviteter och dialoger i anslutning till mötesplatser, butiker och caféer.

För att kunna frigöra mer resurser till kärnverksamhet anser vi att staden regelbundet måste ompröva arbetssätt och strukturer för att kunna hålla kostnader för byråkrati, administration och onödigt krångel nere. Inom upphandlingsområdet finns möjlighet att hålla nere kostnader och samtidigt hålla uppe kvaliteten vid inköp av varor och tjänster så att stockholmarna får ut så mycket som möjligt av sina skattekrönor. Alltför många och detaljerade krav i upphandlingar, så som sociala klausuler, driver dock upp kostnader och försvårar för många företag att kunna lägga in ett erbjudande i en upphandling, vilket riskerar att ge sämre kvalitet för dyrare kostnad.

Särskilt uttalande gjordes av Lars Lundqvist m.fl. (alla L) enligt följande.

Den styrande majoriteten talar om ”en stad som håller samman” men prioriterar symboliska satsningar på råd, utskott och byråkrater samtidigt som konkreta satsningar på ytterstaden, exempelvis flyttar av stadens förvaltningar, skjuts upp eller ställs in.

De forskarrapporter som hållbarhetskommissionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för

hållbarhetskommisionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Majoriteten har drivit frågan om sociala investeringar. Som påpekas är det väl känt att tidiga sociala insatser ger resultat, och den egentliga frågan är därför vilka resurser som anslås.

Liberalerna föreslår att såväl lön som möjligheter till kompetensutveckling stärks för socialsekreterarna, framför allt i den sociala barn- och ungdomsvården, samt att lärarna får högre löner och större möjligheter att utföra sitt pedagogiska uppdrag. Det utgör konkreta satsningar som gör det möjligt för staden att höja kvaliteten i det stöd vi kan ge till varje barn att få en bra start i livet. På så sätt minskar vi skillnaderna i uppväxtvillkor och ökar varje stockholmares möjlighet att forma sitt eget liv.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Petra Gardos Ek m.fl. (alla M) enligt följande.

Demokrati är kärnan i det svenska samhället och ska värnas och främjas. Genom delaktighet och inflytande skapar vi stadsdelar som håller ihop och som människor vill fortsätta bo i. För oss är det också viktigt att stadens skattemedel används på ett effektivt sätt. Att ta del av invånarnas syn på hur deras miljöer kan förbättras är viktigt för både politiker och tjänstemän. Vi politiker är valda för att representera våra väljare och göra tuffa prioriteringar å deras vägnar genom en förmåga att se till helheten när vi fattar beslut. Idag finns möjlighet för medborgare att engagera sig i och påverka politiska beslut som rör deras närmiljö genom att exempelvis insända medborgarförslag, delta i samråd eller ha en dialog med lokala företrädare under stadsdelsnämndens frågestund. I slutändan är det dock folkvalda politiker som har ansvaret att väga samman intressen och göra prioriteringar. Medborgarbudgetar riskerar att bli ett sätt att frånsäga sig det ansvaret och risken är påtaglig att engagerade sårintressen snarare än ett för stadsdelens invånare representativt allmänintresse blir styrande i processerna.

För att vara framgångsrik måste politiken ha en insikt om sina egna begränsningar. Människors vardag och samhällslivet i stort är mångfacetterat och komplext och styrs inte enbart av politiska beslut. Stadens och politikens roll kan och ska främst vara att skapa gynnsammast möjliga förutsättningar för fler jobb i nya och växande företag, attraktiva och trygga stadsmiljöer runt om i staden, samt social sammanhållning i starka civila gemenskaper. Vägen dit går genom att reducera den politiska detaljstyrningen av samhällsutvecklingen och människors och företags vardag. Genom att koncentrera det offentliga åtagandet till dess kärnuppgifter, minska regleringar och lätta skattetrycket frigörs människors egen initiativförmåga. En utveckling i motsatt utveckling gynnar inte sammanhållningen i staden.

Stockholms stadsdelar ska vara levande stadsdelar som är trygg för alla invånare som vistas här. Gallerior bidrar till att skapa mer liv och rörelse och lockar hit näringsidkare och andra verksamheter vilket både skapar arbetstillfällen och naturliga mötesplatser i stadsdelen. Vi ställer oss frågande till den till synes kritiska inställning till galleriornas inverkan på stadsbilden och anser att skrivningarna kring detta är minst sagt otydliga. Mer folkliv och naturliga mötesplatser, oavsett om de omges av vad förvaltningen kallar ”vinstintresse” eller ej, kan snarare utgöra förutsättningar för att öka det demokratiska deltagandet genom att ge möjlighet till aktiviteter och dialoger i anslutning till mötesplatser, butiker och caféer.

För att kunna frigöra mer resurser till kärnverksamhet anser vi att staden regelbundet måste ompröva arbetsätt och strukturer för att kunna hålla kostnader för byråkrati, administration och onödigt krångel nere. Inom upphandlingsområdet finns möjlighet att hålla nere kostnader och samtidigt hålla uppe kvaliteten vid inköp av varor och tjänster så att stockholmarna får ut så mycket som möjligt av sina skattekrönor. Alltför många och detaljerade krav i upphandlingar, så som sociala klausuler, driver dock upp kostnader och försvårar för många företag att kunna lägga in ett bra erbjudande i en upphandling, vilket riskerar att ge sämre kvalitet för dyrare kostnad.

Särskilt uttalande gjordes av Olov Lindquist (L) enligt följande.

Se under Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Benjamin Dousa m.fl. (M) enligt följande.

Se under kyrkogårdsnämnden.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Jessica Sjönell (L) enligt följande.

De forskarrapporter som hållbarhetskommissionen har tagit fram är på det hela taget gedigna och intressanta och bidrar till vår samlade kunskap om Stockholm. Samtidigt kännetecknas den ideologiska utgångspunkten för hållbarhetskommissionens arbete av en statisk syn på individen, där den enskildes möjligheter att själv förändra sina livsvillkor inte berörs. Lösningar tänks genomgående ta formen av ytterligare politiska styrmedel, inte att undanröja de hinder som försvårar för människor att förverkliga sina livsdrömmar. Liberalerna menar att social hållbarhet förutsätter social rörlighet.

Majoriteten talar mycket om sociala investeringar som ett sätt att öka den sociala hållbarheten. Det faktiska arbetet med sociala investeringar har ännu inte lett till några resultat, och risken är stor att byråkrati och omständliga processer gör att de medel som har anslagits för sociala investeringar inte kommer till nytta.

Liberalerna föreslår att såväl lön som möjligheter till kompetensutveckling stärks för socialsekreterarna, framför allt i den sociala barn- och ungdomsvården, samt att lärarna får högre löner och större möjligheter att utföra sitt pedagogiska uppdrag. Det

utgör konkreta satsningar som gör det möjligt för staden att höja kvaliteten i det stöd vi kan ge till varje barn att få en bra start i livet. På så sätt minskar vi skillnaderna i uppväxtvillkor och ökar varje stockholmares möjlighet att forma sitt eget liv.

Demokrati

Att medborgarna känner att de kan påverka sitt lokalsamhälle är viktigt för tilliten till demokratin. Alliansen arbetade under vår tid vid makten på många sätt för att öka medborgarnas inflytande genom medborgarförslag, boendedialoger och nya samrådsmekanismer.

Majoriteten har gjort ett stort nummer av de medborgardialoger och försök till medborgarbudgetering som har gjorts. Vi ser en stor risk i att man utlovar ett inflytande som inte egentligen finns, och därmed gör människor besvikna.

Som påpekas på många håll i hållbarhetskommisionens delrapport *Medborgare med mandat* är det ett genomgående problem med medborgardialoger att de ger resursstarka och röststarka medborgare, ofta med på förhand mycket tydliga åsikter, ett oproportionerligt inflytande, och därmed att resultatet av processerna blir mindre representativt för åsikterna hos befolkningen i allmänhet. De förtroendevalda politikerna har ett ansvar att företräda samtliga medborgare och så länge problemen med ojämnt deltagande inte är lösta finns det en gräns för hur mycket av beslutsfattandet som kan delegeras från förtroendevalda till deltagarstyrda processer. Det hindrar inte att man använder dialogprocesser för att ta in nya idéer eller få en bild av hur ett förslag kommer att fungera i verkligheten.

Rapporten för en diskussion om social representativitet, såväl när det gäller deltagare i medborgardialoger som när det gäller den kommunala förvaltningen. Risker med ett överdrivet stort fokus på social representativitet är att individen reduceras till egenskaper som andra har valt ut och lagt vikt vid. Social representativitet i en urvalsprocess när det gäller politiskt beslutsfattande kan aldrig ges större tyngd än åsiktsrepresentativitet. Vad gäller representativitet inom förvaltningen är det självklart att staden ska sträva efter att vara en attraktiv arbetsgivare för alla oavsett bakgrund. Tillsättningar och befordringar ska ske strikt efter skicklighet och förtjänst.

Vi välkomnar satsningar för att skapa fler mötesplatser för föreningslivet och civilsamhället, något som är mycket efterfrågat. Vi välkomnar också projektet med en digital dialogportal som vi tror kan vara ett intressant sätt att stimulera medborgarna att dela med sig av sina idéer.

Skola

Högt ställda förväntningar och tydliga krav är grundläggande för att alla elever ska kunna lyckas i skolan. Precis som konstateras i delrapporten *Den lärande skolan* är det viktigt att skapa och upprätthålla en kultur med höga förväntningar, vilket har större betydelse för elever som saknar stöd hemifrån och förebilder som motiverar dem till att uppnå goda studieresultat.

För att försäkra sig om att krav och förväntningar efterlevs måste skolan utvärdera elevernas kunskaper. Tidiga utvärderingar gör att lärarna lättare kan upptäcka vilka elever som inte hänger med i undervisningen – och var man behöver sätta in stöd och hjälp.

Lärare och rektorer spelar en avgörande roll för skolans pedagogiska utveckling. Satsningen på förstelärare och lektorer måste återupptas. Den avbrutna satsningen försvårar rekrytering och möjlighet att behålla skickliga lärare. Möjligheten att göra

karriär inom läraryrket måste stärkas. Rektorer och skolledare måste kunna fokusera på att vara pedagogiska ledare.

Arbetsmarknad

Majoritetens 90-dagarsstrategi för unga är ett misslyckande. En bättre strategi för att få unga i arbete är att ge fler unga möjligheten till ett riktigt jobb. Det kan ske med olika former av lärlingssystem och yrkesintroduktion. Det är viktigt med samarbete med företag och andra organisationer i sysselsättningsarbetet. Genom sysselsättning bryts utanförskap och vägar in i samhället öppnas. Arbetet med att aktivt för människor från bidrag till jobb måste vara en prioriterad uppgift.

En funktionsnedsättning ska inte påverka ens möjligheter på arbetsmarknaden. Fler personer med funktionsnedsättning borde anställas av staden och personer med funktionsnedsättning ska ha samma möjlighet som andra anställda att växa som medarbetare och utveckla sin kompetens och sitt ledarskap. Ett program bör tas fram för att kartlägga och åtgärda de utmaningar som personer med funktionsnedsättning möter i sin yrkesmässiga profession. Staden bör också samverka med företag och andra organisationer för att skapa fler praktikplatser feriearbeten och möjligheter till arbete för personer med funktionsnedsättning.

Stadsbyggnad

En av de allra viktigaste frågorna för hållbar stadsbyggnad är att se till att bygga inte bara bostäder, utan bygga fungerande samhällsmiljöer. Vi ser gärna ett utökat arbete med analyser och ställningstaganden kring kulturmiljöer och socialt värdeskapande men vi anser att huvudfokus måste ligga på att faktiskt planera på det sätt vi redan bestämt att vi vill planera. Liberalerna anser att frågan om tillgång på förskole- och skolplatser är den allra viktigaste stadsplaneringsfrågan för en hållbar samhällsbyggnad. Trots riktmärken för förskoleplatser och skolplatser finns, trots uppdraget om barnkonsekvensanalyser i våra beslutsunderlag, misslyckas majoriteten systematiskt med att planera in förskolor och skolor kring våra utvecklingsområden. Därför kräver vi att det redan i startbesluten för detaljplanearbetet ska finnas en analys av förskole- och skolkapaciteten så att det samtidigt som det planeras för nya bostäder, planeras för nya utbildningslokaler.

Det är också helt nödvändigt att se större sammanhang än dagens detaljplaner för att få utväxling på föreslagna analyser kring hållbara stadsmiljöer. Vi behöver områdesplanera för att få in äldreboenden, idrottsytor, skolor, förskolor, lokal handel, arbetsplatser och kulturmiljöer på ett sätt som bildar en fungerande, trygg och inspirerande stadsmiljö.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Elisabeth Jonsson m.fl. (alla M), enligt följande.

Se under kyrkogårdsnämnden.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Ole-Jörgen Persson m.fl. (alla M), enligt följande.

Se under kyrkogårdsnämnden.

Särskilt uttalande gjordes av Sus Andersson m.fl. (alla MP) och Anna Jonazon m.fl. (alla S) och Rashid Mohammed (V) enligt följande.

Stadens hållbarhetskommision har försett staden och allmänheten med värdefull information om stadens skillnader, de mjuka och hårda aspekterna, idrotts-, kultur-, demokratideltagande å ena sidan och stadsplanering å andra sidan. Lägesrapporterna är fyllda med konkreta åtgärdsförslag. Det är avgörande för det fortsatta arbetet att staden nu intensifierar genomförandet av de förslag som presenteras i lägesrapporterna och intensifierar arbetet för att utjämna de skillnader och sociala klyftor som finns i staden.

Vi delar förvaltningens farhågor om att stadsrummen i ytterstadsdelarna används till förtätning av bostäder snarare än att skapa trivsel och samhörighet. Ökad exploateringsgrad kan leda till för hög inskränkning av stadsdelens naturområden.

Vi vill också framhålla utbildningens avgörande roll för barns och ungdomars framtid. Insatser som mycket tidigt fångar upp elever som av olika skäl är på väg att halka efter i skolan är oerhört viktiga. Vi vill också trycka på vikten av samverkan mellan olika aktörer för att detta ska bli möjligt.

Lägesrapporten Medborgare med mandat tar upp att medborgarnas inflytande är ojämnt i staden. Vi vill utveckla medborgardialogerna för att nå alla invånare i hela stadsdelen samt engagera medborgarna på ett mer inkluderande sätt.

Vi vill ge ett reellt inflytande till medborgarna. I lägesrapporten nämns medskapande dialoger som ett verktyg. Medskapande dialoger handlar om att medborgarna involveras i hela processen från problem till åtgärd och återkoppling sker för att vara så inkluderande och jämlika som möjligt. I rapporten beskrivs medskapande dialoger som en metod att komma närmare en lösning på många av dagens komplexa samhällsutmaningar.

Vi gör gärna liknande satsningar med koppling till aktuella frågor och som medborgarna själva får bestämma, för att på så sätt stärka demokratin lokalt och staden i stort. Vi i majoriteten vill stärka demokratin och inflytandet för medborgarna i hela området därför ser vi gärna fler satsningar på exempelvis medborgarbudget.

Särskilt uttalande gjordes av Bengt Porseby (L) enligt följande.

Se under Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd.

Södermalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Christoffer Järkeborn m.fl. (alla M) enligt följande.

Se under kyrkogårdsnämnden.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Göransson m.fl. (alla S), Ludvig Hubendick (MP) och Mathias Leveborn (V) enligt följande.

Vårt stadsdelsområde är ett av Stockholms mest välbeställda. En klok politik för ett socialt hållbart Stockholm kommer kräva omfördelning, där vårt område bidrar till en bättre helhet. Det innebär dock inte att alla som bor i stadsdelsområdet har det bra. För den som är arbetslös, har svårt att hitta bostad etc. är det föga tröst att grannens tillvaro ter sig tämligen ljus. Att vara välbeställd innebär heller inte per automatik att sakna problem och utmaningar.

Vi måste därför orka se individen bortanför rika och fattiga områden.

Vi ska bevara och förstärka det som redan fungerar. Södermalms historiska arv vad gäller sociala verksamheter kan här tjäna som belysande exempel. Sen kan ett alltför ensidigt fokus på problemområden göra att vi riskerar att tappa helhetsperspektivet.

Ungas etablering på arbetsmarknaden

I rapporten fastställs att den mest betydelsefulla faktorn för att en ung person ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden är en fullföljd gymnasieutbildning och ett stort nätverk av sociala kontakter som inte alla unga har. Vår ambition är bland annat att alla unga som vill ska få chansen att sommarjobba under schyssta förhållanden just för att skapa möjligheter till fler sociala kontakter. Därför har vi bl.a. tredubblat antalet sommarjobb.

De unga som jobbar får pengar men också erfarenheter som gör att de klarar sig bättre på arbetsmarknaden. Deras insatser bidrar till vårt brottsförebyggande arbete. De städar, underhåller stadsmiljön och en hel del annat. Bra insatser i sig men jobbet bygger också starkare band både mellan de unga och till stadsdelen.

Ett projekt inom ramen för sommarjobben är vår kartläggning av fysisk tillgänglighet i stadsdelen. Unga funktionsnedsatta och andra unga arbetar tillsammans. Ett bra och utvecklande projekt i många avseenden. Vi ser gärna att satsningen kopieras i andra delar av staden.

Vi välkomnar dessutom ett mer anpassat arbete för att stärka ungas förutsättningar på arbetsmarknaden genom bland annat sociala klausuler i upphandlingar som särskilt riktas till unga samt genom mer samverkan inom staden och med andra myndigheter på statlig samt regional nivå.

Staden där vi möts - arkitektur och kultur i det offentliga rummet

Parkerna är våra gemensamma vardagsrum. Det är viktigt att de är rena och snygga och känns välkomnande för alla. För de stockholmare som inte har råd med eget lantställe eller med längre resor är naturen i stadens parker ovärderliga. För barn, äldre och rörelsehindrade måste naturen finnas på nära håll.

I Södermalms stadsdelsområde finns 100 parker. En del är små och mycket lokala medan andra är regionala mötesplatser. Alla är viktiga men utifrån målet om ett socialt hållbart Stockholm är det extra viktigt att satsa på den senare kategorin.

Det byggs på Södermalm. När befolkningen växer och bebyggelsen breder ut sig behöver vi anlägga nya parker, tillföra nya inslag och anläggningar. Ett konkret

exempel är att omvandla utomhusdelen av Eriksdalsbadet till en integrerad del av parkområdet nere vid Årstaviken/Eriksdal. Men vi behöver tänka bredare än så. Med ökad efterfrågan följer större behov att utvidga den begränsade ytan parker på Södermalm. Framöver kan vi behöva omvandla gatu- och parkeringsutrymmen till offentliga rum där medborgare kan vistas för mer än att parkera bilen. Detta behöver också beaktas i kommande budgetar och parkinvesteringar.

Demokrati

Sedan maktskiftet har vi försökt utveckla den lokala demokratin och medborgarinflytandet på flera olika sätt. Vi har skapat offentliga arenor som dansbana och öppna väggar för gatukonst, givit medborgarna en plattform på nämndmötena, systematiskt förlagt medborgarmöten utifrån vad vi tror passar medborgarna bäst och vi har försökt stärka det lokala föreningslivet på olika sätt.

Vi har arbetat med att kartlägga medborgarnas möjligheter till inflytande, analyserat olika gruppers möjligheter till påverkan samt försökt uppmärksamma och åtgärda om det finns skillnader dem emellan.

Det här arbetet behöver både fortgå och utvecklas

Ersätтарыtrande gjordes av Anne-Lie Elfvén (L) enligt följande.

Se under Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Johan Nilsson med flera (M) och Evy Kjellberg (C) enligt följande.

Se under kyrkogårdsnämnden.

Östermalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Therese Carlborg m.fl. (alla M) och Mimmi Deljerud Engholm (L), enligt följande.

Se under kyrkogårdsnämnden.